

Keyifli Okumalar Dileriz

Binlerce kategoride milyonlarca PDF e-kitap, ders kitapları, dergiler ve romanlara platformumuz üzerinden ücretsiz ulaşabilirsiniz.

RESMİ WEB SİTEMİZ

<https://rantey.org>

Yedek ve Duyuru Kanallarımız

Sitemize erişim engeli gelmesi veya adres değişikliği durumunda aşağıdaki kanallardan güncel giriş adresine erişebilirsiniz:

- Telegram: <https://t.me/birkitapbir>
- WhatsApp Kanalımız : <https://whatsapp.com/channel/0029VbDHv8uE50Us4lvMoc0Y>

salih el-verdânî

MISIR'DA İSLAMÎ AKIMLAR

بِسْمِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

Fecr Yayınları: 152

MISIR'DA İSLÂMÎ AKIMLAR

Salih el-Verdânî

Özgün Adı:

I. Kitap: *el-Hareketu'l-İslâmiyye fî Mısır*

II. Kitap: *el-Hareketu'l-İslâmiyye fî Mısır Vakı-i Semaninat*

Mizanpaj
CİNAS GRAFİK

Kapak
CİNAS GRAFİK

Baskı / Cilt
KALKAN MATBAACILIK
Büyük San. 1. Cad. 99/32 İskitler
Tel: 3419234-3421656 Ankara

1.Baskı

I.Kitap: 1988

II. Kitap: 1991

2.Baskı

Şubat 2011

ISBN: 978-605-5482-08-4

FCR YAYIN REKLÂM BİLGİSAYAR SAN. Ve TİC. LTD. ŞTİ.

Rüzgârlı Cad. Rüzgârlı İşhanı No: 2/5 Ulus - ANKARA

Tel: (0312) 310 08 60 (pbx) - Fax: 311 47 89

Web: www.fcr.com.tr - e-mail: fcr@fcr.com.tr

MISIR'DA İSLÂMÎ AKIMLAR

Salih el-Verdânî

Türkçesi

I. Kitap: H. Açar – Ş. Duman

II. Kitap: S. Turan

ANKARA -2011

*Nasihatlerin musibetlerden
evlâ olması dileğiyle,
Kur'an davasını üstlenecek
istikbâlin Muvahhid gençliğine...*

İÇİNDEKİLER

İKİNCİ BASKIYA ÖNSÖZ.....	9

BİRİNCİ KİTAP

ÇEVİRENLERİN NOTU	15
SUNUŞ	17

I. GİRİŞ

A) MISIR ORTAMININ ÖZELLİKLERİ	23
B) İSLÂMÎ HAREKETİN ÖNÜNDEKİ ENGELLER.....	33
1. Gelenekçi Karakter	33
2. Ekonomik Faktör.....	36
3. Toplumun Yapısı	38
C) SİVİL CEMİYETLER	40
D) TARİHÎ BİR YAKLAŞIM.....	44

II. DİNAMİK AKIMLAR

A) İHVÂN-I MÜSLİMÎN	52
1. İhvân ve Şiddet.....	53
2. İhvân ve Partiler.....	55
3. İhvân ve Sedat	56
4. İhvân'ın Bugünkü Durumu.....	60
B) KUTUBCULAR	66
1. Kutubcu Görüşün Özellikleri.....	67
2. Hasan el-Bennâ ile Seyyid Kutub Arasındaki Farklar.....	78
3. Kutubcu Akımın Bugünkü Durumu.....	82
C) ET-TEKFİR ve'l-HİCRE	85
1. et-Tekfir Akımının Gelişmesi	85
2. et-Tekfir Akımının Görüşleri.....	90
a) Geçmişe ve Geleneğe Karşı Tutumları	90
b) Uzlet.....	94
c) et-Tevessumat.....	96
3. et-Tekfir Akımının Bugünkü Durumu	97
D) EL-CEMAATU'L-İSLÂMÎYYE.....	103
1. Cemaatin Gelişmesi	104
2) el-Cemaatu'l-İslâmiyye'nin Bugünkü Durumu	114
3) Cihadçı el-Cemaatu'l-İslâmiyye'nin Yayınları	119
E) SELEFÎLER	121
1) Selefî Akımın Kavramları	124
2) Selefî Akımın Bugünkü Durumu	132

F) CİHAD.....	137
1) Cihad Akımının Gelişmesi.....	138
2) el-Farîdatu'l-Gâibe (Kaybolan Farz).....	141
3) Cihad Akımının Bugünkü Durumu.....	145

III. FİLİSTİN MESELESİNDE AKIMLARIN TUTUMU

A) İhvân'ın Tutumu.....	154
B) Kutubcu Akımın Tutumu	155
C) Tekfîr Akımının Tutumu	156
D) el-Cemaatu'l-İslâmiyye'nin Tutumu	156
E) Selefî Akımın Tutumu	156
F) Cihad Akımının Tutumu	157

IV. İSLÂM DİNİNİN UYGULAMAYA KÖNULMASI AÇISINDAN AKIMLARIN DURUMLARI

A) İhvân'ın Tutumu.....	162
B) Kutubcu Akımın Tutumu.....	163
C) Tekfîr Akımının Tutumu	163
D) el-Cemaatu'l-İslâmiyye'nin Tutumu	164
E) Selefî Akımın Tutumu	164
F) Cihâd Akımının Tutumu.....	165

V. İSLÂMÎ AKIMLARIN İRAN İSLÂM DEVİRİMİNE KARŞI TUTUMLARI

A) İhvân'ın Tutumu.....	170
B) Kutubcuların Tutumu	172
C) Tekfîr Akımının Tutumu	172
D) el-Cemaatu'l-İslâmiyye'nin Tutumu	173
E) Seleflerin Tutumu.....	173
F) Cihad Akımının Tutumu	173

VI. ÖNEMLİ ŞAHSİYETLER

a) Şeyh Abdulhamîd Kışk.....	178
b) Şeyh Hafız Selâme.....	181
c) Şeyh Muhammed el-Gazzâlî.....	184
d) Şeyh Ahmed Mahallâvî.....	186
e) Dr. Ömer Abdurrahman	188

BİTİRİRKEN	191
BELGELER.....	193

İKİNCİ KİTAP

SUNUŞ.....	197

GİRİŞ

YETMİŞLİ VE SEKSENLİ YILLAR.....	201
Selefi Çizgi.....	203
Hükümet Politikası.....	207

SEKSENLİ YILLARDAKİ AKIMLAR

İHVÂN.....	217
İhvân ve Hükümet.....	217
İhvân ve Diğer Akımlar.....	219
Yeni Bir Aşama.....	221
CEMAATU'L- İSLÂMİYYE.....	227
İhvâncı Cemaatu'l-İslâmiyye.....	227
Cihadçı Cemaatu'l-İslâmiyye.....	229
Cihadçı Cemaatu'l-İslâmiyye'nin Yayınladığı Önemli Bildiriler.....	231
Bağımsız Cemaatu'l- İslâmiyye.....	232
CİHAD.....	234
SELEFÎLER.....	238
Selefîler ve Şia.....	239
Selefîler ve Hükümet.....	241
Selefîler ve Diğer Akımlar.....	243
Bugün Selefîler Arasında Dolaşan En Meşhur Kitapların Listesi	244
Bu Kitaplar Hakkında Birkaç Söz.....	246
Selefîler Arasında Dolaşan Klasik Kitaplar.....	246
ŞİA.....	248
Kutsal Savaş.....	250
Tepki.....	253
Şîî Örgütü.....	255
Mısır'da Şia ve İran Aleyhinde Yayınlanan Kitapların Bazılarını Gösterir Bir Çizelge.....	258
TEVAKKUF.....	259

SEKSENLİ YILLARIN OLAYLARI

SUİKAST OLAYI.....	267
ASYUT OLAYI.....	275

VIDEO OLAYI	278
SUIKAST OLAYLARI	281
FİRAR	285
AYNÜŞŞEMS OLAYI	290
ÇEŞİTLİ OLAYLAR	294
Mavas Manastırı Olayı	294
Embabe Olayı	295
El-Harikaniyye Olayı	295
Senteris Olayı	296
Diroi Olayı	296
DIŞ MIHRAKLAR	297
1. Suud Mihrakı	297
2. Irak Mihrakı	299
3. İran Mihrakı	300
4. Amerika ve İsrail Mihrakları	301
ATEŞ BÖLGELERİ	302
Asyut Kenti	303
Minye	303
Sohac	304
Kana	304
Feyyum	304
Şarkiye	304
Şobra bölgesi	305
Aynüşşems Bölgesi	306
Embabe Bölgesi	306
Matariyye Bölgesi	306
Netliye Köyü	306
Saftü'l-Leben Köyü	307
YENİ OLGULAR	308
Bankerler	308
Bölünme Hareketleri	310
Dış Göç	311
Hareketler ve Kitleler	312

EK-1: Röportaj: <i>Muhammed Hasaneyn Heykel</i> 'in ülkesindeki son gelişmeleri Fehmi Huveydî'ye değerlendirmesi	317
EK-2: Fotoğraflar	325

İKİNCİ BASKIYA ÖNSÖZ

KÜRESELLEŞME SÜRECİNDE İSLAM DÜNYASI VE MISIR

Ulus devletler küreselleşme sürecine uyum sağlamaya çalışırken, Müslümanlar yaşadıkları coğrafyalarda kendilerine ege-men olan *otoriter* ve *totaliter* yapılara karşı toplumsal dayanışma içinde bedellerini ödeyerek tepkilerini sergilemekteler.

Müslüman ülkelerin gelişmemişliğine ve Müslüman toplumların görünüşte *durağan* görünüşlerine rağmen sosyal yaşamlarında açıktan veya gizli sivil yürütülen düşünsel ve kültürel etkinliklerin sonucunun yer ve zamanı geldiğinde kıvamını bularak siyasal göstergelerini meydanlara taşıyacağı kaçınılmaz bir durumdur.

Müslüman toplumların toplumsal tepkilerini harekete geçiren temel nedenlerin başında; Müslüman halkların haklı talepleri ile halka rağmen oluşturulmuş yönetim düzenleriyle birlikte bu yönetimi ele geçirmiş zorba yöneticilerin sahip oldukları *inanç*, *kültür* ve *değer* farklılıklarının bulunduğu görülür. Yayılma siyaseti güden dış güçler kadar toplum kuramcılarını da şaşırtan ve Müslümanların daha da kendilerine gelmelerini sağlayacak şok dalgalar İslam dünyasından gelmeye devam edecektir.

Günümüzde hükümetler siyasi alandaki *değişimlere* daha erken davranarak öncülük edebilir ve değişim taleplerinin karşı-

lanması durumunda sorunun çatışmasız çözülmesini sağlayabilirler. Aksi taktirde halklar, toplumsal kuruluşlar ve taleplerini dile getiren vatandaşlar ile *bilgi paylaşımını* anında gerçekleştirmek becerisine sahip yeni nesillerin iletişimsel aygıt kullanımı üstünlüğüyle, değişimi hazırlama ve sonuçlandırma imkanı yeni bir *tarz* olarak doğmuş bulunmaktadır. Görünen o ki, toplumsal hareketlerde değişimin katalizörünü genellikle gençler, bayanlar ve sistemden dışlanmış kesimler oluşturmaktadır.

Mısır'da statükoya karşı çıkanların kökenleri ve tabanları, örgütsel dinamikleri ve toplumsal ilgilerini kitabın yazarı Salih el-Verdânî doğru çözümlemelerle ortaya koymaktadır. Mısır eskiden beri Arap-İslam dünyasının düşünsel ve kültürel beyni vazifesi rolünü üstlenmiştir. İslam dünyasındaki birçok örgütsel kuruluşlar ve teşkilatlar Mısır örneği üzerinedirler. Mısır ortamını doğru değerlendiremeyen Batılı uzmanların ve takipçilerinin alan varsayımlarının temel yanlışlığı kadar, çoğu kez İslam'ı ve Müslümanları inceleme usullerinin de ideolojik ve ideoloji yüklü olduğu görülüyor. Batılılar, *Müslüman ülke yönetimlerine* çıkar ilişkileri dolayısıyla nüfuz etmelerine rağmen, ideolojik ve çıkar ilgileri nedeniyle Müslümanların *toplumsal dünyasına* yeterince nüfuz edemediklerini, bu ülkelerdeki değişim ve gelişmelerden anlaşıyor. Ülke sorunlarına emperyalist amaçlı, dışsal bâtil/köksüz "Batılı/Batıcı" yaklaşım ve izahlar, yukarıda da değindiğimiz gibi, bu coğrafyalardaki buhranın esas sebeplerindendir.

Bu coğrafyalardaki düzenlerin çıkmazda, bunalımda oluşu, gelecek düzenlemelerin farklı olacağını imâ etmektedir. Olaylar durumun eskisi gibi olmamasını, yaşaması için değişmesi gerektiğini de ortaya koymaktadır. Önemli değişiklikler için *kısa, orta ve uzun vadede iç ve dış aktörlerin* etkinlikleri oranında değişikliklerin şekilleneceğini söyleyebiliriz. Bundan sonra toplumsal hareketliliğin görüldüğü ülkelerde dışta *küresel politikalara uyum*, içte *esneklik*, rol paylaşımları, reformlar, *sistem içi arayışlar*, partilileşmeler, koalisyonlar, uzlaşma ve *uysal muhalefet* aranacak ve gerçekleştirilmeye çalışılacaktır. Bildiğiniz gibi, başlangıçtan günümüze sistemler *sürekli* değişime maruz kalmışlardır. Değişime direnenler yıkılmışlardır. Devlet gibi sosyal sistemler de ölümlüdürler. Onu ölümsüz kılmaya

Çalışanlar veya görmek isteyenler dünyadaki küreselleşmeye ve toplumlarındaki toplumsal değişimlere kendilerini kapatmış zorbalar ve sempatizanlarıdır.

Halkların gücünü dikkate almayan ülkelerde değişmeyen maddeler, değişmeyen anayasalar, değişmeyen şahısların erken ya da geç, değişmek zorunda kaldığı tarihi bir hakikattir: Süreçte sarsılmayan temeller sarsılır, rejimler ker, Başkanlar düşer veya kaçarlar... Böyle si durumlar şu gerçeği ortaya çıkarmaktadır: Bireysel ve toplumsal sorumluluk ve duyarlılıkla zalimlere ve yaptıklarına, İbrahim bir mmet olarak, meydan okunabilir. Hakkı, halkı dile getirenler ve direnenler kazanır. Haysiyetli insan ve toplumun tutumu, idealleri çerçevesinde hareket etmeleridir. Bizler de resmî sloganların dışına çıkarak *eşitsizliğe* ve *adaletsizliğe* karşı önce bilgiyle donanarak ilim ve kültür hayatımızda sonra da pratikte "Yeter!", "Dur!", "Defol!" diyebilmeliyiz.

İletişim alanındaki hızlı gelişmeler, kitleleri; yaygınlaştırılan şzde sivil toplum kuruluşları ve yapay liderlerle uzaktan kontrol etme anlayışını boşa çıkar mıştır. Değişim için lider arayanlara Tunus, Mısır tecrübesi ithaf olunur. İnkr edilemeyecek bir doğru varsa, o da Mısır ortamında statükoya karşı bir *bilgi-kültür birikiminin* varlığı ve iletişimle yaygınlaşması gerçeğidir. el-Verdânî'nin kaleminden Mısır gerçeğinin geçmişini okuyarak ülkenin geleceğine ilişkin sağlıklı kanaatleriniz belirginlik kazanacaktır.

Ayrıca Tunus, Mısır, Libya, Bahreyn, Yemen, Ürdün... benzeri lkelerdeki hareketliliklerin canlanmasında, Müslümanların emperyalizm ve işbirlikçilerinin hesaplarını sarsma ve toplumlarını zgr kılma istencinin kültür ve değer kodu olarak İslam'dan kaynaklandığını bize olaylar göstermektedir. Yarın ve daha fazlası için *bilgi iktidarı* gerekli olup, İslam lkelerinin emperyalist glerin kontrolünden ve yönlendirilmesinden kurtulmasını, kendine gelmesini bu g sağlayacaktır. Eseri, mevcut Mısır tecrübesi üzerinden dersler çıkararak okumanız dileğiyle...

Halil Rahman AÇAR
(Yrd. Doç. Dr.)

MISIR'DA İSLÂMÎ AKIMLAR

BİRİNCİ KİTAP

SALİH el - VERDÂNÎ

Türkçesi

Halîl Rahmân AÇAR - Şeyho DUMAN

ÇEVİRENLERİN NOTU

Salih el-Verdânî'nin, «Mısır'da İslâmî Akımlar» adıyla Türkçeye çevirdiğimiz bu çalışması, Mısır'daki İslâmî akımları; yapıları, fonksiyonları, Mısır ortamına etkileri, zamanla uğradıkları değişiklikler ve aralarındaki ihtilaflar açısından inceleyip, geniş ve değerli bilgiler sunan bir eserdir. Genel düzeni ve üslubundan anlaşıldığına göre yazar, bütün bildiklerini aktarma gayretini ön plana alarak, edebî kaygılara uzak kalmıştır. Bu nedenle kitapta zaman zaman tekrarlara, zaman zaman da çeşitli dağınıklıklara rastlanmaktadır.

Bu aksaklıkları muhafaza ederek kitabı Türkçe'ye aktarmanın yanlış olacağını düşünerek, tercüme nüshada, metnin aslına zarar vermeyen bazı düzenlemeler yapmaya çalıştık. Bu düzenlemeler kısaca; bazı paragrafların birleştirilmesi, ara başlıkların oluşturulması, dipnotlardaki karışıklıkların kısmen düzeltilmesi ve serbest tercüme anlayışına dayanarak yapılan üslup düzenlemeleridir...

Bu hususları dikkatlerinize arz ederek, eserin Müslüman kamuoyuna yararlı olmasını temenni ederiz...

8 Ocak 1988, Ankara

H. AÇAR – Ş. DUMAN

SUNUŞ

Mısır'daki İslâmî hareketleri konu alan bu çalışmada, mevcut birçok akımdan; siyasî bir programı takip eden, olaylarla ilişkili ve etkin olan İslâmî akımlara yer verilecek; Mısır coğrafyasında sık rastlanan gelenekçi akımlara ise pek değinilmeyecektir.

Çok çeşitli eğilimlere sahip gurupların boy attığı Mısır'da «din», halkın davranış ve tutumlarına etki eden faktörlerin başında gelmektedir. Halkın yaşam tarzında açıkça gözlenebilen bu durum nedeniyle, kitlenin ve mevcut otoriter sistemin anlaşılabilmesi ancak, İslâm'ın temel bir kıstas olarak alınmasıyla mümkündür.

1920'lerin sonundan 1970'lerin başına kadar İhvân Cemaati'nin hâkimiyetinde bulunan İslâmî saha, Nâsırcılık dönemi denilen devrede İhvân'ın geçici olarak çekilmesiyle bir süre boş kalmış; İhvân'ın yerini doldurabilecek boyutta bir cemaat ortaya çıkmamıştır. 1970'lerde Sedat'ın ilân ettiği aftan sonra çalışmalarına yeniden başlayan İhvân, bir süre için boş bıraktığı sahada, yeni yeni oluşumlar ve bilhassa kendi zihniyetine aykırı gruplarla karşılaşmıştır. Başlangıçta bu oluşumları kendisine bağlayıp, İhvân gurubu içinde asimile etmeye uğraşmışsa da, başarılı olamamıştır. Bunun en önemli nedeni, peş peşe gelen siyasî ve iktisadî gelişmelerin; Mısır halkının hayatında yol açtığı sosyal, ahlâkî ve fikrî değişimlerdir. Bu değişimler,

muhtelif akımların İhvân'a karşı sert tutumlarını da beraberrinde getirmiştir.

Bu değişme ve gelişmeler açısından 1970'li yıllar, Mısır İslâmî hayatında bir kuluçka dönemi olarak kabul edilebilir. Bu dönem ayrıca, İslâmî akımlara karşı Mısır rejiminin kıyasıya saldırıya geçtiği ve İhvân'ın da en fazla sıkıntı ve baskıya maruz kaldığı dönemdir. İhvân'la, muhalif İslâmî akımlar arasındaki çatışmalar, Seda'ın İslâmî harekete darbe mahiyetindeki tutuklama kararlarına kadar devam etti. Tutuklama operasyonu nedeniyle meydana gelen olaylar ise, başta Cihad olmak üzere İhvân'a muhalif akımların lehine sonuçlanmıştır.

Mısır'daki İslâmî hareket olgusu aşağıdaki soruları gündeme getirmektedir:

- İhvân'ın potansiyel gücü ve mevcut rejimle ilişkisi nedir?
- İhvân'la diğer akımlar arasındaki anlaşmazlıkların kökeni ve sebepleri nelerdir?
- Bu akımların biraraya gelebilmeleri mümkün müdür?
- İhvân'a muhalif konumda yer alan İslâmî akımların nitelik ve nicelik yönünden güçleri ve sahip oldukları nüfuz açısından etkinlikleri nedir?
- Bu akımların mevcut düzen karşısında birleşik bir hareket stratejileri var mıdır?
- Akımların eylem konusundaki görüşleri nelerdir?
- Genel anlamda Mısır İslâmî hareketi mevcut rejime karşı önemli bir meydan okuyuşu gerçekleştirebilir mi?

İşte bu soruların cevapları, araştırmamızın odak noktasını oluşturmaktadır. Bu araştırma 1970'li yılların olaylarını, problemlerini yaşamış bir kalem tarafından yazılan ve Mısır'daki İslâmî hareketi gözler önüne seren açık bir araştırmadır. İslâmî hareketi tanıtmak; fikrî ve örgütsel yapısını aydınlatmak, İslâmî kesimdeki problemleri ortaya koymak ve anlaşılır hale getirmek açısından atılan ilk adım niteliğinde olan bu çalışma; sadece tahlil ve tenkit olayından ibaret olmayıp, İslâm'a yeniden dönme gayretini gösteren bir uyanış hareketini tanıtmak çabasıdır da.

İslâmî sahada köklü ve bilinçli bir hareketin oluşması ancak; nitelik ve nicelik açısından, durum ve konumumuzdaki zayıf ve güçlü noktaları bilmekle mümkündür. İşte -Allah'ın izniyle- gerek elinizdeki eserde, gerekse bunu takip edecek kitaplarda başlıca hedefimiz bu olacaktır. Mısır'daki İslâmî hareketin iyice aydınlatılması ve sağlıklı bir biçimde ilerleyebilmesi için, daha birçok araştırmaya ihtiyaç olduğu da bir gerçektir.

Salih el-Verdânî

KAHİRE

I. GİRİŞ

A) MISIR ORTAMININ ÖZELLİKLERİ

Mısır'da gelişen İslâmî hareketin anlaşılabilmesi büyük ölçüde Mısır ortamının tanınmasına, özelliklerinin bilinmesine bağlıdır. İslâm dünyasının başka hiçbir yerinde rastlanamayacak derecede Mısır ortamına sinmiş bulunan İslâmî hareket, hayatın her alanında göze çarpacak kadar açık ve yaygın durumdadır. İslâmî hareketin fikrî ve örgütsel oluşumunu daha iyi anlamak için dikkatlerimizi Mısır ortamı üzerinde yoğunlaştırdığımızda, şu soru gündeme gelmektedir: *Mısır ortamının özellikleri, bu ortamı oluşturan öğeler ve bunların belirgin belirtileri nelerdir?*

Bu kapsamlı soruya cevap teşkil eden hususlardan biri, Mısır ortamının en önemli özelliği durumunda bulunan, *mezhepçilik* ayrımının bulunmayışıdır. Birbiriyle çelişen farklı inanç sistemlerinin olmayışı, homojen bir yapının oluşmasına yol açmış; inanç konusundaki bu *tekdüzelik*, Mısır'da İslâmî hareketin gelişme ve sürekliliğini sağlayan temel unsurlardan biri olmuştur. Sünnî anlayışa bağlı olan İslâmî hareket, ülkedeki herhangi bir ekolle çatışmadığı gibi, mezhep kavgalarıyla da ilgilenmemektedir. Bilindiği gibi mezhep kavgaları, herhangi bir hareketin gelişimi, kalıcılığı ve yerleşimi açısından -yönetimi ele geçirme aşamasından önce ve sonra- mücadelenin bütün dönemlerinde tehlikeli bir engel durumundadır.

Mısır ortamının bir başka önemli özelliği de, halkın, engellere aldırmaksızın, İslâmî hareketten etkilenmeye yatkın oluşudur. Mısır halkı, İslâm'a yönelik güçlü ilgisi nedeniyle, İslâmî

hareketin çok çabuk tesiri altında kalmaktadır. Ancak bu duyarlılık, iki tarafa da yönelebilecek bir silaha benzemekte; hem İslâmî hareket yararına hem de eğemen olan sistemin yararına işleyebilmektedir. İslâmî hareketin, belli bir zaman içerisinde, büyük bir halk kitlesini kendi safında toplayabilme imkânına karşılık; rejim de aynı silahı, *din silahını* kullanarak, o büyüklükte bir kitleyi kendisine bağlayıp, İslâmî harekete karşı saldırıma imkânına sahiptir. Mısır ortamında, gözler önünde vuku bulan İhvân tecrübesi, İhvân saflarında toplanabilen milyonlarca kişinin, bir saldırı veya hesaplaşma anında rejimin yanına geçerek İhvân'a karşı saldırıya geçebileceğini göstermiştir. Bu taraf değiştirme sadece halktan sıradan kişilere inhisar etmeyip, İhvân'ın *Şûra Meclisi* konumunda bulunan *İrşad Meclisi* üyelerinden, lider durumundaki önemli bir kadroyu da kapsamaktadır.

Bu garip durumun en önemli sebeplerinden biri, İslâmî hareketin de en önemli özelliklerinden biri olan *ılımlılık* unsurudur. Mısır halkının yapısal ve geleneksel karakterinin bir ögesi olan ılımlılık, kendi çerçevesinde etkinliklerini sürdüren İslâmî akımlardan çoğuna yansımakta; bunların mevcut düzene veya otoriteye karşı aşırı tavırlar içine girmesine engel olmaktadır.

Tarih boyunca istikrarlı bir çizgi takip eden Mısır'da, silâhlı çatışmalar ve şiddet yok denecek kadar az görülmüş; siyasal çalkantı ve devrim gibi hadiseler nadiren vuku bulmuştur. Mısır halkı, kendisi köleleştirmek için kullanılıyor dahi olsa, «kuvvet»e karşı çıkmak istemeyen, şiddetten ve kan dökmekten çekinen, aşırılıktan kaçınarak *ılımlılığı* tercih eden karakteriyle; şer güçlere karşı şiddetle mücadele edip, onları devirmeye uğraşacağı yerde; sabırla, hor görülmeyi ve köleleştirilmeyi tercih etmektedir.

Mısır karakterindeki bu olumsuz özelliği, Mısır'ın -Mehmed Ali Ailesi ile son bulana kadar- uzun devreler, dışarıdan gelen elçiler tarafından yönetilmesi sebebiyle oluşan, idareden acizlik duygusunun, halk üzerinde yarattığı psikolojik etkilere bağlamak mümkündür. Elbetteki, bu durumdan İslâmî hareket de payını almakta; hareketin, olaylar ve düzen karşısında benimsediği görüş ve tutumlarda, bu etkiler sezilmektedir.

Mısır halkının siyasî düşünce ve kaygılardan uzak bir şekilde, bütün düşünce ve çabasını bir lokma ekmek kavgasına hasretme alışkanlığı da, bu tarihî gelişimin bir başka yönüdür.

İşte böyle bir ortamda ortaya çıkan İslâmî hareketin, dinamik kadrolara olduğu kadar; bilgiye, tecrübeye ve siyasî kavrayışa da ihtiyacı vardır. İslâmî harekette, temel bir unsur durumunda bulunan halkın, istenilen düzeye ulaşabilmesi için ise; dinamizm, kavrayış, bilgi ve teşkilâtlanmaya ihtiyacı vardır.

Mısır'da İhvân'ın dayandığı büyük insan kitlesi, yeryüzünün bir başka yerinde İslâmî hareket olarak ortaya çıkmış olsaydı, durum şüphesiz daha değişik olurdu. Ancak, zikredilen olumsuz şartlar yüzünden bu kitle, büyüklüğüne rağmen, üzerine düşeni gerçekleştirmemektedir. Bu insanların siyasî kavrayış, bilgi ve dinamizmden mahrum oluşu, kendi gücü ve yapısı ile düzeni anlamaya engel olduğu gibi; karşılaştığı olaylarda lehine sonuçlar doğuracak bir tavır alış da zorlaştırmaktadır.

İşte Mısır ortamının bu özellikleri, bu bölgede ortaya çıkan İslâmî harekete, diğer bölgelerdeki hareketlere nazaran, daha farklı bir görünüm kazandırmaktadır. Bu özelliklerin bir başka etkisi de, fikrî ve siyasî ağırlığı olmayan niteliksiz gurupların ortaya çıkıp taraftar bulmasını kolaylaştırmasıdır. Bunda, Mısır halkının aşırı duygusallığının da rolü bulunmaktadır. Mısır'da, İslâmî hareket sahasında, faaliyet ve idarî ehliyetlerine bakılmaksızın hareketin önderliğine getirilen, halkın etrafında toplandığı birçok âlim ve davetçi görmek mümkündür. Burada, sıradan bir minber hatibinin; konuşmalarında mevcut otoriteye saldırması ve kısa bir süre için tutuklanması yöntemiyle halkın rağbet edip, büyük değer verdiği bir şahsiyet haline gelmesi artık alışılan bir manzaradır. Fakat bunun yanında, halkın gerçekten değer verdiği İslâmî şahsiyetler, kitleyi siyasî yönden istismar ederek düzenle çatışmaya sürüklemek istememektedirler. Bunun en önemli sebebi, herhangi bir devrim hareketinin Mısır'da başarıya ulaşacağı yolundaki inancını yitirmiş bulunan Mısır halkının, etkisinde kaldığı psikolojik çöküntü ve yenilgidir. Halk tarafından sevilen bu şahsiyetler de aynı şekilde halkın karakterine uyum göstermekte; halka İslâm'ı anlatırken mevcut rejimle çatışma ve çekişmeye girmeye özen göstermektedirler.

Mısır'da İslâmî hareketi etkileyen ve şekillendiren faktörlerden biri de, *ekonomi* faktörüdür. Mısır halkının yaşamakta olduğu yoksulluk, sıkıntı ve umutsuzluklar, ona asıl meseleyi unutturmakla kalmamış; olaylara ve İslâmî harekete karşı takındığı tavırları da olumsuz yönde etkilemiştir. Ekonomik durum yalnız kişileri değil, İslâmî hareketi ve hareketin düşünce ve tavırlarını da etkilemektedir. Zira yoksul bir ortamda gelişen bir hareket, yoksul olmak ve bu yoksulluk durumunu ön plâna almak mecburiyetindedir. Ancak, İslâmî hareketin üzerine çöken yoğun ekonomik problemler ve son derece sınırlı imkânlarla rağmen, Cihad akımının Sedat'ı öldürebilecek bir eylemi ve Asyut olaylarını gerçekleştirebilmesi, önemli bir hadise, bir sıçrayıştır. Demek ki Mısır'daki İslâmî hareket, karma ekonomik sistemi ortadan kaldırarak, insanı bu çapraşık bağlardan kurtarma gücüne sahiptir. Bu karma ekonomi sistemi de, İslâmî hareketin gelişme ve ilerlemesine engel olamayacaktır.

İlimlilik faktörü gibi ekonomi faktörü de bir yandan İslâmî hareketin aleyhine sonuçlar doğururken, bir yandan da rejim için büyük bir tehlike teşkil etmektedir. Yoksulluk ve ekonomik problemler, rejimi korumak ve kollamakla yükümlü güvenlik güçlerinde önemli gedikler açmış; otoriteye karşı olan akımlar saldırılarında, bu gediklerden yararlanmışlar, saflarını destekleyen güvenlik güçlerinden yardım görmüşlerdir.

Mısır ortamının bir başka özelliği de, idarî güçlerle halk arasında ideolojik açıdan herhangi bir *bağın* bulunmayışıdır. Yönetim ile kitle arasındaki tek bağ, *bir parça ekmektir*. İşte bu, düzenin yapısındaki *en zayıf noktadır*. Katı geçim şartlarının baskısı altında inleyen; yorgun, keder yüklü Mısır insanı, rejim değişikliğini hedefleyen herhangi bir hareketin yanında süratle yer almaya, ya da en azından hareketin yolunu açmaya hazır görünmektedir. Düzenin bu zayıf noktası, düzeni değiştirmeye yönelik faaliyetlerde bulunan kişilerin yararına bir durum ve bazı hedefleri gerçekleştirmede kolaylaştırıcı bir unsurdur. Nitekim Cihad Akımı'nın gerçekleştirdiği olaylar, Sedat'ın öldürülmesi ve Asyut olayları bunun bir göstergesidir.¹ Şayet mev-

¹ Geniş bilgi edinmek isteyenler, 1981 yılının Eylül'ünde gerçekleştirilen tutuklama kararları sonrasındaki, üç yılda geçen olayların sunulduğu *es-sehavâ-*

cut rejim her yönüyle sağlam olmuş olsaydı, bu tür olayların başarılması gerçekten zor olabilirdi.

Mısır'daki İslâmî hareketin mevcut sistem karşısındaki tutumunu irdelediğimizde, iki soru şıkkı ortaya çıkmaktadır:

Mısır'daki İslâmî hareket, İslâm'dan kaynaklanan, gerçekten ideolojik derinliğe sahip bir tezin tutumu mudur? Yoksa antitez olarak ortaya çıkan köksüz bir tavır mıdır? Bu konuda verilebilecek cevap birçok kimseyi, hatta Mısır'daki İslâmî hareketten uzak Müslümanları bile hayrete düşürebilecek niteliktedir. Zira şu ana kadar bu hareket, düzene karşı, açık herhangi bir cephe alma görüşüne sahip olmamıştır. Belirttiğimiz gibi Mısır'da, İslâmî sahada varlık gösteren akımların çoğu, şiddetten kaçınan fikrî hareketlerden ibarettir. Akımların bu tutumu ise, gene belirttiğimiz gibi, Mısır ortamını oluşturan unsurlardan ve halkın tabiatından kaynaklanmaktadır. Yönetimle çatışmaya giren ve ona silahla karşı koyan Cihad Akımı'nın dayandığı görüş bile, son zamanlara kadar tam anlamıyla belirginleşmemiştir. Cihad akımının incelendiği bölümde anlatılacağı gibi, akımın savunduğu görüşler hâlen daha siyasî olgunluğa, tecrübe ve dayanaklara muhtaç durumdadır.

Mısır'daki İslâmî hareketin mevcut sistem karşısındaki genel tutumu, gelenekten kaynaklanan bir tutumdur. Ancak bazı İslâmî akımlar, bu kaynağa dayanarak düzeni tekfir edip, rejime karşı çıkmanın caiz olduğunu ileri sürerken; bazı akımlar da, yine aynı kaynağa dayanarak düzenin İslâm'a uygun olduğuna hükmetmişlerdir. Meselâ, Sedat'ın öldürülmesi olayıyla ilgili bulunarak idam edilen beş kişiden biri olan mühendis Muhammed Abdusselam'ın yazdığı *el-Farîdatu'l-Gâibe* isimli eser, genel yapısıyla gelenekçi bir hâva taşımakta, yöneticilerle mücadele, kan ve mallarının helâl sayılması gibi konular hakkında fakihlerin fetvalarını kapsamaktadır. Bu eser, düzene karşı silahlı eylem gerçekleştiren Cihad Akımı'nın ideolojik yapısını yansıtmaları açısından önemlidir.²

tu'l-Multheibe isimli kitabımıza müracaat edebilir.

² Cihad akımı ile ilgili bölümde *el-Farîdatu'l-Gâibe*'nin tezlerinden bahsedilecektir.

Mısır'daki İslâmî hareketin düzene karşı tutumunda gelenekçiliğin yanısıra, Mısır insanına özgü karakter özelliklerinin de etkisi vardır. Bu nedenle denilebilir ki, her dindar Mısırlı gelenekçi bir karaktere sahiptir. Yani *dindarlığı siyasî bir dindarlık olmayıp*, gelenekten intikal eden bir dindarlıktır. Gelenekçi Müslümanın olay ve durumlar karşısındaki bakış açısı da, gelenekçi bir perspektife dayanmaktadır. Bu durum Mısır Müslümanlarını; günlük hayattan uzak, geçmişe dönük yaşamayı yeğleyen bir anlayışa yöneltmektedir. Bu vurdumduymazlık atmosferi, Mısır Müslümanına, olaylara müdahale etme ve karşı koyma gücünü kaybettirdiği gibi, kendisine özgü doğru bir tutum belirlemesini de engellemekte ve neticede siyasî kavrayış melekelerini ortadan kaldırmaktadır. İşte rejime yönelik hareket ve çıkışlarında, sürekli olarak Cihad akımını köstekleyen ortamın aslı budur.

Mısır toplumunun içinde bulunduğu bu olumsuz görüntülere ve mevcut sistemin varlığından kaynaklanan bir takım engellere rağmen, Mısır toprakları, direkt olarak düzeni yıkma hareketlerine sahne olmaktan geri kalmamıştır. Bir çelişki gibi görünen bu durum, Mısır toplumunun *kırsal ve kentsel* özelliklerini açıklamayı gerektirmektedir. Bu toplumda çok yaygın olan, kırsal-kentsel ayırımı sadece coğrafi bir ayırım olmayıp, herkes tarafından kabul edilen gerçek bir olgudur. Toprağa bağlı kırsal bölge insanının olaylara karşı direnişi ile sahil kıyısında yaşayan kent insanının direnişi arasında fark vardır. Bu fark, dindarlık da dâhil olmak üzere birçok hususta kendini göstermektedir. Toprakla uğraşan kırsal kesimin insanı; haşin, sert, kaba özellikleriyle tanınan yapısına uygun olarak, dine şiddetli bir şekilde şarılır. Sahil kıyısı insanı ise, kırsal kesimin aksine dini daha yumuşak bir tarzda ele alır ve amel eder. Bu nedenle kırsal kesim insanının olaylara karşı mücadele etme ve direnme kabiliyeti, kent insanına göre daha fazladır. Bu nedenle Mısır'daki yönetim, kırsal kesimden yana sürekli bir rahatsızlık içindedir.

Hayatın baskıları karşısındaki nisbî bağımsızlığı ve İslâmî hareket sahasında faal roller üstlenme gücüyle övgüye değer olan kırsal kesim, ne yazık ki, siyasî ferâsetsizlik ve geçmiş

körü körüne taklitte sahil kesimi ile aynı standartlara sahip bulunmakta, hatta daha da ileri gidebilmektedir.

Kırsal kesim insanının, rejimin etki altına aldığı diğer halk kitlelerinden farklı oluşu, Mısır insanının sabit karakter özelliklerinden tamamen soyutlandığı anlamını taşımamaktadır. Bu özelliklerin başında gelen ve kırsal kesimin de kendini kattığı *duygusallık*, İslâmî hareket sahasında büyük ve tehlikeli bir rol oynamaktadır. Bu rol; duygusallık nedeniyle çeşitli durum ve olayları kontrol etme gücünün ortadan kalkması, İslâmî hareket sahasında boy gösteren bir takım unsurların kimlik tespitinin yapılamaması ve bu harekette görev alabilecek uygun insanların seçilebilmesi imkânının yitirilmesi³.

Bu özet ifadeleri biraz açabilmek için, İslâmî sahada faaliyet gösteren çeşitli elemanların gerçek niyet ve kimliklerinin tespit edilmesi konusunda, duygusallık yüzünden işlenen hataları ele alalım. Buna göre, geleneğe bağlılığı ifade eden sakal bırakmak ve cübbe giymek gibi hususları yerine getirmek, kişiye herhangi bir İslâmî cemaate giriş için *vize* niteliği taşımaktadır. Sadece bu hususların yerine getirilmesi, cemaatin o kişiye kucak açması ve İslâmî hareketle ilgili görevler vermesi için yeterli olabilmektedir. İşte halkın bu duygusal zaafını sezen istihbarat mensuplarına sakal bıraktırp cübbe giydürerek İslâmî cemaatlere göndermekte, böylece Müslümanların saflarına girerek, onların her türlü sırrına vâkıf olabilmektedir. İstihbarat Teşkilâtı ayrıca, bu duygusallığı istismar ederek, İslâmî elemanların birçoğunu kendi safına çeken çeşitli olaylar tertipleyeabilmektedir. Bütün bu faaliyetler sonucunda Mısır'da Cihad akımı dışındaki İslâmî hareket, düzene karşı ılımlı ve yumuşak bir tutum izleme politikasına dönmüştür.

*

* *

³ Yazarın *İslâmî Pratikte Çelişkilerin Kökeni* isimli kitabının «duygusallık» bölümüne bakınız.

Mısır'daki İslâmî hareketi, bugünkü kimliği, eylem konusundaki görüşleri çeşitli olaylar ve düzen karşısındaki tavırları açısından incelediğimizde, şu sonuçlara ulaşırız: Yakın zamanlara kadar Mısır'da, İslâmî harekete karşı önemsemez bir tutum içinde bulunan etkin siyasî çevreler, son olaylar karşısında bu tutumlarını değiştirerek daha ılımlı ve uzlaşmacı bir tavrı benimsemek zorunda kalmışlardır. Bunun en basit örneği, *Hizbu't-Tecemmu'* dışındaki tüm Mısır partilerinin İslâmî sloganları kullanmaya ve her fırsatta İslâm'dan söz açmaya başlamaları; bazılarının da İslâm Şeriatını yürürlüğe koymayı parti hedefleri arasına almış bulunmalarıdır.

Siyasî partilerin İslâmî hareket karşısındaki bu yeni tutum ve ilgileri, kendi görüş ve felsefeleri ile çatışmayacak şekilde sınırlı tutulmuştur. Çünkü bu akımlar, İslâmî hareketin kendi ideoloji ve varlıkları üzerinde oluşturacağı tehlikeyi, bütün boyutları ile kavramış bulunmaktadırlar.

Siyasî partilerin tavırlarındaki bu değişiklik, İslâmî hareketin tutumunda da bariz değişimlere yolaçmıştır. Yakın zamanlara kadar kimliği yeterince belli olmayan İslâmî hareket, olaylar ve değişiklikler karşısında topluma açılmaya ve bazı görüşlerini değiştirmeye yöneldi. Mısır'daki diğer siyasî gurup ve partilere yeni bir bakış açısıyla yaklaşmaya ve onlarla iletişim kurmaya başladı. Bu ortam, İslâmî hareket alanında büyük bir kesimi temsil eden İhvân cemaatini, İslâmî yöneme ters düşen lâiklik prensibini savunan el-Vefd Partisi ile işbirliğine kadar götürmüştür. Bazı İslâmî hareket elemanları da, bu partilerle yardımlaşarak ortak çalışmalar ve propaganda faaliyetlerinde bulunmuşlardır. Ancak, İslâmî hareketin bu yeni tutumu da, sahip olduğu İslâmî düşüncelerle sınırlı kalmakta ve bu görüşlerle çatışmamaktadır. Burada şu soru gündeme gelmektedir: *Mısır'daki İslâmî hareketin olaylar, siyasî partiler ve düzen karşısında tutum ve tavırlarını belirleyecek ve bu anlamda bir kıstas olarak görev yapacak kararlaştırmış bir görüşü var mıdır?*

Bu sorunun cevabı Mısır İslâmî Hareketi'nin fikri kimliğini ve eylem konusundaki görüşlerini yansıtacak önemli bir unsur durumunda bulunan, hareketin genel karakterinden bahsetmeyi gerektirmektedir. Bu bağlamda, Mısır halkına hâkim olan

bazı olumsuz özelliklerin, İslâmî hareketin yapısına da sızdığını ve hareketin özsüz bir görüntüye bürünmesine yol açtığını görürüz. Bu durum İslâmî hareketin aktifliğini, düzene ve olaylara karşı direnç ve kararlılığını kaybettirmekle kalmayıp, siyasî kavrayıştaki eksikliklerle birleşerek hareketin fikri kimliğini köreltmekte ve belirsiz hale getirmektedir.

Bugün Mısır'da, etkin durumda bulunan İslâmî yönelişlerin hiçbiri, İslâmî uygulama planında, diğer politik akımların taşıdıkları görüşler seviyesinde ve ciddiyetinde sayılabilecek, *belirli bir programa* sahip bulunmamaktadırlar. Buna, İhvân'ın özel çalışmalarında itibar ettiği; ancak olaylar karşısında belirgin bir konum tespit etme başarısını gösteremeyen, fikir ve düşünce koleksiyonundan ibaret olan *Hasan el-Bennâ*'ya ait risaleler de dâhildir. Bu risalelerde ortaya konan bazı tutum ve fikrî prensipler, belli olaylar sonucunda tespit edilmiş olduğundan; bugünkü İslâmî hareketin örnek alamayacağı esaslar durumundadırlar. Örnek vermek gerekirse, Mısır'daki İslâmî hareketin görüş ve tutumlarına hâkim olan fikrî kargaşalık ortamında, bu kargaşalığın giderilmesine katkıda bulunacak şekilde, açıkça ortaya konmuş ve işlenmiş bir *devlet fikrine*, bu risalelerde maalesef rastlanmamaktadır. Ayrıca bu risalelerde, muayyen bir eylemin projesi ve tatbikatını içeren herhangi bir husus da yer almamaktadır.

İslâm Şeriatı'nın tatbiki meselesinden yola çıkan İslâmî hareketin tutumu üzerinde iyice düşünüldüğünde, bu fikri benimseyen birçok İslâmî akımın, gerçekte İslâm Şeriatı'nı uygulama konusunda açık seçik bir görüşe sahip bulunmadıkları anlaşılır. Ayrıca diğer bir açıdan da bu akımların, sistem karşısındaki tutumlarını *akideden* bağımsız olarak belirledikleri görülür. Şüphesiz bu durum mevcut yönetim ile İslâmî hareket arasındaki çatışmayı, İslâmî hareketin karşısında bulunan güçlerin tabiatını, tarihî kökenlerini, dış bağlantılarını ve ideolojik taraftarlarını hesaba katmayan akımların yüzeysel bir kimliğini ifade etmektedir.

Bu bölümde ele alacağımız diğer bir konu da, *Mısır yönetiminin İslâm Şeriatı'nı tatbik etmesi halinde İslâmî hareketin tavrının ne olacağıdır*. Bazıları, hükümeti tekfir eden yönelişle-

rin bu tutumlarının, sisteme karşı açık seçik bir kavrayışı ifade ettiğini düşünebilir. Ancak bu husus irdelendiğinde, yönetimleri tekfır eden bu tutumun; gerçekte pratik açıdan hiçbir geçerliliği olmayan, geleneksel etkilerle savunulan bir slogandan ibaret olduğu görülür.

Bu bölümde detaylı olarak ele alındığı üzere, Mısır'daki İslâmî hareketin, **kendine has açık seçik bir siyasî görüşünün olmayışı**; onu, kolayca avlanabileceği bir oyun sahasının içine itmiştir. Gerekli darbenin vurulabilmesi için de, İslâmî hareketlerin açık sahada görünmesini sağlayacak fırsatlar yaratılmıştır. Bu taktiği kullanarak Sedat'ın başta İslâmî hareket olmak üzere, siyasî akımlardan seçtiği kurbanlarını ortadan kaldırmaması, bu siyasî gafletin bir neticesidir.

B) İSLÂMÎ HAREKETİN ÖNÜNDEKİ ENGELLER

1. Gelenekçi Karakter

Mısır'daki İslâmî gurupların belirgin vasfı olan geleneksel karakter, İslâmî hareketin önündeki tehlikeli engellerden biridir. Bilhassa bir devrimi hedefleyen kesimler açısından, bu tehlike daha da büyüktür. Zira bu geleneksel karakter, düzen karşısında Müslümana dünyadan el etek çekme ve yenilgiyi kabullenme misyonunu yüklemektedir. Müslümanın gelenekçi şahsiyete bürünmesi, düzenden kaçma çabasının bir tezahürü olmakla beraber, zaman zaman değişiklikler ve olaylar karşısında yaşantısını İslâmîleştirme çabasından da kaynaklanabilir.

Bu gelenekçi karakterin bir başka özelliği de, düzenin içerdiği zıtlıklar, olumsuz görüntüler ve İslâmî öğretilerle çatışan hususlara karşı, psikolojik bir savunmayı gerçekleştirme ve sosyolojik bir eksikliği ortadan kaldırma çabasından kaynaklanmasıdır. Ancak bu çabanın, ferdin imanında zaman zaman meydana getirdiği titreşimlerden başka hiçbir fonksiyonu yoktur. Geleneksel karakterin bu yönlerini ele almamız, bu yapının kökenini araştırma arzumuzdan değildir. Asıl vurgulamak istediğimiz nokta, bu karakterin, İslâmî hareket üzerinde gerçek bir kambur olduğudur. Bu karakter İslâmî hareketin esneklik kazanmasına engel olarak, hareketi donma ve bozulma çemberi içine sıkıştırmıştır. Bu özelliği ile gelenekçi eğilim,

Mısır İslâmî hareketinin karşıt çevreler tarafından istismarına ve gericilik ithamlarına uğramasına sebep olan, büyük bir zaaf noktasını teşkil etmektedir. Pasifize edici özellikleriyle, İslâmî hareketin siyasî kimliğini gölgeleyen ve diğer hareketler karşısında uysal bir hareket görünümüne girmesine sebep olan bu gelenekçi karakter; İslâmî hareket için, günden güne Müslümanlara kendilerine güven duygularını kaybettiren ve hareketle aralarının bozulmasına neden olan, halledilmesi güç bir problem haline gelmektedir. Belki de İhvân Cemaatî'nin Selefilîğe karşı takındığı düşmanca tutumun kökeninde, İhvân'ın, geleneksel karakterin bağlarından kurtulma ve olaylar karşısında esneklik kazanma çabası yatmaktadır.

Hizbu't-Tahrir hareketi açısından gelenekçi karakterin etkileri incelendiğinde ise, ortaya hiç de iç açıcı olmayan bir durum çıkmaktadır. Bu akımın Mısır Müslümanları arasında benimsemesine ve yayılmasına engel olan gelenekçi karakter, *Hizbu't-Tahrir*'in bütün çabalarının dağılmasına ve hareket sahasında belli bir odak noktası tesis edememesine sebep olmuştur. Bu başarısızlıkta, akımın Mısır Müslümanları üzerinde büyük bir kararsızlık doğuran aşırı müsamaha anlayışının da rolü olduğunu unutmamak gerekir.

Mısır'da esnekliği benimseyen, aydın bir İslâmî akım; esnekliği dine karşı çıkma olarak kabul eden akımların ve bilhassa gelenekçi çevrelerin büyük hücumuna uğramaktadır. Sisteme karşı tavır koymak ve esneklik anlayışına uygun davranmak isteyen, ancak bu yüzden diğer İslâmî akımlarla çatışmaya girmek istemeyen birçok Müslüman, -kerhen de olsa- gelenekçi karaktere bağlı olduklarını iddia etmektedir. Zira gelenekçi karaktere aykırı bir davranışta bulunan, meselâ sakalını traş eden tanınmış bir İslâmî şahsiyetin âkibeti, hareket sahasında defterinin dürülmesi, diğer Müslümanlarla ve cemaatlerle ilişkilerinin bozulması ve yalnızlığa mahkûm edilmesi olabilmektedir.¹ Bu yüzden, düzene karşı tavır koymayı ve esneklik

¹ *Hizbu't-Tahrir*'in kabullendiği bazı konular, Mısırlı Müslümanların akımdan uzak durmasına neden olmuştur. Meselâ, sigaranın haramlığı konusunda fikir birliğinde olan tüm İslâmî akımlara karşı mübahlığını savunması; akımın İslâm'a bağlılığı konusunda Mısır Müslümanlarında şüpheler uyandırmıştır.

anlayışını benimseyen Cihadçı akım bile, fikrî yapısı, kavramlarının kaynağı, davranış ve hareketlerine esas olan kıstaslar açısından, gelenekçi karakterin etkisi altındadır.²

Kısaca toparlamak gerekirse, Mısır'da, gelenekçi karakterin İslâmî hareketi olumsuz yönde etkileyen tezahürleri, şöyle sıralanabilir:

a) Gelenekçi karakter yapısında, düzene karşı gerekli feraseti ve esnekliği sağlayacak özelliklerin bulunmayışı.

b) Bu yapının, siyasal İslâmî hareketin kimliğini belirsizleştirmesi.

c) Düzene yönelik hareketleri hedefinden saptırıp, basit meselelerle meşgul etmesi.

d) Değişiklikler karşısında, hareket stratejisinin donuklaşmasına sebep olması.

Her şeye rağmen, gelenekçi karakterin Mısır İslâmî hareket pratiği üzerindeki bu hakimiyeti son zamanlarda sarsılma emareleri göstermektedir. Gelenekçi akımlarla, esneklik yanlısı guruplar arasındaki çatışma olayları bunun en açık belirtisidir.

Hizbu't-Tahrir'e nisbet edilen elemanların Mısır'da parmakla sayılabilecek düzeyde olması da belirtilmesi gereken bir noktadır. (Çev.)

² Mısır Müslümanlarının tutumlarına yansıyan gelenekçi karakter, İran İslâm devrimine karşı tutumları üzerinde de etkili olmuştur. Selefi gelişme ve ortamdan devşirdikleri kültür birikimi, Mısır'daki Müslümanları Şiaya karşı düşmanca bir anlayışa sevk etmiştir. Dolayısıyla İran devrimi Şia imamı tarafından gerçekleştirildiği için devrime şüpheli bakmaktadırlar. İslâmî hareketin bu konudaki tutumu ise müstaklil bir bölümde incelenecektir.

Gelenekçi karakterin pratik alanda Müslüman ferdin iktisadî davranışına yansımalarına da burada değinmek gerekir. Bu karakter özellikleri ve yansımaları İslâmî hareketteki gençlerin birçoğunun resmi görevleri ve bilhassa bayanlarla beraber yapılması gereken işleri bırakmasına yol açmış; kendi düşüncelerine göre İslâmî öğretilerle çatışmayan, şüpheli şeylerden uzak konuları araştırmaya sevk etmiştir.

İşte bu yöneliş, cami kapılarında ve caddelerde beyaz cübbelerle dolaşarak fikri kitaplar, koku, bal, misvak vs. satan gençlerin sayısındaki büyük artışın nedenini açıklamaktadır. Bu gençlerin ticaretini yaptıkları mallar hadîs-i şeriflerde belirtilenlerle sınırlıdır. Bu, toplumdan uzak yaşamaları, vicdanî ayrılık durumunda olduklarını göstermektedir. Bu ayrılık anlayışı sahiplerini, Resulullah'ın kullanmadığı veya işaret etmediği naslarda belirtilmeyen maddelerin ticaretinin yapılmaması gerektiğini savunmaya kadar götürmüştür. (Çev.)

2. Ekonomik Faktör

İslâmî hareketin varlığı, gelişimi ve tutumu üzerinde ekonomik faktörün etkileri konusu, şu soruyu gündeme getirmektedir:

Mısır'daki İslâmî hareket gerçekten yoksul mudur?

Bu sorunun yalın cevabı, bugünkü İslâmî hareketin, aşırı derecede varlıklı ve aşırı derecede yoksul iki kutuptan oluştuğu şeklindedir. Sedat ve sonraki dönemde ekonomik bir sıçrayış gerçekleştirerek zenginleşen varlıklı kesim, İhvân cemaatinin bünyesinde bulunmaktadır. Bu kişiler büyük ticarî şirketlere, otel ve bankalara sahip bulunmakta, İhvân içindeki yandaşlarından birçoğunun da milyonerler sınıfına girmesine katkıda bulunmaktadır.

Zenginlikte ikinci sırayı, çeşitli anonim şirketlere sahip bulunan ve ticaretle uğraşan varlıklı elemanları bünyesinde toplayan Selefi akım almaktadır. Selefiler, Suud desteğiyle Mısır'da ve İslâm âleminin diğer bölgelerinde, çeşitli kültürel kitap ticareti ve üretim faaliyetleri ile uğraşmaktadırlar.

İslâmî hareketin yoksul kesimini ise; *Cihad, et-Tekfir* ve *el-Cemaatu'l-İslâmiyye* akımları oluşturmaktadır. İçinde bulundukları faaliyetleri değerlendirerek, fakir kesimi İslâmî hareketin gerçek temsilcisi olarak kabullendiğimizde, yukarıdaki sorunun cevabı; evet, İslâmî hareket gerçekten yoksuldur şeklinde değişecektir. Zira varlıklı kesim faaliyet alanından uzak çeşitli çalışmalara ve servet toplayabilecekleri sahalara yönelirken; bu yoksul kesim, sistemi değiştirme yolunda uğraş vermekte, sabırla direnerek bu çabasını sürdürmektedir. Bu durumda servet peşinde olan diğer kesimlerin, İslâmî hareket dairesi ve faaliyet çizgisinden ayrılmadıkları iddiaları, biraz havada kalmaktadır.

Ekonomik faktörün, İslâmî hareket üzerindeki çeşitli etkilerinden biri, İhvân ve Selefiler gibi varlıklı kesimin, hareketin yoksul kesimine verdiği zararlardır. Bu zararları şöyle özetleyebiliriz:

a) Varlıklı kesim üzerinde büyük önemi olan servet elde etme faktörü, fakir kesimi de etkisi altına almış; bu kesimi, ticaret dünyasına girme ve sınırlı küçük gelişmeler oluşturma şeklinde çeşitli projelere yöneltmiştir.

b) Varlıklı kesim, programlı bir şekilde maddî teşviklerle, diğer akımlara mensup elemânları kendi saflarına kaydırma çalışmalarında bulunmaktadır.

c) Müslümanların, İslâmî hareket sahasından uzak bir şekilde, enerji ve gayretlerini ekonomik sahalarda tüketme hevesini yaygınlaştırmıştır.

Varlıklı kesimin, yoksul İslâmî kesimde meydana getirdiği bu olumsuz etkilerin yanısıra; bizzat yoksulluğun, örgütlenme ve güvenlik açısından İslâmî harekete yaptığı tesirler de vardır.

Konuya örgütlenme açısından yaklaşıldığında ortaya çıkan sonuç şudur: Hareketin devamlılığını sağlayacak zarurî imkânlardan mahrum olan İslâmî akımlar, güçleri ve ciddiyetleri konusunda yeterince ikna edici olamadıklarından, kitlenin katılımı açısından pek rağbet görmemektedirler. Bu yüzden, küçük ve yoksul İslâmî akımlar bugün, ya herşeye rağmen zorluklara göğüs gererek hedefine doğru yürüme veya İhvân'a katılarak asimile olma; ya da İhvân'ın yerine geçme alternatiflerinden birini tercih etmek durumundadırlar.

Fakir Mısır halkının, İslâmî harekete güveni açısından konuya bakıldığında ise; yoksul İslâmî akımların, kendisini bekleyen çeşitli güçlere yem olmasını kolaylaştıracak bir *iç çözüm* tehdidi altında bulunduğu görülür.

Ekonomik faktörün, yoksul hareket elemanları üzerinde yaptığı tahribat ise daha vahimdir. Toplumsal ilişkilerinde sıkıntılara ve onur kırıcı muamelelere maruz kalan bir elemânın, kendine olan güveni sarsılmakta; hatta bazen akıma büyük zarar verecek hatalara düşebilmektedir.

3. Toplumun Yapısı

Mısır halkı doğu toplumları içinde, en fazla dindar olanıdır. Tarih boyunca, dinin köklü etkilerine açık olmuştur. Ne var ki, onun bu dindarlığı dinamik ve siyasî bir dindarlık olmayıp, sadece inanç ve ibadet plânında kalan, *fitrî* bir dindarlıktır. İşte bu özellik; Mısır halkının ezici çoğunluğunun niçin gelenekçi akımlar ve Selefilik yanında yer aldığını ve Sûfî tarikatların halk arasında nasıl böylesine yayıldığını izah etmesi açısından önemlidir.

Mısır halkının sosyal görünümünü araştırmak için dinî uygulamaları ölçüt olarak aldığımızda, şunları tespit ederiz: Halkın toplam nüfusuna oranla içki içenlerin sayısı cidden çok azdır. Oyun ve eğlence yerlerine gidenlerin çoğu yabancılardır. Bunlar da halka nisbetle azınlık durumundadırlar. Oyun ve eğlenceye karşı halkın bu tutumu, sözünü ettiğimiz *fitrî* dindarlıktan kaynaklanmaktadır.

Bu dindarlık anlayışının, halkın yaşantısında kimi konularda olumsuz bir rol oynadığı da görülür. Hayatını karartan sıkıntı, zulüm ve kötü şartlar karşısında halk, dinî anlayışından kaynaklanan yanlış bir *sabır* uygulamasına sarılabilmektedir. Cuma ve bayram günlerinde mescidlere dolan halkın kalabalığı, bazılarını İslâmî gelişmeler konusunda ümitlendirse de, gerçek hiç de böyle değildir. *Zira bu kalabalığın dindarlığı, siyasî boyutları olmayan, özden uzak ve kof bir dindarlıktır.* Dolayısıyla, Mısır halkının büyük çoğunluğuna hâkim olan *fitrî* dindarlığı, İslâmî hareketin hem lehine, hem de aleyhine dönebilecek kaygan bir olgu olarak değerlendirmek gerekir.

İslâmî hareketin kitle içine sızmasına, gelişmeye müsait elemanların hareket saflarına çekilmesine, İslâm'ın siyasî görüşlerinin yayılmasına vasıta ve vesile olan *fitrî* dindarlık; İslâm'ı siyasî bir platforma sokma eğilimleri karşısında hemen bir engel durumuna geçebilir. İslâmî hareket *fitrî* dindarlığının sınırlarını açtığında kitle, hareketten uzak kalmayı yeğlemektedir.

Özetlemek gerekirse, Mısır'daki İslâmî hareket, toplumsal yapıya ciddî bir bağımlılık içindedir; tarihsel gerçekler de bunu doğrulamaktadır. Diğer siyasî hareketler karşısında, toplumun dâima İslâmî tarafı tercih etmesi de, bu bağıllığın bir sonucudur. Ancak İslâmî hareket, mesuliyetinin gerektirdiği kavrayış ve ferasete yeterince sahip olmadığından; halkın bu ilgisini gerektiği gibi değerlendirememiştir.

Mısır halkının, İslâmî hareketin bizzat varlığına da yansımış bulunan siyasî kavrayış eksikliği ve dinamik tecrübesizliği; Mısır topraklarında aktif akımların ortaya çıkması açısından bir engel teşkil etmektedir. Bu tür akımlar yerine, özsüz hareketlerin ortaya çıkması İslâmî gelişmelerin tökezlemesine yol açmaktadır. Halkın Mısır'lılık karakteri ve ılımlı din anlayışından kaynaklanan olumsuz tavır alışları İslâmî hareketin seyrini engellemekte, pratik sahada gerçekleştirilebilecek rollerin sayısız fırsatlarının kaçırılmasına sebep olmaktadır.

Bu ülkede şiddet olaylarının gerçekleştirilmesi, aşırılıklara karşı olan halkın yapısına göre, istisnâî hareketlerdir. Bu hareketleri gerçekleştiren Cihadçı akım ise, İslâmî hareketi oluşturan akımlardan en küçüğü ve düzene karşı olan akımların en tehlikelisidir.

Mısır toplumunun bariz niteliklerini;

- a) Özü olmayan bir dindarlık,
- b) İslâmî harekete karşı azalıp çoğalabilen değişken bir ilgi,
- c) Düzen tarafından kolayca yönlendirilebilmesi,
- d) Ve olumsuz derecede «ılımlılık» olarak özetleyebiliriz.

İslâmî harekete büyük ölçüde yansıdığı görülen bu nitelikler, hareketteki çelişkileri anlamaya yarayan temel bir anahtar durumundadır.

C) SİVİL CEMİYETLER

Mısır'da; kültürel, sosyal ve dinî içerikli dokuz binden fazla sivil cemiyetin¹, 1500 tanesi dinî cemiyettir. Bu dinî cemiyetler, dolaylı yollarla İslâmî hareket olgusunda önemli bir rol üstlenmişlerdir. İslâmî akımların birçok elemanı, *el-Cemiyyetu'l-Şerîyye* ve *Ensaru's-Sunne* başta olmak üzere, bu cemiyetlerin tezgâhlarında yetişmişlerdir.

İslâmî hareket sahasında, bu cemiyetlerin oynadıkları büyük roller; Evkaf Bakanlığı'na ait mescidlerden çok daha fazla sayıda mescide sahip olmaları ve bu mescidlerde önemli İslâmî çalışmaların gerçekleştirilmesinden kaynaklanmaktadır. Mescidlerde namazın caiz olmadığını ileri süren *et-Tekfir* akımı dışındaki bütün İslâmî akımlar, hükümete ait mescidlerle ilişkilerini keserek, bu cemiyetlere ait mescidlere yönelmişlerdir. Akımlar tarafından faaliyet merkezleri haline getirilen bu mescidler, İslâmî hareketle dolaylı ilişkiler içinde bulunmasına rağmen, yönetimin dikkatini çekmekten kurtulamamıştır.

Mısır toprakları üzerindeki bütün mescidleri, içinde namaz kılmanın yasaklandığı «Dırar Mescidi»² hükmünde gören *et-Tekfir* akımının bu görüşüne karşı diğer İslâmî akımlar, sadece hükümete ait mescidleri bu hükmün kapsamında görmektedir-

¹ *Sivil cemiyet* deyimıyla yazar, resmî olmayan kişiler tarafından kurulmuş cemiyetleri kastetmektedir. (Çev.)

² 9 Tevbe /107, 108.

ler. Zira İslâmî prensiplere göre içinde Allah'ın emirlerinin uygulandığı, hareket fırsatının bulunabildiği ve İslâmî çalışmaların yapılabildiği bir mescid, bu hükmün dışında kalmaktadır.

Mısır'da, İslâmî akımlar yanında, tanınmış davetçilerin çoğu da çalışmalarını, hitabelerini ve dinî derslerini, sivil cemiyetlerin kurduğu bu mescidler vasıtasıyla gerçekleştirmektedir. İslâmî akımlar, bu cemiyetlere siyasî bir ağırlık kazandırmak, İslâm'da tali derecede önemi hâiz hususlar ile gelenekçi çizgide bulunma çabalarından uzaklaştırmak için, bütün gayretlerini seferber etmişlerdir.

İslâmî hareket elemanları, sivil cemiyetlere ve Evkaf Bakanlığı'na bağlı mescidlerin eleman ihtiyacından yararlanarak buralara sızmış, hitabet görevini üstlenmekle birlikte, mescidlerin yönetiminde söz sahibi olmuşlardır. Bugün Mısır'da, *Cihad*, *el-Cemaatu'l-İslâmiyye* ve *Selefi* akım elemanlarının yönetim ve hitabetini üstlendiği birçok özel mescid vardır. Yine İhvân gibi İslâmî akımların da özel mescid ve cemiyetleri vardır.³

Sedat'ın çıkardığı Eylül kararları ile sivil cemiyetlerden bazıları, kuruluş gayesiyle çeliştiği ve bir takım siyasî hareketlere kalkışıldığı gerekçesiyle abluka altına alınmıştır. Başta Şeyh Hafız Selâme'nin liderliğinde bulunan *el-Hîdayetu'l-İslâmiyye*⁴ cemiyeti olmak üzere, sonradan Yargıtay kanalıyla haklarını geri alan birçok cemiyet, bu baskıdan etkilenmiştir.⁵

Ezher âlimlerine duydukları güveni kaybetmeleri Müslümanların devlete bağlı mescidlerden uzak durmasında en önemli sebeptir. Buna karşın özel mescidlerin süratle yayılması ise, halkın bu kesiminin İslâmî ilkelere yakınlaşmasını temin etmiştir.

Ancak bir süre sonra, bu mescidlerdeki siyasî faaliyetler yönetim tarafından farkedilmiş; bilhassa *Manassa* hadisesi ve

³ İhvân cemaatı mensupları; *el-Hulefâu'r-Raşidîn*, *ed-Davetu'l-İslâmiyye* cemiyetleri ile ve daha adı bilinmeyen cemiyetlerde çalışmalarını yürütüyorlardı.

⁴ Şeyh Hafız Selâme'den ilerideki bölümlerde bahsedilecektir.

⁵ Öğrenciler çalışmalarını *Dinî Cemiyetler* diye isimlendiren cemiyetler çevresinde yoğunlaştırıyorlardı. ⁶ Açıklayacağımız tutuklama kararlarına yol açan olaylarla ilgili olarak, İhvân cemaatinin bizzat kendisidir.

akabindeki olaylar nedeniyle, şiddet olayları ve silâhlı eğitim için Cihad akımının bu özel mescid ve cemiyetleri kullandığı anlaşılmıştır. Emniyet görevlileri, Cihad akımının faaliyetlerini tam olarak tespit edebilmek için, bu mescidlerde namaza devam eden birçok kişiyi tutuklamıştır.

İslâmî hareket açısından mescidlerin önem ve fonksiyonu devlet tarafından anlaşılnca, bu özel mescidlerin çoğu Evkaf Bakanlığı'na bağlanmıştır. Ancak, bu mescidlerdeki çalışmaları yürütecek yeterli sayıda eleman bulunamaması; günden güne çoğalan mescidlere ait bir istatistikî bilgiye sahip olunamaması gibi nedenlerle, devlet, mescidleri kontrol altına almanın zorluğunu kavramış bulunmaktadır.

Cadde ve sokaklarda, herhangi bir İslâmî akım tarafından idare edilen küçük mescidlerin sayısı bir hayli artmış durumdadır. Kahire'de, Cuma ve Bayram namazlarında kalabalık bir Müslüman topluluğunun dolup taşıdığı, imamlığını tanınmış âlimlerin yaptığı birçok meşhur özel mescid vardır. Ancak bu mescidlerde, yönetim aleyhindeki fikirlerini halka yayma amacı güden İslâmî hareket elemanlarını gözetlemek, kontrol etmek ve dinî gelişmeleri engellemek amacıyla görev yapan, özel yetiştirilmiş uzman kişilerin sayısı da, azımsanamayacak düzeydedir.

Bazı Müslümanlar tarafından cemaatleşme ve yayın-dağıtım merkezi olarak kullanılan, Papa Şenude'nin karargâhı Ana Katedral civarında, *el-Hidayetu'l-İslâmiyye Cemiyeti*'ne bağlı *Mescidu'n-Nûr* da, yakın zamanlarda kapatılarak, Evkaf Bakanlığı'na devredilen mescidler arasındadır.

Çeşitli İslâmî akımlarca, mescidler kanalıyla yürütülen faaliyetler ve mescidleri akımın gayeleri doğrultusunda kullanma çabaları gerçekte, İslâmî hareketin aleyhinde büyük bir zaaf noktası oluşturmuştur. Mescidlerin, İslâmî faaliyetler açısından kolaylaştırıcı ve geliştirici özellikleri ile İslâmî hareketin seyri ve gelişiminde önemli bir rolü varsa da, mescidlere bağlılığı sadece şer'î bir mesele olarak görmek ve bu konudaki görüşleri gelenekçilikten kaynaklanan Müslümanlar artık, mescidlerden uzak durmayı tercih etmektedir.

Bütün bunlara rağmen, Mısır'da bugünkü İslâmî hareketi dikkate aldığımızda, akımların çoğunun yine, Sedat döneminde olduğu gibi, propaganda ve tebliğle birlikte bu sivil cemiyet ve mescidlere yöneldiğini görürüz. Bu durumda, İslâmî hareket-özel cemiyet ilişkisi açısından «Sivil cemiyetlerin ne zamana kadar İslâmî hareketi bünyesinde barındırabileceği, gelecekte bir çatışma çıkması ihtimalinin bulunup bulunmadığı» konuları gündeme gelmektedir. Bu konuda kesin birşey söylemek imkânsız olduğu için, ancak alternatifler üzerinde düşünmek mümkün olmaktadır. Buna göre, belki bu cemiyetler bünyelerindeki faaliyetlerin farkına varıp, İslâmî akımlara karşı kesin tavır alacaklar; ya da belki de, İslâmî cephede yeni bir gelişme ortaya çıkacak ve akımlar kendiliklerinden cemiyetlerden uzaklaşacaklardır. Mevcut otoritenin hem cemiyetlere hem de akımlara karşı bir tavır alması ise, üçüncü alternatif olarak ihtimal dahilindedir.

D) TARİHÎ BİR YAKLAŞIM

1960'lı yılların ortalarında daha önce hüküm giymiş olanlar da dahil olmak üzere İslâmî elemanların tutuklanması olayı, yeni nesil ile eski nesil arasında şiddetli çatışmaların su yüzüne çıkmasına ve Müslümanlar arasında yeni akımların belirmesine yol açmıştır.

Eski nesil, Hasan el-Bennâ'nın esas ve ilkelerini belirlediği, cemaatin gelenekçi stratejisine sıkıca bağlı olan İhvân'ın, yaşlıları ve ileri gelenleri tarafından temsil edilmektedir. Yeni nesil ise, Seyyid Kutub'un *Yoldaki İşaretler* isimli kitabında savunduğu düşünce ve tezlerden etkilenen genç Müslümanlardan oluşmaktadır.

Kuşkusuz bu durum, gelenekçi çizgiden ayrılmayı kabullenmeyen İhvân'ın içtimaî ve siyasî değişimler karşısında, pasif bir politika benimsemesi sonucunda ortaya çıkmıştır. Bu durum aynı zamanda, İslâmî gelişmeler için kuluçka döneminin başladığını gösteren bir olgudur.

Bu noktadan itibaren Kutubcu akımın, kendilerini büyük bir tehlike olarak gören İhvân'dan ayrılarak, bağımsız ve aşamalı bir oluşum devresine girmeye başlaması, gençlerin büyük bir kesimini bünyesinde barındırmayı başarması, İhvân'ın bu yeni akıma karşı basın yoluyla büyük bir saldırıya girişmesine neden olmuştur.

Bu saldırı, daha önce gelenekçi çizgiden ayrılmış olan bazı İhvân mensuplarının yeniden İhvân'a dönmesini sağlamışsa da, yeni akımı ortadan kaldırmaya muvaffak olamamıştır.

Kutubcu akım ile İhvân arasında bu dönemde ortaya çıkan muhalefetin gerçek nedeni ne olabilir?

Öz olarak *ihtilâf*, düzene karşı tavır alma noktasında belirmektedir.

İhvân'a göre, düzen tamamıyla bozulmuş olmadığı için, ona karşı takınılan ıslaha yönelik tavır aynen devam ettirilmelidir. Kutub ise bunun tam tersini düşünmektedir. Ona göre düzen baştan sona bozuktur ve İhvân'ın benimsediği gelenekçi tutumla düzenin ıslahı mümkün değildir.

Hasan el-Bennâ'nın yayınladığı prensiplerde beliren İhvânî görüşte, düzene karşı ılımlı bir tavır yeğlenmektedir. Kutubcu akım ise, Seyyid Kutub'un *Yoldaki İşaretler, Fizilali'l-Kur'an* ve diğer eserlerinden anlaşıldığı üzere, zora talip olan bir görüşe sahiptir. Bu nedenle bu iki yönelişin bir araya gelmesi pek mümkün görülmemektedir.

Fakat görüş ayrılıklarının doğurduğu bölünme Kutubcuların İhvân'dan kopuşuyla kalmamış, ufukta yeni bir takım akımların işaretleri görülmeye başlamıştır. Mesela Kutubcu bünyeden çıkan *et-Tekfîr* akımı. Başlangıçta İhvân elemanlarından biri tarafından yönetilen hareket, daha sonra bu zatın İhvân'a geri dönmek üzere liderliği bırakması neticesinde, yeni bir lider olarak ortaya çıkan Mustafa Şükri tarafından idare edilmiştir.

Bu hareketin ortaya çıkışında, Müslümanların tutukluluk hallerindeki psikolojik durumun ve hapisshanede maruz kaldıkları acımasız muamelenin büyük etkisi vardır.

Böylece İslâmî hareket 1960'lı yıllarda üç akıma ayrılmış oluyordu.

- a) İhvân Akımı
- b) Kutubcu Akım
- c) Tekfîr Akımı

Bu guruplar içinde İhvân, mensuplarının uğradığı bütün eziyetlere rağmen, yine de Mısır gerçeğinde oynadığı tarihi rol açısından; sahip olduğu kitle, siyasî nüfuz ve bilinen lider kadrosuyla süreklilik arzeden tek cemaattir. Tekfîr akımı ise, o dönem, hapishanelerde faaliyet gösteren sınırlı bir hareketten ibaret kalmıştır.

1970'li yılların başlangıcında, Müslümanların daha hapishanelerden tahliye edilmediği dönemde; İslâmî sahada, kitle üzerinde nüfuzu olan hiçbir akım mevcut değildi ve ortam hâlihazırda durgunluğu kaldıracak her türlü fikrî kabule hazırdı.

Bu dönemde, İslâmî sahadaki faaliyetler sivil cemiyetler tarafından yürütülüyordu. Mısır Üniversitesi çevresinde, sadece ahlâkî ve itikâdî açıdan İslâm'a yöneliş hedefleyen öğrenciler, sınırlı ve geleneksel tarzda bir çalışma yapmaktaydılar. İşte bu üç akım faaliyetlerini icra etmeye başlamadan önce, Mısır'da İslâmî hareketin durumu bundan ibaretti.

Bu sırada en fazla tecrübe ve kültür mirasına sahip olan İhvân cemaati, aralarında üniversite öğrencilerinin de bulunduğu büyük bir İslâmî kitleyi kendi bünyesinde bulundurmakta, liderliği kaybeden Kutubcular ve Tekfîr akımı da henüz oluşum devresini yaşamaktaydı.

1970'li yılların başında İhvân'ın geniş bir sahaya yayılmasını sağlayan sebepleri şöyle sıralayabiliriz:

a) Köklü bir geçmişe sahip olması,

b) Kendisini takdim edecek propaganda gücüne sahip olması,

c) Halkın İhvân'a ilgisinin devamlılığı.

Fakat İhvân hareketi detaylı bir araştırma yapılmaksızın erken başlatılmış bir harekettir. Bu yüzden de iki seneyi aşmayan bir zaman diliminde et-Tekfîr ve diğer akımlar karşısında zorlanmaya başlamıştır.

1974 yılındaki Teknik Askerî Fakülte olayı ile Cihad akımı da yeni bir hareket olarak İhvân'a karşı olan akımlar arasında yer almıştır. İhvân'ın ılımlılığı ve düzenle ilişkisi, geleneksel meselelerde katı Selefî akım ve diğer İslâmî akımlarla çatışma-

sına sebep olmuştur. Öte yandan, Selefi akımın takındığı sert tavır ve yapısına hakim olan geleneksel karakter de, *et-Tekfir* akımının yayılmasını hızlandırmıştır. Öyle ki, bu akım, Mısır Üniversitesi'ne bile sızmayı başararak, her yerde İhvân'ın takipçisi olmuştur.

İhvân mensuplarının hapisanelerde bulunduğu dönemde, İslâmî sahada çalışmalar yapan gençlik henüz Kutub Akımı ile İhvân arasındaki anlaşmazlığın hakikatinden habersiz bulunuyordu. Seyyid Kutub'un, düşünce, metod ve ilkeler açısından İhvân'la bağdaştığı düşünülüyordu.

İslâmî gençliğin Hasan el-Bennâ'dan ziyade Seyyid Kutub'un düşüncelerine önem verdiği anlaşıncı, İhvân ilk zamanlar Kutubcu akımın metodunu uygulamak zorunda kaldı; ancak bu oyunu çok dikkatlice oynamaya ihtimam gösteriyordu...

Ve İhvân *et-Tekfir* akımının karşısına, *Kadı Değil Davetçi* isimli kitapla çıktı. Ayrıca, Mısır halkının kişiliğinde hâlâ haki-miyetini sürdüren gelenekçi anlayış ve Selefilik akımı karşısında da, İhvân'ın ileri gelenleri, geleneksel-kültürel meseleleri kabul etmek ve İslâmî kıyafete bürünmek zorunda kaldılar.² Ancak bunların hiçbiri istenilen sonucu sağlamadı. Tekfir akımı başta olmak üzere bütün akımlar yayılmaya başladı.

Şeyh ez-Zehabî'nin kaçırılması olayı, İhvân ve diğer akımlara Tekfir akımına karşı yarar sağlarken; bu akımın büyük ölçüde sarsılmasına yol açmıştır. Akımın lideri Şükri Mustafa ile birlikte dört ileri gelenin idam edilmesi ise, *et-Tekfir* akımına öldürücü bir darbe indirmiştir. Bu darbeden sonra, akım küçük guruplara bölünmüş, birçok taraftarını da kaybetmiştir.

Tekfir Akımı'nın bu parçalanması, tam anlamıyla İhvân'ın yararına olmamıştır; Zira bu akımdan kopanlar -umulanın aksine- İhvân saflarına katılmamışlardır. Akımın İhvân kökenli mensupları bile İhvân'ı değil, ilmî Selefi akımı tercih etmişlerdir.³

¹ *İslâm Dünyasında İnanç Sorunları* adıyla Türkçeye çevrilmiştir. (Çev.)

² İslâmî alanda daha etkili olabilmek için İhvân'ın bazı ileri gelen davetçileri sakal bırakmışlardır...

³ Mısır'daki İslâmî akımların incelendiği bölümde *ilmî Selefi akımdan* bahsedilecektir.

Teknik Askerî Fakülte olayında sanık olarak yargılanıp, be-
raat edenlerin oluşturduğu bir başka gurup ise, «Cihad» akımı
olarak tekrar örgütlenmişlerdir. Ancak bu gurubun, cihad ru-
hunu canlandırmayı hedef alan toplantılar düzenlemekten baş-
ka etkin bir faaliyeti, ya da yönetime karşı vurucu herhangi bir
eylemi olmamıştır. Kısa bir süre sonra da, cemaat henüz çekir-
dek halinde iken, Emniyet Teşkilâtı tarafından etkisiz hale
getirilmiştir. 1979 yılında gurubun bazı elemanları tarafından,
yeni bir gurup oluşturulmuşsa da, düzene karşı herhangi bir
harekette bulunma fırsatı yaratılamamıştır.

Bütün bu olaylar, Manassa olayından sonra düzen tarafın-
dan İslâmî harekete indirilen birbirini takip eden darbelerden
nasibini alan ve daha sonra ortaya çıkan Kutubcu akımın ses-
sizliği döneminde gerçekleşmişti.

1960'lı Yıllarda İslâmî Hareket

- * İhvân
- * Kutubcular
- * Tekfîr

1970'li Dönemde İslâmî Hareket

- * Selefiler
- * Cihad
- * Tekfîr
- * Kutubcular
- * İhvân
- * el-Cemaatu'l-İslâmiyye
 - a) İhvâncı kanat
 - b) Cihadçı kanat

II. DİNAMİK AKIMLAR

Mısır'da İslâmî hareket sahasında birçok akımın boy atmasına rağmen, bunlardan çoğunun hareket pratiği, meseleleri ve olaylar ile herhangi bir ilgileri bulunmamaktadır. Mısır'da İslâmî hareket sahasında eylemlerini sürdüren akımlar;

- a) İhvân-ı Müslimîn
- b) Kutubcular
- c) et-Tekfîr
- d) el-Cemaatu'l-İslâmiyye
- e) Selefi Akım
- f) Cihâd'dan ibarettir.

Bu akımlara *et-Tebliğ*, *et-Tevakkuf* ile bazı küçük Selefi akımlar da ilâve edilebilir; ancak, biz bu çalışmada, İslâmî hareketi temsil etmesi açısından belli bir ağırlığı ve tanınmışlığı bulunan, önemli olaylarla ilgisi görülen ilk altı tanesini incelemeyi tercih ettik. İslâmî sahada belli bir ağırlık ve etkisi bulunmayan; olay ve hareket pratiğinden uzak, davette gelenekçi stratejiyi benimseyen diğer akımları çalışmanın dışında tuttuk.

A) İHVÂN-I MÜSLİMÎN

“...İhvân hareketi, Allah’ın Kitabı ve Rasûl’ün Sünnetinde yer alan saf haldeki İslâm’a dönüşe çağırdığından, *Selefi* bir davettir.

Her konuda Sünnet-i Seniyye’ye uygun hareket etmeyi zorunlu kabul ettiğinden, *Sünnî* bir yoldur.

Hayırlar üzerinde birleşme bağlılığı içinde Allah için sevmeyi ve gerektiğinde Allah için insanlardan yüz çevirmeyi esas kabul ettiği ve amel, kalp ve kişi arınmasını önemli gördüğünden *Sûfî* bir harekettir.

İçte yönetimin ıslâhını, dışta yabancı devletlerle İslâm toplumunun ilişkilerini İslâmî prensiplere göre düzenlemeyi; halkın izzet, şeref ve üstün meziyetlerle terbiyesini ve İslâm milliyetçiliğine bağlılığını en üst düzeyde gerçekleştirmeyi amaçladığından, *Siyasî* bir teşkilattır.

İhvân Cemaati Allah katında kuvvetli müminin zayıf müminden daha hayırlı olduğunu bilerek bedenlerine gerekli önemi veren, *Sportif* bir cemaattir.

İslâm’ın her Müslüman erkek ve kadına ilim talep etmeyi farz kıldığını bilen, *İlmî ve Kültürel* bir cemiyettir.

İslâm’ın ticaret ve kazancı düzenleyen hükümlerini benimseyen *Ekonomik Bir Şirkettir*.

İhvân fikriyatı, İslâm toplumunun tedavisine önem veren ve bu yolda toplumu sıhhate kavuşturacak çözüm yollarıyla uğraşan *İçtimaî* bir fikir sistemidir.”

İşte İhvân teşkilâtının kurucusu ve lideri olan Hasan el-Bennâ'nın ifadeleriyle teşkilâtın genişçe bir tanımı...¹

1. İhvân ve Şiddet

Hasan el-Bennâ İhvân cemaatinin faaliyet programını üç aşama içinde tasarlamıştır:

- a) Propaganda ve tanıtma aşaması
- b) Oluşum ve «Ensar», üyenin seçimi
- c) Uygulama ve eylem aşaması

İhvân teşkilâtının amaçlarına ulaşmak ve hedeflerini gerçekleştirmek yolunda güç kullanmayı ve Mısır'daki sosyal düzene karşı şiddete dayalı bir devrim gerçekleştirmeyi planlayıp planlamadığı şeklindeki sorulara Hasan el-Bennâ şöyle cevap vermektedir:

a) *Güç, İslâm nizamı ve uygulamasının bir özelliğidir. Düşmanlarınıza karşı elinizden geldiği kadar kuvvet hazırlayın. [Kur'an, 8/60]*

b) İhvân, güçlü olmayı, önce inançta güçlülük, arkasında birlik ve irtibat gücü, bu ikisinden sonra da silah gücü olarak görmektedir.

c) İhvân'ın kuvvet kullanmadan önce, kullanım metoduyla ilgili olarak bir sorgulama yapması kaçınılmazdır. Buna göre; Kuvvet ilk mi, yoksa son çare midir? Yararlı gücün kullanımının neticeleri ile onun zararlı sonuçları ve güç kullanımının zaman ve mekânını seçme konusunda insanın bir mukayese yapması gerekli değil midir? Yoksa insanın görevi, sonucu ne olursa olsun güç kullanmak mıdır?

¹ 5. Kongre Risalesi

“Bu sorgulamalar kapsamında İhvân’a göre devrim kuvvetin en şiddetli görüntüsüdür. Bu nedenle İhvân devrim hakkındaki düşüncelerinde daha temkinli olmak durumundadır. Özellikle devrimlerden yeterince pay almış ve bu devrimler sonucunda pek bir şey elde edememiş olan Mısır’da, bu konu üzerinde titizlikle durmak zorunludur. İhvân Teşkilâtı herhangi bir devrime kalkışmayı düşünmediği gibi, böyle bir hareketin olumlu sonuçlar vereceğine de inanmamaktadır.”²

İhvân’ın hedeflerinde, yönetimi ele geçirme ilkesi ve bunu gerçekleştirme vasıtaları konusunda Hasan el-Bennâ şunları söylemektedir:

“İhvân’ın inandığı İslâm, devlet idaresini İslâmî esaslardan biri olarak kabul etmektedir. Ancak İhvân hiçbir zaman ülkeyi yönetme arzusu taşımamaktadır. İslâm ümmeti içinde bu ağır yükü yüklenebilecek, bu emâneti yerine getirebilecek; Kur’anî ve İslâmî esaslar çerçevesinde bir yönetim gerçekleştirebilecek kişiler çıktığında İhvân her bakımdan onlara yardımcı olacaktır. Devlet yönetimi ve ümmetin sorumluluğu konularını ileri sürmeden önce, İhvân’ın, sahip olduğu görüşlerin halka anlatılması ve yaygınlaştırılması için zamana ihtiyacı vardır. Bu zaman ayrıca; halkın, umûmî maslahatı özel maslahata tercih etme melekesini geliştirebilmesi için de gereklidir.”³

Cihâd meselesi konusunda oldukça geniş izahatlarda bulunan Hasan el-Bennâ ne yazık ki düşüncelerini sistemleştirememiş ve İhvân’a bu konuda bir yön çizememiştir. Dolayısıyla Hasan el-Bennâ’nın düşüncelerinde cihad konusu tam olarak açıklığa kavuşmamıştır.⁴

Hasan el-Bennâ İhvân üyelerinin ezberleyip uygulamalarını istediği ve İslâmî bî’at rükünleri olarak kabul ettiği *10 temel kavram* belirlemiştir.⁵

² a.g.e.

³ a.g.e.

⁴ *Cihad Risalesi*

⁵ *Biat Risalesi*

Bunlar:

1. Anlayış,
2. İhlâs,
3. Amel,
4. Cihad,
5. Fedakârlık,
6. İtaat,
7. Kararlılık,
8. Soyutlanma,
9. Kardeşlik,
10. Güven.

2. İhvân ve Partiler

Hasan el-Bennâ'ya göre İhvân teşkilâtının partiler hakkındaki görüşleri şunlardır: "Siyasî partiler çoğunlukla toplum menfaatlerini gözetmekten uzak, şahsî sebeplerle ortaya çıkan kurumlardır. Bugüne kadar sürdürdükleri faaliyetlerle; halkın hayat damarlarına zarar vermiş, menfaatlerini kötüye kullanmış, ahlâkı bozmuş, bağlılıkları koparmışlardır. Bu nedenle particilik, halkın özel ve genel yaşayışında çok kötü izler bırakmıştır. İhvân Teşkilâtı bu görüşlerin yanı sıra düşündükleri milletvekili ve parlamento sisteminin Mısır'daki partiler sisteminden farklı olduğu kanaatini taşımaktadır."⁶

Yukarıdaki satırlar İhvân'ın partiler konusunda, ilk dönemlerdeki anlayışını yansıtmaktadır. İhvân'ın bugünkü tutumu ise, bu düşüncelere tamamen ters bir tutumdur. İhvân'ın, karşı çıktığı partilerden biri olan *el-Vefd* partisi bünyesinde seçimlere girmesi, bu değişikliğin en önemli göstergesidir. Mesele bu kadarla da kalmamış, İhvân'ın görüşlerini yansıtan bir partinin kurulması aşamasına kadar gelinmiştir. et-Tilmisânî'nin şu

sözleri İhvân'ın bu konudaki görüşlerini ortaya koymaktadır: "Biz bir parti olarak ortaya çıkarsak İhvân cemaatinin belirlediği hayra ve ıslaha yönelik strateji üzerinde yürümeye devam edeceğiz... Hasan el-Bennâ'nın risalelerini okumuş olsalardı İhvân'ın parti fikrine karşı olmadığını görürlerdi."⁷

"Hasan el-Bennâ'nın partiler hakkındaki görüşleri dikkatle incelendiğinde, Bennâ'nın hedefe götürücü *parti yöntemlerine* karşı çıktığı açıkça görülür. Particilik ise herhangi bir itirazın sözkonusu olamayacağı bir düşünce ve olgudur. Bu yol hepimizin Hasan el-Bennâ'dan sonra öğrendiği ve yürüdüğü bir yoldur. Her insan istediğine inanma hakkına sahiptir. Hakka inanan kimsenin, ahirette Allah tarafından mükâfatlandırılacağı gibi sapıklığı seçen kimse de ahirette cezalandırılacaktır. Bu dünya hayatında dileyen imân eder dileyen inkâr eder. İnsanlar için inanma konusunda bundan daha geniş bir hürriyet olmaz. Bu hürriyetin iman ve inkâra göre daha geri plânlarda kalan konularda da geçerli olması pek tabîî bir durumdur."⁸

3. İhvân ve Sedat

Nâsırcılığın son döneminde ortadan kaldırılmış bulunan bütün siyasî akımlarda milliyetçi bir yönelim mevcut idi. Abdu'n-Nâsır İhvân'daki bu eğilimden faydalanarak Enver Sedat aracılığıyla, tutuklu bulunan İhvân liderleriyle ilişkiye geçti. İşte Sedat ile İhvân arasındaki ilişkiler bu dönemde başlamıştır. Abdu'n-Nâsır'ın ölümünden sonra, Sedat yönetimi teslim aldığı anda, iki taraf arasında karşılıklı yazışmalar sürdürülmekteydi.

⁷ *el-Mecelletu's-Suudiyye*, 19.12.1984, sayı: 255

⁸ *el-Muhtaru'l-İslâmî*, 1984, sayı: 30

Burada belirtelim ki Hasan el-Bennâ gerek *Nura Doğru* risâlesinde ve gerekse Kral Faruk, muhtelif yöneticiler ve Arab liderlerine yönelttiği bazı ıslaha yönelik çalışmalarda 'particiliğin' ortadan kaldırılıp, ümmetin siyasi gücünü tek bir yöne ve tek bir safa yönlendirmelerini tavsiye etmekteydi.

İhvân'ın Mısır'da, partilerle çalışmayı kabul eden tek İslâmî akım olduğu düşünülebilir.

Sedat, Nasır rejimi aleyhindeki faaliyetlerinden dolayı tutuklu bulunan, aralarında İhvân mensuplarının da bulunduğu birçok siyasî tutukluyu salıvermek suretiyle; Mısır'daki siyasî yapının yeniden düzenlenmesi yolunda ilk adımları atmış oldu. Fakat Sedat, İhvân teşkilâtı başta olmak üzere bütün siyasî akımların, faaliyetlerine yeniden başlayacaklarını çok iyi biliyordu. Bu yüzden, bilhassa İslâmî akımların kontrol altına alınmasını kolaylaştıracak çareler düşünmeye başladı. Bu konuda Sedat'ın bulduğu çarelerden biri, İslâmî meseleler konusunda ortak bir kavram birliği gerçekleştirmek ve ortak çalışmalara girmek üzere, İhvân teşkilâtının ileri gelenleriyle *işbirliği* içine girmekti. Bu arada *ilim ve imân* sloganını da bayraklaştırmış bulunuyordu. Oysa gerçekte Sedat'ın İhvân'a karşı yürüttüğü siyaset *Truva atı* yönteminden ibaretti. Sedat'ın İhvân'a yaklaşmasının tek sebebi, Mısır'da, İhvân vasıtasıyla İslâmî faaliyetlerin detaylarına nüfuz etmektir. İhvân ise Sedat'ın niyetlerinden gafil ve şerrinden emin bir şekilde, iyi niyet ölçüleri içerisinde Sedat'la mesâisini sürdürmekteydi. Öyle ki, Camp David anlaşması karşısında bile yansız kalmayı tercih ettiler. İşte İhvân'ın Sedat'a karşı yadakçılığa varan bu barışçı tutumu ile Sedat'ın İhvân'a karşı davranışları gerçekte iki tarafın da ortak menfaatlerine dayanmaktaydı. Bu ilişkiden İhvân'ın sağlayacağı menfaat, yeraltından tekrar kamuoyu huzuruna dönüp varlıklarının hukukî açıdan tanınmasını sağlamak idi. Sedat'ın bu ilişkideki çıkarı ise geniş bir kitleye hitab eden İhvân'ın, aşırı İslâmî akımlara karşı düzenin yanında yer alması ve aynı zamanda sosyalist ve Nâsırcı akımlara karşı kendisine yardımcı olması idi.

İhvân sahip olduğu bütün imkânları kullanarak Sedat'ın kendilerinden beklediği görüntüyü vermeye çalıştı. Başta *ed-Da've* dergisi olmak üzere bütün yayınlarında ve konferanslarında halka, İhvân'ın şiddet ve aşırılıktan uzak olduğunu, bu yüzden İslâm davasının emanet edilebileceği tek gurup olduğu fikrini benimsetmeye uğraştı. *ed-Da've* dergisinde *İnkılaplar, toplantılar ve gösteriler konusunda İhvân'ın tutumu* başlığı altında Ömer et-Tilmisânî'nin kaleme aldığı yazı şöyledir:

“Eylemden amaç gösteri yapmak ise, biz hiçbir zaman sîret kitaplarında sahabenin «Yaşasın filânlar» veya «Kahrolsun falanlar» şeklinde slogan attığına rastlayamıyoruz. Dolayısıyla bizim rejimle uzlaştığımızı iddia edenler ne derlerse desinler, biz kendimizi, gerçek İslâmî terbiye ile yetiştirmek zorundayız.

Yine eylemden amaç inkılâplara karşı çıkmak ve bu yönde halkı örgütlemekse, bunu ancak yönetime hâkim olmak isteyenler yapar. Yönetimin başında bulunan kişinin şahsı bizi ilgilendirmemektedir. Bizi ilk planda ilgilendiren asıl husus; yönetimin şekli, anayasası ve nizamıdır. Bundan sonra kim idare ederse etsin.

Eylemden amaç kuvvet ve şiddet kullanarak yönetimle çatışmaksa, bu; ancak, halkın İslâmî akımlara güveninin yok olması ve gayretlerinin tükenmesi ile sonuçlanacak olan ve birçok ülke düşmanlarının istifâde edebileceği bir durumdur.

Biz ise İslâmî davet yolunda faaliyet göstermekteyiz. Halkı, özellikle gençleri İslâmî ilkelere göre eğitmek, stratejimizdir... Her zaman doğruyu söyler ve halka bu doğrunun yanında yer almaları çağrısında bulunuruz... Umûmî toplantılarda kitleyi biraraya getirir, onlara neleri yapmaları ve nelerden kaçınmaları gerektiğini anlatırız. Halkı din-dünya ayırımından sakındırırız... Gençlerin Kitap ve Sünnete uygun eğitilmelerinde Allah'a dayanırız... Sonra biz zaman konusunda; ne aceleci davranırız, ne de ağırdan alırız.”⁹

Eski İçişleri Bakanı Nebevi İsmail, Evkaf Bakanlığıyla yardımlaşarak aşırı dinî akımlara karşı ortak bir tavır belirlemek istediğini açıkladığında *ed-Da've* dergisi: “İçişleri Bakanlığı'na ve ilgili mercilere ihtarımız: Biz İslâm'a uygun bir barış istiyoruz” başlıklı bir makale yayınlamıştır. İhvân ileri gelenlerinden biri tarafından yazılan bu makalenin girişinde: “Elbette şiddet yerine eğitime yönelmek; iyi niyet, samimî arzu ve ihlâs ile pekiştirilmişse şüphesiz olumlu bir gelişmedir.” denmektedir.¹⁰

⁹ *ed-Da've*; Kasım 1978, sayı: 31

¹⁰ *ed-Da've*; Mart 1978, sayı: 22

Nitekim Üstad Ömer et-Tilmisânî *ed-Da've* dergisinde yazdığı baş makalelerden birinde, dolaylı olarak Sedat'a şu çağırığı yöneltmiştir: "Ey Müslümanların 'yöneticileri! Müslüman kardeşler olunuz. Sizden herhangi bir yardım beklemeksizin, Sizleri Müslüman Kardeşler olmaya davet ediyoruz.

Biz yöneticileri niyetlerinden dolayı itham etmiyoruz; zaten Allah da kullara böyle bir sorumluluk vermemiştir. Biz sadece uygulamaları tenkîd veya takdir ederiz...¹¹

Allah'ın hukukunun uygulanmasından başka bir şeye çağrıda bulunmayan ve kendisini, Allah'ın hukuku ile halkını idare eden her yöneticiye, sadâkatle bağlı bir asker kabul edip; şer duyguları beslemeyen, herhangi bir kötülük düşünmeyen bir Müslüman kardeşe, Müslüman yöneticinin baskı yapması hayret vericidir.¹²

Bizim dışımızdaki gurup ve cemiyetler sizin yönetiminize karşı çıkmakta ve sizi bulduğunuz yerden uzaklaştırmak istemektedirler. İhvân ise, gönülden güven dilekleriyle size yardımcı olmak istiyor. Sizi ıslâha çağırmakta, siz de bu çağrıya icabet etmektesiniz..."

Bu sözler ile et-Tilmisânî, İhvân'ın rejime karşı bir tehlike oluşturmadığı yolunda Sedat'a ve diğer yöneticilere güven vermek istiyordu. Bütün bu ifadelerin arkasında yatan bir başka amaç ise, İhvân cemaatinin yasallaşması konusunda, dolaylı bir yolla Sedat'ın dikkatinin çekilmesi idi. et-Tilmisânî bu konuda şu soruları yöneltiyordu: "İslâmî devletlerde başka akımlar için serbest olan cemaatleşmeler, dernekleşmeler hatta parti kurmalar niçin İhvân için serbest olmasın? Çeşitli teşkilât ve partilerin, hatta komünistlerin rahatça faaliyetlerini sürdürdükleri bir ortamda, İhvân'ın bu haklardan mahrum oluşunun sebebini merak edenler; İhvân'ın, üniversite düzeyinde Sedat rejimine karşı çıkan akımlar karşısında etkin bir rol oy-

¹¹ et-Tilmisânî bu ifadeleriyle Sedat'ı rahatlatmak için Camp-David anlaşması karşısında İhvân'ın Sedat'ın şahsını ve Arap davasına olan bağlılığını kötüler mahiyette herhangi bir tenkidinin bulunmadığını göstermiş oluyordu. (Salih el-Verdânî)

¹² Müslüman kardeşten maksat, İhvân Cemaati'dir.

nadığını ve uzun süreli olmasa da, üniversite bünyesindeki aşırı eğilimli öğrenci derneklerini yönettiğini bilmiyorlar mı?

İhvân teşkilâtı Nâsırcılığa ve sosyalist akımlara karşı mücadele bayrağı açmıştır. Mısır'da İslâmî eylem sahasında ortaya çıkan aşırı akımlara karşı çıkan bildiriler yayınlanmış; ez-Zaviyatü'l-Hamrâ olaylarından sonra da rejimle yardımlaşmayı öngören; kardeşlik ve millî birliğe dayanan beyanatlar yayınlamıştır.¹³

Bütün bu gayretlere rağmen İhvân amacına ulaşamamıştır. Zira Sedat'ın tabiriyle millî birliği tehdit eden bütün fitne odaklarının yakalanması ile ilgili Eylül kararları alındığında, ilk gün tutuklananların başında İhvân mensupları yer alıyordu. Böylece *İhvân yeniden gizli teşkilâtlanmaya gidiyor* ithamı ile güvenlik güçleri tarafından tahkikata alınarak, bir kez daha işkence topacına sokuldular.¹⁴

Oysa vaktiyle Hasan el-Bennâ şunları söylüyordu: "İhvân bünyesinde davetçi olarak hizmet verenlerden; İslâm davetini, yönetimi ele geçirmek veya başka bir gaye ve metod için yaptığını söyleyenler çok büyük bir hata içerisinde dirler. İhvân'dan olanlar da, olmayanlar da bunu bilmiyorlarsa öğrensinler!"¹⁵

4. İhvân'ın Bugünkü Durumu

Geçmişten bir türlü ders almayan İhvân, Sedat zamanında izlediği politikanın aynısını Mübarek rejimine karşı da izlemeye devam etmektedir. Mısır'da 1981 tutuklama kararlarından

¹³ *ed-Da've*; Ağustos 1978, sayı: 27

¹⁴ Sedat'ın öldürülmesi olayından sonra, soruşturmalar sırasında işkence altında can veren İhvân mensuplarından biri de Şeyh Kemâl es-Senânîrî'dir.

¹⁵ Başta İhvân eski genel başkanı Hasan el-Hudeybi olmak üzere, Muhammed el-Gazzâlî başkanlığındaki İrşâd Bürosu üyeleri, Hasan el-Bennâ'nın kardeşi Abdurrahman el-Bennâ ve o dönem İhvân Teşkilâtı sekreteri olan Abdu'l-Hakîm Abidin'den oluşan bir heyet, Kral Faruk'un doğum yıldönümünü kutlamak ve protokolleri yerine getirmek için, 14 Kasım 1951'de Abidin Sarayı'na doğru yola koyulmuştu. İşin ilginç yanı, iki sene önce İhvân'ın Kral Faruk'u Hasan el-Bennâ'nın öldürüldüğü komployu hazırlamakla itham etmiş olmalarıydı.

önce ortaya çıkan her çeşit aşırılıktan ve şiddet hareketlerinden uzak olduklarını bîr kez daha ilân etmişlerdir. Bu konuda et-Tilmisânî şunları söylemektedir: “İhvân cemaati şiddetten en uzak cemaattir. Selefî Salihîn; fâsık veya zâlim de olsa ülkeyi yönetenlere karşı silahla mücadele etmeyi uygun görmemektedir... İhvân'ın hiçbir saldırganlığına rastlanmamıştır... ve biz hiç kimseyle kavga halinde değiliz... Teşkilâtın kurucusu Hasan el-Bennâ ve halefi el-Hudeybi de şiddet olaylarını tasvib etmemekteydiler. Ben de bu iki başkan gibi şiddet hareketlerine karşıyım. Bu ülkede veya herhangi bir İslâm coğrafyasında yönetenler ile yönetilenler arasında meydana gelebilecek şiddet olaylarından hiç birini onaylamıyorum.

Eski İçişleri Bakanı Nebevi İsmail'in, terör ve terör guruplarının İhvân'dan kaynaklanmadığı yolundaki açıklamaları İhvân için resmi bir tanıklıktır. Zira şiddet olaylarının tümü İhvân'ın dışında gerçekleşmiştir.”¹⁶

Ömer et-Tilmisânî mahkemelerde görülmekte olan, İhvân'ın meşruiyeti ve siyasî bir parti olarak örgütlenmesi davası olumsuz sonuçlanırsa ne olacağı yolundaki soruları, şöyle cevaplandırmaktadır: “Ben aile ve akrabalarımı İhvân'ın yoluna davet edeceğim... İhvân'ı cihadı bırakmakla suçlayan bütün guruplar, cihadı *yönetimle mücadele* şeklinde yorumlamaktadırlar.”¹⁷

İçişleri Bakanlığının aşırı akımlara karşı çeşitli İslâmî kişilerle işbirliği sağlamak için gerçekleştirdiği *beyin yıkama toplantılarına* İhvân'ın ileri gelenleriyle birlikte Ömer et-Tilmisânî de katılmıştır. Ayrıca hapishaneden çıkması dolayısıyla Kıptîler'in dinî lideri Papa Şenûde'ye, et-Tilmisânî başkanlığında bir gurup geçmiş olsun ziyaretinde bulunmuştur.¹⁸ Bu konularda et-Tilmisânî şöyle demektedir: “Bizim bugün karşılaştığımız sıkın-

¹⁶ *el-Mecelletu's Suudiyye*; 29.12.1984; sayı: 225. Burada hatırlatmakta yarar var. İhvân Mısır'daki veya İslâm âleminin diğer bölgelerindeki yönetimlere yönelik şiddet hareketlerine karşı çıktığı halde, Suriye Baas Partisi'ne karşı mücadele veren İslâmî direniş hareketiyle yardımlaşmakta ve Müslümanları hakim olan yönetimle cihada çağırmaktadır.

¹⁷ a.g.e.

¹⁸ Bu ziyaret, İhvân'a muhalif olan İslâmî akımlarda büyük bir rahatsızlık yaratmıştır.

tlar geçmiş 30 senenin köklü kalıntılarıdır. Şimdi ise (Mübarek dönemi) yönetim durumu düzeltmeye çalışıyor. Ben de tüm halkımızın, bu kişilere yardımcı olmalarını istiyorum.”¹⁹

İhvân hareketi konusunda, *el-Muhtaru'l-İslâmî* dergisine yaptığı açıklamada Sedat dönemindeki nağmeleri tekrarlayarak şunları söylemektedir: “İhvân'ın çağırışı İslâmcı safların birliğine, idealin ortaklığına davet eden; hilâfet gölgesi altında, ihlâslı, kötülüklerden uzak bir çağrıdır. İhvân mevkii ne olursa olsun bu birliğe davet eden her ordugâhta, kendisini asker telâkki eder. İcraatinden dolayı hiçbir yöneticiyle münakaşaya girmez ve yine mevki ne olursa olsun, hiç kimseyi tenkit etmediği gibi, isyan da etmez. İhvân'ın görevi nasihattir. Çünkü din nasihat ve tebliğden ibarettir, Müslümanlardan istenen tek şey aralarında iyiliği emreden bir cemaatin bulunmasıdır. Biz hiç kimseye karşı düşmanlık beslemiyoruz. Bu yüce amaç uğrunda İslâm'ın davetçilerinden istediği her şeye katlanılır.”²⁰

İhvân'ın diğer İslâmî akımlara ve muhaliflerine karşı düşüncelerini ve tutumlarını yansıtan sloganları *ittifak ettiğimiz konularda yardımlaşırız; ihtilâf ettiğimiz konularda birbirimizi mazur görürüz* şeklindedir. İhvân'a göre “Bu ihtilâf hayır üzerinde yardımlaşmayı, karşılıklı sevginin gerçekleşmesini, kalplerin birliğini engelleyen bir unsur olmamalıdır. İslâm en geniş kuşatıcılığı ve en geniş sınırlarıyla bizi de onları da içine almaktadır. Zira hem bizler hem de onlar Müslüman değil miyiz?”²¹ İhvân'ın önde gelen şahsiyetlerinden biri de, bu konuda şunları söylemektedir: “Kendilerinden İslâmî davetin menfaatlerini zedeleyecek olumsuz tavırlar zuhur etmediği ve yapılarında, İslâmî davetin aleyhinde çalışanların saflarına çeken nitelikler bu-

¹⁹ 7.3.1985 tarihli *el-Vefâ* Gazetesi: Bu, İhvân'ın Mübarek'e «biz arkadayız» anlamına gelen zekice bir mesajdır. Ayrıca İhvân'ın ileri gelenlerinden biri olan Hasan Devh, *Ahbaru'l-Yevm* gazetesinde, Mübarek'i kastederek *Biz bu adamı niçin desteklemiyoruz?* başlıklı bir makale yayınlamıştır. Bu makalede “Ben hayır üzerine zannettiğim yöneticinin yanındayım... Yine ben bir yardımcı ve nasihatçı, destekleyici olarak Hüsnü Mübarek'in yanında yer almaya karar verdim” denmektedir,

²⁰ *el-Muhtaru'l-İslâmî*, Kasım 1984, sayı: 30. Diyebiliriz ki bu ifadeler et-Tilmi-sânî'nin *ed-Da've* dergisinde kullanmakta olduğu üslûptan daha yumuşak ve daha ılımlı idi.

lunmadığı müddetçe, İslâmî davet alanında gayret gösterenlere yönelik ilişkilerimizin esası, sevgi yardımlaşma ve hüsnü zanna dayanır.”²²

Ancak İhvân'ın 1960'lı yıllardan bugüne kadarki çalışma ve tutumları incelendiğinde, bu prensibe bağlı kalmadıkları görülr. 60'lı yıllarda İhvân'ın, Seyyid Kutub akımına ve üniversite çevresinde kendilerine karşı mücadele veren İslâmcı öğrenci hareketlerine ilişkin tutumları, bu konudaki ihlâllerinin açık örnekleridir. Bir başka örnek de, Suriye İhvânı'nın başkanlarından biri olan İsâm el-Attar'a karşı tutumlarıdır. *ed-Da've* dergisinde bir yazı yayımlayarak onunla ilişkilerini tamamen kestiklerini ilân etmişlerdir.²³

1970'li yıllara kadar İhvân'ın yayın organı durumunda bulunan *ed-Da've* dergisi dikkatle incelendiğinde; dergi nüshalarında İhvân'a ters düşen herhangi bir görüş fikir veya kanaate, ya da, İhvân'a mensup olmayan bir yazarın makalesine yer verilmediği görülr. Şayet başka bir yazarın makalesine rastlansa bile, bu makale, İhvân'ın düşüncesine hizmet eden bir özellik taşımaktadır.

İslâmî hareket sahasında Seyyid Kutub'un sahip olduğu büyük itibarı hissettikten sonra İhvân; *Fizilâl* tefsirinden kendi görüşleriyle çatışmayan, dikkatlice seçilmiş alıntıları *ed-Da've* dergisinde istemeyerek de olsa yayınlamaya başlamıştır. Bu bölümler Seyyid Kutub'un İhvân'ın görüşlerini temelinden sarsan asıl tezlerini yansıtmaktan tamamen uzaktır. Zira birçok yeri makaslanmıştır. Bu bölümün yayınlandığı sahife bile, belirli bir düzenden yoksundu.²⁴

Bugün İhvân, milyarderler sınıfına giren birçok mensubu ile korkunç maddi imkânlarla sahip bulunmaktadır.

²¹ *Çağrımız Risalesi*

²² Mustafa Meşhur; *ed-Da've* dergisi; Mayıs 1981, sayı: 61

²³ İsâm el-Attar Kutubcu akıma mensup sayılır. Eşi, Suriye gizli istihbaratı tarafından Almanya'da öldürülmüştür. Bu teşkilât 1970'li yılların sonlarına doğru Hafız Esad rejimine karşı mücadele veren İslâmî Cihad hareketiyle ilişkisinden dolayı, İsâm'ı da öldürmeye teşebbüs etmiştir. Her ne kadar Suriye istihbaratı son cihad davasında itham edilenler listesinde İsâm el-Attar ismine yer verdiyse de mahkeme giyaben beraatine karar vermiştir.

²⁴ Kutubcu akımı incelerken Seyyid Kutub'un görüşü açıklanacaktır.

İhvân bu ekonomik silahı, gençleri İhvân hareketine çekmekte kullanmaktadır.²⁵

Ancak Sedat'ın öldürölme olayı başta olmak üzere Mısır'da son dönemde meydana gelen olaylar, İhvân'ın durumunu oldukça sarsmış, başta Cihad akımı olmak üzere diğer akımların ve düşüncelerin öne çıkmasına sebep olmuştur. Bu nedenle İhvân, Cihad hareketinin kazandığı itibarı etkisiz kılmak için, Cihadçı akım aleyhine bir kötölleme ve şüpheye düşürme kampanyası başlatmıştır.²⁶ Gerçekte Sedat, Mübarek ve çeşitli olaylar karşısındaki tutumları nedeniyle Müslümanlar arasındaki itibarlarını kendi elleriyle yok eden İhvân; muhalif İslâmî akımların, bilhassa Cihadçı ve Selefî akımların güçlenmesine dolaylı olarak katkıda bulunmuştur²⁷.

Görölüyor ki: devrime susamış, inkılâp ruhuyla yoğrulmuş yeni nesiller ve İslâmî akımlar ile İhvân arasında varılabilecek bir anlaşma zemini kalmamış, ihtilaflar arasındaki uçurum giderilemez boyutlara ulaşmıştır.

Mısır'daki İhvân teşkilâtının, bütün ölkelerdeki İhvân gruplarının tek bir kitle olduğı ve Mısır'daki diğer İslâmî grupların da İhvân'ın paralelinde anlayışlara sahip birleşik kitleler olduğı şeklinde bir imaj yaymaya çalıştığı bilinmektedir. Oysa İhvâncı gruplar arasında şiddetli ayrılıklar bulunması, İhvân'ın Hasan el-Bennâ döneminde bile Arap devletleri düzeyinde tek bir cemaat halinde olmadığının bilinmesi, bu imajı etkisiz kılmaktadır.²⁸ Hasan el-Bennâ Arap devletleri seviyesinde "İhvân Cemaatleri Birliğı" fikrini hiçbir zaman savunmamıştır.

²⁵ İhvân maddi imkânlarını kullanarak İslâmî eğilimleri bulunan gençliğin çoğunu kendi safına çekebilmiştir. İhvân'ın maddî yardımlarına örnek olarak, mensuplarına dışarıda iş bulması ve evlilik gibi konularda borç para vermesi gösterilebilir.

²⁶ et-Tilmisânî Arap gazetelerindeki çeşitli konuşmalarında, dolaylı yollarla, Sedat'ın öldürölmesi olayını Amerikan istihbarat teşkilâtının düzenlediğini iddia etmiştir. Nitekim *el-Musavver* dergisinde yayınlanan konuşmasında "Sedat'ın mazlum olarak öldürölüğü" belirtmiştir.

²⁷ 6 ana İslâmî akımdan bahsederken *Selefî* ve *Cihadçı* akımlara değinilecektir.

²⁸ Kuveyt'te, çeşitli kişiler tarafından temsil edilen İhvân'a ait beşten fazla cemaat mevcuttur. Bunların başında Kuveytli İhvâncıların yürüttüğü *Cemiyyetu'l-İslâhî'l-İctimâî* gelir. Yine Suud'taki Mısırlılar arasında da çeşitli akımlar bulunmaktadır.

Mısır'daki İhvân cemaatinin Sedat ve Camp-David anlaşması karşısındaki tutumu, bu gurupla diğer devletlerdeki İhvân gurupları arasında şiddetli ayrılıkların doğmasına yol açan sebeplerden biridir.

Bütün bunlara rağmen, görünürde İhvân; Mısır İslâm pratiğinde en etkili ve en büyük cemaat olma özelliğini korumaktadır. Ömer et-Tilmisânî'nin cenaze merasimindeki aşırı kalabalığın yarattığı bu görüntü, gerçekte İhvân'ın değil, Mısır halkının İslâmî gücünü göstermektedir.

Son olarak Mübarek yönetiminin İslâmî hareketlere karşı Sedat'ın izinden giderek, bir kez daha *Truva atı* siyasetine yönelip yönelmediği sorusuna gelelim. Bu soruya kesin bir cevap vermek şu dönem için erken sayılabilir. Mübarek, İhvân'ın kendi dönemindeki siyasî çalışmaları ve bu çalışmalar neticesinde parlamentoda bir kaç sandalye kazanmaları karşısında açık bir düşmanlık göstermemiştir. Belki de, geçmişteki derslerden istifade ederek İhvân'ın rejime karşı diğer hareketlerden daha az tehlikeli olacağını düşünmektedir.²⁹

İhvân'ın geleceği konusunda Müslüman kamuoyunda ege-men olan görüş, İhvân'ın gelecekte bağımsızlığını yitirerek ya yeni bir İslâmî liderliğe ya da hükümete tabî olacağı şeklindedir.³⁰

²⁹ Görülüyor ki İhvân, sopayı ortasından tutma prensibinden hareket etmektedir. Son seçimlerde *el-Hızbu'l-Vatanî*'nin kanadı altında bazı mensuplarını seçimlere sokmuş; böylece bu partinin bayrağı altında, Millet Meclisine girme imkânını elde edebilmiştir. Ayrıca bazı genç İhvân elemanları; basın, baro ve tabipler birliği seçimlerinde idare merkezlerini ve bazı makamları ele geçirmeyi başarmışlardır.

Son zamanlarda İhvân'ın *el-Vefâ Partisi*'nden ayrıldığını ilân etmesi de dikkate değer bir gelişmedir.

³⁰ Bazı Müslüman aydınlar İhvân'ın artık tükendiğini ve eylem konusundaki görüşlerinin yol gösterici özelliğinin kalmadığını ileri sürmektedir.

B) KUTUBCULAR

Kutubcular akımı, *Yoldaki İşaretler* isimli eserinde öne sürdüğü tezleriyle bu hareketin temel prensiplerini ortaya koyan merhum Seyyid Kutub'a nispet edilir. Bu kitap Kutub'un düşünce ve kavramlarını yansıtan temel bir eserdir.

Seyyid Kutub 1950'lerde İhvân'a katılmıştı, dolayısıyla merhum Hasan el-Benna ile karşılaşmamış ve dönemine yetişememiştir.¹ Belirtmek gerekir ki, Kutub'un İhvân'a katılışı alışılmış tarzda, sıradan bir katılma olayı değildi. O İhvân'a, kendisini itaatkâr bir tâbi haline getirmeyecek; gerektiğinde olaylara karşı koyabilecek, oturmuş bir karaktere ve bu yapıyı oluşturan birçok tecrübe fikir ve birikime sahip bir halde girmişti.

Bu nedenle, İhvân mensubu olduğu bu dönemde ortaya koyduğu fikrî tezleri, İhvân'ın fikrî tezleriyle tam olarak uyuşmuyordu; bu tezler İhvân'ı aşıyor, hatta birçok noktada onunla çatışıyordu. 1950'li yıllarda, parlamentoya dayalı bir sistemin kurulmâsı, âdil bir iktisâdî sistemin gerçekleştirilmesi konuları gibi, başta sosyalist hareket olmak üzere, Mısır'daki siyasî hareketlerin sahiplendiği meseleleri, İhvân'ın da milli mesele olarak kabul edip, sahiplenmesi ve savunmasına Seyyid Kutub karşı çıkıyordu. Zira ona göre İhvân, ilk önce bütün kuşatıcılığıyla İslâmî akideyi kabul edip sahiplenmeli; sonra bu akidenin

¹ Seyyid Kutub, Hasan el-Bennâ'nın ölüm haberini, eğitim metodlarını araştırması için gönderildiği Amerika'da (1949-1951) bulunduğu sırada almıştır.

bir gereği olarak ve ona uygun şekilde diğer meselelere el atmalıydı. İhvân'ın ilk plânda, diğer siyasî hareketlerin savunduğu millî meseleleri sahiplenmesi, kendilerine üstün ideolojilerini kaybettirebilir, asıl sorumlulukları olan akideye bağlılıklarının gevşemesine yol açabilir ve bunun sonucunda halkın İhvân'a duyduğu güveni sarsabilirdi.

Gerçekte Kutub, «din millî meselelere karşı çıkıyor» diyerek, bu meseleleri reddediyor değildi. Ancak o, Müslüman inancının herşeyden önce *Lâ ilahe illallah* prensibi üzerine oturulması ve sadece bu akideye bağlı kalınması gerektiğine inanıyordu. Ona göre akide gelip geçici, zaman zaman değişebilen şeylere dayanmamalıydı; çünkü bu tür şeyler değişmez İslâmî düşünce karşısında erimeye mahkûmdur. En önemlisi, İslâmî olmayan böylesi düşüncelerin insanı, diğer beşeri sistem ve hareketlerle İslâm'ı aynı düzeyde görme tehlikesi içindeydi.

Seyyid Kutub'un bu görüşlerinin doğruluğu, İhvân'ın etrafında toplanmış milyonlara varan bir halk kitlesinin, Nasır darbesinin akabinde İhvân'ı yalnız bırakarak desteğini çekmesiyle acı bir biçimde ispatlanmış oldu. Bu sonuç, halkın İslâmî harekete ilgisinin ne kadar zayıf olduğunu gösterdiği gibi İslâmî düşünce ile diğer düşüncelere bağlılığının da dağınık olduğunu ortaya koymuştur.

Öncelikle akidenin temel alınması fikri Seyyid Kutub'un görüşüne göre İslâmî eylemin temel taşı sayılmaktadır.

1. Kutubcu Görüşün Özellikleri

Kutub *Yoldaki İşaretler* adlı kitabının başında;

“Bugün insanlık cehennemi bir uçurumun kenarında duruyor. Bu, başının üzerinde asılı duran yok oluş tehdidi yüzünden değildir. Çünkü bu tehdit, hastalığın kendisi değil, belirtisidir. İnsanlığın uçurumun kenarında bulunması; hayatın normal şekilde gelişmesini, sağlıklı bir biçimde ilerlemesini sağlayacak «değerler» açısından iflâs etmiş olması yüzündendir. ...Buna göre insanlığın yeni bir liderliğe kesin olarak ihtiyacı vardır. ...Bugün insanlığın ulaştığı madde uygarlığını, Avrupa dehası-

nın ulaştığı kalkınma yolundan giderek devam edip geliştirebilecek ve bunun yanında insanlığa, şimdiye kadar gördüklerine nazaran olgun vasfını haklı olarak taşıyabilen yeni değerler sistemi sunabilecek, aynı zamanda bütün bunları köklü, yapıcı ve gerçekçi bir metodla uygulayacak bir liderliğe ihtiyaç vardır.

İşte, söz konusu değerlere ve metoda sahip olan tek sistem İslâm'dır." demektedir.

Kutub'un fıkri yapısı incelendiğinde, onun *hâkimiyet* tezini yoğun bir şekilde işlediği görülür. İşte bu düşüncelerin bir hareket haline gelmesini ve faal devrimci İslâmî akımların safları arasında yer etmesini sağlayan neden budur. Bu hâkimiyet tezi, Seyyid Kutub'un *İslâmî eylem* konusundaki görüşlerine büyük bir itibar kazandırırken, İslâm dünyasındaki yönelişlerin çoğuna da *temel esas* olmuştur.

Kutub, bu konuyu şu şekilde ifade etmektedir:

"Bu dinde kesin husus: 'Lâ ilahe illallah' yani hâkimiyetin sadece Allah'a ait olduğuna insanlar şahitlik etmedikleri sürece, bu 'dinin' Vicdan'da bir 'akide' veya hayat gerçeğinde bir 'din' olarak gerçekleşmesinin imkânsız olduğudur...

İşte bütün bunlar; vicdanda bir akide için esaslı bir ilke olmakla birlikte, yaşanan hayatın pratiğinde 'din' olarak sistem şeklinde temsil edilmesiyle mümkündür.

Böylece insanların özel hayatında ve toplumsal yaşantısında tek hâkimiyet Allah'ın şeriatına ait olur. Bu ortamda idare eden ve edilen; hâkimiyet hakkı iddia ederek, Allah'ın izin vermediği kanun koyma cesaretini kendinde bularak «ulûhiye» iddiasına kalkışamaz. Yani insanlık genel prensipler çerçevesinde, bir nâssın veya içtihadın bulunduğu durumlarda, Allah'ın şeriatına dayanmayan bir takım kanun ve sistemler koyup, kendilerini bu sistemle idare etmeye kalkışamazlar. Eğer bir konuda nass yoksa Allah'ın «*Herhangi bir hususta ihtilâfa düştüğünüzde, Allah'a ve âhiret gününe inanıyorsanız onu Allah ve Rasûlüne götürünüz.*» emrine uyularak... (İçtihad yapılabilir.)

Din ve İslâm kavramlarını, bizim kendiliğimizden bu şekilde sınırlandırdığımız zannedilmemelidir. Herhangi birinin Allah'ın

dinî kavramını yeryüzünde İslâm'ın varlığıyla ve milyonlarca insanın «Müslümanız» iddialarına bir daha göz atmaya insanı mecbur edecek bu mühim yargı konusunda, ayrıca insanın dünya ve ahiretini tehlikeye düşürecek böyle bir fetvayı kendiliğinden vermesi caiz değildir. Din ve İslâm kavramlarını bu şekilde belirleyen ve açıklayan, bu dinin sahibi olan Allah'ın kendisidir. İşte tevili mümkün olmayan ve üzerinde herhangi bir yorum yapılamayacak olan kesin nasslardan bazıları:

Hüküm ancak Allah'a aittir. O, kendisinden başkasına kulluk etmemenizi emretti. İşte dosdoğru din budur. [Kur'an, 12/40]

Onların arasında Allah'ın indirdiğiyle hükmet, onların heveslerine uyma. Allah'ın sana indirdiğinin bir kısmından, seni vazgeçirmelerinden sakın! [Kur'an, 5/49]

Allah'ın indirdiğiyle hükmetmeyenler kâfirlerin ta kendileridir. [Kur'an, 5/45]

Hayır, aralarında çıkan ihtilâflar konusunda seni hakem tayin edip, verdiğin hükümde sıkıntı hissetmedikleri ve tam teslim olmadıkları müddetçe, Rabbine and olsun ki, onlar îman etmiş olmazlar. [Kur'an, 4/65]

Ey îman edenler! Allah'a, Rasûlü'ne ve sizden olan Ulûl'-Emr'e itaat ediniz. [Kur'an, 4/59]

Herhangi bir konuda ihtilâfa düştüğünüzde, eğer Allah'a ve ahiret gününe îman etmişseniz, onu Allah'a ve Peygamber'e götürün. Bu en hayırlısı, sonuç itibarıyla da en güzel olanıdır. [Kur'an, 4/59]

İşte bütün bu âyetler, hâkimiyetin yalnız Allah'a ait olduğunu ikrar etmekte; ihtilâflar vukuunda da, meseleyi Allah'a döndürmedikçe İslâm ve îman'ın olamayacağı gerçeğini ifade etmektedir. O halde nassın bulunduğu bir konuda, hiç bir şahsî görüş çekişme olamaz; hüküm, o konuda indirilendir. Bunun dışındaki görüşler «hüküm» değildir. Allah'a teslim olduktan sonra, O'nun hükmüne, hayatın bütün alanlarında içten bir arzuyla uyulması gerekir... İşte dosdoğru din budur. Allah'ın insanlardan istediği «İslâm» da budur.

Din ve İslâm kavramlarıyla ilgili bu ilâhi tespitin ışığında yeryüzü coğrafyasına baktığımızda, bu anlamda bu dinin varlığı

ğını göremiyoruz. Beşer hayatında, yalnız Allah'ın hâkimiyetinin birçok Müslüman tarafından ihlâl edildiği günden itibaren, bu dinin varlığı duraksamıştır. Bu durum, hayatla ilgili bütün alanlarda Allah'ın Şerîatıyla hükmetmenin terkedildiği günden beri böylece sürüp gitmektedir. Biz bu acı gerçeği kabullenmeli ve onu açık açık söylemeliyiz. Müslüman olmayı seven birçok kişinin kalplerindeki ümitleri kırmaktan korkmamalıyız. Böyle Müslümanların, nasıl gerçek Müslüman olacaklarını bilmeleri hakları değil midir?"²

Seyyid Kutub, İslâm'ın temel prensiplerini, siyasî ve sosyal zulüm karşısındaki tutumunu anlatırken de şunları söylemektedir:

"İslâm, kulların kullara karşı büründüğü rabliğe karşı bir devrimdir. Bütün alanlarda, her türlü şekliyle zulme karşı bir devrimdir. Bu zulmün dayandığı dikta rejimlere, kanunlara ve sistemlere karşı bir devrimdir. Emperyalist ve ihtilâlcı yollarla bir devletin diğer bir devlet üzerindeki hegemonyasına veya proleterya diktatörlüğü ve kapitalizm şeklinde tezahür eden bir sınıfın diğer bir sınıfı kullanması, yönetimi altına alması veya bir tek kişinin bir toplumu yönetmesine dayalı zulmün her çeşidine karşı bir devrimdir. Bu tür bir zulme fertlerin, sınıfların ve devletin karşı çıkması şarttır. Bu karşı koymada İslâm mükemmel ve yaygın devrimiyle rol almalıdır.

Yeryüzünde Allah'ın hâkimiyet ve rubûbiyetinin gerçekleştirilmesi, insanlığın fertler ve kitleler olarak; şahıslarda, hükümetlerde ve kanunlarda tezahür eden yeryüzü rablerinin zulmünden kurtarılması ve bu devrimin zafere ulaştırılması için, Müslümanlara cihadın emredilmesi kaçınılmazdı."³

Kutub'un, bugün İhvân'ın çağrıda bulunduğu İslâm hukunun tatbiki konusundaki görüşü ise şudur: "İslâmî hayata yeniden başlamak, İslâm dininden kaynaklanan kanun ve nizamlar koymakla bitmez. Bu devrimci İslâm'ın dayandığı iki

² *İslâm'da Sosyal Adalet*; «İslâm'ın Bugünü ve Geleceği» bölümü. Buradaki ayetlerin yorumu için *Fî zilâli'l-Kur'ân'a* bakılabilir.

³ *Dünya Barışı ve İslâm*; «Dünya Barışı» bölümü. Daha geniş bilgi için *Yoldaki İşaretler* adlı esere bakılabilir.

esastan sadece biridir. Hatta bu ikinci esastır. Birincisi ise; hâkimiyeti yalnız Allah'a ait kılan ve başkalarının bu hakkı ihlâl etmelerine engel olan, Allah'ın tek ilah olduğunu ilân eden sahih akidedir.

Sosyal adalet ise, İslâmî hayatın bîr bölümüdür. Mükemmel bir sosyal adaletin gerçekleşmesi ve varlığını sürdürebilmesi ancak, İslâmî hayatın gerçekleştirilmesi ve sağlam temellere dayanandırılmasıyla mümkün olur.

Sosyal adalet kavramı diğer sistemlerde de böyledir. Bunun gerçekleşmesi ancak ona inanmak ve güvenmekle mümkündür. Aksi taktirde manevî esaslarını kaybetmiş, sadece kanun gücüne dayanan, zorla uygulanmaya çalışılan bir konu olur ki, bunun ömrü ise onu devam ettiren güce bağlıdır. Bu nedenle, hayata İslâmî kanunları hakim kılmadan önce, İslâmî akidenin fertlerin ve cemaatlerin özlerine, belirttiğimiz esaslara göre yeniden yerleştirilmesi gerekir.

İslâmî anlayışa göre hâkimiyet, sadece hukukî hükümler ve bunların uygulanmasından ibaret değildir. Öyleyse, Allah'tan kanunî ilkeleri alıp, onları uygulamakla Allah'a kulluk gerçekleşmiş olmamaktadır. İslâmî anlayıştaki «din» kavramı da, sadece hükümler ve onunla ilgili kurallar değildir. «Allah'ın dini» kavramının anlamı; inançta, bilgide, davranışta ve düşüncenin bütün esaslarında temsil edilen, Allah'ın beşer hayatı için düzenleyici bütün kanunları demektir.

Hukukta olduğu gibi davranış ve ahlâk ilkelerinde; topluma egemen olan değer yargılarında; olaylar, nesneler ve şahısların değerlendirmelerinde de tezahür eden bu kanunlar, bütün yönleriyle anlayışa, teorik ve pratik gelişim metodlarına da yansır. Kısaca ifade etmek gerekirse, Allah'ın dîni, hukukî konularda olduğu gibi diğer bütün alanlarda da uygulanmalıdır."⁴

Seyyid Kutub bu tezleriyle ortaya çıkana kadar cihadla ilgili hakim düşünce, emperyalizme ve nefse karşı, gelenekçi bir cihad anlayışından ibaretti. Merhum Hasan el-Bennâ'nın düşünce ve tezleri de, bu gelenekçi anlayışa yakındı. İslâmî yayın-

⁴ *İslâm'da Sosyal Adalet*; «İslâm'ın Bugünü ve Geleceği» bölümü.

larda ise cihad ile mevcut düzenler arasında ilişki kurma anlayışı mevcut değildi. Dolayısıyla, bu konuda ilk çıkış Seyyid Kutub'a aittir.

Kutub Müslümanların cihad göreviyle ilgili sorumluluğundan bahsederken şunları söylemektedir: “Bu yükümlülük, Müslümanların tâğûtî rablere ve onların hâkimiyetine karşı savaş açmayı gerektirdiği gibi; ferdin ferde, toplumun topluma veya devletin yönetimi altındakilere zulmü gibi zulüm ve haksızlığın her çeşidine karşı çıkmasını gerektirir. Yeryüzünün herhangi bir yerinde işlenmekte olan bir zulme karşı, İslâm toplumu, yeryüzüne hâkim olmak veya insanları köle edinmek amacıyla değil; Allah'ın dinînin hâkim olması için cihad eder. İslâm toplumu bu zulme karşı mücadele vermeye ve bu zulmün sebeplerini ortadan kaldırmaya mecburdur... İşte İslâm'da *Allah yolunda cihad* deyiminin gerçek anlamı budur. Yani cihad, insanları Müslüman olmaya zorlamak değildir; insanların Allah'ı *Rab* bilmeleri ve Kelimetullah'ın yeryüzünde hâkimiyeti için gösterilen çabadır.

Evet, insanları İslâm'ı kabul etmeleri için zorlamak meşru değildir. Cihad, insanların tâğûtların rabliğinden kurtulabilmeleri, sapık tâğûtî güçlerin müdahalesi olmadan seçme hürriyetine sahip olabilmeleri ve Allah'ın kendilerine sunduğu mutlak adaletten yararlanabilmeleri için gerekli fırsatı hazırlama çabasıdır.

İman edenler Allah yolunda savaşırlar. Kâfirler ise tâğût yolunda savaşırlar. [Kur'an, 4/76] İşte Allah yolunda yapılan cihad ile heva ve heves uğruna yapılan cihad arasındaki temel fark budur.

İslâmî görüş Rabbânî bir bakış açısı olup alanı dünya, konusu ise insandır. İslâm toplumunun gayesi; kitlelere Allah'tan başka rabler edinmeyi serbest kılan, halklarını yargı ve sosyal adaletten mahrum bırakan herhangi bir devlete karşı, sahte bir barış alışverişine girmek değildir. Bu zâlim devletlerin hâkimi oldukları kitleler, dinleri ve şekilleri ne olursa olsun beşer ailesindendirler. İslâm toplumu onlardan bu zulmü kaldırıp, Allah'ın adaletinden istifâde etmelerini sağlamak mecburiyetindedir. Bu nedenle cihad ganimet sağlamak veya hâkimiyet

temini için değil; evrensel devrim fikrini gerçekleştirmek için vardır. İşte ancak bu devrimle, vicdan güvenliği, aile güvenliği, toplum güvenliği sonuçta insanlığın güvenliği ve güvenliğin her çeşidi gerçekleşmiş olacaktır.

O halde yeryüzünde fert, cemaat ve insanlık plânında yüce prensiplere dayalı uygun bir sistemi gerçekleştirmek, yeryüzünde Kelimetullah'ı yaygınlaştırmak uğrunda İslâm sonsuz bir cihadı emretmektedir. Müslüman yeryüzünde hiçbir tağûtî güce destek vermemekle mükelleftir. Bu tâğûtî güçler; fert veya topluluklara hâkimiyet kurmuş bir fert, ya da diğer sınıfları baskı altına almış bir sınıf veya devletleri ve halkları sömüren bir devlet şeklinde tezahür edebilir. Ancak bunların tümü, İslâm'ın temel prensiplerine aykırı düşen, çatışan tek bir şekildir: Tâğüttür. Müslümana düşen görev, elinden geldiğince bu güçlerle mücâdele etmesi ve onlara yaranmaya çalışmamasıdır. Bu güçlere savaş açacak durumda olmadığı durumda bile, onları desteklemek ve herhangi bir şekilde onların safında yer almamak zorundadır: *Düşmanlık ve günah üzerinde birbirimizle yardımlaşmayınız.* [Kur'an, 5/2]

İslâm, emperyalizm ve kölelik zulmünün esaslarını sarsma kabiliyetiyle yeryüzündeki özgürlük gücüdür.”⁵

Cihadın sorumluluğuyla ilgili bu devrimci görüşü, Seyyid Kutub'dan önce ileri süren olmamıştır. Gelenekçi cihad anlayışından ayrı bir şekilde cihadın düzenle ilişkisini açıklayan, aktif ve pratik bir anlayış olarak günümüz şartlarındaki fonksiyonunu belirleyen Seyyid Kutub; yeryüzünde Kelimetullah için çalışmayan bütün düzenlerin kâfir olduğu noktasından hareketle, mevcut hâkim yönetimlerin gölgesi altında yapılan bütün cihad şekillerini reddetmektedir. Kutub, bu konuda şunları söylemektedir:

“Yalnız Allah yolunda cihad ve O'nun yolunda ölüm olmadıkça, hayatını şekillendirmesinde nefsinde Allah'ın dinîne yardım gayesi bulunmadıkça; ne cihad, ne şehâdet, ne de cenet vardır.

⁵ *Dünya Barışı ve İslâm*; «Dünya Barışı» bölümü. Daha geniş bilgi için *Yoldaki İşaretler* adlı esere bakılabilir.

Kelimetullah yücelip, Allah'ın dini ve yolu; vicdan, ahlâk ve insan davranışlarına, kanun ve teşriî nizamlarına eşit bir şekilde hâkim olmadıkça; ne cihad, ne şehâdet ve ne de cennet vardır..."⁶

Kutub, İslâmî cihad hareketinin bir savunma hareketi olarak nitelendirilmesine karşı çıkmakta ve bu görüşü ileri sürenleri, düzenin baskısı ve hileci oryantalistlerin hücumu karşısında hezimete uğramış kimseler olarak görmektedir:

"Biz İslâmî cihad hareketini bir savunma hareketi olarak isimlendireceksek, o takdirde «savunma» kavramını değiştirip, hürriyet ve özgürlüğü kısıtlayan bütün engellere karşı bizzat «insanı savunma» olarak ifade edebiliriz. Bu engeller düşünce ve inanç konularında olabileceği gibi, Kur'an'ın indiği dönemde yeryüzünde hâkim olan ve bugünkü çağdaş cahiliyede görüntü ve varlıkları devam eden; ırksal, sınıfsal ve ekonomik engellere dayalı siyasî rejimler olabilir."⁷

Cahiliyye tabirine de, Seyyid Kutub'un eserlerinde sık sık rastlarız. Bu, onun düzen karşısındaki sert tutumunu da yansıtmaktadır:

"Biz bugün, Kur'an'ın indirildiği dönemdeki cahiliyye benzeri hatta ondan daha koyu bir cahiliyye içindeyiz. Etrafımızı kuşatan herşey cahiliyyedir. İnsanların düşünceleri, inançları, âdetleri, gelenekleri, kültür kaynakları, edebiyat ve sanatları, kanun ve sistemleri, hatta İslâm kültürü olarak kabul ettiğimiz İslâmî kaynaklar, İslâm felsefesi, İslâmî düşünce gibi birçok şey, hepsî bu cahiliyenin üretimidir."⁸

Görüldüğü gibi Kutub düzeni, cahiliyye olarak nitelendirmektedir. Bununla -bazılarının yanlış aldığı gibi- düzenin tekfirini kastetmemektedir. Kutub cahiliyye terimiyle, hayattan yansıyan görüntüler, düşünceler, rejimler, kanunlar gibi İslâm'la çelişen ve çatışan herşeyi ifade etmektedir. Ona göre "...bütün bunlar, Kur'an'ın gönderilmesinden önceki hayat bi-

⁶ Bkz. *Fî'zilâli'l-Kur'an*; «Muhammed/Kıtal sûresi» tefsiri. (Enfâl ve Tevbe sûreleri de okunabilir.)

⁷ *Yoldaki İşaretler*; «Allah Yolunda Cihad» bölümü.

⁸ *Yoldaki İşaretler*; «Seçkin Kur'an Nesli» bölümü.

çimine benzemekte ve dolayısıyla o tarza dönülmüş olmaktadır.”⁹

Kutub, cahiliyye düzeni içinde yaşamak durumunda bulunan Müslümanın takınması gereken tutumu «şuur alanında ayrılık» ve «belirginleşme» olarak belirlemektedir. Bu esaslar daha somut bir biçimde, câhiliyyeden:

- a) Düşünce plânında ayrılık,
- b) Eylem plânında uzaklaşma

olarak ifade edilebilir.

Kutub bu konuda da şunları söylemektedir:

...Bu hamleyi başlatmaya kesinlikle karar vermiş, bu yola koyulmuş olanların, yeryüzünün her köşesine çöreklenmiş olan câhiliyyeye karşı göğüs gerecek ve bu yolculuk esnasında çevresini kuşatmış olan câhiliye güçlerine karşı bir yandan belirli bir uzaklığı muhafaza ederken, öte yandan bu güçlerle yine belirli bir münasebet halinde olmayı ihmal etmeyen bir *öncü cemaat* teşkil etmeleri gerekir.”

Kutub devamla:

“...Demek ki Müslümanın, cahiliye dönemindeki geçmişi ile İslâm’a girdikten sonraki hayatı arasında, şuur alanında gerçekleşen kesin bir kopukluk vardı. Bundan, cahiliye cemiyetindeki ilişkilerinden ve kendisini kuşatan sosyal ilişkilerde de beliren kesin bir uzlaşma ortaya çıkıyordu. Çünkü o cahiliyye ortamından kesinlikle ayrılarak, yine aynı İslâm ortamına katılmıştı. Bazı müşrikler ile ticarî alışverişi ve gündelik hayat boyunca bazı ilişkileri olsa bile, şuur alanında gerçekleşen kopukluk ve ayrılık başka, gündelik basit ilişkiler başka bir şey idi.”¹⁰

Buradan anlaşılacağı gibi Kutub’a göre düşünce planındaki ayrılık Müslümanın düşünce ve fikren cahiliye düzeninden bağımsız olmasını ifade eder.

⁹ Daha geniş bilgi için Muhammed Kutub’un *20. Asrın Cahiliyeti* adlı eserine bakılabilir.

¹⁰ *Yoldaki İşaretler*; «Seçkin Kur’an Nesli» bölümü.

“Eylem planındaki uzaklaşma ise, İslâmî eylem ve davetle ilgili hareket, tutum ve çalışmalarda Müslümanın kendisine hâkim olan güç ve kuvvetlerden bağımsız olması demektir. Bu nedenle, Müslümanın seçimlere katılma, partilileşme gibi siyasî çalışmalarda bulunması caiz olmadığı gibi, İslâm’la hükmetmeyen bir sistemin himayesi altında kalmayı kabul etmesi de caiz değildir. Yine Müslümanın böylesi bir sisteme dalkavukluk etmesi veya onun safında yer alması da caiz değildir...”¹¹

İslâmî eylem için gerekli dinamizm konusunda ise Kutub şu açıklamayı yapmaktadır:

“...İtikadî düşünce hemen harekete dönük bir toplulukta temsil edilmeli ve bu harekete dönük topluluk da, itikadî düşüncenin hakikî tercümanı ve sağlam bir temsilcisi olmalıdır.

...İslâm’a dayalı bir sosyal düzen kurmayı ve bu düzene dayanan bir Müslüman toplum gerçekleştirmeyi düşünmeden önce fertlerin vicdanlarını her ne biçimde olursa olsun, Allah’tan başkasına kul olmaktan kesinlikle arındırmaya ve vicdanları arınmış bu fertleri Müslüman bir cemaat olmaya yönlendirmek gerekir.

...İslâmî düşünce... İnsanlar arasında küçük guruplarda ve pratik hayatta temsil edilmelidir. Bunun oluşum yolu ise insanlardan küçük canlı guruplar oluşturmaktır. Teorik düzey oluştuğunda pratiği de tamamlanmış olmalıdır. Pratik teoriden ayrılmaz. Böylece pratik canlı bir tarzda temsil edilmiş olur.

Her pratik gelişmeden önce gelen teorik gelişme, pratikte temsil edilmezse yanlış ve tehlikelidir.

İslâm davetçileri insanları bu dine yeniden davet ederlerken, ilk olarak onları akideyi kabule davet etmelidirler. Yine onlara «Lâ ilahe illallah...» kelimesinin hakiki anlamını, İslâm’ın belirlediği akideyi öğretmeleri gerekir.”¹²

Çağdaş düzenleri *cahiliye* olarak nitelendirmekle yetinmeyen Seyyid Kutub bunu da aşarak, düzenleri hüküm açısından

¹¹ Bkz. *Fizilâli'l-Kur'an*; «Maide, Yusuf ve Kâfirun» sûrelerine bakılabilir.

¹² *Yoldaki İşaretler*; «Kur'an Metodunun Tabiatı» ve «La ilahe illallah Hayat Yoludur» bölümleri.

daha da zor bir çerçeveye yerleştirmiştir. Bu düzenlere karşı daha şiddetli bir ayrılıkçı tutum ve davranışı gerekli görerek, bu konuda şunları söylemektedir:

“Müslümana inancı yüzünden savaş açan, onu dininden alıkoyan ve İslâmî prensiplerin işlevini geçersiz her yer -isterse orada ailesi, akrabası, toplumu, malı bulunsun- «darü'l-harb»tır. Müslümanın kendi inancını yaşadığı, dininin hâkim olduğu her yer ise «darü'l-İslâm» dır; isterse orada ailesi, akrabası, toplumu ve ticareti bulunmasın...

Vatan; inancının, Allah'ın dininin hâkim olduğu yerdir. İşte «insana» lâayık olan vatanın gerçek manâsı budur.

ve milliyet kavramına gelince; o, Müslümanın akidesidir ve hayat yoludur. İşte insanoğluna yakışan bağ budur.”¹³

Burada görüldüğü gibi Seyyid Kutub, çağdaş bütün toplumları «darü'l-harb» kavramının içine sokmaktadır. Buna göre Müslümanın bu toplumları terketmesi ve bunlara karşı savaşması, kendisinden beklenen bir tutumdur.¹⁴

Kutub'un bu görüşü Mısır'da ve diğer bölgelerde, İslâmî düşünce alanında bir sıçrayış kabul edilebilir. Seyyid Kutub'un seleflerinden ve çağdaşlarından böyle bir görüşü savunan olmamıştır; ancak, bu görüş İslâmî gelenekte şazz¹⁵ olan bir görüş değildir. Daha önceki dönemde yaşamış Müslüman fakihlerin birçoğu, bu konulara değinmişlerdir.

Kutub'un, başta *Yoldaki İşaretler* olmak üzere, çeşitli eserlerini yüzeysel bir tarzda okuyan kimse bu eserlerde, «hemen İslâmî bir devrime kalkışması gerektiği ve bu andan itibaren Müslüman cemaatin cahiliye ile bütün bağlarını koparmak zorunda olduğu» gibi bir tezin öne sürüldüğünü sanabilir. Ancak eserleri, acele etmeksizin, derinlemesine inceleyen okuyucular ise bunun aksi bir sonuca varır. Zira Kutub'un düşünce sistemi paniğe kapılmayı ifâde etmediği gibi, inkilâbı da ifade

¹³ *Yoldaki İşaretler*, «Müslümanın Milliyeti Akidesidir» bölümü.

¹⁴ Bu konuda ve bilhassa «Savaş Müşriklerle Karşılıklı İlişkiler» konusunda klasik fıkıh kitaplarına bakılabileceği gibi, Merhum M. Ebu Zehra'nın *İslâm'da Devletlerarası İlişkiler* adlı eserine de bakılabilir.

¹⁵ Şazz: Genel kabul görmüş görüşlere aykırı, iddiasında tek kalmış görüş.

etmemektedir. Kutub, akide binasının oluşum döneminin uzun olması ve bu binanın temellerinin sağlam ve derince atılması gerektiği görüşündedir. Bunun sebebi: *Diriliş* çabası ile yönetimi ele alma sonucu arasındaki mesafenin uzunluğudur. 'Müslüman toplum'un var oluşu ve ortaya çıkışı uzun bir zamana bağlıdır...¹⁶

Kutub'un çağrısı, Müslümanın düşüncede câhili düzenlerden ayrılması zarureti ve vicdanları Allah'tan başkasına kulluktan kurtarma, akideyi oluşturma mecburiyeti üzerinde yoğunlaşmaktadır. Bu süreç gerçekleşmesi kolay olmayan, çok sayıda ve büyük engellerin bulunduğu bir yoldur. Devrim fikri ve ortaya koyduğu karşılaştırma mânevi hazırlık şekillerinden biridir. Oraya ulaşabilmek için, Müslüman cemaatin önünde, katetmesi gereken birçok uzun merhale vardır.

2. Hasan el-Bennâ ile Seyyid Kutub Arasındaki Farklar

Buraya kadar yapılan açıklamalardan anlaşılacağı gibi, Seyyid Kutub'un İslâmî eylem konusundaki görüşleri, Hasan el-Bennâ'nın ortaya koyduğu ve İhvân'ın da sahiplenerek bugüne kadar sürdürdüğü görüşlerle bütünüyle çatışmaktadır. Bu görüş farklılıkları, şu başlık altında incelenebilir:

a) **Düzene karşı tutum:** Hasan el-Bennâ'nın düzene karşı tavır ve tutumları daima, aşırı derecede yumuşak olmuş; hiç bir şiddet hareketini ileri sürdüğü görülmemiştir. Bu nedenle eserlerinde veya konuşmalarında hiç bir zaman, *cahiliyye* ya da *darü'l-harb* kavramlarına rastlanmamıştır. Liderlerinin bu tutumundan hareketle İhvân mensupları, herhangi bir endişeye düşmeden düzenle çeşitli sahalarda ilişkilerde bulunmakta ve onunla geçinmektedirler.

¹⁶ *Yoldaki İşaretler*; «Giriş» ve «Kur'ân Metodunun Tabiatı» bölümleri. İşaret edilmesi gereken nokta, S. Kutub'un çağdışı ve onun elinde yetişen birçok kimselerin, Kutub'un «devrim» ve «İnkılablar»la ilgili bir görüşe sahip olmadığını ileri sürmeleridir.

Kutub ise bunun aksi bir tutum içerisinde. O, düzeni «cahiliyye» kabul etmekte ve İslâm'a karşı mücadele edenler için kullanılan *daru'l-harb* statüsüne sokmaktadır. Ona göre Müslüman, bu düzenle ancak akidesinin kendisine izin verdiği sınırlar içerisinde ve onun esasları dâhilinde ilişkiye girebilir...

b) Yönetimlere karşı tutum: Hasan el-Bennâ, dönemindeki krallık hükümetlerine karşı yumuşak bir tavır takınmayı uygun görmüş bu hükümetler ve sarayla daima ilişki içinde olmuştur. İhvân teşkilâtının dünyanın her yerindeki hükümetlere karşı geçmişte ve bugünkü tavrı da böyledir. Bu yumuşak tutum hükümetlerle bir araya gelme imkânı ve yardımlaşma fırsatını oluşturmaktadır.

Bennâ'nın kitap ve konuşmalarının hiç birinde yönetime karşı açık bir düşmanlığı gösteren veya onun küfrünü, ona karşı devrim hareketine girişmeyi ifade eden bir cümleye rastlanmaz. Seyyid Kutub ise mevcut yönetimlerin kâfir olduklarını açıkça ortaya koymuş ve böyle yönetimlerle her türlü yardımlaşmaya ve iyi geçinme çabalarına karşı çıkmıştır.

c) Cihad konusundaki görüşleri: Eserlerinde açıkça görüldüğü gibi, Hasan el-Bennâ cihad meselesi üzerinde yeterince durmamış ve bu mesele ile ilgili görüşlerinde geleneksel anlayışın dışına çıkmamıştır. Seyyid Kutub ise, cihad meselesini geleneksel anlayıştan farklı bir biçimde ele almış günümüzdeki düzenlerle, insanları Allah'tan başkasına ibadet ettiren kâfir güçlerle, zulüm ve baskılarla ilişkisini göstererek detayları ile açıklamıştır.

d) Eylem biçimleri: Hasan el-Bennâ İslâmî davet hizmetinde kitlelerin eğitime ve mevcut düzen içinde bir İslâmî kamuoyu oluşturma hususuna önem veriyor, bu amaçla ele geçirdiği her fırsatı değerlendirmeye çalışıyordu. Bu konudaki hedeflerine, kitleleri etkilemek, sosyal ve ekonomik müesseseler kurmak, siyasî çalışmalara katılmak, Müslüman aile oluşturmak ve Müslüman nesil yetiştirmek vb. gibi metodlarla ulaşmayı amaçlıyordu.

Seyyid Kutub ise, bu yolların hiç birini kabullenmeyip açık seçik ve sınırları belli bir metod dâhilinde İslâmî temeli ayrı bir şekilde geliştirme taraftarı idi. Kutub bu konuda şunları söy-

lemektedir; "Kitlelerin cahiliye tarzında yaşamaktan, tâğûtlara ibadet etmekten, İslâm'a ve Allah'a ibadete dönmesi ancak cahiliyeye karşı koyarak; her türlü sıkıntıya maruz kaldığı halde Rabbi kendisiyle toplumu arasında hüküm verinceye, din yeryüzünde yerleşinceye ve insanlar Allah'ın dinine grub grub girinceye kadar, birbirleriyle yarışan İslâm davetçilerinin takib ettikleri meşakkatli ve uzun yolu geçtikten sonra mümkün olabilecektir..."¹⁷

Hasan el-Bennâ'nın görüşleri geleneksel meseleler üzerinde yoğunlaşmaktadır. Diğer bir deyişle, ele aldığı konular mühim olmakla birlikte geleneksel metodlarla çözüm bulmak ve neticeye varmak istemektedir. Seyyid Kutub'un düşüncesi ise düzenleyicidir; sanki harfler üzerine noktalar yerleştirmektedir. Gerçekte iki düşünce akımı arasındaki fark iki dönem arasındaki farktan ibarettir. Bennâ'nın dönemi ve Kutub'un dönemi... Her dönemin kendine ait imkân ve şartları vardır.

Bennâ'nın fikirleri siyasî alanda mücadele eden siyasî partiler, dernekler ve gruplara daha yakın olduğu halde, Kutub'un düşünceleri gizli teşkilâtlanma çabalarına daha uygundur.

Burada şu soru akla gelmektedir. Seyyid Kutub'un görüş ve tezlerini İhvân'ın yeniden düzenlenmesi ile ilgili bir hareket olarak görmek mümkün müdür? Doğrusu teorik yönden bakıldığında soruya "mümkündür" cevabı verilebilir. Çünkü Seyyid Kutub ne İhvân'a girdiği dönemde ne de 60'lı yılların ortalarına doğru ikinci kez tutuklandıktan sonraki dönemde -Mısır'da İhvân mensubu olan ya da olmayan birçok taraftarı bulunmasına rağmen- İhvân'a karşı çıkıp kendi düşünce ve tezlerini ilke edinecek bağımsız bir grup oluşturmayı düşünmemiştir. Pratik yönden ise İhvân'ın genci, ihtiyarı Kutub akımına karşı dolaylı veya dolaysız mücadele etmişlerdir. Burada işaret etmemiz gereken nokta İhvân'da bulunduğu sürece Seyyid Kutub'un herhangi bir teşkilâtlandırma çabasında bulunmadığı ve böylece aktif bir sorumluluğu yüklenmiş olmadığıdır. 1954 yılında, İhvân'ın yayınlar dairesi başkanı iken gizli teşkilât kurma ithamıyla mahkûm olduğu halde gerçekte bu ithamların aslı

¹⁷ Bkz. *Fizîlâli'l-Kur'an*; «Yusuf» sûresi.

yoktur. Buna rağmen İhvân'a mensub birçok kimse Seyyid Kutub'u İhvân gençleri arasına tekfir düşüncesini sokmak ve safı ikiye bölmekle suçlamışlardır.¹⁸ Seyyid Kutub etrafında genişleyen düşmanlık halkası birçok maksatlı yaygaranın ko-partılmasına vesile oluyordu. Mevcut yönetimi Müslümanlar üzerine kışkırtmak için «İhvân» ismini kullanarak birçok yayınlara kalkışan sosyalist akım ve diğer çevreler «İhvân Seyyid Kutub'un liderliğinde kendisini yeniden örgütlüyor söylentisini yayıyorlardı». İstihbarat kanalıyla yönetime ulaşan bu bilgiler, sosyalistler tarafından da gazetelere ve diğer yerlere dağıtılıyordu. Bu kışkırtma ve düzenler sayesinde başta Seyyid Kutub olmak üzere daha önce kendisiyle birlikte tutuklanmış olanların yeniden tutuklanmaları ile ilgili karar çıktı.¹⁹ Böylece dikkatler, rejimi Suud hükümeti ve yabancı düşmanların yararı için devirmeye çalıştığı iddia edilen Seyyid Kutub'un üzerine çekildi. Neticede General ed-Decevi'nin başkanlığını yaptığı askerî mahkemede Seyyid Kutub idama mahkûm edildi. İslâm dünyasında birçok teşkilâtın karşı çıkmasına rağmen 1960 yılının 22 Ağustos'unda idam hükmü infaz edildi. Fakat bu şerefli ölüm dünyanın her bölgesindeki İslâmî hareketlerin gücünü, direncini arttırmış, İslâmî eylem sahasında daha aktif daha canlı olmalarını sağlayacak bir düşünce sunmuştur. Bu düşünce daha henüz olgunlaşma, bilinçlenme ve teşkilâtlanma döneminde olmasına rağmen İslâm coğrafyasında yaşayan birçok Müslümanın kalbinde büyük bir yer işgal etmiştir. Seyyid Kutub şehid olmakla akidesine ve davetine yaptığı bu yardımı 1000 sene yaşamış olsaydı belki de gerçekleştiremezdi ve yine hiç bir zaman kanıyla yazmış olduğu son konuşması kadar milyonlarca kalbi önemli işlere ve manâlara yönlendire-

¹⁸ 1960 yılında tutuklananlardan bazıları, infaz odasına götürülen S. Kutub'u görmek için İhvân mensuplarından bazı kimselerin hapisane pencerelerine çıkıp öfkeyle "Cehenneme ey Kutub" dediklerini naklederler...

¹⁹ S. Kutub hayatının son dönemlerinde tek bir ciğerle yaşıyordu. 1954 ile 1960 yılları arasında geçirdiği ilk hapisane müddetince sıhhati devamlı yerinde değildi. İhvândan 54 kişinin gizli teşkilat kurma girişimiyle itham edildikleri sırada, S. Kutub İhvân'ın yayın dairesi başkanlığını yürütüyordu. Bu suçtan 15 yıl hüküm giymişti. O sıralarda İhvân'a ait bir gazetenin başyazarlığını yapmaktaydı. Tutuklandığı sırada Kutub'un İhvân'a katılımı bir seneyi aşmamıştı...

cek böyle bir güce sahip olmamıştı diyebiliriz. Bu güç o günkü genç nesli dinamizme sürüklemekle kalmayıp, tarih boyunca gelecek bütün nesiller için dinamizm kaynağı oldu.²⁰

Seyyid Kutub'un başlattığı bu akım temel prensiblerdeki çatışmadan dolayı İhvân cemaati arasında kabul görmemiş, ancak 1950-60'lı yıllarda İslâmî hareket saflarına katılan yeni nesil tarafından benimsenmiştir.

3. Kutubcu Akımın Bugünkü Durumu

Kutubcu akımın 1960'lı yıllarda içinde bulunduğu zor şartlar; 70'li yıllarda Mısır'ın özel şartlarına ilaveten düşünen kafalara biçilen idam cezaları; başta İhvân olmak üzere İslâmî alanda faaliyet gösteren grupları bünyesinde toplamak isteyen çeşitli İslâmî akımların yoğunluğu yüzünden, Kutub'un görüşlerinin takibçisi olan bu akım, faaliyet için yeterli fırsat ve uygun mekân bulamamıştır.²¹ 1960'lı yılların ortasında mahkûm olan Seyyid Kutub'un teşkilâtlandığı üyelerden bir kısmının liderliğini yaptığı bu akımın elemanları, Sedat'ın ilk döneminde, İhvân cemaati ile birlikte serbest bırakılmışlardır. Ancak görünüşte etkisi az, nüfuzu zayıf ve eleman sayısı açısından sınırlı bir akım olarak devam etmektedir. Bu görüntü belki de akımın gizlilik yöntemine dayalı prensiplerine, düzenle bilinç düzeyinde ayrılığına, siyasî çalışma ve propaganda konusundaki düşüncelerine ve özellikle eylem plânında, kendilerine uygun kişileri seçme konusundaki hassasiyete dayanmaktadır.

Bugün Mısır'da Kutubcu hareket sadece sahil kıyısının bazı bölgelerinde varlığını sürdürmektedir. 1981 yılındaki olaylarla ilişkisi olan el-Cemaâtu'l-İslâmiyye içerisinde cihadçı Selefi akımın hâkim olduğu güney kesimlerinde adına bile rastlanmaz.

²⁰ Bkz. *Fizilâli'l-Kur'an*; «Gâfir» sûresi.

²¹ 1960 yıllarında hapishane sıkıntılarını yaşayan Kutubcu akımın bazı taraftarları, kendilerini İhvân'ın bir uzantısı olarak kabul etmekte ve İhvân'la aralarında görüş farklılığı olmadığını söylemektedirler. Onlara göre İslâmî hareketi İhvân ve Kutubcular diye iki kısıma ayırmak, pratikte bir değeri olmayan teorik bir sınıflamadır.

Kutubcu akım Mısır'daki aktif bütün akımların bağlı bulunduğu «Ehlî Sünnet» inancının dışına çıkan bazı görüşleri kabul ettiği ve tekfîr konusundaki tutumu gerekçesiyle İhvân'ın sürekli hücumlarına ve ithamlarına uğramaktadır. Bu durum Kutubcu akım içinde bir iç hesaplaşmayı doğurmuştur. Gerçekten Seyyid Kutub'un görüş ve tezleri bazı cemaatler ve yazarlar tarafından çeşitli biçimlerde yorumlanmıştır. Ancak bu yorumların bir kısmı Kutub'un görüşlerini saptırmış ve yüklenmesi mümkün olmayacak anlamlar vermişlerdir. Kutub'un bir anda şimşekleri üzerine çeken ve İslâmî hareketlerin büyük ilgi gösterdiği *Yoldaki işaretler* isimli eserinin metinleri çeşitli ve çelişkili yorumlara uğramıştır. Bazıları onu «tekfîr» tarafına atarken diğerleri «uzlet» ve zaman zaman da «cihad» olarak değerlendirmişlerdir.

Bu kitaptaki metinlerin gerçek boyutlarını anlayabilmek ve ileri sürülen tezleri kavrayabilmek için kitap sahibinin hayatı ve çeşitli tavırları ile ilişki kurmak zorunludur. Bu şekilde yapılması gereken bir araştırmanın gerekliliği hâlâ önemini korumaktadır.

Müslümanlar arasında günümüzde Kutubcu akımı temsil edecek veya onun diliyle konuşacak belirgin bir şahsiyet bulunmamaktadır. Kutubcu akım bu eksikliği Seyyid Kutub'un küçük kardeşi Muhammed Kutub ile giderme çabasındadır. Ancak yaşlılığı, cemaatleşme konusundaki tecrübesizliği ve uzun bir süreden beri Suudi Arabistan'da (devamlı) ikâmette bulunması nedeniyle Muhammed Kutub bu mühim işi yerine getirememiş ve zaman zaman da bırakmak mecburiyetinde kalmıştır.²²

Mısır'da faaliyet gösteren aktif İslâmî akımların tümü gibi Kutubcu akım da fikri kadrolara muhtaçtır. 1970'li yılların başında akım taraftarlarının hapisten salıverilmeleri akabinde, Seda'tın öldürülmesinden sonra gerçekleştirilen umumî tutuklama operasyonu ile tekrar tutuklanmalarından bu yana, mey-

²² Prof. Muhammed Kutub'un çalışmaları psikoloji ve sosyoloji biliminde yoğunlaşmıştır. Bu alanlarda birçok esere sahiptir. Bunlardan bir kaç *Psikoloji ve Toplum; İnsan Psikolojisi Üzerine Araştırmalar; İslâmî Sanat Yöntemi; İslâm'ın Etrafındaki Şüpheler; İslâm ve Materyalizm Arasında İnsan; Taklitlerin Çarpışması...*

dana gelen olayların hiçbirleriyle ilişkisi olmamış, 1981 yılı olaylarıyla ilişki gerekçesiyle hiçbir üyesi tutuklanmamıştır. Bu durum akımın gizli bir organizeye yöneldiğini düşündürmektedir.

Kutubcu akım Seyyid Kutub'un görüşlerini benimsemeleri nedeniyle faaliyetlerini bilhassa siyasî çalışmalardan uzak bir şekilde sürdürmekte ve İslâmî esasların hayatiyet kazanması konusunda çalışmalarını yoğunlaştırmaktadırlar. Bu sebeple düzeni ilgilendiren çeşitli olaylar ve değişiklikler karşısında duyarlılık göstermesi ve olaylarla bağlantısı olması yolundaki beklentilere rağmen içine kapalı bir tarzda dikkatlerden uzak kalmaya devam etmektedir. Gerçek şu ki; kendi varlığını koruma ve emniyet altına alma konusunda bile aktif çalışmaları olmayan herhangi bir siyasî hareketin, siyasî alanda devamlılığı söz konusu değildir. Bu nedenle Seyyid Kutub'un çağdaşlarından onun fikir ve görüşlerini benimseyen bazı kimselerin «Kutubcu akımın İhvân cemaatinin dışında varlığı söz konusu değildir» şeklindeki görüşlerine bir açıdan katılmak mümkündür. Çünkü Kutubcu akımın İhvân gibi kendine has bir varlığı, teşkilâtı ve bağımsız kuruluşları yoktur; sadece ortaya konan bir fikrî hareket olup, 1960'lı yıllarda ancak örgütlenebilmiştir. Günümüzde de kısmen örgütlenme şeklinde bir görüntü vermektedir. İhvân her ne kadar bu hareketin bazı fertlerini içinde bulunduruyorsa da fikirlerini kuşatacak güçte değildir.

Şüphesiz Seyyid Kutub'un tezleri canlı, yeni, şimdiki ve ileri merhalelere ayak uydurabilme imkânına sahip bir düşünce sistemidir; ancak, bu düşünceyi kabul eden herkes' Kutubcu değildir.²³

²³ Burada hatırlatmakta yarar var; Londra'da, Seyyid Kutub' un kendi el yazısıyla yazdığı iddia edilen «Beni Niçin İdam Ettiler» başlıklı belgeler «el-Müslimûn» gazetesinde yayınlanmıştır. Bu belgelerin Kutub'a ait olup olmadığı konusunda Muhammed Kutub'tan herhangi bir açıklama gelmediği gibi; S. Kutub'a çağdaş ve onunla beraber 1960'lı yıllarda mahkûm olan Kutubcu akımın ileri gelenlerinden de, S. Kutub'un düşünceleriyle çelişen bir takım kavramlar ve meseleleri ihtiva eden bu belgeler karşısında herhangi bir tavır gelmemiştir.

C) ET-TEKFİR ve'l-HİCRE¹

Abdu'n-Nâsır'ın İslâmî harekete ikinci darbesini vurduğu 1960'lı yılların ortalarında, tutuklanan Müslümanların serbest bırakılması amacıyla, çoğunlukla üniversite öğrencilerinin katıldığı gösteriler düzenlenmişti. Bu gösteriler sırasında bazı öğrencilerin, İhvân'ın üslûbunu kullanarak Abdu'n-Nâsır'a hücum eden yayınlar dağıtmaları yönetimi, bilhassa İhvân'ı hedef alarak, tutuklama operasyonunu daha geniş tutmaya sevk etmişti. Daha sonra bu yayınların Şükri Mustafa adlı Ziraat Fakültesi öğrencisine ait olduğu anlaşılmıştır. Asyut'un muhafazakâr ailelerinden birine mensup olan Şükri Mustafa, sürekli olarak İhvân üslûbunda yazılar yayınlamaktaydı. Bu yazılar nedeniyle tutuklandıktan sonra Şükri Mustafa'nın hayatında fikrî değişimler dönemi başlamış, bu dönemin meyvesi olarak da kendisinin başkanlığında et-Tekfir grubu kurulmuştur. Şükri Mustafa 1977 yılında meydana gelen Şeyh ez-Zehebi olayından sonra tekrar tutuklanarak, idama mahkûm edilmiştir.

1. et-Tekfir Akımının Gelişmesi

Şükri Mustafa henüz tutuklanmadığı 1960'lı yıllarda Kutubcu akım taraftarı idi. Seyyid Kutub'la beraber idam edilenlerden biri olan Şeyh Abdül'-Fettah İsmail'in küçük kardeşi, Ali İsmail'in

¹ «et-Tekfir ve'l-Hicre Cemaatı» güvenlik güçlerinin kullandığı bir isimdir.

önderliğinde, bazı İhvân mensuplarının hapishanede Tekfîr akımının tohumlarını attıkları sırada, Şükri Mustafa hemen bu akıma katıldı. Akımın temel görüşü Abdu'n-Nâsır'ın küfrünü ilân etmektir. Şükri Mustafa bu görüşü, önce, Müslümanlara işkence yapan herkese, daha sonra da İhvân Cemaatinden kendisine muhalif olanlara teşmil ederek, genişletti.

Ancak, o günlerde hapishanedeki tutuklular arasındaki bir kaç kişiden oluşan et-Tekfîr akımının işi, hiç de kolay değildi. İlk olarak İhvân Şükri Mustafa'ya karşı bütün gücüyle savaş açtı. Onun görüşlerini çürütücü yayınlar yayınladı. Nihayet, akımın asıl kurucularından Şeyh Ali İsmail ile diğerlerinin, İhvân'a tekrar geri dönmesini sağladılar. Fakat Şükri Mustafa ve birkaç arkadaşı, bu önemli sarsıntıya rağmen düşüncelerinden vazgeçemediler. Bundan sonra Tekfîr düşüncesinin esaslarını belirleme konusuna eğilen Şükri Mustafa; Dil, Tefsir, Hadîs ve Fıkıh kitaplarını tarayarak, kendi görüş ve fikirlerini destekleyen hükümleri çıkarmaya başladı. Bu arada, hapishanede yaşadığı olayları, fikir ve sıkıntılarını dile getiren şiirler yazıyordu.²

Şükri Mustafa'nın şahsiyeti, Tekfîr çizgisindeki ısrarı ve görüşlerindeki sertlik, hapishanede Kutubcu ve İhvân akımı mensupları ile kendisi arasında birçok problemin doğmasına sebep olmuş, bu yüzden diğer tutuklulardan ayrı bir bölüme yerleştirilmişti. Ancak gittiği her yerde, aşağı yukarı aynı problemlere sebep olmaktan kurtulamamıştır.³

İhvân'ın, et-Tekfîr akımını abluka altına almada kullandığı makale ve reddiyeler, daha sonra «Duât lâ Kudât» (Kadı Değil Davetçi) ismi altında yayınlanmıştır.⁴

² Şükri Mustafa'nın, henüz basılmamış 19 kasideyi kapsayan, bir şiir koleksiyonu vardır. Bu şiirler, önce cemaat, daha sonra da basın tarafından yayınlanmıştır. Bu kasideler cemaat fertleri arasında dolaşmaktadır. Şükri'nin fikir ve düşüncelerini yansıtan bazı kasideleri de kitapta yer almıştır. Şükri'nin şiirleri, şairlerin şiirleri ile aynı düzeyde tutulamaz. Bizim onun şiirinden bazı alıntılar yapmış olmamız, sadece, et-Tekfîr akımının durumunu belirleyen bir belgeyi delil olarak göstermek içindir.

³ Hapishanelerde Şükri ve taraftarlarının sebep olduğu problemlerden bir kaç şunlardır: Yalnız başına namaz kılmaları; bilinen ve herkesçe kabul edilen vakitlerden ayrı, özel vakitlerde oruç tutmaları ve iftar etmeleridir.

⁴ Bu kitap 1970'li yılların ikinci yarısında İhvân'a bağlı Dâru'd-da've yayınevi

Şükri Mustafa'nın 1965 ile 1971 yılları arasındaki tutukluluk dönemi kendisine, akımın düşünce yapısını oluşturma temel ve stratejisini geliştirme fırsatı vermiş; ileriye dönük programların hazırlanması da bu dönemde gerçekleşmiştir.

Tutukluluğu sırasında Şükri Mustafa ile diğerleri arasında meydana gelen fikrî mücadelelere rağmen, 1960'lı yılların sonuna kadar Şükri'nin fikirleri; serbest kaldığı zaman hangi esasa göre eylemlere kalkışacağı konusundaki görüşleri, tam olarak netleşmemiştir.

1966 yılında yazdığı *Allah'a Hicret Et* kasidesinin girişinde şunları söylemektedir:

Gökten çözümleyici dehâ geldi...

Kurtuluşum için mucize geldi...

Ben yakalandım...

Bilmediğim halde Allah'a hicret yolunu seçtim.

Kasidesinin devamında işe şöyle demektedir:

Asker olmak ve savaşmak sana ne zarar verir;

Gurubun, davasından ayrılmayan bir gurup oldukça,

Yoldan sapanların sapıklığını ve azgınlığını bırak;

Habercine tabî ol, elçine güven!

Savaşta kaçanları Allah yolunda iade edip, toplanmalarını sağladım.

Değişik kültür ve arzulara sahip olmalarına rağmen...

Şiire düşkün bir insan olmakla beraber Şükrî Mustafa, karakter olarak; çevresindeki herşeyden şikâyet eden, her şeye muhalefet eden, etrafındaki herşeyin yanlış olduğuna inanan, önünde ya bâtılı yok etmek, ya da kendisinin yok olmasından başka seçenek tanımayan bir yapıda idi.

tarafından yayınlanmıştır. Kitap tevbe, günahlar, Müslümanın tekfir edilmesi vb. olmak üzere, Şükri'nin düşüncesinin mihverini oluşturan tutumlarla ilgili, birçok fakihın görüşlerinin alıntılanmasından oluşmuştur.

Şükri'nin 1968 yılında yayınladığı *el-Avde* isimli kitabında, çeşitli konuların yanısıra İhvân gurubu ile kendisi arasındaki çatışmalar da yer almaktadır. Şükri, kasidesinin girişinde, içinde bulunduğu ruh halini anlamamıza yardımcı olan açıklamalar yapmaktadır:

“Şimdi savaşıma ve nefsi, Allah yolunda karşılaştığı engellere (yakınlarından ve komşularından gelen) karşı hazırlama zamanıdır. Ben bu kasidede üç değişik savaşı ele aldım:

1) Çolukçocuk, gelenek konusunda kişinin nefsiyle savaşı.

2) Savaş meydanında beni terkedenlerle savaş; bununla, daha önce aralarında bulunduğum, sonra Hak'dan ayrılan ve kendilerini unutup giden İhvân Cemaati'ni kasdediyorum.

3) Mısır'da küfür ve küfrün önderleriyle savaş.

Şiirimde dile getirdiğim gibi, bu savaşlara hemen hemen tek başıma girdim. Allah'ın va'dine güvendim, O'nun yardımını umdum; Hak üzere bulunduğum ve sabrettiğim müddetçe yalnızlık beni engelleyemez.”

Şükri bu üç savaşla ilgili olarak kasidesinde şunları söylemektedir:

Ey milletim! Ülkeleriniz yüreğimi sızlattı...

Ey milletim! Anılarınız beni yaraladı...

Ben halkının geçmiş hatıralarından başka,

Hiçbir işaret taşımayan bir yerde bulundum.

Keşke ondan uzak bir mesafede olsaydım!

Keşke bu ülke benim ülkem olmasaydı!..

Kitleleri gördüm ve onlara seslendim,

Yüzümü onlara çevirerek selam verdim ve sordum.

Onlar sesimi işitmediler ve hiçbiri,

Buyrun demedi ve selamımı almadı.

Geçirdiğim zaman boşa geçmiş oldu.

Bir kaç saat gibi kısa bir zamanım gelip geçti.

*Ben bugün, beni bağlayan birçok bağı bulunduğ u bir yerdeyim.
Bu bağlar bana düşman tarafından vurulmadı.*

*Beni teşvik eden hapishane arkadaşlarımla
Yücelttikleri din nedir biliyor musun?*

*İlâh ve Rab olarak ibadet ettikleri,
Rabb'in ne olduğunu biliyor musun?*

Ben mazlumu yardımsız bırakacak, zalime yardım edeceğ im.

Ve mazluma cahiliyyede olduğ u gibi korkak diyeceğ im, öyle mi?

Suçsuz ırz ve hür kanları akıtmayı mubah gördüler,

Benim mirasımı Yahudi kanıyla kirlettiler.

And olsun ki, demirden giysimle,

Yeryüzünde bir saatlik ömrüm de kalsa, daima savaşacağ ım!

Beni bazan mağlup, hazan galip görürsün.

Fakat hiçbir zaman halimden şikâyetçi görmezsin.

Şükri tutukluluğ u esnasında, fikirlerini ve başına gelenleri dile getiren kasideler yanında, kendisine ilgi gösteren, yardım eden ve dava yolunda öldürülen bazı gençler için de ağıt türü kasideler yazmıştır.

1969 yılında Limanturra hapishanesinde bıçaklanarak öldürülen Faruk el-Minsâvi ve 1965 yılında Asyut Üniversitesi'nde öğrenci iken Askerî Hapishanede işkence altında can veren Muhammed Munib, Şükri'nin haklarında ağıt yazdığı gençlerden ikisidir. Şükri Mustafa, hayatının ilk dönemlerinde kendisini İslâmî çizgiye getiren Muhammed Munib'i anlatırken: "Arkadaşlar -yani İhvân- bu meydanlarda öldürülen M. Munib ve diğerlerini unuttular. Hapishaneden salıverilme sevinci, göz aydınlığı onlara İslâm için öldürülenleri unutturdu." demektedir.

Şükri Mustafa, kasidede ise şöyle demektedir:

Arzu geçidinde karşıma, dünyanın ziynetleri dikildi

Sevgi rüzgârı esti... Yollarda sardı beni

*Sabır gibi eşim geldi... Geçmişe pişman olmayarak
Güldü... fakat dolu kalbim gülmüyordu.
Kalbimdeki intikam ateşi diğer taraflara
Beni bilemektedir.⁵*

2. et-Tekfir Akımının Görüşleri

Bu akımın görüşlerini «Geçmişe ve geleneğe karşı tutumları», «Üzlet», «et-Tevezzumat» olmak üzere üç ana başlıkta toplayabiliriz. Şimdi bunları tek tek ele alalım:

a) Geçmişe ve Geleneğe Karşı Tutumları

et-Tekfir akımı geçmişin fikrî ve fikhî birikimlerinin hiç birini tanınamakta, buna karşın kendisinin ortaya koyduğu içtihatları ve görüşleri, şüphe edilemeyecek tek gerçek olarak kabul etmektedir. Bu esastan hareketle Tekfir akımı, fakihlere uymayı reddetmektedir. Kur'an'ın; *Gerçekten biz Kur'an-ı anlaşılması için kolaylaştırdık* [Kur'an, 54/22] mealindeki ayetini delil kabul ederek, herhangi bir ilim ehlinin yardımı olmaksızın Kitab ve Sünneti anlamanın mümkün olabileceğini ileri sürmektedir. Ayrıca Şükri Mustafa, *Allah'ı bırakarak bilginlerini ve din adamlarını Rabler edindiler*. [Kur'an, 9/31] âyetine dayanarak, «taklid eden kâfir olur» anlamında bir kural ihdas etmiş ve fakihlerden herhangi birine uyan kimsenin, İslâm dininden çıkacağına hükmetmiştir.

Şükri'nin düşüncesindeki bir başka önemli unsur ise *kavramlar* konusudur. Bu konuda şunları söylemektedir: «Doğru yolun esası ve sahih İslâmî anlayış; kavramları dinî (Kur'anî) kullanımlara dayandırmakla mümkündür. Bu kavramlar bozulup gerçek anlamlarının dışında kullanıldığında ise, denge ve ölçü bütünüyle bozulmuş olur. Böyle bir bozulma ortamında,

⁵ ed-Divan; Son Kaside.

«şerr»i «hayr» ve «çirkin»i «güzel» diye isimlendirmek mümkün olur.

...Nitekim dinî kavramlarla çatışan garip birtakım terimlere İslâm Fıkıhı adı verilmiştir. Örneklersek; Fıkıh Terminolojisi'ndeki fâsık Müslüman tabiri, dinî isimlendirmenin dışında bir kavramlaştırmadır. Gerçekte *fâsık* ve *fisk* kelimeleri kâfir ve küfre delâlet etmektedir. Yine *zâlim* kelimesi de böyledir. Fakihler *zâlim* Müslüman demektedirler. Oysa Kur'anî kullanımda *zâlim* sıfatı, kâfir için kullanılmaktadır. Nitekim Allah: *Kâfirler zâlimlerin ta kendileridir.* [Kur'an, 2/254] buyurmaktadır.

Bu durumda bize düşen, kavramları dinî kayıtlara bağlı kalarak kullanmak; dinî kavramları ancak dinî kullanımlarla belirlemektir. Bu konuyla ilgili olarak, bu uygulama dışında yapılabilecek hiçbir şey yoktur. Kur'anî kullanımın dışında bir kavramlaştırmayı kabul edenlere biz; *Bu, sizin ve babalarınızın isimlendirdiği kavramlardan başkası değildir. Gerçekte Allah, onlara bir yetki de vermiş değildir.* [Kur'an, 12/40] âyetini hatırlatırız.

Bu konuda bir örnek olmak üzere; Mesacidullah {Allah'ın mescidleri} kavramının anlamını doğru olarak belirlemek istediğimizde, dikkatlerimiz *mescid* kelimesi üzerinde yoğunlaşır. Gerçekte günümüzdeki mescidler, dinin mescidler için belirlediği nitelikleri taşımamasına rağmen, bunlara Mesacidullah ismi verilebilmektedir. Beni küçük düşürmek için «Sen niçin mescidlerde namaz kılmıyorsun?» şeklinde bir soru yöneltirse; soruyu soran kişiden, öncelikle, sözünü ettiği mescidlerin, Allah'ın Kitabı'nda dinî niteliklerini açıkladığı, hakiki mescidler olduğunu, ispatlamasını beklerim. Zira Kur'an'da mescidlerin şu özellikleri belirtilmektedir:

Mescidler Allah'a aittir. Oralarda Allah ile beraber bir başkasını anmayınız. [Kur'an, 72/18]

Allah'ın, yüceltilmesine, içlerinde adının anılmasına izin verdiği evlerde... [Kur'an, 24/36]

Müşrikler Allah'ın mescidlerini onaramazlar. [Kur'an, 9/17]"

Şükri Mustafa'nın yukarıda kendi ifadeleriyle sunduğumuz kavram anlayışı, fikir sisteminin temel prensiplerinden biri

olarak kabul edilir. Bu konu, kendisi ile geçmişi ve diğer İslâmî akımlar arasındaki ayrılık noktasıdır. Şükri'ye göre, *şirk, ma'siyet, cemaat, cihad ve mescid...* v.s. gibi kavramların taşıdığı gerçek anlam ve delâletleri, geleneğin ortaya koyduğu anlam ve delâletlerden tamamıyla farklıdır. *Mescid-i Haram, Mescid-i Nebevi, Mescid-i Aksa ve Medine'deki Mescid-i Kubâ* hariç olmak üzere, dünya üzerindeki bütün mescidler, takva kastıyla tesis edilmediği için, içlerinde namazın sahih olamayacağı «Dırar Mescidleri»dir. Ayrıca bu dört mescidde cemaatle namazın sahih olabilmesi için, et-Tekfîr cemaatinden birinin imamlık yapması gereklidir. Yoksa orada ancak, ferdi namaz caiz olur.⁶

Şükri Mustafa Fıkıh, Usûl ve Hadis kitaplarından birçoğunu okumuştur. Şâtıbî'nin *el-Muvâfakat'ı*; Amidi'nin *el-İhkâm'ı*; İbn Hazm'ın *el-İhkâm'ı*; Ebû Zehra'nın *Usûl'i-Fıkh'ı*; İbn Kesir'in *Tefsir'i*; Buhari'nin *Sahih'i* ve İbn Hişam'ın *Sire'si* bunlardan bazılarıdır. Çağdaşlardan, Seyyid Kutub'un kitaplarının dışında hiç bir kitap okumamıştır. Şükri bu kitaplarda yer alan bilgilerin doğruluğuna inanmamakta, büyük yanlışlıklar içerdiğini ileri sürmektedir:

“Ben prensip olarak kitapları incelerim. Birinin, fikrini bir başkasına, yazılı veya sözlü olarak anlatmasına ya da ictihâd etmesine karşı değilim; hatta içtihadın görev olduğuna inanıyorum. Ancak karşı olduğum husus, yazarın kitabına yanlışları aktarması, mubah olmayan veya peygamberin sustuğu konularda; bilerek, kendisine göre konuşması ve yazmasıdır.”⁷

Şükri Mustafa'nın bu ifadeleri ilk bakışta onun geçmiş birikim karşısında yumuşak bir tavra sahip olduğu ve bazı fıkıh ürünleri ile fakihleri kabulleneceği izlenimi uyandırır. Ancak Şükri, Fıkıh ve fakihlerin aleyhinde oldukça kesin bir tutuma

⁶ Şükri «Dırar Mescitleri» düşüncesini et-Tevbe sûresindeki ayetten ilham alarak ortaya koymuştur. Peygamber döneminde münafıklardan bir grup, Müslümanlar aleyhine komplolar hazırlamak için üs olarak kullanabilecekleri bir mescit yaptılar. Kendileri hakkındaki şüpheyi kaldırabilmek için de, Resulullah'ın orada namaz kılmasını istediler. Bu komploları açığa çıkarmak üzere et-Tevbe sûresindeki bu ayet indirildi. Olayın bütün detaylarını Tefsir ve Siret kitaplarında bulabilmek mümkündür.

⁷ Konuyla ilgili Şükri'nin sözleri.

sahiptir. İbadet ve şirk konusundaki hükümleri nedeniyle fakihleri eleştirmekte ve şöyle demektedir:

“İslâm'da ibadetten kasıt, yalnız Allah'a ibadet etmek, yani itaâtına bir başkasını katmamaktır. Başkasına itaat etmekle yani Allah'a ortak etmekle, ibadet yapılmış olmaz. Bu husus hem aklın verileri hem de dinin değişmez prensipleri ile sabittir. «Allah'tan başkasına itaat, hem aklen hem de naklen şirktir.» prensibi buna dayanır.⁸ Fakihler Allah'ın: *Allah kendisine şirk koşulmasını bağışlamaz; bunun dışındakileri, dilediği kimse için affedebilir.* [Kur'an, 4/48] mealindeki âyetini yanlış anlamış ve yanlış yorumlamışlardır. Bunlar şirki; putlara secde etmek, oklarla fal açmak v.b. şeylerle tefsir etmişlerdir. Görüşlerine göre şirkten aşağı olan günahlar; hırsızlık, zina, içki içmek ve benzeri diğer günahlardır. Oysa fakihler, bu söyledikleriyle ilgili olarak ne akli; ne de, şirk ve şirkin dışındaki günahlarla ilgili olarak nakli bir delile sahip değillerdir.⁹

Günahların da şirk olduğunu, şirk ve küfür kavramlarını kullanarak ifade eden, birçok kesin nasslar mevcuttur. Nitekim peygamber (s.a.v.)'in: *'Allah'tan başkası adına yemin eden şirk koştur.'* ve *'Kişi ile küfür, şirk arasında namazı terk vardır.'* sözleri bu konudaki nasslardan bir kaçıdır.”¹⁰

Yukarıdaki prensiplerden hareket eden et-Tekfir akımı içti-had meselesini kabul etmemekte ve onu bilinenden farklı bir şekilde yorumlamaktadır. Şükri'ye göre içti-had, nass bulunduğu zaman yapılır. Nass bulunmadığı zaman ise içti-had caiz

⁸ Konuyla ilgili Şükri'nin sözleri.

⁹ Bu hususta geniş bilgi için Şükri'nin sözlerine müracaat edilmeli.

¹⁰ Şükri Mustafa'ya göre günah üzerine ısrar eden, yani onu devamlı işleyen, zina yapan, içki içen kimseler tevbe etmez ve günahdan vazgeçmezlerse kâfirdirler. Yine Şükri'ye göre günah şirktir. Şirk bölünemez. Bu görüşüyle bütün fakihlerin icmâsına muhalefet etmektedir. Fakihlere göre, günahta ısrar eden kâfir olmaz. Şirk iki kısımdır: Büyük şirk ve küçük şirk. Günah ile şirk arasında bir bağlantı yoktur.

et-Tevakkuf ve *et-Tebeyyun* meselesine gelince, Şükri'ye göre: Kendilerine davet ulaşmayan kimsenin Müslümanlığına hükmedilemez. Ne zaman davet ulaşır da ona inanırsa, Müslüman olduğuna hükmlünür. Kabul etmezse, küfürüne hükmedilir. Bu nedenle, kendisine yöneltilen İslâm daveti karşısında tutumu anlaşıncaya kadar, kişinin Müslümanlığıyla ilgili hüküm konusunda *tevakkuf* etmek gerekir.

değildir. Bu durumdaki içtihad re'y ile kıyas yapmak veya konuyu ümmete götürmektir ki; böyle bir içtihad, itibar olunamayacak derecede temelden bâtil bir görüştür.¹¹

et-Tekfir akımı İcma, Kıyas veya Mesalih-i Mürsele gibi, müctehidin hüküm çıkarırken kullandığı prensip ve metodlardan, hiçbirini kabullenmemektedir. Akımın ileri gelenlerinden biri, bu konuda şunları söylemektedir: “Delil ancak Kitap ve Sünnet’tir. Bunların dışında delil yoktur. Bu nedenle biz icmayı, kıyası, Medine ehlinin amelini, sahabenin reyini, fukâhanın görüşlerini duvardan duvara çarparız. Biz ancak kitap ve sünnetle delil getiririz”¹²

et-Tekfir Akımı’nın genel olarak geçmiş birikime, özel olarak da içtihada karşı takındığı bu şiddetli olumsuz tavra rağmen, akım elemanlarının savundukları *et-Tebeyyün*, *et-Tevakkuf*, *günahın şirk olduğu*, *şirk ile günah arasında bir farkın bulunmadığı* ve *günah üzerinde ısrar eden kişinin kâfir olduğu* yolundaki hükümlerin çıkarılmasında, bu tezlerin sahibi Şükri Mustafa’nın bir takım içtihad kurallarını benimsemiş bulunması, işin, belirtilmesi gereken ilginç bir yönüdür.

b) Uzlet

Şükri’nin düşüncesindeki *Uzlet* anlayışı, cemaatin, düzenle ilişkilere girmeme ve olaylar karşısında pasif tavır takınma politikalarında açıkça görülür. et-Tekfir akımını diğer İslâmî akımlardan ayıran bu anlayışın en belirgin özellikleri; akımın, hükümetle çalışmayı, orduda hizmet etmeyi ve üniversitelerde okumayı kabul etmemesidir.

et-Tekfir Cemaati’ni diğer akımlardan uzaklaştıran bu görüşler, o kadarla kalmayıp cemaati, hakkın sadece kendilerinde olduğu ve kendileri dışındaki tüm cemaatlerin *kâfir* olduğu inancına kadar götürmüştür.

Akım; uzlet düşüncesiyle çağdaş fikir, kültür ve mescidlerden uzak kalmayı benimsemenin yanı sıra; çağın ürün ve imkânlarından uzak kalmayı da tercih etmektedir. Bu tavrı, en

¹¹ Bu konuda daha geniş bilgi için Şükri’nin sözlerine müracaat edilmelidir.

¹² *el-Livâu’l-İslâm*.

açık bir biçimde güç kullanma konusunda görebiliriz. Şükri'ye göre, gerçek kuvvet kılıç kuvveti olup; kılıcın dışında hiç bir gücü ve modern silâhları kullanmayı kabul etmemektedir.

Şükri, mustaz'af (zayıf bırakılmış) merhalesini yaşadığını öne sürerek, Cuma namazı kılmayı reddetmekte; ancak güçlü bir İslâm Cemaati'nin ortaya çıkmasıyla Cuma namazının caiz olabileceği inancını taşımaktadır.

Şükri'nin, et-Tekfir akımına bağlı her fert için vacip ve farz gördüğü *hicret* görüşü, düzene karşı pasif bir direniş olarak kabul edilmektedir. Bu prensip gereğince, 1970'li yılların başında *el-Minya Sahrası*'nın bir bölgesine hicret eden et-Tekfir mensupları, devlet tarafından tespit edilerek, tutuklanmışlardır. Bu durum karşısında Şükri, akım elemanlarını önce *Ye-men'e* sonra *Suudi Arabistan'a*, daha sonra da güven içinde olabilecekleri herhangi bir bölgeye hicret etmeleri konusunda serbest bırakmıştır.

Şükri *Tufandan Önce* başlıklı kasidesinin girişinde ve hicretten bahsettiği bir kasidede şöyle demektedir:

"Ben bilmiyorum, içimdeki bir ses hicret yurdunu belirliyor. Zannıma göre bu yer, bu hicret, benim ve oraya hicret edenlerin yok olmaktan kurtuluşudur. Tufan, bu yurttan başkasına hicret edenlere isabet edecektir. Fakat ben hicret etmedikçe kendimi bağlı hissediyorum...

Kaside şöyle devam etmektedir:

Tufandan önce beni dinle!.. Ey Allah kulu!

Ülkenden çık ve bana uy... bir çöl yerde...

Kalbimdeki ülkem Şeytan'a ibadet edilmediği bir yerdir.

Düşüncemdeki ülkeyi her yere taşıyorum.

Mü'minin kalbinde onu îman feyzi temizler.

Yol ağığını al ve bana uy ey Allah kulu!

Dünya yol ağığı olarak bize Kur'an yeter!

Ey arkadaş!.. Hicret yurdunda temizlik ve selâm,

Tepeler arasında... Huşu, doğruluk ve ibâdet

*Dünyanın pisliklerinden ve günahlarından kaçış
 Allah'ın geniş ülkesinde güven beni doğruladı.
 Gel Allah için gel ey Allah kulu!
 İslâm dururken dünyada seni ilgilendiren ne?
 Ben teslim olmayacağım, putlar ordusuyla savaşacağım.
 Konuşturmadan, tâğûtun sarayına hücum edip yıkacağım.
 Dinim İslâm uğruna şehid olacağım.
 Arkadan değil; önden yaralanarak, atımın sırtında öleceğim.
 Savunmaya kılıcım yeterlidir; Cennet kılıçların gölgesindedir.
 Hiçbir zaman yakınmayacağım... Hiçbir zaman
 Çocuklarını kaybeden anaların
 Gözyaşlarına uzak kalmayacağım.”¹³*

c) et-Tevezzumat

et-Tekfîr akımının hareketine esas aldığı *et-Tevezzumat* görüşü, uzlet anlayışına delâlet eden önemli hususlardan biridir. Tevezzumat'ın anlamı, hadislerin bildirdiği *dünyanın sonu* ile ilgili nasslardan, hareketin stratejisini belirlemektir. Hadislerin bildirdiği haberlerin başında, Hz. İsa'nın yeryüzüne inmesi ve Hristiyanlarla Müslümanlar arasında çıkacak savaş olayı gelmektedir. Şükri bu olayı hak ile bâtil arasındaki tek çatışma şekli saymakta ve Müslümanların bu olayı beklemelerinin vacip olduğuna inanmaktadır.

et-Tekfîr akımı, «tevezzumat» meselesinden hareketle, düzene karşı çatışma hareketlerinden hiçbirini onaylamadığı gibi, *cihad* fikrini de kabul etmemekte ve ayrıca, günümüzde veya gelecekte bir İslâm devletinin kurulmasının gerekliliğine inanmamaktadır. Çükün vârid olan Sünnet nasslarında, âhir zaman alâmetleri içinde buna işaret eden bir nass bulunmamaktadır.

Dünyanın son günlerinde, Müslümanlarla Hristiyanlar arasında çıkacak olan savaşta, kullanılacak tek silâh kılıç olacaktır.

¹³ *ed-Dıvan Kasidesi.*

Yeryüzünde halifeliğin tesisi için geçerli tek yöntem budur. et-Tekfir akımı, bu savaşa katılacak tek cemaatin kendileri olduğu, -kendileri olmasa bile- zürriyetlerinin bu savaşa katılacakları inancını taşımaktadır. Büyük savaşın en önemli alâmetlerinden biri olan *hicret* ve çoğu gerçekleşmiş kıyamet alâmetlerini haber veren hadislerden hareket ederek akım, bu savaş zamanının iyice yaklaştığını öne sürmekte ve bu görüşü yine hadislerle desteklemeye çalışmaktadır.

İşte bu görüşler nedeniyle et-Tekfir akımı, her ne şekilde olursa olsun, hatta ülke yabancı ordular tarafından işgal edilse bile, akıma mensup bir ferdin siyasî ve aktif bir faaliyete girmesini caiz görmemektedir. Buna örnek olmak üzere, Şeyh ez-Zehebî davası görülürken, Mahkeme'nin: *"Yahudiler Mısır'a savaş açsa, tutumunuz ne olacaktır?"* yolundaki sorusuna verilen *"Yahudilerle çarpışmayı kabullenmeyip; daha emniyetli bir yere kaçarız."* Cevabını gösterebiliriz.

Şükri'ye göre, tarih boyunca İslâm orduları *kılıç, at ve ok*'tan başka hiç bir araçla savaşmamıştır; dolayısıyla bütün İslâm orduları sadece bu araçları kullanmak zorundadır. Cihad ancak, dünyanın sonunda Müslümanlarla Hristiyanlar arasında cereyan edecek büyük savaş zamanında söz konusu olacak ve bu savaşta silâh olarak, kılıç, at ve ok kullanılacaktır.

3. et-Tekfir Akımının Bugünkü Durumu

1970'li yılların başında Mısır'da, et-Tekfir akımının yayılışı çok hızlı bir şekilde olmuştur. Bunun sebeplerini şu şekilde belirlemek mümkündür:

- a) O sıralarda ortamın müsait bulunması,
- b) Gelenekçi Mısır halkı karşısında etkili ve çekici olan «nass» silâhını kullanması,
- c) Cemaat, fertlerinin gayretli çalışmaları sayesinde, dave te ehil geniş bir kadroya sahip bulunması.

Akımın, küfrüne hükmettiği düzene karşı takındığı uzlet tavrı, bir zaman sonra akımın gelişmesi yolunda büyük bir engel

haline gelmiştir. Bu bağlamda, akımın her hareket ve çabası kontrol altına alınmış ve ekonomik yönden güçsüz duruma düşürülmüştür. Böylece önüne, hiç beklenmedik problemler çıkmıştır. Oysa akım, düzenle belirli bir ilişkiye girmiş olsaydı, bütün bunlar olmayacaktı.

İşte belki de bu sebepler dolayısıyla Şükri Mustafa, akım mensuplarını çalışmak için dışarıya göndermeye başlamış, böylece de cemaatin çalışmalarını kamufle edebilecek gerekli imkânları elde etmeyi başarmıştır. Bu düzenlemeler ile bir takım küçük cemaatlere karşı üstünlük sağlamasına ve «davet» görevini yüklenerek bütün çalışmalarını buna hasredekcek elemanların yetiştirilmesine rağmen; bu imkânların iyi değerlendirilmemesi, akım için, sonun başlangıcı olmuştur.

Akımı tehdit eden iç ihtilâflar belirmeye başlayınca, akımdan ayrılanları cezalandırmak için kan dökmeye varıncaya kadar, bütün yöntemler uygulanmaya başlanmıştır. Kahire'nin muhtelif bölgelerinde, cemaat mensuplarına karargâh vazifesi gören birçok yurt ve evlere, birçok vasıtaya sahip durumda bulunan et-Tekfir akımı eski Evkaf Bakanı Şeyh ez-Zehebi'yi kaçırmak, öldürme eylemini gerçekleştirmiştir. İşte bu eylemden sonra, akım için zor günler ve dağılma dönemi başlamıştır.¹⁴

Bu dönemde et-Tekfir cemaatine saldıran tek İslâmî şahsiyet ez-Zehebi değildir. Ezher'e ve diğer akımlara mensup birçok kişi de, bu akıma hücumlar yöneltmekteydi. Bu hücumlara karşılık olmak üzere, et-Tekfir akımı hareket çizgisini aşarak saldırılarda bulunmaya başlayınca, 1977 senesinde 6 nolu kararla Askerî Mahkemeye sevk edildiler. Burada sürdürülen yargılamalar sonucunda, başta Şükri Mustafa olmak üzere dört kişinin idamına, cemaatin bazı fertlerinin de uzun mahkûmiyet cezaları almasına

¹⁴ Tekfir düşüncesine karşı çıkan kişilerden birinin C(G)ize'deki Ehram Bölgesinde bulunan evine, et-Tekfir cemaatinden bir gurup sopa ve bıçaklarla saldırıya kalkmışlardır. Bu saldırı ev halkında büyük zararlar meydana getirmiştir. Daha sonra saldırıda bulunan caniler kendilerini bekleyen bir ciple uzaklaşmışlardır.

et-Tekfir cemaati kendilerine karşı çıkan ve ayrılan insanlara karşı tasfiye hareketini gerçekleştirmek için özel timler kurmuştur. Nitekim cemaatten ayrılan bazılarının öldürülme olayına, bunlar bilfiil katılmışlardır.

Belirtelim ki et-Tekfir akımını tehdit eden kişileri, akım kara listeye almıştır.

hükmedildi.¹⁵ Şükri'nin idamından sonra cemaat şiddetli bir şekilde sarsılmış ve akım parçacıklara ayrılmıştır.

Şeyh ez-Zehebî'nin öldürülmesinden sonra, Müslümanlar arasındaki nüfuz ve etkinliğini zaten büyük ölçüde yitiren et-Tekfîr akımı, 1970'li yılların sonlarına doğru hükümetin İslâmî akımlara karşı gerçekleştirdiği manevralardan etkilenerek, ab-luka altına girmiş bulunuyordu.

Bu haliyle eski çekiciliğini ve varlığının gerekçesini yitirerek eski moda bir akım durumuna düşmüştü.

1981 Eylül ayındaki tutuklama kararları ile diğer İslâmî akımlar gibi et-Tekfîr akımı da büyük bir darbe yemiştir; akım saflarında gerçekleştirilen tutuklamalar 1984 yılına kadar sürmüştür. Bu yeni şartlar karşısında et -Tekfîr akımı, geçmişteki birçok tutum, davranış ve görüşlerinde değişikliklere gitmeye başlamıştır. Bu cümleden olmak üzere, durumlarını gizleyebilmek amacıyla mensuplarına sakal traşını serbest bıraktıkları gibi; kadınların yüzlerindeki peçeyi kaldırmalarını, belli sınırlar içinde hükümette görev almayı, batı tipi elbiseler giymeyi de serbest bırakmışlardır. Ayrıca, akımla diğer İslâmî akımlar arasındaki ilişkilerde gelişmeler gözlenmiştir. Bu değişme ve gelişmelerin ortaya koyduğu şey, et-Tekfîr akımının da eninde sonunda *esneklik* metoduna sarılmanın zorunluluğuna inanmış olmasıdır. Gerçekte bu durum, akımın lehine olumlu bir puan olarak kaydedilmelidir.

Şükri Mustafa'nın, et-Tekfîr akımının fikriyatını oluşturan yazmaları 4 bin sahife tutmaktadır. Bu yazılar gibi, cemaatin bazı mensupları tarafından yazılan, siyasî konular ve cemaatin tutumlarıyla ilgili diğer eserler de henüz ortaya çıkmamıştır. Bu eserlerden bir kısmı Şükri Mustafa'nın yazdığı «Usûl» doğrultusundaki eserler olmakla birlikte, bir kısmı da Şükri ile birlikte idam edilen yeğeninin yazılarıdır.¹⁶

¹⁵ Dr. ez-Zehebî'nin öldürülme davasına bakan askerî mahkeme bu olayın et-Tekfîr cemaatı tarafından işlenebileceğini ileri sürmüştür; ancak, Şükri Mustafa verdiği ifadede kendi cemaatinin böylesi işlerle ilgisi olmadığını ileri sürerek istihbarat örgütünü sorumlu tutmuştur.

¹⁶ Şükri Mustafa'nın yazma eserlerinin girişinde *Deliller* ismi altında bir yazısı vardır. Bu, fakihlerin şimdiye kadar dayandığı istinbat ve istidlal şekillerinin

Bu yazı ve eserlerin gizli tutulması veya kendi fikir ve düşüncelerini ortaya koyan bir yayın çıkarma girişiminde bulunmayışı, akımın, uzlet anlayışı ile sahip oldukları fikirlerden herhangi bir şüphe duymamasına bağlanabilir. Akıma göre, insanlık tarihine kesinlikle et-Tekfîr cemaatinin itikadı hâkim olacaktır. Bu gizliliğin bir başka nedeni ise, cemaatin saflarına alacağı elemanların seçiminde, sadece ferdî çalışmaya dayanan gizlilik prensibini benimsemiş olması ile açık tebliğe ve harekete değer vermemesi olarak düşünülebilir.

Şükri'nin düşüncelerinin gün ışığına çıkmasına engel olan sebepler ne olursa olsun, akımın hükümet ve diğer İslâmî akımlar tarafından abluka altına alındığı bir gerçektir. İşte bu husus, akımın, çizgisinde aktif bir rol ortaya koyacak, davayı savunacak, dikkatleri üzerine çekecek şekilde kadrolaşmasına engel teşkil etmektedir.

et-Tekfîr akımının gerçek yüzünün anlaşılması konusunda, Şükri'nin bazı yazmaları ve cemaat fertleri arasında ortaya atılan düşünce ve münâkaşalarından başka, hiç bir kaynak bulunmamaktadır.

Bugün akım elemanlarının birçoğu Suudi Arabistan, Irak ve Ürdün'e yerleşerek, çalışmalarını sadece ekonomik sahaya has-

hepsini iptal eden küçük bir derlemeden ibarettir. Bunların başında *Usul-u Fıkıh* gelmektedir. Yine Şükri bu kitabında mezhepleri ve taklidi de inkar etmektedir.

Ayrıca Şükri'nin *el-İsrar* isimli bir kitabı olup günahıta ısrar edenin kâfir olacağı konusunu işlemektedir.

el-Hicre isimli bir eseri daha bulunan Mustafa Şükri burada hicretten ve bunun Müslümanlar üzerine vacib oluşundan bahsetmektedir.

Yine *el-Hilâfe* isimli eserinde de, dünyanın sonunda hakkı tutan bir Müslüman cemaatin halifeliğinden ve dinî açıdan onu gayesine ulaştıracak prensiplerden bahsetmektedir.

et-Tebeyyun isimli eserinde ise cemaate intisab etmeyen ferd ve topluluklarla ilgili düşüncelerini özetlemektedir.

et-Teveşşumat isimli eserinde düzene karşı cemaatinin dinamizmini ifade eden tavrını belirlemektedir. Burada Yahudi ve Hıristiyanlardan müteşekkil Rumlarla, Müslümanlar arasında çıkacak büyük savaşı gözetmeyi tavsiye eden ifadelerle birlikte; Şükri'nin içtihadlarına göre yakında vukua gelecek fitne ile ilgili hadislerle ve hadis kitaplarında mevcut kıyametin küçük alametlerine dayanarak, vukuu kesin olan hususlara karşı hazırlıklı olmayı tavsiye etmektedir.

retmişlerdir. Bununla cemaatin güçlenmesi ve genişlemesine katkıda bulunmayı amaçlamaktadırlar. Bu ekonomik amaçlı göçlerin neticesinde ise, Mısır, akım için merkez olma özelliğini kaybetmiştir. Öyle ki, buradaki elemanlar Mısır yönetiminde, kendi can güvenliklerini bile koruyamaz durumdadırlar.

1981 yılında meydana gelen olaylar ve tutuklama kararlarıyla başlayan hareketler; hapishanede et-Tekfir akımıyla diğer akımlar arasında meydana gelen çatışmalar; Ezher Üniversitesi'nin yönlendirdiği yayın savaşı ve *beyin yıkama* faaliyetleri neticesinde, cemaat mensuplarından birçok ferdin, düzene ve Şükri Mustafa'ya karşı görüş ve tutumlarında değişiklikler görülmeye başlanmıştır.¹⁷

Mısır'da İslâmî alanda birbirini takip eden olaylardan sonra et-Tekfir akımı, Şükri Mustafa'nın belirlediği sınırları aşarak, daha birçok aşırılıklara varan çeşitli kollarca temsil edilmektedir.

Bugün Mısır'da, çağdaş et-Tekfir akımı, geçmişte saflarında bulundurduğu ehliyetli kişilerden ve üniversite öğrencilerinin desteğinden mahrum bulunmaktadır. Akım mensuplarının çoğunluğunu kendi alanında çalışan çarşı-pazar esnafı oluşturmaktadır. Akım davetçileri son zamanlarda bütün gayretlerini bu yönde yoğunlaştırmışlardır.

¹⁷ Gerek Sedat'ın öldürülme hadisesi nedeniyle gerçekleştirilen tutuklama operasyonunda hapishanedeki tutuklu bulunan diğer İslâmî akım mensupları tarafından sürdürülen yoğun fikri baskılar ve gerekse örgüt görünümü içinde hapishaneye girerek, tekfir düşüncesi etrafında tartışmalar açan Ezher ricalinin gayretleri neticesi; Dr. Zehebi olayında mahkûm edilen et-Tekfir akımının elemanlarından bazıları, Şükri Mustafa'nın bazı düşüncelerinden vazgeçmiştir.

Unutmayalım ki, çeşitli olaylar ve değişmelerin de, bu fikri dönüşümlerde büyük rolü olmuştur. *el-Hızbu'l-Vatan*'ın yayın organı olan *el-Livâu'l-İslâm* gazetesi Ezher ulemasıyla et-Tekfir cemaatine mensup kişiler arasında gerçekleştirilen fikrî diyalogların bir kısmını, bölümler halinde neşretmiştir. Televizyonda da bunların bir kısmı yayınlanmıştır.

**ET-TEKFİR AKIMI İLE DİĞER İSLÂMÎ AKIMLAR ARASINDAKİ
ÖNEMLİ İHTİLAFLARI GÖSTEREN TABLO:**

et-Tekfir	Diğer İslâmî Akımlar
1) "Hükümetler kâfirdir" anlayışı	1) Bazı akımlar bu görüşü paylaşmaktadır.
2) Geleneği ve geçmiş birikimi reddetmek	2) -
3) Hicret	3) -
4) Uzlet	4) Bazı akımlarda mevcuttur.
5) Cihada karşı çıkmak	5) Bazı akımlarda mevcuttur.
6) Bütün mescitler DIRAR'dır.	6) Değildir
7) Toplum kâfirdir.	7) Değildir

**ET-TEKFİR AKIMININ FAKİHLER'DEN AYRILDIĞI
BAŞLICA ÖNEMLİ NOKTALARI GÖSTEREN TABLO:**

et-Tekfir	Fakihler
1) Şirk bir bütündür, bölünmez	1) Şirk iki kısımdır: Büyük şirk, küçük şirk
2) Günah şirktır	2) Günah şirk değildir.
3) Gûnahta ısrar eden kâfirdir	3) Gûnahta ısrar eden Müslümandır.
4) İctihad nassın mevcut olduğu durumda yapılır.	4) İctihad nassın mevcut olmadığı durumlarda yapılır.
5) Cehennem, oraya girenler için ebedîdir.	5) Cehennem ancak kâfirler için için ebedîdir.
6) Büyük günah işleyen kâfirdir	6) Büyük günah işleyen Müslümandır.
7) Mukallîd kâfirdir	7) Mukallîd Müslümandır.
8) İcma, kıyas ve mesalih-i mursele ve diğer fıkıh esasları batıldır.	8) Usul-u Fıkıh sahihtir.

D) EL-CEMAATU'L-İSLÂMİYYE

1970'li yılların başında Mısır Üniversitesi çevresinde İslâmî hareket denilince, akla öncelikle *el-Cemaatu'l-İslâmiyye* akımı gelmektedir. Çünkü bu akım burada *Cihad*, *Tekfir* ve *İhvân* akımlarının ortaya çıkışından çok daha önce gelişmeye başlamıştır.

Bu dönemdeki İslâmî faaliyetler; bazı İslâmî projeler, kamp- lar, konferanslar ve seyahatlerin düzenlenmesi ile Müslüman kız öğrencilerin çeşitli toplantıları, özel İslâmî kıyafetleri, hac- umre yolculukları ve üniversite çevresinde gerçekleştirilen sosyal, kültürel ve sportif bir takım çalışmalardan ibaret bulu- nuyordu.¹

Mısır Üniversitesi'ndeki İslâmî akımın ilk dönemlerindeki gelişme ve faaliyetlerinin gelenekçi, selefî bir karakter taşıdığı söylenebilir. Zira bu dönemde İslâmî akımın çalışmalarının odak noktasını gelenekçi görüş ve meseleler oluşturmaktaydı. Bunu Kahire Üniversitesi'ndeki İslâmî akım liderlerinden biriy- le yapılan *el-Cemaatu'l-İslâmiyye* hakkındaki mülakattan açık- ça gözleyebiliriz. Görüşme şöyle:

“*el-Cemaatu'l-İslâmiyye*, İslâm için çalışan, Allah'ın dinîni seven tüm öğrencileri (erkek-kız) bünyesinde bulunduran bir cemaattir. Faaliyet sahası Mısır Üniversitesi'nin hem içini hem de dışını kapsar. Daveti açık ve seçiktir. Gayesi gençliği Allah'a itaat üzere eğitmek, Kur'an ve hadisi öğretmektir.

¹ Bu dönemde İslâmî çalışmalar «dinî cemiyet» ismi altında yürütülüyordu.

Yöntemi; içki, Mısır bankalarındaki faizle ilgili işlemler ile toplumun siyasî ve içtimâî meseleleriyle ilgili çeşitli konularda, konferans ve toplantılar düzenlemektir. Ayrıca Mısır'da, Müslüman gençliğe İslâmî gerçekleri açıklayıcı çeşitli yayınlar ve küçük kitapçıkların basımını gerçekleştirmekte; dinî öğretilerin öğrenci kitlelerine anlatılacağı yıllık yaz kampları düzenlemektedir.”²

1. Cemaatin Gelişmesi

el-Cemaatu'l-İslâmiyye'yi daha kapsamlı bir şekilde tanıyabilmek, 1981 Eylül'ündeki tutuklama kararlarını getiren olaylarla ilişkisini kurabilmek ve Mısır'daki diğer İslâmî akımlar arasında belirginleşmesini ve belli bir ağırlık kazanmasını sağlayan nedenleri anlayabilmek için, cemaatin Mısır Üniversitesi çevresinde ilk ortaya çıkışından başlayarak tüm gelişme merhalelerini incelememiz gerekir.

Bu merhaleler başlıca üç kısımda ele alınabilir:

- a) Gelenekçi Merhale,
- b) Tercihler Merhalesi,
- c) Ayrılma ve Bağımsızlık Merhalesi.

Cemaatin geçirdiği bu gelişim aşamalarını detaylarıyla görelim:

a) Gelenekçi Merhale:

1970'li yılların başlarından ortalarına kadar gelenekçi-selefî karakter cemaatin tüm faaliyet ve fikrî yönelişlerinde hâkim temel özellik durumundadır.

Bu aşamada cemaatin yayınları genellikle ahlâk, adâb, genel davranışlar ve diğer bazı geleneksel mevzular etrafında yoğunlaşmıştır.

² Dr. Halid Fikri; Tıp Fakültesi Öğrenci Birliği başkanıdır. Tıp Fakültesi, tüm üniversite genelinde İslâmî çalışmalar yapan fakültenin başında yer alır: İşaret edelim ki Dr. Halid Fikri son cihad davasında 255 nolu kararla itham edilenler arasındadır. Beraat etmiştir.

Cemaat Ramazan ayında *Müslüman gençten Mısır'daki Müslüman Babalara* isminde bir risale yayınlamıştır. Risalede şu ifadeler yer almaktadır:

“Müslüman genç çocuklarınız size, kıyamet gününde Allah'ın huzurundaki mesuliyetinizi hatırlatmaktadır. (*O gün yer ve gökler başka bir şekle dönüşecek ve her şey Kahhar olan Allah'ın huzuruna toplanacaktır.*)

Ve yine size Hz. Peygamber'in *Hepiniz yöneticisiniz ve hepiniz yönettiklerinizden sorumlusunuz* sözünü hatırlatıyoruz.

Ey yönetici! Evladını rezaletleri seyretmekten Kur'an okumaya yönelt! Mescide çocuklarıyla beraber gel... Ailene namazı emret.

Ey yöneticiler, bu nesili Allah'a itaat ve onun sevgisiyle meşgul ediniz ki şeytan onları Allah'a isyanla uğraştırmasın.”³

Yine *Müslüman Bacım* isimli yayınında cemaat, kadınları örtünmeye davet eden sıcak bir çağrıyı işlemektedir. Bu risaledeki ifadeler:

“Allah'a inanan her genç kadına, bugünün kızına, yarının eşine, geleceğin annesine...

Ey Peygamber! Hanımlarına, kızlarına ve mü'minlerin kadınlarına, dışarı çıkarken üstlerine örtü almalarını söyle; bu, onların hür ve namuslu bilinmeleri ve bundan dolayı incitilmemelerini daha iyi sağlar. Allah bağışlar ve merhamet eder. [Kur'an, 33/59]

İşte bu, Allah'a ve Rasûlü'ne itaatte yarışan, hakkı bilen ve onu yol edinen ve Allah'ın kendilerine bahsettiği nimetin aynısını senin için de dileyen, dünya ve âhirette Allah'ın razı olduğu kimselerden olmanı arzulayan Müslüman kardeşlerinden bir çağrıdır.

Sözü dinleyip, güzeline uyanlar işte onlar Allah'ın doğru yola yönelttiği kimselerdir, akıl sahipleri de onlardır. [Kur'an, 39/18]”

³ Bu yayın, basına karşı şiddetli hücumlarda bulunarak basını, insanların duygularını sömürmek ve gençliği cehenneme sürüklemekle itham etmekte; bu müesseseyi, yalan haber ve ahlâksızlığı yayan bir kurum olarak değerlendirmektedir.

Ayrıca cemaat Hz. Peygamber'den gelen zikirleri ihtiva eden bir kitapçık da yayınlamıştır. Bu kitapçığın girişinde; "Ey Müslüman Kardeş, ezberle ve günlük olarak tatbik et." ibaresi yer almaktadır.

Bu dönemde el-Cemaatu'l-İslâmiyye'nin önem verdiği konuların başında iki cinsin bir arada bulunması meselesi gelmektedir. İşte genç kızların birarada toplanma programının arkasında bu karışıklığı önleme arzusu bulunmaktadır.

Bu dönemde İslâmî sahaya gelenekçi hava hakim idi. Saha belli İslâmî akımlar açısından tamamiyle boştu ve el-Cemaatu'l-İslâmiyye gibi o dönemde ortaya çıkabilecek herhangi bir cemaat için bu boş sahanın önderi olabilme imkânı mevcuttu.

1970'li yılların başında İslâmî sahaya hakim olan gelenekçi hava el-Cemaatu'l-İslâmiyye'nin olaylara ve düzene karşı benimsedikleri tavır ve düşüncelere de yansımıştır. Bu durum Teknik Askerî Fakülte hareketine kadar devam etmiş; olaydan sonra İhvân, Tekfîr ve Kutubcu akımların serbest bırakılmasında Cemaat yeni bir dönem ve merhaleye gelmiştir.

b) Tercihler Merhalesi:

Mısır'da 1970'li yılların ortasında İslâmî sahada kaydedilen gelişmeler, el-Cemaatul'-İslâmiyye'nin tercihler dönemine girmesine sebep olmuştur. Cemaat birdenbire, kendisini, görüş ve metodları birbiriyle çatışan çeşitli akımların ortasında buluvermiş ve bunlar karşısında kendi tutum ve davranışını belirlemek mecburiyetini hissetmiştir. Elbette üniversite alanında mücadeleye başlayan ve fikirlerini öğrenciler arasında yayan bu akımlar karşısında cemaatin bigâne kalması düşünülemezdi. Hele bu akımların bir kısmı el-Cemaatu'l-İslâmiyye'den kendi bünyesine elemanlar alırken, düşüncelerini kabul ettirmeye yönelik çalışmalar yaparken, tüm bu faaliyetlere karşı bir tavır belirlemekten uzak kalması mümkün değildi.

İşte bu dönemde el-Cemaatu'l-İslâmiyye şu iki seçenekten birini tercih etmek durumundaydı:

- Ya iyiliği emretme, kötülüğü yasaklama prensibini benimseyip, gelenekçi Selefî çizgisinde ısrar edecek;

- Ya da bu çizgiden ayrılıp, İhvân, Tekfîr, Kutubcu çizgilerden birini seçecekti.

Bu dönemde Kutubcu akım problem olabilecek kadar etkili olmadığı; Tekfîr akımı da o sıralarda benimsedikleri uzlet fikri nedeniyle üniversite çevresinden çekildiği için, cemaat en çok İhvân teşkilâtı karşısında zorlanmıştır.⁴

el-Cemaatu'l-İslâmiyye'nin bu dönemdeki yayın ve açıklamalarına baktığımızda İhvân karakterinin fazlasıyla ağır bastığını ve İhvân'ın cemaatin büyük bir kesimini içine almayı başardığını görmekteyiz. Bu husus cemaatin *es-Selâm alâ Tarîkatî'l-Amerikiyyatî'l-Yahûdiyye* adı altında yayınladıkları kitapçıkta da açıkça gözlenebilir. Bu kitapçığın tüm maddeleri tamamıyla İhvân cemaatinin üslubuyla konuşan *ed-Da've* dergisinden yapılan alıntılardan oluşmuştur.⁵

1970'li yılların ortalarında Ezher Üniversitesi'nde yapılan *Müslüman Öğrenciler Kongresi* münasebetiyle el-Cemâtü'l-İslâmiyye, öğrenci kitlesine *Gerçekler ve Davranışlar* isimli bir bildiri yayınlamıştır.

Bu bildiride; "Mısır öğrencileri İslâm'ı tüm detaylarıyla, görüş ve davranışlarıyla, siyaset, yargı, metod ve yol olarak benimsemektedirler.

Halkımız için tek yol olarak İslâm'ı seçiyoruz... Doğu ve Batı blokunun her çeşit görüşünü reddediyoruz...

Biz, öğrenci hareketlerini, İslâmî hareketi, bir takım tedbir ve programlarla veya üniversiteyi, emniyet ve polis güçleriyle baskı altına almaya yönelik her çeşit hareketi; hürriyet ve demokrasi sloganlarının atıldığı bu dönemde, kesinlikle reddediyor; bu tür davranışları öldürme, terör, zulüm ve baskı dönemine dönüş olarak kabul ediyoruz...

⁴ Üniversite çevresinde el-Cemaatu'l-İslâmiyye ile Tekfîr akımı arasında sınırlı bir çatışma vukubulmuştur. el-Cemaatu'l-İslâmiyye, Nâsırcı ve Sosyalist akım gibi diğer politik hareketlerle çatışmaya girdiği üç dönem geçirmiştir. Bu akımların hepsi talebe dernekleri merkezlerine hakim olmaya çalışıyorlardı.

⁵ *Risâletu'l-Câmia*; sayı: 7, 1977 yıllarında el-Cemaatu'l-İslâmiyye'nin Kültürel ve Siyasi Çalışmalar Kurulu tarafından çıkarılmıştır.

Mısır Öğrenci Birliği, Mısır Üniversitesindeki Müslüman öğrenci hareketlerine müdahaleye asla müsamaha göstermeyecektir. el-Cemaatu'l-İslâmiyye temsilcilerinin temizliği, samimiyeti, kültürü, vatanperverliği tüm yetkililerin gözleyebileceği bir gerçektir...

...Şimdi, devrimden önce Mısır'daki İslâmî hareketin tarihini kuşatan öğrenci kitlesini tanıma.. Ve hiçbir cahil, kâfir veya düşmanın inkâr edemediği Müslüman Kardeşler tarafından temsil edilen samimi, doğru, vatana bağlı rollerini tanıma zamanı gelmiştir.

İslâmî hareketin Filistin topraklarında ve Kanal yakalarında feda ettiği binlerce şehid ve gösterdiği nadir kahramanlıklar... İşte bütün bunlar İhvân'a büyük bir darbe vurmak için sosyalist, haçlı ve Siyonist güçlerin işbirliği yapmalarına sebep olmuştur... Bu gerçeği bütün Mısır gençliği bilmektedir... Biz bir kez daha, tarih değiştirilmeden, hakikatler ters-yüz edilmeden önce gerçeği dile getirelim...

...Aşırı dinî kavramlar..., dinî siper edinmeler,... ve benzeri hareketler,... basında doğu ve batı radyoları ile bir kamuoyu oluşturdular ve bunlar gazetelerimize de yansıdı. Hepimiz uyanık olalım. Sönmek bilmeyen bir ateşi, dinmeyecek bir fitneyi ortaya koymak isteyen bu hatalı stratejiye karşı basınımız dikkatli olsun...

et-Tekfir ve'l-Hicre olayı karşısında Mısır öğrencilerinin tutumu gayet açıktır. Mısır Üniversitelerindeki bütün Müslüman gençler bu yapmacık, iğrenç hareketlere karşı olduklarını ilân etmişlerdir...

...Yukarıdaki açıklamalardan ve açık tavrımızdan; öğrenci temsilcileriyle yapılan mülakatlarda, görüşümüzün doğru anlaşılmasını arzuluyoruz. İman dolu kalplerimizle, hikmet dolu akıllarımızla hepimiz gerçek tutumun anlaşılabilmesi, durumun açıkça meydana çıkabilmesi için devlet başkanıyla bir görüşme yapmak istiyoruz...⁶

⁶ el-Cemaatu'l-İslâmiyye Şeyh ez-Zehebî olayından sonra, yönetim tarafından büyük sıkıntılara maruz bırakılmıştır. İslâmî harekete düşman olanlar bu olayı idareyle, İslâmî hareket arasında bir engel olarak değerlendirmişlerdir.

Bu bildiriden sonra el-Cemaatu'l-İslâmiyye, Resmi Öğrenci Birliği'nin 11. Kongresi dolayısıyla, tatilini Mit Ebû'l-Kûm köyünde geçirmekte olan Sedat'a *İslâm'a tekrar dönülmesi ve şeriatın hâkim kılınması isteğini* içeren bir belge sunmuştur.⁷

Yine cemaat, Kahire Üniversitesi Öğrenci Birliği Yönetimi olarak, İslâm Şeriatının Uygulanması ile ilgili şüpheleri reddeden bir bildiri yayınlamıştır. Bu bildiri meclise de sunulmuştur.

1977 yılında el-Cemaatu'l-İslâmiyye o sırada iktidarda bulunan Mısır Partisi tarafından büyük bir polemik konusu yapılmıştır. Sonra bu polemiği el-Hızbu'l-Vatanî devam ettirmiştir. Bu parti, talebe seçimlerinde tahrifat yaparak ve bu polemikleri kullanarak, taraftarlarının talebe birliklerine hakim olmasını sağlamıştır.

Bu dönemde Cemaatin ileri gelenlerinden Dr. Hilmi Cezzar bu konuyla alâkalı olarak şunları söylemektedir:

“Üniversite yönetimi Mısır Partisine bağlı öğrencilerin lehine, Cemaate bağlı öğrencilerin aleyhine olacak şekilde, öğrenci temsilcileri seçimine müdahale etmiştir. Bu meyanda, İktisad Fakültesi dekanı seçimlere katılarak İslâmî olmayan kuruluşların lehine olacak şekilde doğrudan müdahalelerde bulunmuştur. Yine üniversitenin hukuk danışmanı, seçimlerle ilgili listeyi açıklamadan önce çeşitli kanunlar koyarak sonuçta, bazı öğrencilerin Mısır Partisine yararlı olacak şekilde başka öğrenciler yerine oy kullanmalarını sağlamıştır. Bu olay ise en basit seçim usullerine bile aykırıdır.

Bu engellemeler sadece seçim meselesiyle sınırlı değildir. Beş seneden beri devam etmekte olan cemaate bağlı yazlık kampı çalışmalarına kadar uzanmıştır. Bu yıl öğrenciler birdenbire, bu kamp çalışmalarının engellenmesi olayı ile karşı karşıya kalmışlardır. Sorumlular üniversite de çeşitli entrikalar çevirmektedirler. Çünkü Mısır Partisinin talimatlarını uygulayan bu yetkililer, kampları kendileri işletmek istemektedirler.

⁷ Bu toplantı 6.3.1986 ile 12.3.1986 tarihleri arasındaki dönemde Manufya bölgesindeki Mühendislik Fakültesinde gerçekleşmiştir. Sedat'ın Mit Ebû'l-Kûm köyü de bu bölgeye bağlı olduğundan, Sedat buraya özel bir muamele yapmaktaydı.

Müslüman öğrenciler bu isteklere karşı direndikleri için, Kahire Üniversitesi Başkanı öğrencileri kamplardan zorla uzaklaştırmak için emniyet güçlerini çağırmıştır.

Ayrıca el-Cemaatu'l-İslâmiyye her türlü ödenekten mahrum bırakılmıştır. Diğer öğrenci birliklerine cömertçe yardımlar yapılırken Kahire Üniversitesi Başkanı, Öğrenci Birliği ile ilgili malî kontrolörlere verdiği emirlerle İslâmcı kampların çekleri kullanmalarını engellemiştir.

Üniversite yönetimi İslâmî düşünceyi taşıyan gençlere karşı yetkisinin elverdiği her türlü engellemeleri yapmakta, cemaat elemanlarının gençliğe İslâmî düşünceyi aktarmasına müsamaha göstermemekte, hatta cemaat elemanlarının astıkları dinî posterler ve çıkardıkları duvar gazetelerinin tahribi için emirler vermektedir.”⁸

ed-Da've dergisi, yayına başladığı 1970 Haziranından itibaren sayfalarında el-Cemaatu'l-İslâmiyye'nin bütün çalışmalarına yer veriyordu. Hatta *Gençlik ve Üniversite Olayları* diye bir bölüm ayırmıştı.

İhvân cemaati el-Cemaatul'-İslâmiyye'nin İslâm'a davet, irşad v.s. çalışmalarındaki hitabet görevini de üstlenmiş bulunuyordu.

Cemaatin bayram namazlarında ve yaz kamplarındaki konferansları, fikir adamları ve davetçiler tarafından veriliyordu... Devlet memurları ve halktan birçok insanın katıldığı bu konferansların davetçileri ekseriyetle İhvân mensubu idiler.⁹

Fakat İhvân, ılımlılık ve yaranmaya yönelik politikaları nedeniyle, ileri gelenlerinin tümü muhafazakâr üniversite gençleri olan el-Cemaatul'-İslâmiyye'yi bütünüyle etkisi altına alamamıştır. Bu nedenle düzen ve olaylar karşısındaki tutumlarında, ipin ucu İhvân'ın elinden kaçmış ve cemaat aşırılığa doğru yol almaya başlamıştır. Fakat bu *aşırılık*'ın boyutu (İhvân lider-

⁸ Bkz. *ed-Da've*, sayı: 30.

⁹ Bayram namazı Kahire'de doğrudan, köşk önündeki «Âbidin» meydanında kılınılmaktaydı. Bayram namazını kıldıran zat ise İhvân'ın ileri gelen davetçilerinden Dr. Yûsuf el-Kardâvî idi. İskenderiye şehrinde ise namaz Üniversitenin spor stadında kılınıyordu.

lerini rahatsız etmekle beraber) çarpıcı dinamik bir tavra ulaşmadığı gibi, propaganda dairesinden dışarı da çıkamamıştır. Bu hususu ikinci dönem sonunda çıkarılan yayınlardan anlayabiliriz.

1970'li yılların sonuna kadar uzanan *tercihler merhalesi dönemi*, Cemaatin; çizgisinin belirmesinde hakiki bir başlangıç yapmasını ve bağımsız, köklü fikrî kimliğinin ortaya çıkmasını gerçekleştiren, yeni bir döneme girmesini sağlamıştır. Bu yeni durum İhvân ve el-Cemaatu'l-İslâmiyye'yi bir takım sıkıntılara maruz bırakmakla birlikte, cemaatin tektip görünüşünü aşarak Mısır Üniversiteleri düzeyinde çeşitli sahalarda varlığını göstermeye başlamasına da sebep olmuştur.

c) Belirginleşme ve Bağımsızlık Dönemi:

Başlangıcını 1979 yılıyla sınırlayabileceğimiz bu dönem, cemaatin fikrî açıdan olgunlaştığı ve aktif olarak olaylar sahasına çıktığı hareket dönemidir.

Fikrî olgunlaşmanın ilk işaretlerini sözkonusu yıllarda cemaatin çıkardığı yayınlar ve yaptığı açıklamalarda görebiliriz. Bu yayın ve beyanatlar, neticede cemaatin İhvân ve yönetimle çatışması vakiasını gündeme getirmiştir. Fakat bu çatışmayı gerçekleştiren akım, grubun hepsini değil sadece bir kanadını temsil etmekteydi.

Cemaat, aslında, ilk dönemlerde bünyesinde İhvân mensuplarını da barındırdığından bu gurupla çatışmaya girmek istemiyordu. Bir taraftan da İhvân, maddi bir takım vaatlerle cemaatin bazı idari kadrolarını ele geçirmeyi başarmıştı. İhvân'ın; Cemaat'ın çatışmayı istemeyen bu kanadı üzerindeki hâkimiyetini devam ettirmesinde, bu tip maddî teşviklerin büyük payı olduğu da bir gerçektir.

Esasen İhvân cemaatini rahatsız eden akım, -İhvân'la yaptığı çatışmaları şiddetlendirmesine rağmen- İskenderiye Üniversitelerinde ilmî selefiliği benimseyen el-Cemaatu'l-İslâmiyye değildir. İhvân'ı rahatsız eden asıl hareket, Port-Said üniversitelerinde cihad ekolünü benimsemiş olan *cihadcı* el-Cemaatu'l-İslâmiyye'dir. Bu hareket İhvân cemaatini hükümetle ters'düşmeye kadar götürmüştür. Oysa hükümet, İhvân akımına, üniversite sahasında istikrar ve huzuru gerçekleştirmeye yönelik

bir teşkilât gözüyle bakmakta ve önden el-Cemaatu'l-İslâ-miyye'nin bütün tutum ve davranışlarına *ılımlılığ*ı ve *sükûneti* aşılmasını beklemekteydi.

Şüphesiz el-Cemaatu'l-İslâmiyye'nin İhvân tarafından mad-di primlerle desteklenen kanadı, yönetimle ve üniversite sorumlularıyla iyi ilişkiler içindeydi.¹⁰

Port-Said bölgesindeki el-Cemaatu'l-İslâmiyye ile üniversite yetkilileri arasında çıkan, daha sonra emniyet güçleriyle çatışmaya varacak kadar gelişen ve sonuçta cemaatın birçoğunun zarara uğradığı çatışma hareketleri, Port-Said grubunun yavaş yavaş diğer akımların ve hattâ İhvân'ın bile dikkatlerini üzerine çekmesine neden olmuştur.

Yönetim tarafından bir tehlike olarak algılanan ve İhvân'ın bir türlü bünyesine alamadığı bu gurup, cemaat mensuplarıyla İhvân taraftarları arasında cereyan eden Minya Üniversitesi olaylarından sonra, Sedat'ın konuşmalarında hücum ettiği bir hedef haline gelmiş ve muhalifliğini emniyet kuvvetleriyle çatışmaya girmeye kadar vardırmıştır.

Port-Said kanadının muhalefeti sadece üniversite sahasında gerçekleştirilen ve İslâmî ilkelerle çatışan müzik, şarkı, dans, v.s. şeylere karşı çıkmakla kalmamış, bu sınırı aşarak, özellikle Mısır Hristiyanlarının biraraya gelerek kutladıkları *Şemmu'n-Nesîm* bayramında ve diğer zamanlarda Hristiyan talebelerle çatışmalara kadar varmıştır. Nitekim Cemaat Mısır kiliselerine saldıran ve Hristiyanları Mısır'daki Müslümanlara karşı komplo hazırlamakla suçlayan çeşitli yayınlara sahiptir.

1980 Nisan'ında basılan *Kilise Ne İstiyor?* isimli bir yayını vardır. Bu yanında, şöyle denmektedir: "Sedat Orta Doğu'da, açıkça dini siyasetten ayırmaya çağıran ve Müslümanlara üstünlük sağlayan kanunların çıkmasına mani olan, İslâm hukukunun uygulanmasını daima engelleyen tek reistir. Kilise daha ne istiyor?"

¹⁰ Ezher Üniversitesinde vukubulan son olaylardan sonra üniversite sorumlularından biri, İhvân sempatzanı olan el-Cemaatu'l-İslâmiyye'nin ileri gelenlerinden birine "Siz çok akıllı ve ferasetli kişilersiniz. Talebe meselelerinin çözümüne yönelik çalışmalarda beraberce hareket edebilir ve anlaşabiliriz." demiştir.

Mısır yönetiminin bu yaklaşımı, azınlık diktatörlüğünü hazırlamakla kalmayıp, bu hareketlere karşı yeni kuvvet merkezleri de oluşturmuştur ki bu da aşırı ırkçılıktır.

Mısır'da Hristiyanların sayısı % 6 olduğu halde, %94'ü oluşturan Müslümanlarla nasıl bir tutulabilirler?

Ey İnsanlar! Hristiyanların türlü propagandalarına rağmen, Müslümanlar kendi anlayışlarını koruyabilmişlerdir...

Mısır Müslümandır ve kıyamete kadar Müslüman kalacaktır. Amr b. el-As altı bin kişilik bir orduyla Mısır'ı fethettiğinde, çok azı müstesna, bütün Mısır halkı İslâm'ı kabullenmiştir. Bu azınlığın bugüne kadar asimilasyona uğramadan devam edebilmesi, İslâm'ın müsamahasına ve adaletine güzel bir örnektir.

Allah; *Ehli kitaptan bir gurup sizi saptırmak ister. Fakat farkına varmadan kendilerini saptırıyorlar.* [Kur'an, 3/69] buyurmaktadır."¹¹

17.6.1981 tarihinde meydana gelen meşhur *ez-Zaviyatü'l-Hamrâ* olaylarında Cihadçı cemaatin yayınladığı bir bildiri büyük yankı yapmış, bilhassa Sedat'ın ve hükümetin öfkesini alevlendirmiştir.

Kahire'nin Ortasında Müslümanların Feci Bir Şekilde Boğazlanması isimli bildirinin bir kısmını alıyoruz:

"17.6.1981 Çarşamba günü ez-Zaviyatü'l-Hamrâ bölgesinde Hristiyanların kurşunlarıyla 20 ölü, 80 yaralı... Yatsı namazından hemen önce mescidlerde ibadet eden Müslümanlara, Hristiyanların evlerinden ihanet kurşunları yağdı. 20'den fazla erkek ve kadın şehit düştü. Mescidu'n-Nezîr yaralı ve ölenlerin kanıyla kan gölü haline döndü...

Mısır kilise yöneticileri birbirini takib eden bu cinayetlere karşı çıkacaklarına daha da alevlendirerek, nereye varacağını ancak Allah'ın bileceği fitne ateşini yakmışlardır. Buna karşılık ülkedeki yönetim, Müslüman topraklarımız üzerindeki bu haçlı kuvvetlerinin karşısında eli kolu bağlı, dilsiz ve aciz bir şekilde susmayı tercih etmiştir...

¹¹ Bu 26.3.1980 tarihinde Londra radyosunda yayınlanan, Ortodoks patrikhanesinin çıkardığı Hristiyanlık propagandası konulu yayına bir reddiyedir.

Ey Mısır topraklarına temiz kanlarını akıtan şehidler! And olsun ki... Ey Peygamberin takipçileri! And olsun ki... Biz intikam alacağız. Bundan sonra ebediyyen Müslüman kanı boşa zayi olmayacaktır.

Ey Mısır! Teslim ol...

Ey Allah'ın ülkesi! «Lâ ilahe illallah» de..."¹²

Bildiride *ez-Zaviyatül-Hamrâ* olaylarının yönetim tarafından tezgâhlandığına dair bazı ipuçları da verilmektedir. Zira ırkçılık fitnesinin kaldırılması sloganıyla «Eylül Kararları»nı hazırlayan Sedat'ın asıl gizli amacı, İslâmî harekete darbe vurmak ve saf dışı bırakmaktır.

2) el-Cemaatu'l-İslâmiyye'nin Bugünkü Durumu

Cemaat bugün iki ana kanattan oluşmaktadır.

a) İhvân Sempatizanı, Kahire ve İskenderiye üniversitelerini merkez edinen el-Cemaatu'l-İslâmiyye hareketi,

b) Port-Said üniversitelerinde üslenen cihadçı el-Cemaatu'l-İslâmiyye hareketi.

İlmî selefi çizgiyi benimseyen üçüncü gurup ise küçük ve sınırlı olup sadece İskenderiye üniversitesine mahsustur. Bu gurup çalışmalarını genel selefi çizgide sürdürmektedir ve el-Cemaatu'l-İslâmiyye'yi temsil etmemektedir.¹³

İhvân çizgisine paralel akım, üniversite çevresinde ve Mısır'ın diğer yörelerinde yeniden görülmeye başlamıştır. Bu akım son öğrenci seçimlerine iştirak etmiş, İskenderiye ve Kahire üniversitelerinde bir kaç merkez edinebilmiştir. *Şeyh Muhammed el-Gazzâlî* ve *Dr. Yusuf el-Kardâvi* gibi İhvân davetçilerinin konferanslar verdiği İslâmî toplantılarda etkinliğini açıkça gösterebilme imkânını elde etmiştir.

Ayrıca İhvân, Kahire, İskenderiye ve diğer bölgelerdeki bayram namazlarının kılınmasını düzenlemekte ve el-Cemaatu'l-

¹² Bu yayın o sırada Sedat'ın sözünü ettiği yayındır.

¹³ İleriki bölümde Selefi akım bütün detaylarıyla anlatılacaktır.

İslâmiyye adı altında *Seyyide Zeyneb* mıntıkasında halkı bayram namazlarına çağırın broşürler dağıtabilmektedir.

1981 Eylül olaylarından önce bayram namazı Cumhuriyet Sarayı'nın önündeki *Âbidin* meydanında kılınıyordu. Fakat olaylardan sonra Emniyet teşkilâtı burada namaz kılmayı yasaklamıştır.¹⁴

1981 tarihli gözaltına alma devresinde el-Cemaatu'l-İslâmiyye'den birçok kişi ve idareci de tutuklanmıştır. Fakat bu devre ve daha sonraki olaylar dolayısıyla yakalananların bir kısmının, akımın İhvân kanadına mensup; kalanlarının ise Port-Said ve Selefîyye kanadına mensup oldukları görülmüştür. Port-Said akımı içindeki etkin lider kadrolardan bazı kişiler emniyet güçlerinden kaçmayı başarabilmiş ve hükümete karşı bir darbe niteliği taşıyan Asyut olaylarını gerçekleştirmişlerdir. Bu olaylar Temmuz ayından bu yana, yönetimin karşılaştığı en büyük ve en şiddetli darbedir.¹⁵

Bu üç kanat arasındaki çatışma, yıllık anmalar sırasında bütün açıklığıyla görülür. Nitekim sokaklarda halkı çeşitli yerlerde namaza davet eden ve değişik sloganlar taşıyan broşürlerin çeşitliliği bunun en iyi kanıtıdır.

Hatırlatalım ki *Halid el-İslâmbulî*'nin büyük kardeşi *Muhammed el-İslâmbulî* cihadçı el-Cemaatu'l-İslâmiyye adına, «Âbidin» meydanında, geçen Kurban Bayramı namazını kılmaya teşebbüs etmişse de, güvenlik güçleri tarafından engellenerek, kendisi ve pek çok genç tutuklanmış, halkı ayaklandırma ve teşkilât kurma suçlamalarıyla mahkemeye sevk edilmişlerdir.

Sedat'ın öldürölmesinden sonra yapılan tahkikatta, Cihadçı el-Cemaatu'l-İslâmiyye'nin, Muhammed Abdusselam'ın liderliğini yaptığı «Cihad» teşkilâtı ve aralarında Abbûd Zumer'in de bulunduğu birçok kimselerle anlaşmalar yaptığı ortaya çıkmış-

¹⁴ İhvân bugün kendisine sempati duyan el-Cemaatu'l-İslâmiyye ile birlikte bayram namazını kılmaya teşebbüs eden tek hareket değildir. Bu konuda gerek Kahire, gerekse diğer bölgelerde Selefî akım ve Cihadçı el-Cemaatu'l-İslâmiyye de faaliyetlerde bulunuyorlardı.

¹⁵ Enver Sedat'ın öldürölmesinden sonra Kurban Bayramı'nın sabahında gerçekleştirilen Asyut olaylarında, emniyet kuvvetlerinden 300 görevli öldürölümüştür. Diğer taraftan ise sadece 7 kişi ölmüştür.

tır. Cihad ve cemaat arasındaki ilişki sonucunda Sedat'ın öldürülme planı gerçekleşmiştir.¹⁶

el-Cemaatu'l-İslâmiyye'nin Port-Said kanadı, İhvân çizgisinden ayrıldıktan sonra, varlığını sistematize edebilmek için, daha fazla faaliyet göstererek kendi kendini yenilemeye, üniversite sahasını aşıp, gençlik kesiminin çoğunluğunu kendine çekmeye ve çalışma sahasını genişletmeye başladığı gibi, yönetimle çatışma ve İslâm'ı hakim kılmak için cihadın ilanı meselelerini de gündeme getirmiştir.

1981 yılı olayları başlayıncaya kadar el-Cemaatu'l-İslâmiyye akımı İhvân'a sempatisini gizliyordu. Bu sırada İhvân'la ilişkisi bulunmayan, *Asyut* ve *Sedat'ın öldürülmesi* gibi iki önemli tarihi olayla irtibatı bulunan Cihadçı el-Cemaatu'l-İslâmiyye ufukta göründü.

Öldürülme olayının sebep olduğu tutuklama devresinde ve cihad davasıyla ilgili olarak, el-Cemaatu'l-İslâmiyye'nin yöneticileri, tutumlarını belirlemek ve bu tutumu inandıkları Selefi usûle göre sistematize etmek imkânını buldular. Bu faaliyet cemaatin mânevi babası sayılan *Dr. Ömer Abdurrahman*'ın yönetimi altında gerçekleşmiştir.¹⁷

Buna ilaveten, cemaatin ileri düzey isimlerinden Nâcih İbrahim, İsmâ Derbâle ve Âsim Abdü'l-Macid'in hazırladıkları *Misaku'l-Ameli'l-İslâmî* adlı kitap yayınlanmıştır. Bu üç şahıs Asyut olaylarını yönetmek ve Sedat'ın öldürülmesiyle ilgili olmakla suçlananlar arasındadırlar.

Cemaatin temel görüşlerini yansıtan bu eserin içeriği aşağıdaki konularla özetlenebilir:

¹⁶ Cihad akımı bölümünde Muhammed Abdusselam'ın örgütünden bahsedeceğiz. Sedat'ın öldürülmesi olayına Dr. Ömer Abdurrahman'la birlikte (Cihadçı) el-Cemaatu'l-İslâmiyye'nin ileri gelenlerinden 4 kişi daha karışmıştır. 6 nolu kararla Kerem Zuhdî, 7 nolu kararla Fuâd Devâlibî, 3 nolu kararla Asım Abdu'l-Mâcid ve 9 nolu kararla Usâme Hafız itham edilmişlerdir.

¹⁷ (Cihadçı) el-Cemaatu'l-İslâmiyye, Selefi bakış açısına yani İbn-i Teymiyye başta olmak üzere âlimlerin fetvalarına dayanarak cihad meselesini benimsedikleri gibi Selefi akımın bütün meselelerini de kabullenmişlerdir. İşte bu yön Cihadçı el-Cemaatu'l-İslâmiyye'yi, yöneticilere karşı cihad fikrini kabul etmeyen gelenekçi Selefi akımdan ayırmaktadır.

“Gayemiz: Allah’ın rızasına nail olabilmek için Rasûlü’ne itaat etmek ve her amelimizde ihlâslı olmaktır.

İnancımız: İcmâli ve tafsilî olarak Selef-i Salihîn akîdesidir.

Anlayışımız: Biz İslâmı, bütün detaylarıyla Allah elçisinin sünnetine uyan, doğru yolda olan râşîd halifelerin yoluna uyan, güvenilir ümmet âlimlerinin anlayışı çerçevesinde anlıyoruz.

Hedefimiz: İnsanları Rabbe kulluğa yöneltmek, peygamberî yöntem üzerine gerçekleştirmek.

Yolumuz: Davettir. İyiliği emretmek, kötülükten alıkoymaktır. Hareketlerini tertemiz şariat ölçüleri içerisinde disipline etmiş, yaranmayı ve eğilmeyi kabul etmeyen, geçmiş tecrübelerden ibret alan bir cemaat öncülüğünde cihad etmektir.

Azığımız: Takva, ilim, kesin inanç, tevekkül, şükür ve sabırdır. Dünya hakkında zûhd ve âhireti tercihten ibarettir.

Dostumuz: Allah, Resulü ve mü’minlerdir.

Düşmanımız: ZÂLİMLERDİR”¹⁸

el-Cemaatu’l-İslâmiyye’nin cihad davasıyla alakalı olarak itham edildiği olayların en önemlileri şunlardır:

1 - 16.6.1981 tarihinde Hıristiyanlardan bir gurubun sahibi bulunduğu bir kuyumcu dükkânına saldırı ile Nech el-Hammâdi olayı. Bu olayda ikisi Müslüman dördü Hıristiyan toplam altı kişi öldürülmüştü. Yönetim Cemaatın altı ferdini 6, 28, 56, 132, 133, 134 no.’lu kararlarla itham etmiştir.

2 - Asyut bölgesinde bir papazın öldürülmesi olayı. 148 ve 149 no.’lu kararlarla Cemaat’ın bazı fertleri, bu olayın faileri olarak itham ediliyordu. Maktul papazın *Kutsal Cihad Cemiyeti* isimli bir cemiyetin liderliğini yapmakta olduğu, belirtilmesi gereken bir noktadır.

el-Cemaatu’l-İslâmiyye’nin itham edildiği olaylara, Asyut ve Port-Said olaylarını da ilâve edebiliriz.

¹⁸ Gelenekçi görüş veya Selefî karakterin, Cihada el-Cemaatu’l-İslâmiyye düşüncesi üzerindeki hâkimiyetini görmek mümkün olmakla birlikte bu cemaatin felsefesine ait olan dinamizm ve siyasi karakterlerini belirleyen yayınlar da, tamamen aksini de gözlemlemek mümkün olabilmektedir.

1981 yılındaki tutuklamalardan bugüne kadar, yönetimin İslâmî harekete karşı giriştiği darbelere, liderlerinin hapis hâlinde bulunmasına ve birçok elemanına müebbed hapis cezaları verilmesine rağmen, hükümet bu akımı sindirememiştir. Cihadçı el-Cemaatu'l-İslâmiyye akımı hâlâ varlığını sürdürmekte, yönetime ve kanunlara kuvvetle karşı koyabilmektedir.

1984 yılında Cihad örgütünün mahkemesinin sona ermesiyle, yargılanan 300 kişiden, Cihadçı el-Cemaatu'l-İslâmiyye elemanlarının çoğunlukta olduğu 190 kişi serbest bırakılmıştır. Bu tarihten itibaren cemaat, İslâm hukukunun uygulanmasını benimsetmek amacıyla kitlelere hitap eden toplantılar düzenlemek ve çeşitli yayınlar çıkarmakla meşgul olmaktadır. Bu yayınlarda, birçok İslâm davetçisi hapislerde tutuklu bulunurken, Papa Şenûde'nin salıverilmesi konusunda Papa'yı tebrik ziyaretine giden İhvân lideri Ömer et-Tilmisânî'ye hücumlarda bulunulmaktadır.

Cihadçı Cemaat ayrıca, Camp-David Anlaşmasına ve Mısır'ın İsrail'i tanımaya yönelik anlaşmalara imza koymasına karşı çıkan, Afganlı Müslümanların yanlarında yer aldıklarını ilân eden birçok yayın çıkarmıştır. Afganlı mücahitlerle Cemaat'ın ilişkilerini ve Cemaat'ın İhvân Teşkilâtı ile yönetime karşı eşit düzeydeki hücumlarını ihtiva eden; Cemaat'ın yayın organı durumunda bulunan *Kelimetu'l-Hak* dergisinin dağıtımı ise gizli bir şekilde yapılmıştır.¹⁹

Kahire ve İskenderiye Üniversitelerinde, el-Cemaatu'l-İslâmiyye'ye mensup gençlerin; üniversite alanındaki çalışmalarına, talebe seçimlerine katılmalarına ve bir kaç yerde kazanmalarına müsamaha gösteren yönetim, cihadçı el-Cemaâtü'l-İslâmiyye'ye mensup gençlerin (Port-Said Üniversitesinde) hiç bir faaliyette bulunmalarına izin vermemektedir.²⁰

¹⁹ (Cihadçı) el-Cemaatu'l-İslâmiyye karargâh olarak kullandığı Kahire'deki *Mescidu'n-Nûr*'da, Afgan direnişine yardım toplantısı yapmıştır. Bunun üzerine bu mescid, hakkında, çeşitli rahatsızlıklara neden olduğu gerekçesi ile kapatma kararı çıkarılmıştır. Cemaat İran devrimine karşı herhangi bir açıklamada bulunmadığı gibi, bu devrime karşı tutumunu da yeterince ortaya koymuş değildir.

²⁰ Cihadçı el-Cemaatul-İslâmiyye Port-Said bölgesinde geniş çalışmalar yapmaktadır. Minye ve Asyut bölgelerinde bir kaç mescidi hâkimiyetlerine alarak, ora-

General Zeki Bedr'in İçişleri Bakanlığı'nı üstlenmesiyle, Şubat 1986'da vuku bulan *Merkezi Emniyet Olayları*'ndan sonra; hükümet ile genelde İslâmî hareket, özelde de Cihadçı el-Cemaatu'l-İslâmiyye arasında bir çekişme dönemi başlamıştır. Port-Said'deki Müslümanlar arasında gerçekleştirilen geniş boyutlu tutuklama faaliyetleri, bu çekişmelerin bir sonucudur. Bu durum 31 Eylül 1986 Cuma günü Asyut bölgesinde, Cihadçı el-Cemaatu'l-İslâmiyye'nin düzenlediği yeni olay ve sıkıntıların ortaya çıkmasına yol açmıştır.²¹

3) Cihadçı el-Cemaatu'l-İslâmiyye'nin Yayınları

1 - Dr. Ömer Abdurrahman; *Kelimetu'l-Hakk* ²²

2- Nâcih İbrahim, İsâm Derbâle, Asım Abdulmâcid, *Mîsâku'l-Ameli'l-İslâmî* ²³

3- Dr. Ömer Abdurrahman; *Ahvâlu'l-Hukkâm ve Ahkâmuhum*²⁴

4 - *Hatmiyyetu'l-Muvâcehe*²⁵

5 - *el-Uzru bi'l-Cehl* ²⁶

yı kendilerine karargâh yapmışlardır. İşaret edelim ki Emniyet Teşkilatı, bütün bu gelişmeleri uzaktan ve müdahale etmeden gözlemektedir.

²¹ Cuma namazından sonra birçok kargaşa çıkmış, emniyet güçleriyle şehirdeki İslâmcı elemanlar çatışmışlardır. Polisin göz yaşartıcı bomba ve ateşli silahlar kullanması sonucu iki taraftan da yaralanmalar vukua gelmiştir.

²² Bu kitap (Cihadçı) el-Cemaâtül-İslâmiyye'nin yayınları arasında çıkmıştır. Diğer kitapları ise notlar halindedir. *Kelimetü'l Hakk* kitabı aynı zamanda cemaatin yayın organının da ismidir. Kitab Dr. Ömer Abdurrahman'ın cihad konusundaki notlarından oluşmakta, ayrıca kendisine isnat edilen ithamlarla birlikte 1981 yılında meydana gelen olaylarla ilişkisinin olmadığını ileri sürerlere cevap niteliği taşımaktadır.

²³ Bu, hapishanede tamamlanan bir eserdir. 150 sayfaya yakındır. (Cihadçı) el-Cemaatu'l-İslâmiyye'nin fikrini, metodunu yansıtan temel görüşleri izah etmektedir.

²⁴ Bu eser 1983 yılında hapishanede Dr. Ömer tarafından kaleme alınmıştır. Dr. Ömer bu eserde, hükümlere karşı, Cemaatin de kabullendiği kendi Selefi görüşünü ortaya koymaktadır. Bu Selefi görüş, yöneticileri *kâfir*, *zâlim*, *fâsık* ve *bîdatçı* diye kısımlara ayırmaktadır.

²⁵ Selefi açıdan Cihad konusuna bkz.

²⁶ Bilgisizliği sebebiyle küfrü gerektiren herhangi bir şeyi yapan bir kimsenin, bu sebeple «mazur» görülmesi ve tekfir edilmemesi ile ilgili konu hakkında bir araştırmadır. (Cihadçı) el-Cemaatu'l-İslâmiyye'nin yöneticiler ve halkın

6 - *el-Gurbe*²⁷

7 - *Kelimetu'l-Hakk Dergisi* ²⁸

8 - *Savtu'l-Ezher Dergisi* ²⁹

9 - *Kasetler* ³⁰

tekfiri meselesi karşısındaki hassasiyetini yansıtan bu araştırma, bilgisizliği mazeret kabul etmeyen diğer İslâmî akımlara bir reddiye olarak yazılmıştır. Bilgisizliğin mazeret sayılma meselesi, hapishanede çeşitli İslâmî guruplar arasında büyük bir mücadele konusu olmuştur.

²⁷ Cihadçı el-Cemaatu'l-İslâmiyye'nin *Allah'a giden Yol* ismi altında çıkardığı derginin ilk sayısı, kendi tabiriyle «Okuyucusunu şeytanın yolundan uzaklaştırıp, elinde ateş koru tutanlarla beraber, garipelerle birlikte Allah yoluna yönelmeye» çağırıyordu.

²⁸ Düzensiz olarak çıkan bu dergiden ancak 3 sayı çıkabilmiştir.

²⁹ Bu derginin tek bir sayısı yayınlanmıştır. Muhtevasından derginin Ezher elemanlarına ve Ezher içinde gelişen olaylara yönelik olduğu anlaşılmaktadır.

³⁰ Hilâfetle ilgili bir kaset çıkarılmıştır. Kasette hilâfet meselesi ve onu ilgilendiren hususlar konusunda, Cemaat'ın ileri gelenleriyle yapılan konuşmalar yer almaktadır. Dr. Ömer Abdurrahman'ın düşünceleri ve Cemaat'ın ona bağlılığı, Cemaat'ın yayınlarına da yansımaktadır. Denebilir ki Cemaatin düşünce yapısını oluşturan tek insan Dr. Ömer Abdurrahman'dır.

Savtu'l Ezher (Ezherin Sesi) dergisi Dr. Ömer'in Ezher erkânına esasta bağlı olduğunu gösterir. Öyle ki, *Allahu ekber felyestekıl Şeyhu'l-Ezher* (Allahu ekber Ezher Şeyhi bağımsız olacaktır) isimli bir kitabı yayınlamaya bile kalkışmıştır. Cemaatin üyeleri; cihad davası görülürken, kafesler arkasından, Dr. Ömer hâkime bir söz söyleyeceği veya herhangi bir kelime konuşacağı zaman "Allahu ekber! Allahu ekber! Ezher'in sesi yücelsin" diye bağırırmaktaydılar.

E) SELEFÎLER

Selefîler deyimi; müntesiplerinin inançları, yaşantıları ve görüntüleri nedeniyle selefî bir şahsiyete bürünen, gelenekçi bir İslâmî akım için kullanılmaktadır. Bu isimlendirme, diğer İslâmî akımların geçmişi kabul etmediği ve geleneksel mirasa bağlı olmadıkları anlamını taşımaz. Bu tür kullanımın asıl amacı; geleneksel kültüre aşırı ölçüde bağlı ve selefîlik şahsiyetine bürünmüş olan hareket ile geleneksel kültüre ilgi duymakla birlikte, bugüne dönük ve daha müsamahalı bir bakış açısına sahip hareketler arasındaki farkı ifâde etmektedir.

Selefî akımın oldukça yaygın olduğu Suudi Arabistan ve Körfez ülkelerinden sonra Mısır, akımın merkezi kabul edilebilir.

Çağdaş Selefî akım, Ahmet b. Hanbel'in başlattığı, İbn-i Teymiyye ve öğrencisi İbn el-Kayyım'ın sürdürdüğü Hanbelî ekolünün bir devamıdır. Bu akımın geçen yüzyıldaki tanınmış lider bir ismi, selefîliği yeniden gündeme getirmeye ve Arap Yarımadası'nı bid'at ve sapıklıklardan temizlemeye çalışan Muhammed b. Abdu'l-Vahhâb'dır¹. 1950'li yıllarda ise Mısır'da,

¹ Muhammed b. Abdu'l-Vahhâb, Hicri 1115/Milâdî 1700 yılında doğmuş ve H. 1206/ M. 1792'de vefat etmiştir. Tenhâ, bedevi bir çevrede büyümüştür. Daha sonra inancını, İbn-i Suud'la anlaşarak Arap Yarımadasının her bölgesinde kılıç kullanmak suretiyle yaymaya çalışmıştır. Vefatından on yıl sonra İbn-i Suud Irak'taki Kerbelâ şehri üzerine yürüyerek orasını mahrip ettikten sonra, hazinelerine el koymuş ve bölge halkının çoğunu da öldürmüştür. İbn-i Suud,

itikadî meseleler konusunda ortaya çıkan görüş ayrılıkları nedeniyle el-Cemiyetü's-Şer'iyye teşkilâtından ayrılan *Ansâru's-Sunneti'l-Muhammediyye* cemaati, bu hareketin tohumlarını atmıştır.

Ansâru's-Sunne cemaati, ibadet ve itikad konularında selefî görüşü benimsemiştir. Selefî hareketin düşünce alanında en önemli ve temel, geleneksel kaynaklarından biri, *el-Akîdetü't-Tehâviyye* isimli eserdir.²

İmam Hüseyin'in kabrini yıkınca Osmanlı Devleti, o sırada ordusuyla Arap Yarımadası'na doğru ilerleyen Mısır valisi Mehmed Ali'den yardım istemiştir. Mehmed Ali Vahhâbileri büyük bir yenilgiye uğratmış, başkentleri ed-Deriyeye'yi H. 1223/M. 1883'de zaptetmiştir.

Mehmed Ali her ne kadar Arap Yarımadası'nda Vahhâbî devletini ortadan kaldırmışsa da, ileride yeniden devletlerini kurmaya vesile olacak Vehhâbî propagandasını ortadan kaldırmaya gücü yetmemiştir. Birinci Dünya Savaşı akabinde, Suud ailesi krallığını ilân ettikten sonra yönetimi kendi elinde tutmuş, din ve *fetva işlerini* ise Abdu'l-Vahhâb'ın ailesine bırakmıştır.

Abdu'l-Vahhâb'ın herhangi bir siyâsî yönü bulunmayan Selefî daveti, belli bir dönem sadece Arap Yarımadası'na münhasır kaldıktan sonra; başta Mısır olmak üzere birçok bölgelerde, Suud yardımıyla, Vahhâbî çizgisini benimseyen İslâmî müesseseler, cemiyetler ve davetçiler yoluyla sızmalar meydana getirmiştir.

² *el-Akîdetü't-Tehaviyye* H. 321/M. 933 tarihinde, Ebû Cafer et-Tehâvî tarafından meydana getirilmiş, geleneksel kültürel bir kitaptır. Kitap; küfür, iman, tevhid, şirk, bid'at, dalâlet ve benzeri konuları ihtiva ettiği gibi, Ehl-i Sünnet mezhebinin tevhid, günah, isyan, Allah'ın sıfat ve isimleri, İmanın rükün ve sıhhati ve Müslüman olabilmesi için her Müslümana vacip olan hususları içeren bir özete sahiptir.

Yorumlanmış bir metne de sahip olan kitabın ihtiva ettiği meseleler genellikle fıkıhçılarla, *Mutezile*, *Mürctie*, *Cehmiyye*, *Muattıla* ve *Kaderiyye* gibi fırkalar arasında tartışılan konulardır. Zaman zaman fakihler reddiyeler yazarak, bu fırkaların görüşlerini çürütmeye çalışmışlardır. İşte ulemânın ortaya koyduğu bu ekole Ehl-i Sünnet ve'l-Cemaat ekolü (ya da akidesi) adı verilir. Bu konuda daha fazla bilgi için bkz. 1. Şehristânî; *el-Milel ve'n-Nihal*, 2. Bağdadî; *el-Fark beyne'l-Firâk*.

Kitap hakkında bir hususu daha açıklamakta yarar görüyoruz: Kültürlü Müslüman âlimlerden bazıları el-Akîdetü't-Tehaviyye'yi benimsemedikleri gibi, İslâm akidesinin bu isimle anılmasına da karşıdılar. Onlara göre, söz konusu kitap Abbasiler zamanında yoğunlaşan kelâmî tartışmalar döneminin bir ürünüdür. Aslında bugün Müslümana gerekli olan, doğrudan Kitap ve Sünnet'e başvurarak akidesini öğrenmesidir. Çünkü bu kaynaklar ve fırkalar Ehl-i Sünnet'in henüz ortaya çıkmadığı dönemlerde de mevcut bulunan «saf kaynaklar»dır.

Ansâru's-Sunne cemaatinin; özel mescidlerin inşâsı, Mısır'da Abdu'l-Vahhâb'ın eserlerinin basım ve tahkiki, İbn-i Teymiyye ve İbn-i Kayyım'ın kitapları başta olmak üzere Hanbelî ekolüne ait bütün kitapların yayınlanması gibi faaliyetlerle, Müslümanlar arasında Selefî düşüncenin yayılmasına çalıştığı bilinmektedir. Cemaat bu çalışmalarda, Suudiler'den destek görmüş ve birçok yardımdan istifade etmiştir.

Ansâru's-Sunne Cemaatı, benimsediği geleneksel strateji gereğince, Nâsırcılık döneminde tasavvuf inanışları ve kabirlerde işlenen bid'at ve sapıklıklara karşı mücadele vermiştir. Ancak Müslümanları; selefî ahlâk, edep ve inançlarına sarılmaya davet etmekten başka, kayda değer bir etkinlikleri olmamıştır. Cemaatın birçok mesele karşısında donuk kalan bu; muhtevası sınırlı, kapsamı dar çalışma metodu; güncel sorunlar ve hadiseler karşısında daha aktif bir tutum takınma zorunluluğu hisseden yeni Müslüman gençliğin, 1970'li yıllarda hareketten ayrılmasına sebep olmuştur. Bu yeni gurup çalışmalarında, Ansâru's-Sunne cemaatinin kabullendiği taklitçi çizginin sınırlarını aşarak, daha geniş Selefî bir çerçevede, bağımsız yeni bir çizgiyi benimsemiş; «iyiliği emretme-kötülükten alıkoyma, kadınları örtünmeye davet ve lâikliğe karşı mücadeleyi teşvik etme» gibi birçok meseleyle birlikte, selefî ait bazı davaları da yeniden gündeme getirmeye uğraş vermiştir.

Mısır üniversitelerinde faaliyet gösteren talebe cemiyetleri içerisinde, «dinî cemaat» adıyla tanınan çevrede ortaya çıkan bu yeni Selefî akım, daha sonra gelişerek kendisine Cemaatu'l-İslâmiyye adını vermiş ve İhvân'la anlaşma yapmıştır. Özgün görüşlerinin henüz belirlenmemiş olduğu 1970 yılına kadar bu cemaat, gerek üniversite çevrelerinde gerekse İhvân'ın ileri gelenleri tarafından yönetilen, çeşitli konferansların düzenlendiği gençlik kamplarında, İhvân'la birlikte çalışmıştır. Ancak iki yılı aşmayan kısa bir dönemden sonra hem İhvân'la, hem de bu dönemde Teknik Askerî Fakülte olayından sonra ortaya çıkan «Cihad» akımıyla ters düşmeye başlamıştır.³

³ Bu dönemde İskenderiyye Üniversitesinde, Selefî akım mensuplarıyla İhvân bağhıları arasında kaba kuvvete dayalı çatışmalar vuku bulmuştur. Görüşle-

1) Selefi Akımın Kavramları

Selefi akımın temel aldığı kavramların ilki *akide* (inanç) kavramıdır. Akide kavramı akımın; düzene, olaylara ve diğer akımlara karşı tutumunu belirlemekte dayandığı tek ölçüttür. Selefi akımın inanç konusundaki esasları, daha önce de sözünü ettiğimiz *Akîdetü't-Tehaviyye* adlı kitaba dayanmaktadır. Bu kitaptan aktarılacak bir kaç temel nokta, akımın akîde ile ilgili anlayışını ortaya koymaya yetecektir:

1) Tevhid, üç şekilde ifade edilir: Birincisi, Allah'ın sıfatlarında birliği ifade eden *Tevhîdu's-Sıfât*, ikincisi, herşeyin yaratıcısının Allah olduğunu bildiren *Tevhîdu'r-Rubûbiyyet*; üçüncüsü de, ibâdete lâayık tek varlığın Allah olduğu ve O'nun hiç bir ortağı bulunmadığını kabul etmek demek olan *Tevhîdu'l-Ulûhiyyet*'tir.

2) Kible ehlinden hiç kimse, helâl kabul etmediği müddetçe, işlediği günahlardan dolayı tekfir edilemez. Yani, üzerinde ısrar ediyorsa bile, yaptığını helâl kabul etmeyen bir Müslüman *kâfir* addedilemez.

3) İnsan amelinde hürdür, zorunlu değildir.

4) Muhammed (s.a.v.) ümmetinden, büyük günah işleyen kimseler, cehennemde ebediyyen kalmayacaklardır.

5) Salih veya fâcir (günahkâr), bir Müslümanın arkasında namaz kılmak caizdir.

6) Kaderin hayır ve şerrine îman etmek gereklidir.

7) Açıkça, bid'ât işleyen ve yalan söyleyen kişi, Müslümanlara imam olamaz.

8) Allah'a isyanı görülmediği sürece, zâlim de olsa ulû'l-emre itaat şarttır.

9) Ulû'l-emrin önderliğinde hac ve cihad, Müslümanlar için kıyamete kadar geçerlidir.

rini *el-Akîdetü't-Tehaviyye*'ye dayandırmakta olan Selefi akım, İhvân mensuplarını bozuk akideye sahip kişiler olarak görmektedirler. Bu kitap Selefi akımı, davranışları açısından diğer İslâmî akımlardan ayrı bir yapıya sürüklemiştir.

10) İman ancak tasdik ve amelle gerçekleşir.

11) Allah'ın indirdiği hükümler yerine başkalarıyla hükmetmek insanı dinden çıkaran bir küfürdür.

Sıraladığımız bu maddeler, selefî inancın bazı önemli esaslarını ihtiva etmektedir. Buna göre, toplumun ve insanların kâfir olduğuna hükmeden, yöneticilere karşı cihad ilân eden ve bu doğrultuda çalışan İslâmî akımlarla, selefî akımların görüş ve tutumları arasında, önemli aykırılık ve çelişkiler ortaya çıkmaktadır. Selefî akımın tavrını, ılımlılık ve yaranmayı amaçlayan aşırı bir tavır olarak nitelendirmek mümkündür.

Selefî akımların hükümetlere karşı tutumunu belirleyen 7, 8 ve 11. maddelerin, tatbikatte hiçbir varlığı görülmediği için, bunların akideden bir bölüm sayılması da anlamsız olmaktadır.

Çağdaş Selefî akımın ileri gelenlerinden biri şu görüşleri ileri sürmektedir: "Ortaya koydukları kanunların herhangi birinde kâfirlere itaat etmek, onları velî kabul etmenin en belirgin şeklidir. Bu aynı zamanda dinden çıkmanın, küfre düşmenin ve Allah'ın gazabına uğramanın en büyük sebebidir. İslâmî olmayan her yol, inanç ve metod bâtıldır. Müslümana vacip olan ise, bütün batılardan uzak durmak ve **âgûtlara** karşı çıkmaktır. Ayrıca İslâm'ı din olarak seçtikten sonra, yalnız Allah'ın dinini kabul etmesi ve O'nun dosdoğru yoluna tabî olabilmek için kâfirlerden ve onların küfürlerinden uzak (beri) olduğunu açıklaması gerekir. Kâfirlerin Müslümanlara yardımını kabul etmenin de küfür olduğu, unutulmaması gereken bir gerçektir. Allah bu yardımı kabul etmeyi men etmiş; İslâmî devlette ve devletin hassas işlerinin birinde, kâfirleri; vali, vezir, bakan olarak görevlendirmenin, onları «velî» olarak kabul etme anlamına geleceğinden «küfür» sayılacağını bildirmiştir.⁴

⁴ Çağdaş Selefî akımın kutuplarından sayılan Abdu'r-Rahmân Abdu'l-Hâlık, Mısır'da öğretim görevlisi olarak çalışmakta ve uzun bir süreden beri Kuveyt'te oturmaktadır. Başta *el-Haddu'l-Fasıl Beyne'l-İman ve'l-Kufr* isimli eseri olmak üzere, Selefî düşünce sahasında birçok esere sahiptir. *El-Haddu'l-Fasıl Beyne'l-İman ve'l-Kufr*, el-Velâ ve'l-Berâ konusunda bir araştırmadır. Genel olarak kitapta yazılanlar, özel olarak el-Velâ ve'l-Berâ bölümüyle beraber yeni baskıdaki ilâveler dikkate alındığında; bu eserin Selefî kimselerin hayatına tercüman olmadığı görülür. Zira eğer bu kitapta yazılanlar doğruy-

Selefî akımın temel kavramlarından ilkinî; akide kavramını böylece inceledikten sonra ikinci kavram olan *dâvet*'e geçebiliriz. Davet ilkesi, İslâm'ın Müslümanlara yüklediği önemli bir sorumluluktan kaynaklanmaktadır. İslâm'a göre Müslümanlar, insanları hayra davet etmek, iyiliği emredip kötülükten alıkoymak, böylece doğru yolu bulmalarına yardımcı olmak ile yükümlüdür. İslâm'ı kabul etmeleri için insanları teşvik etmek bir görevdir. Bu ise ancak onların gönüllerini ve hoşnutluklarını kazanmak yoluyla gerçekleşebilir. Selefî akıma göre İslâm'ın bu konudaki metodu: *Sen Rabbinin yoluna hikmetle, güzel sözle davet et ve onlarla en güzel şekilde mücâdele et. Şüphesiz Rabbin yolundan sapanı da, doğru yolda olanı da en iyi bilendir.* [Kur'an, 16/125] âyetinde belirtilen hikmet, güzel öğüt ve en güzel mücâdele esaslarına dayanmaktadır.⁵

Selefî akım mevcut sisteme karşı her çeşit şiddet hareketine karşı çıkmakta, İslâmî davet çalışmalarında yumuşak davranmanın şer'î bir yöntem olduğunu ileri sürmektedir. Buna göre, sistem ve yöneticilere karşı her türlü saldırıdan kaçınılması gerekmektedir.⁶

sa, Selefîlerin en azından bugün kibleleri olarak kabul ettikleri Suud yönetimine karşı tavırlarını değiştirmeleri zorunludur. Zira Suud hanedanı başta Amerika olmak üzere birçok kâfir devletlerle gizli anlaşmalara girdiği gibi; Lübnan'daki Hıristiyan yazarlara, Irak'ta yönetimi elinde bulunduran Baas Partisine ve diğerlerine yardım etmekte ve desteklemektedir.

⁵ Bu açıklamanın yazarı Abdu'r-Rahmân Abdu'l-Hâlık'tır. Bu izah, mevcut düzene ve özellikle Suud yönetimine karşı Selefî görüşü yansıttığı gibi, bu akımın yöneticilere karşı her türlü şiddet hareketine karşı olduğunu da ortaya koymaktadır.

Hatırlatmakta yarar var; Abdu'r-Rahmân Abdu'l-Hâlık, düzenle çalışmayı, devlette görev almayı, Ordu ve Üniversitelere girmeyi, halka açılmayı, kitlelerden uzak kalmamayı benimseyen ilmî ve mutedil Selefî akımın temsilcilerindendir. Bu akım Körfez ve Mısır'da önde gelen akımlardandır.

«Beklenen Mehdî» fikrini benimseyerek, Mescid-i Haram işgalinde Mehdî'nin kendi saflarında bulunduğunu ilân eden *Cuheyman hareketi* ise düzenle çalışmaya karşı çıkmakta, hükümette görev almayı haram saymaktadır. Ayrıca fotoğraf kullanıldığı için, pasaport, para ve kimlik taşımak 'günah' sayılmakta; küfür beldelerine sefer etmek, televizyon seyretmek ve eğitim kurumlarına devam etmek 'haram' kabul edilmektedir. Bu görüşler, akımın kapalılık ve donukluğunu da yansıtmaktadır.

Mısır'da Cuheyman hareketinin, bazı küçük Selefî guruplar dışında hiçbir etkinliği bulunmamaktadır.

⁶ Bugün orada, Körfez Selefîlerinden, Afgan mücahitlerî şafında savaşan kimse-ler bulunmaktadır.

Körfezde faaliyetlerini sürdüren ana Selefi akımdan ayrılarak, Cuheyman el-Âtibî'nin liderliğinde örgütlenen yeni Selefi hareket, meşhur *Mescid-i Haram* olayını gerçekleştirdiğinde, ana Selefi harekete mensup liderlerin şiddetli hücumlarına maruz kaldı. Liderler bu olaya karışanların Selefi değil, *Hâricî* olduklarını ileri sürerek, sapıklıkla suçlamışlardır. Buna örnek olmak üzere gazetelerde, "Onlar selefi değil, haricîlerdir." başlığı altında yayınlanan açıklamadan alıntılar yapalım. Mescid-i Haram İmamı Şeyh Muhammed b. Sebîl, olayın failleri hakkında şunları söylemiştir:

"...Mescid-i Haram'ı işgal eden silâhlı kişiler, dindar görünen mutaassıp bir guruptur. Selefi olduklarını iddia etmektedirler ancak, Mekke'de bulunan âlim ve şeyhler bunları iyi tanımaktadırlar. Bu kişilerin din ile hiç bir ilgileri yoktur..."

Mescid-i Haram imamının bu sözleri kesinlikle doğrudur. Çünkü bu gurup, icmâ-ı ümmetten ve selef-i sâlihîn'in yolundan ayrılmıştır. Hiçbir konuda selefi olmaları mümkün değildir; zira selefiler, Mehdînin rüya ve hayallerle hareket edeceğini kabul etmezler. Ayrıca kılıç ve silâhlarla dinde zorlama yoluna gidilemeyeceğini bilirler. Müslüman olduğunu ilân eden imam ve otoriteye silâhla karşı çıkmanın caiz olmadığı hususunda ittifak; Kâbe'nin hürmeti nedeniyle orada kıtalin yapılmaması konusunda da âlimlerin icmâsı vardır.

İşte bu saldırganlar, bu konuların tümünde ümmetin icmâsına muhalefet etmişlerdir. Bu işin fikir babası olan Cuheyman b. Seyf el-Âtibî'nin ilk risalesi ortaya çıktığında, bu sapık guruptan kaçınılması hususunda uyarılarda bulunduk. Bu gurubun çağdaş hâricilerin yeni bir örneği olduğunu; eski hâricîler gibi Müslümanlara karşı savaşmayı, ümmeti parçalamayı, ulemâyı sapıklıkla suçlamayı, ilim talebesine küfretmeyi, geçim temini uğrunda çalışmayı haram saymayı, dünya ilimleri ile çağın keşif ve icatlarına karşı çıkmayı, toplumdan uzaklaşarak mağara ve çöllerde yaşamayı teşvik etmeyi metod kabul ettiklerini açıkladık. Bu gurubun ortaya attığı bu hususların tümü dîne aykırı olduğu gibi, akıl ve mantığa da ters düşmektedir. Bu nedenle, farkında olsalar da olmasalar da, Müslümanlara karşı Yahûdi ve Hıristiyanlardan daha tehlikelidirler.

Din konusunda bu grubun takib ettiği metod, Hz. Muhammed'in tebliğ ettiği ve geçmişlerin takip ettiği metoda ters düşmektedir. Gerçek Selefîye Hz. Peygamber'in yolunda, geçmiş sâlih ümmete ve hayr üzerinde olduğu bilinen din imamlarına tâbi olarak yürümeyi; dört imam, İbn-i Teymiyye, İbn-i Kayyım ve İbn-i Kesîr gibi ihlâslı diğer âlimler ile onların metodunu benimseyen dâvetçi, ıslahatçı âlimlerin yolundan gitmeyi kabul ve tavsiye eder.

Bu nedenle Selefî zatlardan hiç biri, kendilerine «Selefî» adını veren bu sapık gruba mensup değildir. Çünkü bunlar ayrılıkçı, bid'âtçı kimselerdir. Hz. Ali'nin ordusundan ayrılan hâriciler gibidirler. Selefîye'den ayrılan bid'âtçilerdir. Hz. Ali doğru yol üzerindeydi, ancak bu hâriciler Müslümanların kanlarını helâl görerek, savaşmışlardır.”

Bu gurubun dinden çıktığına dâir fetva veren Suudi Arabistan âlimlerinden Abdu'l-Aziz b. Bâz ve İbn Sebil gibi âlimler çağımızın selefî imamlarıdır(!)

(Çağdaş) Selefîlerin düzen ve özellikle Suud yönetimine karşı görüşü ve tutumlarını yansıtan bu açıklama; Selefî akımın yöneticilere karşı şiddet kullanılmasını nasıl değerlendirdikleri açısından da ilgi çekicidir.

Abdurrahman Abdu'l-Hâlık, Selefî akımın belli başlı kavramlarını şu şekilde özetlemektedir:

1) Yol yalnız Allah'ın yolu olarak O'nun elçisi tarafından bildirilen tek yoldur. *De ki; yol ancak Allah'ın yoludur.* [Kur'an, 2/120] *Hakk'tan başka (yollar) sapıklıktır.* [Kur'an, 10/32]

Doğru yol yalnız Allah'ın Kitabıyla ve Rasûl'ün Sünnetiyle sınırlıdır. Bunun dışında insanı Allah'a yaklaştıran, Cehennemden uzaklaştıracak ikinci bir yol yoktur.⁷

⁷ Selefî akım akide ve yol olarak Kitap ve Sünnet'i benimsemekte ve *mezhep* meselesini kesinlikle reddetmektedir. Bu nedenle Selefî akıma *et-Teyyârû'n-Nassî* de denilir. Bu ifade fakihlerin görüşüne bağlı kalmadan, doğrudan nassı kabul ettiklerini belirtmektedir. Bu akım mensupları, mevcut değişiklikleri hesaba katmadan, nassları doğrudan doğruya kaynağından alarak topluma ilettikleri halde, bu nasslarla çatışan bir tutum içinde olduklarından diğer akımlar tarafından *nass hamalları* ismiyle anılmaktadırlar.

2) Allah'ın kitabına ve Hz. Peygamber'in sünnetine ters düşen her inanç bâtil olup; buna karşı savaşmak ve bu akideyi ortadan kaldırmak farzdır.

3) İbâdet ve ahlâkla ilgili olarak, Allah'a daha fazla yaklaşmak ve nefsi ıslah etmek gayesiyle, dinde yapılan her fazlalık ve noksanlık kınanmış bir bid'âttir. Bu tür fazlalık, İslâm'a bağlı bir kişi ya da İslâm davetçileri tarafından ortaya konmuş olsa da, reddedilir.

4) Cin, feyz, kesf veya gökten haber alma yoluyla Allah'ın Kitabı ve Rasûlü'nün sünnetindeki bir gayb ilmini bildiğini iddia eden kişi, dinden çıkmış bir yalancıdır.

5) Âlimlerin din hakkında ileri sürdüğü görüşler, hatasız kabul edilmemelidir. Bu görüşler Kitab ve Sünnet'e göre değerlendirilmeli; uyanlar alınmalı, uymayanlar reddedilmelidir. Bazı görüşlerin delillerinin bilinmediği durumlarda, bu görüşlerle amel etmek caizse de, bu cevaz delilin öğrenildiği zamana kadar geçerlidir. Delil öğrenildiğinde (eğer uygun değilse) o görüş bırakılmalı; delille hüküm ve amel edilmelidir.

6) Hz. Peygamber'in arkadaşları olan sahâbe (Allah onlardan razı olsun) insanların en fazla ibâdet edeni, takvaca en iyi yaşayanı idiler. Onlar uygulamalarında «Kitab» ve «Sünnet» denilen iki esasa sarılmışlardı. İşte sahabenin bu yolunu takip edenler doğru yolu bulmuşlar; sağa sola yalpalayanlar ise sapıklığa dūçâr olmuşlardır.

Selefi akımın bir diğer lideri sayılan Abdu'l-Aziz b. Bâz, *hâkimiyet* konusundaki görüşlerini şöyle açıklıyor:

"Allah'ın ve Rasûlü'nün emrettiği hususlardan biri, Allah'ın dinini otorite kabul edip, hüküm açısından ona başvurmaktır. Bu, Allah'a kulluğun ve Peygamber'e şehâdetin bir gereğidir. Bundan tamamen ya da kısmen yüz çevirmek ise Allah'ın azabını gerektirir. Bu husus; devletin vatandaşına uyguladığı yaptırımlarda, Müslüman toplumun yaşantısında, genel ve özel anlaşmazlıklarda, İslâm devleti ile diğer devletlerarasındaki

ilişkilerde, bir toplumun diğer toplumlarla ilişkilerinde veya bir Müslümanla diğer Müslüman arasındaki ilişkilerde, dâima geçerlidir. Bu otorite önünde herkes eşittir. Yaratma ve emir Allah'a aittir ve O, hükmedenlerin en iyisidir.

İnsanlara ait hükümlerin ve görüşlerin, Allah ve Rasûlü'nün hükmünden daha hayırlı veya benzeri olduğuna inanan; ya da, Allah ve Rasûlü'nün hükümlerini bırakarak, yerine, beşerî sistemleri ve kanunları benimseyen kişi; Allah'ın hükmünün daha hayırlı, daha âdil ve mükemmel olduğuna inanmış olsa bile, bu kimsenin îmanı «yok» kabul edilir.

...O halde bütün Müslümanlarla, emir ve yöneticilere, ehl-i hal ve'l-akd makamında bulunanlara vacip olan, Allah'tan korkup O'nun dinini kendi ülkelerinde hâkim kılmak, böylece yönetimi altında bulunanları dünya ve âhiret azabından korumaktır. Ayrıca, Allah'ın dininden yüzçevirmek Batı'yı taklit eden blokta yer alanların, içine düştükleri çeşitli fitne ve ihtilâflardan, başlarına gelen belâlardan ders ve ibret almalıdırlar. Bu toplumlar, Allah'ın emirlerini dinlemedikleri için, birçok ilâhî nimetten mahrum kalmış, fitneler içine düşerek birbirlerini öldürmeye başlamışlardır. Bu toplumlar Allah'a dönüp, O'nun doğru yoluna girmedikleri müddetçe düşünce ve siyaset plânında, düşmanların otoritesi üzerlerinden kalkmayacak, durumları hiç bir zaman düzelmeyecektir.”⁸

⁸ Allah'ın dinini hakem kabul etmenin gerekliliğini ve başkasını hakem kabul etmekten kaçınılmasını dile getiren bir risaledir. Risalenin müellifi Abdu'l-Aziz b. Bâz, Seleflerin dünya çapında mânevi babası sayılan, âmâ fakat büyük bir âlimdir. İrşad, Fetva, Tebliğ ve İlmî Araştırmalar Dâiresi başkanlığını yürütmektedir.

Risalenin üslûbu bile geleneksel bir özellik taşımakta, İslâmî esaslarla hükmetmeyen idarelere karşı saldırgan bir tutuma yer verilmemektedir. Nitekim risalenin girişinde bu husus açıkça anlaşılabilmektedir:

“Bu, Allah'ın şeriatını hakem kabul etme ve başkasını hakem kabul etmeme gerekliliği hakkında bir öğüt ve kısa bir risaledir. Zamanımızda bazı insanların, Allah'ın dininden ve Resûlü'nün Sünnetinden ayrılarak; falcıları, cincileri, kabile başkanlarını, kanun koyucuları hakem kabul ettiğini görerek bu kitabı kaleme aldım. Buradaki tavsiyelerimin, bilmeyenleri eğiteceğini, gafilleri uyandıracağını ve Allah'ın kullarının O'nun dosdoğru yoluna yönelmesine vesile olacağını ümit ediyorum. Çünkü Allah: *Uyar! Hatırlatma mü'minlere fayda verir.* [Kur'an, 51/55] buyuruyor.”

Ana selefî akımın hâkimiyet konusundaki bu görüşleriyle bağlantılı olarak, «cihad» konusundaki görüş ve ilkelerine geçebiliriz. Bu konudaki ana ilke; idareci Müslüman olduğunu iddia ettiği müddetçe veya «Aranızda namazı ikame ettiği müddetçe...» sahih hadisinin hükmü gereğince, yöneticilerin tekfîr edilmemesi ve karşı çıkılmaması esasına dayanmaktadır. Dolayısıyla otoriteye, yâni hâkim durumda olanlara karşı cihad düşüncesine, selefîlerde rastlanmamaktadır. İşte bu durum, başta «Cihad» akımı olmak üzere, diğer İslâmî akımlarla selefîler arasında, esaslı bir ihtilâf noktasıdır.

Selefî akım, Afganistan'daki cihadı caiz gördüğü gibi, Suud yönetimi tipi Müslüman (!) ülkelerin safında yer alarak cihad etmeyi de aynı şekilde caiz görmektedir.

Selefî akım cihad fikrini, bir halifenin veya imamın mevcut oluşuna bağlamaktadır; ancak, arkasında cihad edilebilecek halife veya imamın varlığını sağlama yollarını açıklamadığı gibi, Afganistan'da veya Suud bayrağı altında cihad yapmanın cevazı ile ilgili yeterli izah da ortaya koyamamaktadır. Akım, cihad fikrini bir halife veya imamın varlığına bağlamakla, cihadın her türlüşüne dolaylı olarak karşıt konumda bulunmaktadır.

Cemaat konusundaki anlayış ve tutumu da, diğer İslâmî akımlara göre farklılıklar göstermektedir. Başta, cemaat kavramının tanımı farklıdır. Uygulamada da, selefîler, çalışmalarını düzen tarafından tanınacak bir örgütlenme haline getirip; hükümetin dikkatini çekmeme yolunu izlemektedirler. Bununla ilgili faaliyetlerde, dinî ilimleri öğrenme ve bu eğitimi geleneksel bir şekilde uygulama yöntemini benimserler. Bu akıma göre Müslümanlar önce akidesi ile dinî ilimleri öğrenmeli, daha sonra cemaatlerin oluşumu konusunu düşünmelidir. Bu görüşleri nedeniyle selefîler İslâmî alanda faaliyet gösteren diğer İslâmî cemaatlere şüphe ile bakmaktadırlar.⁹

⁹ Mısır'da Selefî çizgideki eserleri yayınlayan başlıca yayın evleri; *ed-Dâru's-Selefiyye*, *Mektebetu İbn-i Teymiyye*, *Mektebetu'l-Turâs*, *Dâru'l-İlm*, *Dâru's-Sunneti'n-Nebeviyye*'dir. İsimleri de, kitabevlerinin Selefî çizgilerini yansıtmaktadır. Bunların çoğu Selefî akıma mensup üniversite öğrencileri ve bu sahaya kendisini adanmış mezunlar tarafından yönetilmektedir.

2) Selefi Akımın Bugünkü Durumu

Selefi akım Mısır bölgesinde, en üst noktadaki ılımlılık anlayışını temsil etmekte, bu yüzden diğer İslâmî akımların şiddetli saldırılarına maruz kalmaktadır. Akım aynı zamanda, halk arasındaki cihad anlayışını etkileme ve yönlendirmede, hükümetin bir aracı olarak rol oynamaktadır.

Selefler, herhangi bir siyasî yönelişe katılmamaları ve geleneksel kültür birliğine bağlı kalmaları dolayısıyla, büyük Müslüman kitleyi kendi saflarına çekmeyi başarmışlardır. İtidale meyilli Mısır karakteri de, akımın burada yerleşmesine yardımcı olmuş; böylece kitle katılımı itibarıyla Selefilik, İhvân'dan sonra ikinci sırayı almıştır.

Mısır'daki Selefilik, İlmî Selefilik olarak nitelenen, bütün çalışmaları İslâm'ın akâid, ahlâk ve davranış yönleriyle sınırlanan bir selefilihtir. Bu akımın önem verdiği temel hususlar şunlardır:

1) Hadis ilmi; bilhassa zayıf hadislerin belirlenmesi ve sınırlandırılması. Bu konuda, çağın hadis âlimlerinden biri olan Nâsır'ed-Dîn el-Elbânî, Mısır Seleflerini önemli ölçüde eğitmiştir. Bu âlim Mısır'da ve diğer ülkelerde, çağdaş Selefi akımın kutuplarından biri sayılmaktadır.

2) Ehli Sünnet anlayışının belirlediği sahih akidenin ortaya çıkarılması; bid'ât, delâlet ve bu yoldaki çağdaş akımlara karşı koyulması.

Bu husus gereğince Selefi akım, geçmiş dönemlerde kendisine Sûfiyye fırkasını amansız bir düşman kabul ederken, günümüzde de, Mısır'da hiç bir önemli etkinliği olmayan Şiaya hücumlarını yöneltmektedir. Nitekim son zamanlarda Mısır'da Şia mezhebi aleyhinde birçok kitaplar yayımlanmış; Hind, Körfez bölgesi ve Mısır'da, Selefi davetçiler tarafından yazılar yazılmış, Selefi akımın taraftarları arasında bu düşmanlık belli bir boyuta ulaştırılmıştır. Öyle ki, artık Selefi davetçiler, Cuma namazlarında minberlerden Şia'ya hücum etmeye başlamışlardır.

3) Fıkıhî meseleler, ibâdetlerle ilgili hükümler, Müslümanın günlük pratiklerinde karşılaştığı helâl ve haramlar, kadınların örtünmesi, namaz, evlilik ve boşanma gibi meseleler...

İşte bu üç husus bugün Mısır'da, Selefî akımın faaliyetlerinin merkezini oluşturur. Bu üç hususu oluşturan konular geleneksel İslâm kültürü ile ilgili meseleler olup, İslâm kültüründe bir temel esas olan, siyasî boyuttan yoksundur. Bu hareketin esaslı önderleri sayılan İbn-i Teymiyye, İbn-i el-Kayyım gibi selef âlimleri siyasî yöne ehemmiyet verdikleri halde, bu yolu izlediklerini savunan günümüz selefleri bu hususa yanaşmamaktadırlar.

Mısır'da Selefî akım, eylem sahasında birçok ekollerde temsil edilmekle birlikte, genel olarak bütünü Selefîyye'ye bağlıdır. Bu ekoller 1970'li yıllarda ortaya çıkan gençlik gurubunun idaresindedir. Bu gençlerin bir kısmı Mısır dışındaki el-Albânî ve İbn Bâz gibi âlimlerden yararlanmışlardır. Bunlar, devlet tarafından herhangi bir engellemeye uğratılmaksızın, çalışmalarına devam etmektedirler.

İşte bu büyük kitle son yıllarda Mısır'da selefî düşüncenin yayılmasında, selefî davet çemberinin genişletilmesinde büyük rol oynamıştır. İslâmî çevrede büyük ilgi toplayan İslâmî eserlerin başında selefî kültür ile ilgili kitaplar gelmekte ve bunlar sokakları dolduracak bir sayıya ulaşmaktadırlar.

Mısır'da Selefî akım bağlılıları genellikle gençlerden ve üniversite öğrencilerinden oluşmaktadır. İslâmî alanda tecrübeli ve uzman kişilerle, yetişkinlerin bu akımı benimsemedikleri gözlenmektedir.

Bugün Mısır'da Selefî akım, Cihad akımını büyük bir düşman olarak kabul etmektedir. Çünkü Cihad akımını, şer'î usûle ters düşen, olaylar karşısında takınılması gereken tutum ve tavırlarda haddi aşan bir hareket olarak görmektedirler. Selefîlere göre yapılması gereken şey, inançları bid'ât ve sapıklıklardan temizlemek ve yönetime karşı cihad fikrini bırakmaktan ibarettir. Bazı selefî gurupların inancına göre cihad ancak Mehdî'nin çıkışı ile başka bir grubun inancına göre de dinen imam sayılan birinin sancağı altında yapılabilir.

Mısır'da selefî akım bağlılarını, kıyafetlerindeki özellikler nedeniyle diğer İslâmî akım bağlılarından kolaylıkla ayırmak mümkündür. Selefîler genellikle kısa gömlek ve körfez sakınleri gibi beyaz bir örtü ile geleneksel bir giysiye bürünmektedirler. Ancak son zamanlarda, Pakistan ve Hindlilerin giydiği uzun gömlek ve aynı kumaştan yapılmış uzun don şeklindeki giyim tarzı, selefîler arasında süratle yayılmaktadır. Bunun en önemli sebebi, bu giysi şeklinin, avret yerlerini göstermeyen ve Müslümanın şeran giymesinin gerekli olduğu kıyafet şekline yakın olmasıdır.

Selefî akıma göre, erkeğin sakal bırakması ve gömlek giymesi, kadının ise peçe takması, onların mevcut idareden berî (ayrı) olduklarını ve kabul etmediklerini ifade eden bir kıyafet biçimidir.

Bu akımın taraftarları dünyevî konularda zühdleri ile tanınmakta, evlerini sadece zarurî ihtiyaçlara göre düzenlemektedirler. Ancak bu tarzları mal elde etmelerine ters düşmemektedir. Nitekim akım mensuplarının bir takım anonim şirketlerde hisseleri bulunduğu gibi, selefî kitaplar yayımı, ticareti ve dağıtımı ile ilgilenen şahısların büyük ekonomik güce kavuştuğu da bir gerçektir.

Mısır'da son zamanlarda Selefî akıma ait eserlerin bu kadar yayılması kültürlü Müslüman kesimde ve Cihad hareketi üzerinde bir rahatsızlık meydana getirmiştir. Bu iki gurup, selefî eserlerin bu yayılışını İslâmî harekete karşı girişilen bir komplo olarak değerlendirmekte; özellikle Mübarek Hükümeti ve Suud desteğinin bu yayılışa katkısı olduğu düşüncesini taşımaktadırlar.

Selefî akımın siyasî gelişme ve eylemlere katılmamış bulunması; düzene karşı çıkan, hücum eden diğer akımlardan uzak durması bu akım bağlılıklarının, Mısır'da Müslüman kesime uygulanan tutuklama operasyonlarından pay almadığı anlamına gelmemektedir. Nitekim 1981 yılındaki tutuklamalar sırasında ve Enver Sedat'ın öldürülmesinden sonraki devrede, Selefî akıma mensup birçok kişi tutuklanmış; bir kısmı da Cihad örgütüyle birlikte mahkemeye çıkarılmışlardır.

Ancak seleflere karşı hükümetçe takınılan bu tavır, akımın yönetim için gerçekten tehlikeli olduğu anlamına gelmemektedir. Akıma hükümet tarafından saldırgan gözüyle bakılması bile, akımın hükümete ve hadiselerle karşı yumuşak tutumunu değiştirmemiştir.

Selefi akım tarafından güvenilir kabul edilen geleneksel kültürel kitapların en ehemmiyetli olanları ile onların fikrî yapılarını yansıtan, sahiplendikleri meselelere ışık tutan kitaplar şöyle sıralanabilir:

- 1 - *Tefsîru İbn-i Kesir*
- 2 - *Silsiletu'l-Ahâdisi's-Sahîha ve'd-Daife*; El-Albânî
- 3 - *Igâsetu'l-Lehfân min Mesâyidi's-Şeytân*; İbn el-Kayyim el-Cevziyye
- 4 - *Minhâcu's-Sunne*; İbn-i Teymiyye
- 5 - *Es-Savâiku'l-Muharrika fî'r-Reddi alâ'l-Cehmiyye ve'z-Zenâdika*; İbn-i Teymiyye
- 6 - *Iktıdau's-Sırâtı'l-Mustakîm fî Muhalefeti Ashabı'l-Cahîm*; İbn-i Teymiyye
- 7 - *Zâdu'l-Meâd fî Sîret-i hayri'l-İbâd*; İbn el-Kayyim el-Cevziyye
- 8 - *Et-Tevhîd*; M. Abdu'l-Vahhâb
- 9 - *Telbîsu İblis*; İbn-u'l-Kayyim el-Cevziyye
- 10 - *El-Akîdetu't-Tehâviyye*; Tehavî
- 11 - *Fethu'l-Bârî Şerhu Sahîhu'l-Buhârî*
- 12 - *Sahîhu Muslîm*; Şerhu'n-Nevevî
- 13 - *Medâricu's-Sâlikîn*; İbn el-Kayyim el-Cevziyye
- 14 - *Fetava*; İbn-i Teymiyye
- 15 - *Meâricu'l-Kavl*; Hafız Hakemî
- 16 - *Rıyazu's-Sâlihîn*; Şerefu'd-Dîn Nevevî

Görüldüğü gibi Selefi akım bütün çalışmalarını Hanbelî ekolü olarak tek bir fıkıh ekolüne dayandırmaktadır. Akım mensuplarının çağdaş eserlere karşı tutumları, ancak bu kitaplara ihtiyaçları ve kendi meselelerine ve çizgilerine yakınlığıyla ilgi-

lidir. Bunlar çağdaş eserlerden sadece Abdu'r-Rahmân Abdu'l-Hâlık, Abdu'l-Aziz b. Bâz ve Nâsıru'd-Dîn el-Albânî'ye ait *Sıfâtü Salâtı'r-Rasûl*, *Hicâbu'l-Mer'eti'l-Muslime*, *et-Te vessu'l-Anvâuhu ve Ahkâmuhu* gibi telifleri okumaktadırlar. Yine Mısır'da, Selefî akıma bağlı âlimlerin yazmış olduğu *Sakal Traşının Hükümü*, *Yabancı Kadınlarla Tokalaşmanın Haramlığı* gibi konularda yazılan bazı eserler de, akım müntesipleri tarafından okunan kitaplar arasındadır.

F) CİHAD¹

Mısır'da cihad düşüncesinin ön plâna çıkmasında en büyük pay, düşünür Seyyid Kutub'un *Yoldaki İşaretler* ile *Fî-zilâli'l-Kur'an* isimli eserlerinde ortaya koyduğu tezlerle aittir. Seyyid Kutub cihad görevini pratik bir şekilde ortaya koyup, sistemle bağlantısını kuran tek kişidir. Daha önceleri cihadla ilgili yaygın düşünce, yabancı sömürgecilere karşı koyma ve nefisle uğraşıdan oluşan geleneksel bir düşünceden ibaretti.

Ancak 1950-1966 arasındaki devrede (Seyyid Kutub'un fikirlerinin duyulmaya başladığı dönem), İslâmî hareketin karşılaştığı zorluk ve baskılar, Mısır bölgesinde cihad fikrinin etkinleşmesini ve çağdaş nesle bu fikrin benimsetilip harekete geçirilmesini engellemiştir.

Sömürge döneminden sonra Mısır'ı tümüyle yeni bir kalıba sokan siyasî gelişmeler, Hasan el-Bennâ'nın metod ve hedeflerinden tamamen farklı bir şekilde cereyan etmiştir. Bu gelişme ve değişimler Mısır toplumunu İslâm'dan uzaklaştırmış, lâikliğin kökleşmesini sağlamış ve İslâmî harekete karşı düşmanca bir anlayışı körüklemiştir. Fakat büyük ihtimalle bu olumsuzluklar, cihad düşüncesinin şimdiki şekliyle ortaya çıkmasını ve İslâmî hareketin -Mısır tarihinde belki de ilk defa- Mısır yönetimiyle kanlı çarpışmalara girmesini de hazırlamıştır.

¹ Bu bölümde incelenen 'Cihad' akımı, Lübnan'daki Cihad örgütüyle karıştırılmamalıdır.

1) Cihad Akımının Gelişmesi

1974 yılında Dr. Salih Seriyeye'nin başkanlığını yaptığı *Teknik Askerî Fakülte Hareketi*, Sedat döneminde hükümete karşı girişilen cihad ayaklanmalarının ilkidir.²

O günkü Mısır gerçeği gözönüne alındığında, Mısır kamuoyunu kuşatan şartlara göre cihad hareketi; cihad fikrinin henüz Müslümanların zihinlerinde ve pratiklerinde kök salmamış olduğu, erken bir dönemde başlatılmış idiyse de; fikrî donukluk ve haraketsizlik içinde bulunan Müslümanlar arasında güçlü bir sarsıntı meydana getirmiş, Ekim Zaferi'nin neşesini yaşayan hükümet çevrelerini de zor durumlara düşürmüştür.

Halkın, sahip olduğu psikoloji ve inançları itibariyle, herhangi bir hareketi desteklemeye hazırlıklı bulunmadığı bir ortamda meydana gelen Teknik Askerî Fakülte olayının, başarısızlıkla sonuçlanmasının tek sebebi, zaman ayarlamasındaki hata değildir. Hareketin oluşumu, yapısı ve imkânları açısından birçok olumsuzlukları saymak mümkündür. Bir kere harekete katılanların sayısı 100'ü aşmıyordu. Teknik Askerî Fakülteye, Kerîm el-Anadolî'nin başlarında bulunduğu fakülte öğrencileri yardımıyla girdiklerinde, kullandıkları araçlar ilkel araçlardan ibaretti.³ Başlarında Salih Seriyeye gibi tecrübeli ve kültürlü bir

² Dr. Salih Seriyeye Filistin uyruklu olup, İsrail'de eğitim üzerine doktora yapmıştır. Mısır'a gelmeden ve el-Câmîatu'l-Arabiyye'de görev almadan önce, Filistin Kurtuluş Teşkilâtında görev yapmıştır.

Dr. Seriyeye, Teknik Askerî Fakülte operasyonundan sonra evine dönmüştür. Ancak verilen ifadeler nedeniyle, operasyonu idare etmekle suçlu bulunmuş; gerçekte operasyonu idare eden Kerîm el-Anadolî ve Talâl el-Ansarî ile birlikte idama mahkûm edilmiştir. Talâl Sedat'tan af dilediği halde, Salih ve Kerîm kendilerine verilen idam hükmünün infazını isteyerek, Sedat'tan özür dilememişlerdir. Daha sonraları Têkfîr Akımına katılan Talâl, idam dışı tutulmuştur ve şu anda cezaevinde bulunmaktadır.

Operasyonun programı şu şekilde özetlenebilir: Fakültenin içeriden ele geçirilmesi ve Sedat'la biraraya gelen üst düzey yöneticilerinin oluşturduğu Yüksek İcra Kurulu karargâhının silâh ve bombalarla muhasara edilmesi.

³ Fakülteyi işgal programının içinde, operasyonun yapılacağı gün fakültede düzenlenecek toplantıda kullanılmak üzere hazırlanan yiyecek ve içeceklere uyuşturucu bir maddenin katılması vasıtasıyla, güvenlik kuvvetlerinin etkisiz hale getirilmesi de vardı. Fakat uyuşturucu operasyonu idare eden tara-

lider bulunmasına rağmen hareket, operasyon için yeterli bir fikrî yapı ve kavrayışa sahip bulunmamaktaydı.⁴ Bu husus, hareket elemanları tarafından, başkan Sedat'a ve Millet Meclisine gönderilen, İslâm Şeriatının uygulanması konusundaki isteklerini içeren mektupların muhtevassından açıkça anlaşılmaktadır.

Teknik Askerî Fakülte olayına katılanların çoğu, siyasî ve pratik alanda tecrübesiz, çocuk denecek yaşta gençlerden oluşmaktaydı. Olayda 91 genç tutuklanmıştır. Mısır'da genel bir düzen değişikliğini amaçlayan bir hareket için, çok yetersiz olan bu sayı, hareketin halka inemediğini, fikrî ve kitlesel ağırlığını yeterince elde edemediğini ortaya koymak bakımından anlamlıdır. Zaten mahkemelerde sonunda, bunlardan 60 kişinin suçsuzluğuna hükmedilmiş, dava 31 kişinin üzerine kalmıştır. Bu da harekete katılan ya da sürüklenen birçok kimse- nin aslında faal bir rolü bulunmadığını göstermektedir.

Bütün bu başarısızlıklara rağmen, cihad fikri ve çalışmaları durmamış, yeni yeni hareketlerde varlığını sürdürmüştür. Teknik Askerî Fakülte olayının kapanmasından sonra, 1977 yılında yakalanan Yeni Cihad örgütünün ileri gelenleri ve üyelerinin çoğunluğunun, bu olayda tutuklanıp, serbest bırakılanlar olduğu anlaşılmıştır. Bu guruptakilerin çoğunluğu üniversite öğrencisi olup, elçiliklerde görevli polislerin silâhlarını almanın dışında, olayla ilişkileri olmamıştır.

Bu sıralarda silâhlı bir cihad örgütünün kurulması için yeni çalışmalara başlanmış fakat çok geçmeden dağılmıştır. Bu hareketin başında, eski başkan vekili mevkiinde bulunan Yahya

ından yerinde kullanılamadığından hedefe ulaşamamış ve emniyet güçleriyle kanlı çatışmaya girilerek bazıları öldürülmüştür.

Bu metodun son cihad akımı tarafından, mensuplarından birinin askeri birliği uyuşturma girişimi şeklinde kullanıldığını hatırlatalım. Bu girişim uyuşturucu madde karıştırılmış tatlı vasıtasıyla askeri birlikteki silahları ele geçirmek amacıyla yapılmıştı. Konulan madde etkisini göstermediğinden proje neticesiz kalmıştır.

⁴ Salih Seriiye *İman Risalesi* isminde küçük bir eser kaleme almıştır. Bu eserin- Je Salih, cihad meselesi, düzen ve İslâmî hareket konusunda genel düşüncelerini ortaya koymuştur...

Haşim bulunuyordu. Bu genç daha sonra, yardımcıları ile birlikte dağlık bir bölgeye sığınmaya çalışırken, emniyet görevlileri tarafından öldürülmüştür.⁵

Bundan iki yıl sonra 1979'da, tekrar «Cihad» örgütü olarak tanınan yeni bir gurup yakalandı. Yakalanan gurup üyeleri 1977 olaylarındaki aynı kişilerdi. Bu olayda itham edilenler arasında, *el-Farîdatu'l-Gâibe* kitabının yazarı Muhammed Abdusselam ile Sedat'ın öldürülmesiyle ilgili görünen beş kişiden biri de bulunuyordu.⁶

Mısır'daki cihad tarihini incelediğimizde, bu hareketin başlangıç tarihi olan 1974'ten, 1977 yılına kadar, sadece sahil bölgesinde etkili olduğunu görürüz. Mısır'ın güney bölgesinde, 1980'li yıllarda el-Cemaâtü'l-İslâmiyye'nin faaliyetlerine başlamasına kadar, hiç bir cihad etkinliği görülmemiştir. Bu durum bizi, Mısır toplumunu, modern Mısır tarihi boyunca iki bölüme ayırmaya sevk ediyor: *Sahil* (kuzey) *kesimi* daima siyasî ve fikrî gelişmelerin merkezi olmuş, işbaşındaki hükümetlerin önem verdiği odak bölge olma özelliğini korumuştur. Buna karşın *güney bölgesi* sürekli olarak ihmal edilmiş, gelişmelerden uzak kalmıştır. Bu gelişmişlik farkı, çeşitli olay ve hareketlerde sahil kesiminin daima öncelik payına sahip olmasını sağlamıştır.

Aralarında İhvân-ı Müslimîn teşkilâtı da olmak üzere, siyasî ve fikrî bütün parti ve akımların sahil kesiminde ortaya çıkmaları ve çalışmalarını bu bölgede yoğunlaştırmaları bu yüzden tesadüf değildir. Sahil bölgesi bu özellikleriyle sürekli dikkat çekici bir bölge olmuş, devlet merkezine ağırlığını koymayı başarmıştır.

Ancak güney bölgesi de, sözü edilen el-Cemaatu'l-İslâmiyye'nin ortaya çıkmasıyla şimşekleri üzerine çekmeye başlamıştır. 1981 Eylül'ündeki tutuklama kararlarının akabinde, olayla-

el-Farîdatu'l-Gâibe kitabından bahsedeceğimiz zaman, bu risalenin önemli noktalarını da sunacağız.

⁵ Milliyetçi partiyi örgütlendirdiği sırada Yahya Haşim davasında 110 kişi tutuklanmış ve sonra serbest bırakılmıştır.

⁶ 79 no'lu karara konu olan olayda Cihad elemanlarıyla beraber bir miktar da silah yakalanmıştır. Sonradan bu silahların emniyet mensupları tarafından kendilerine sağlandığı anlaşıldığında sanıkların bir kısmı salıverilmiştir.

rı düzenleyen Cihad örgütünün devamı olarak kurulan «Yeni Cihad» örgütünün kuruluşunu ilân etmek için, Muhammed Abdusselam'ın gurubuyla el-Cemaatu'l-İslâmiyye bir anlaşma yapmışlardır.⁷

2) el-Farîdatu'l-Gâibe (Kaybolan Farz)

el-Farîdatu'l-Gâibe isimli kitap; gerek Sedat'ın öldürülmesi olayıyla ilişkisi açısından, gerekse Sedat'ın kanının helâl, malının kamuoyuna ait olduğu ve hükümeti devirme çabası konularında Cihad örgütünün dayandığı fikhî görüşlere güvenilir bir kaynak teşkil etmesi açısından büyük bir öneme sahiptir.

Bu eserdeki önemli noktalar, şöylece sıranabilir:

1) Büyük önem taşıyan ve yeniden gündeme getirilmesi gereken cihad farzı karşısında, çağdaş Müslüman âlimlerin ihmalcı ve görmezliktengelici tavırlarının sergilenmesi, itham edilmesi.

2) İslâm'a dönüşün tek yolunun «kuvvet» olarak belirlenmesi. Nitekim kitapta bugünkü yöneticiler kasedilerek: "...Bu yeryüzü tâğûtlarının ortadan kaldırılmaları ancak kılıç kuvvetiyle sağlanabilir." denilmektedir.

3) Allah'ın indirdiği ile hükmedebilmek için İslâm kurulmasının gerekliliği ve bunun imkânsız addedilmemesi.

4) Günümüzde Müslümanlara hâkim olan hükümlerin küfür hükümleri olduğu,

5) Çağın yöneticilerinin İslâm'dan irtidat etmiş olduğu,

6) Allah'ın dininden ayrılan yöneticilere ve taraftarlarına yardımın haramlığı,

7) Bugünkü yöneticilere, İbn-i Teymiyye'nin kendi dönemindeki tatarlar hakkında, onların mürted olduklarına dair verdiği fetva ve hükümlerin tatbik edilmesinin gerekliliği,⁸

⁷ Bu olay 1980 yılındadır. el-Cemaatu'l-İslâmiyye tekrar Mısır'ın Port-Said bölgesinde bağımsız bir şekilde çalışmalarına dönmüştür.

⁸ Tatarlar Müslüman bölgelere savaşma amacıyla girmişler ve sonradan Müslüman olmuşlardır. Fakat bunların İslâm'a aykırı bazı uygulamaları olmuş-

8) Düzenin emirlerine göre toplandıkları ve gene düzenin genel çizgisi içinde çalışmalarını sürdürdükleri için, Müslüman Gençler ve Ezher Cemiyeti gibi İslâm ismi altında çalışan derneklerin reddedilmesi.

9) Devlet dairelerinde ve çeşitli merkezlerde makam ele geçirmek suretiyle ıslah düşüncesinin kabullenilmemesi; İslâm devletini kurmak için geniş kitlelerden öncü gurupların kurulması ve hikmet'le davet fikrinin tanınmaması.⁹

10) Toplumdan uzaklaşma fikri ile -cihaddan alıkoyduğu için- ilim elde etme düşüncesinin reddedilmesi.

11) Emperyalistlerin varolmalarını yerli yöneticiler sağladığı, bu nedenle bunlar «yakın düşmanlar» olduğu için, emperyalistlerden önce yöneticilerle savaşmanın gerekliliği.

Kitaptan derlenen bu 11 husus; Mısır'da halk tarafından, yumuşak ve kolaylaştırıcı bir mesele olarak algılanan din ve dinî kavramlarda, büyük bir inkılâp sayılabilir. Bununla birlikte yazar Abdusselam, temel bir kaynak kabul ettiği fikhî mirasa dayandığından, Mısır'da İslâmî sahada fikhî birikime sahip olan çeşitli akım ve yönelişler tarafından kitap garipsenmemiştir. Çünkü kitap, herhangi bir siyasî ve örgütsel boyuttan uzak olarak, fıkıh kitaplarında da mevcut olan kültürel tezler ihtiva etmekteydi. Abdusselam bu meseleleri fıkıh kitaplarından çıkararak, çağımız ve İslâmî hareketle ilişkisini kurmaya çalışmıştır. Özetle söylemek gerekirse; selefî karakterin yazarın

tur. Tatarlar *el-Yasık* ismini verdikleri bir kitap yayınlamışlardır. Bu kitap, liderleri Cengiz Han'ın fikirleriyle birlikte, Yahudilik'ten, Hıristiyanlık'tan ve İslâm'dan alınma bazı fikirleri ihtiva etmekteydi. Tatarlar bu kitabı Müslümanlara uygulayarak onunla hükmetmeye başladılar. Diğer taraftan kâfirlerle anlaşarak, Müslümanlara karşı savaş açmışlardır. Bütün bunlar İbn-i Teymiyye'nin onların mürted olduğuna (Müslüman olduklarını iddia etmelerine rağmen) mallarının gasbına, kanlarının heder edilmelerinin caiz olduğuna dair hükmünü vermesine neden olmuştur. İşte İbn-i Teymiyye'nin bu fetvası, Mısır'da Cihad akımının düzene ve hükümete karşı tavırlarını belirlemede esas aldıkları fikhî dayanakların en önemlisidir.

⁹ Bu madde; ıslahatçı düşünceyi reddettiklerini, halk arasında İslâmî bir kamuoyu oluşturmak ve İslâm davetine çağrıda bulunmak prensiplerini kabul ettiklerini ve bu çizgiyi benimsemeyen İhvânı da tenkit ettiklerini ortaya koymaktadır.

düşüncesi üzerindeki etkisini yansıtan bu eser, selefi açıdan cihadın farz olduğunu anlatma çabasından ibarettir.

el-Farîdatu'l-Gâibe, Mısır'da Cihad örgütünün düşüncesini yansıtan tezlerin ilki değildir. Bu sahada, Salih Seriiyye'nin, Teknik Askerî Fakülte olayından sonra piyasaya çıkarılması yasaklanan *İman Risâlesi*'ne öncelik tanınabilir. İki kitap arasında bir karşılaştırma yapıldığında, İman Risalesi'nde yer alan, olaylara yaklaşım ve siyasî olgunluk Abdusselam'ın eserine göre daha iyi bulunmaktadır. Bu eser aynı zamanda meselelere bakışta Salih Seriiyye'nin esnekliğini, çeşitli konulardaki kültür birikimini sergilerken, yazarın selefi karakterden kurtulduğunu da göstermektedir.

Bu risalede yer alan bazı hususları sıralamak, durumun daha iyi anlaşılmasına yardımcı olacaktır.

1) Yöneticilerin küfrüne, toplumun cahiliyetine hükmetmek ve o beldeyi *darü'l-harb* kabul etmek gereklidir.

2) Küfür devletini İslâmî bir devlete çevirmek ve iktidara ulaşabilmek için, bakanlıklarda görev almanın, parlamento ve seçimlere girerek iktidara gelmenin ve eğer işe yarayacaksa parti çalışmalarına katılmanın ya da katkıda bulunmanın caiz olduğu kabul edilir.

3) İslâm cemaatinden gelen emirle, Müslüman şahıslar devletin çeşitli ihtisas alanlarında çalışabilir. Bu durumda idareye hâkim olmak veya bir baskı durumunda onun otoritesini hafifletmek veya başka bir yolla İslâm cemaatine yardım etmek için, bulunduğu makamı ve yetkilerini kullanabilir. Bu niyetle olduğu müddetçe bir Müslümanın, tâğûtî bir yönetimde bakan bile olmasında sakınca yoktur.¹⁰

4) Cihad, İslâm devletinin kurulması için tek yoldur.

5) Yönetim işini kâfirlere ve kâfir düzenlere bırakmak ve onlara saygı beslemek caiz değildir. Bunu yapan kâfirdir.

¹⁰ Salih Seriiyye'nin bu sözü açıkça çalışma imkânının bulunmadığı durumlara aittir. Bunu söylerken kendi görüşüne, Hz. Yusuf'un putperest Mısır Firavunu hükümetinin idaresi altında (!) çalışmayı kabul etmesini delil olarak getirmektedir.

6) İslâmî yönetim kurmaya çalışanlara karşı, kâfir bir yönetimi müdafâ ederek ölen kimse kâfirdir. Ancak zorla böyle bir duruma sürüklenmişse, o, niyetine göre muamele görecektir.

7) İslâm inancını benimsemeyen bir parti veya guruba katılan kimse kâfirdir. Yine uluslararası *masonluk* gibi cemiyetlere katılanlarla, İslâm'a aykırı *varoluşçuluk* veya *Brahmanizm* gibi felsefeleri kabullenenler de kâfirdir.

8) İslâm ve İslâmî harekete karşı kâfir devletin emirlerini yerine getiren herkes kâfirdir.

9) Bir Müslüman aday varken; komünist, sosyalist, milliyetçi v.s. bir adayı seçen bir Müslüman kâfir olur.

10) Devletin idaresi ile ilgili İslâm'a muhalif her kanun küfür kanunudur. Bu kanunları hazırlayan, hazırlanmasına katkıda bulunan veya onları tatbik sahasına koyan herkes kâfirdir. Yine herhangi bir itirazda bulunmadan veya karşı çıkınadan uygulayan da kâfirdir.

11) Bayrağa, meçhul askere selâm ve saygı; halka selâm gibi davranışlar cahiliye adetlerinden olup, şirkin görüntülerindendir.

12) «Dinî siyasete bulaştırdılar» diye İslâm davetçilerine karşı savaşanlar, bir taraftan İslâm'ı kabullenip diğer taraftan aykırı davranışlarda bulundukları için kâfir olmuşlardır.

13) «Din geri bırakıyor ve irticaya sevk ediyor» ithamıyla, dinî hükümlere karşı çıkanların hepsi kâfirdir. Yine Allah'ın hükümlerine karşı çıkıp, onu benimseyenler meselâ çağdışılıkla itham ettikleri İslâmî kıyafete karşı çıkanlar da, aynı hükme dâhildirler.

14) Ferdin bir İslâmî prensibi uygulamamasıyla, toplumun uygulamaması arasındaki farklılığı görmek gerekir. Buna göre, İslâm'ın esaslarından birini toplum olarak terketmek küfürdür.

İşte bu hususlar, Seriiye ile Abdusselam arasında, düzene karşı tutum, düzenin müessese ve varlığına muamele konusundaki ihtilâfların sebeplerini de ortaya koymaktadır. Bu ihtilâf noktalarında, iki şahsın karakter ve birikiminin de rol oynadığı düşünülebilir. Sahip olduğu kültürün yanı sıra İslâmî teşkilâtlar ve Filistin Kurtuluş hareketlerinde oldukça tecrübe-

si bulunan Filistin'li Salih Seriyne'nin şahsiyeti; geleneksel bir kültüre sahip olan, hareketsizliğin hâkim olduğu Mısır'da büyüyen, hiçbir önemli tecrübesi bulunmayan, mühendislikten mezun Muhammed Abdusselam'ın şahsiyetinden tamamen farklıdır.

Salih Seriyne'nin risalesinde yeralan; 'İslâmî harekete hizmet etmek ve onu desteklemek amacıyla çeşitli bürokratik kademelerde çalışmak, bakanlıklarda görev almak, seçimlere ve İslâmî parti çalışmalarına katılmak gibi esneklik payına sahip bütün tezler, M. Abdusselam hareketi ile Cihad hareketi tarafından genel olarak reddedilmiştir. Abdusselam, çeşitli meselelerde bilhassa düzen ve cihad ile ilgili konularda fakihlerin görüşlerine harfî harfine bağlı gelenekçi bir kimsedir.

el-Farîdatu'l-Gâibe adlı eserin nitelikleri ve ortaya çıktığı dönemin şartları Selefî tez ve fikrî bakımdan kitabın değerini daha da üstün hale getirirken, Teknik Askerî Fakülte olayının zamansızlığı, Salih Seriyne'nin eserinin fikrî üstünlüğünün yeterince ortaya çıkmasını engellemiştir.¹¹

3) Cihad Akımının Bugünkü Durumu

Enver Sedat'ın öldürülmesi olayında Halid İslâmbulî'yi vurucu bir tim olarak kullanan gurup, Abdusselam'ın kurucuları arasında olduğu Cihad örgütüdür. Örgüt, öldürme olayını terptilediği gibi, operasyona katılan elemanların hazırlanmasını da sağlamıştır. Örgüt daha önce de, liderlerinden biri sayılan Tarık Zümer kanalıyla Abbûd Zümer'i de silâhlandırmıştı.¹²

¹¹ *el-Farîdatu'l-Gâibe* kitabı mahdud sayıda basılmıştır ve ancak İslâmî sahada çalışan elemanlara dağıtılmıştır. Bundan maksad onları cihad hareketine çekmek ve bu hareketin meşruiyetine ikna etmektir. Kitapta özellikle toplumun kabullendiği selef dili tercih edilmiştir.

Ayrıca şunu da belirtelim ki Abbûd Zümer, öldürülme olayından hemen sonra teşkilâtın elinde bulunan bütün *el-Farîdatu'l-Gâibe* nüshalarının toplatılıp yakılması emrini vermiştir.

¹² M. Abdusselam tutuklanmadan kısa bir süre önce, arabasında meydana gelen bir olaydan dolayı iki ayağı alçıda olduğu halde, bizzat öldürme planını

İlk olarak Sedat'ın öldürülmesiyle başlayan, daha sonra Kahire'de bazı emniyet görevlilerinin öldürülmesi ve bazı olayların gerçekleştirilmesi ile devam eden hareketler, 80'li yılların başında Cihad örgütünün oynadığı stratejik rolü ortaya koymaktadır. Böylece hareket, başta İhvân teşkilâtı olmak üzere diğer İslâmî gurupların da dikkatini üzerinde toplamıştır. Ancak örgüt bu dinamik sıcaklığına rağmen, kitlelere mal olamadığı için, dinamizmi, mevcut düzen için bir tehlike, emniyet güçlerine karşı bir meydan okuyuş seviyesini aşamamıştır.

Bunun sebepleri hakkında, şu hususlar düşünülebilir:

- 1) Örgütün uzman ve aktif kadrolarını kaybetmesi,
- 2) İktisâdi sahada maddî imkânlardan mahrum oluşu,
- 3) Prensiplerine riâyet edeceği açık bir çalışma programının bulunmaması,
- 4) Eğitim ve çalışmalarında, geleneksel ve fikhî mirası tek kaynak kabul etmiş olması.

Başta yönetim olmak üzere, Cihad akımının karşılaştığı engellerin en büyüğünü, zikredilen bu dört husus oluşturmaktadır. Ayrıca bunların yanısıra, akımın gelişme ve oturması yolunda; Mısır gerçeğini, İhvân ve Selefîyye gibi ona karşı çalışan diğer İslâmî gurupları ve Cihad örgütünden ayrı olarak kendi görüş ve anlayışı doğrultusunda çalışan diğer cihadçı gurupları da çeşitli engeller olarak belirleyebiliriz.

Mısır'da Cihad akımı mensuplarının çoğunluğunu, İslâmî düşünce alanından uzak, uzmanlık alanında eğitim gören üniversite öğrencileri ile Ezher Üniversitesi öğrencileri oluşturmaktadır. Bu durum, İslâmî hareketlerin gelişmesinde talebe hareketleri-

yönetmiş ve devrim hazırlığına katkıda bulunmuştur. M. Abdusselam teşkilâtı ve çalışmalarını üç kurula ayırmıştır.

- 1 - Hazırlık (hazırlama) Kurulu
- 2 - İktisadi Kurul
- 3 - Davet Kurulu

Burada açıklama yapmakta yarar var. Bu sırada, öldürme olayından sonra, bir gurup radyoyu ele geçirip oraya hakim olmak için saldırıya hazırlanmak, başka bir gurup halkı ayaklandırıp tekbir sesleriyle yönlendirmek, diğer gruplar da Kahire'deki, başta emniyet merkezleri olmak üzere, çeşitli güvenlik merkezlerini ele geçirme görevini üstlenmişlerdi.

nin odak noktayı teşkil ettiğini göstermektedir. Nitekim son Cihad hareketinde tutuklananların çoğu öğrencidir ve bir bölümü uzun yılları kapsayan mâhkûmiyetler almışlardır.

Mısır Devlet Güvenlik Mahkemesi'nin, son Cihad davasına ait 462 no.'lu kararında, yalnız M. Abdusselam'a ait gurup değil, diğer guruplara mensup kişiler de yer almıştır. İstihbarat teşkilâtı bu davada, cihad çizgisini benimsemiş birçok kimse- nin birbiriyle ilişkisi olduğunu ileri sürmüş, ancak mahkeme bunu uygun bulmamıştır.¹³

Cihad davasında bütün mazlumlara yöneltilen, genel ithamlara ait metin (302), mahkeme kararlarının aynısıdır ve aşağıdaki şekildedir:

“ İtham edilen 269 kişiden dördü hariç -(İsâm el-Attar'ın liderleri olduğu, Mısırlı olmayan bu dört kişi, örgütün mâli düzenlemelerini yürütmekle sorumlu tutulmuşlardır)- diğerleri silâh zoruyla devletin anayasasını ve bu anayasaya dayanan yönetim biçimini, cumhuriyet düzenini değiştirmeye teşebbüs etmek; devlet başkanı ve yardımcılarının kâfir oldukları ve öldürülmelerinin mubah olduğu düşüncesinden hareket ederek terörist bir gurup oluşturmak; mevcut yönetimi silâhlı bir devrim yoluyla düşürerek, idareyi ele geçirmek; bu plânları gerçekleştirmek için devletin üst düzey yöneticilerini, siyâsî ve askerî önemli şahsiyetleri öldürmek; silâh temini için emniyet güçlerine saldırmak ve operasyon sırasında onların mukavemetlerini felce uğratmak; yönetime el koymak için, Savunma ve İçişleri Bakanlığı binalarını, radyo, televizyon ve telefon merkezlerini zorla işgale kalkışmak; yönetime hâkim olduklarını ilân ederek elemanlarını muhtelif görevlere tayin etmek ile itham edilmişlerdir.”

İtham kararının kapsadığı ana hususlar bütün guruplarla ilgili görülmüş, Sedat'ın öldürülmesinden önce ve sonra gerçekleşen ferdî plânda çeşitli olayların bile bu olayla ilgisi araştı-

¹³ Devlet, güvenlik ve istihbarat teşkilatınca ortaya konan büyük ifşaatlar sebebiyle Cihad davası hakkında verilen hükümlerden itham edilenlerin üçte ikisinden fazlası serbest bırakılmıştır. Devlet güçlerinin tahkikatı ve Cihadla ilgili yapılan mahkemeleri ile ilgili daha geniş bilgi için *es-Senevâtü'l-Multehime* adlı eserimize bakılabilir.

ılmıştır. Bu nedenle yapılan aramalarda, yakalanan diğer cihadçı guruplardan elde edilen silâh ve mühimmatın, Abdus-selam’ın örgütünden elde edilenlerden daha fazla olduğu görülmüştür. 1981 yılının Kurban Bayramı sabahında, el-Cemaatu’l-İslâmiyye mensupları tarafından gerçekleştirilen olaylardan sonra, Asyut’ta yollara atılan el bombaları ve hedefini arayan bombalar ile birlikte, bir başka cihadçı örgüte mensup elemanın evinde bulunan, patlamaya hazır bomba ve mühimmatın miktarı gerçekten büyük boyutlara ulaşıyordu. Nitekim dönemin İçişleri bakanı Nebevi İsmail bizzat bunları görebilmek için bölgeye gitmiş, televizyonda da halka gösterilmiştir.

Son olarak “Cihad akımının, İslâmî hareket sahasında bugünkü yeri nedir?” sorusuna geçerse; cevap, bugün cihad akımının sıkıntılı bir dönem geçirmekte olduğunu belirtmek olacaktır. Gurubun idareci kadroları ve önemli kişilerin çoğu demir parmaklıklar arkasındadırlar. Port-Said’de el-Cemaatu’l-İslâmiyye’ye mensup birkaç ferdin sınırlı çalışmalarının dışında, etkin bir aktivite henüz sözkonusu olamamaktadır. Cihad elemanları ise birçoğunun hapislerde bulunması; dışarıdakilerin de emniyet teşkilâtı tarafından tamamen tespit edilmesi ve sıkı kontrol altında bulundurulmaları yüzünden, davet sahasında irşad faaliyetleri ve yayın dağıtımı dışında faal bir çalışma yapamamaktadırlar.¹⁴

Cihad akımı tarafından gerçekleştirilen ve bir kısmı 462 no.’lu dava dosyasında yer alan önemli olaylar şunlardır:

1) 3.4.1980 tarihinde Eski Mısır bölgesinde bir kıptîye ait olan meyhanenin yakılması olayı. Bu olay nedeniyle 154, 55, 56 no.’lu kararlar, üç kişi, suçlu bulunarak hüküm giymişlerdir.

Olay tarihinin tutuklama döneminden bir yıl önceye rastlaması dikkat çekicidir.¹⁵

2) 1.8.1981’de, Şobra Leylâ bölgesinde, Hristiyan bir kadına ait olan kuyumcu dükkânına saldırılması, bir kişinin öldü-

¹⁴ Son zamanlarda Cihad örgütü ismiyle çeşitli yayınlar çıkmıştır. Bu arada Abbûd Zümer’e ait bir yayın da mevcuttur. Hapishaneden dışarı çıkartılarak geçen yıl Kâhire’deki mescidlerde dağıtılmıştır.

¹⁵ Bu üç kişi kendilerine isnad edilen bu ithamlardan beraat etmişlerdir.

rülmesi hadisesi. Bu olayda başta Abbûd Zümer olmak üzere 9 kişi itham edilmiştir.¹⁶

3) 3.8.1981'de Şobra Leylâ bölgesinde Nesre Kilisesi'ni tahrip olayı. Bu olayda Cihad davasının önde gelen isimlerinden; askerî eleman, komutan İsam el-Kamerî mahkûm edilmiştir.¹⁷

4) 11.1.1981 'de Şobra sahilinde, bir kişinin yaralandığı, istihbarattan bir kişinin de öldürüldüğü olay. Bu davada 3 kişi hüküm giymiştir.¹⁸

5) 13.10.1981'de Harem bölgesinde güvenlik güçlerine karşı koyma olayı. El bombaları ve makinalı tüfeklerin kullanıldığı olayı aslında bir subay olan Abbûd Zümer ile amcasının oğlu Tarıku'z-Zümer yönetmişlerdir. Tarık teslim olmadan önce bacağından kurşun yarası almıştır.

6) 22.10.1981'de evi muhasara edilen bir Cihad mensubunun, güvenlik güçlerine karşı koyması sonucu öldürülmesi. Bununla ilgili davada evde bulunan bir kişi tutuklanmıştır.¹⁹

7) 24.10.1981'de Kahire Babu's-Şa'riyye bölgesinde, emniyet güçlerinin Cihad elemanlarını ele geçirmek için giriştiği ve bunlardan birinin öldürüldüğü Cemâliye olayı.²⁰

8) Şobra emniyet merkezine ait bir karargâha el bombası atılması hadisesi. Bu olay nedeniyle tutuklanan bir kişi, sonradan beraat etmiştir.

¹⁶ Bu olayın birçok mensubu, üç sene hüküm giyen bir kişiden başka, uzun senelere mahkûm edilmişlerdir. Bir kısmı da beraat etmiştir.

¹⁷ Askeriyede subay olan el-Kamerî, Cihad davasının 150 no'lu sayısıyla itham edilenler arasındadır. Daha önce ordu içerisinde isyan hareketini idare etmek ve mevcut düzeni devirmek gayesiyle, subaylardan oluşan gizli bir teşkilât kurmak ithamıyla iki defa mahkûm edilmiştir. Birinci davada bir sene hapis cezasına çarptırılmış, diğer mahkemede ise yedi sene hüküm giymiştir. Fakat yakalandıktan sonra emniyet güçleri tarafından kaçırılmıştır.

¹⁸ Bu olayda iki kişi müebbet hapse mahkûm edilmiş, üçüncüsü ise beraat etmiştir.

¹⁹ Bu şahıs beraat etmiştir.

²⁰ Bu olayda Subay el-Kamerî de vardı. Öldürülen ve yaralananlar arasında güvenlik mensuplarının sayısı oldukça fazla idi. Hükümet radyodan, bu olayın detaylarını ve güvenlik mensupları içerisindeki zararın boyutlarını bildirmekten kaçınmıştır.

Bu olaya katılanların Subay el-Kamerî ile birlikte toplam üç kişi olduğunu da belirtelim.

İMAN RİSALESİ ile el-FARİDATU'L-GÂİBE

kitapları arasındakiönemli ayrılık noktalarını gösteren tablo:

ANA MESELELER	İMAN RİSALESİ	EL-FARİDATU'L-GÂİBE
Toplum	Câhilî	Cahilî
Hükümet	Kâfir	Kâfir
Siyasî çalışma	Caiz	Caiz değil
Cihad	Vardır	Vardır
Halk	İslâm ve idareye karşı tutumuna bağlıdır	Müslüman
İçtlihad	Caiz	Caiz değil
Resmî yerlerde görev	Olur	Olmaz

Not: Allah'ın indirdiği ile hükmetmeyen yönetimlerin özellikle Sedat'ın kâfir olduğuna dâir hüküm, Yeni Cihadçı akım tarafından gündeme getirilmesine rağmen; gerçekte bu hüküm, «İman Risalesi»nde açıkça görüldüğü gibi, daha önce Salih Seriyeye tarafından kesin olarak ortaya konmuştur.

AKIMLAR	REJİM	HÜKÜ- METLER	HALKLAR	CİHAD*	SİYASİ EYLEM**	DEVLET FİKRİ***	HALK İLGİSİ
İHYÂN	Müslüman	Müslüman	Müslüman	vardır	vardır	açık değil	büyük
KUTUPÇULAR	câhili	kâfir	kararsız	vardır	yoktur	açık değil	ağırlığı yok
TEKFİR	kâfir	kâfir	kâfir	yoktur	yoktur	yoktur	ağırlığı yok
CİHADCI İSLÂM CEMAATİ	Müslüman	ortada	Müslüman	vardır	yoktur	açık değil	ağırlığı yok
SELEFİLER	Müslüman	Müslüman	Müslüman	yoktur	yoktur	yoktur	sınırlı
CİHAD	câhil	kâfir	Müslüman	vardır	yoktur	açık değil	ağırlığı yok

*Cihad: Hükümetlere karşı cihad.

**Siyasi eylem: Seçimlere katılmak, parti ve ilgili diğer çalışmalar.

***Devlet fikri: Yönetim ile ilgili bir görüşün varlığı; İslâmî devletin şeklini, siyasetini, tavır ve tutum prensiplerini belirleyen bir programın var olması.

III. FİLİSTİN MESELESİNDE AKIMLARIN TUTUMU

Mısır'da faaliyet gösteren İslâmî akımların, Filistin meselesinin halli konusunda buluştukları ortak nokta, bu meselenin tek çözüm yolunun *silâhlı mücâdele* olduğudur.

1948 savaşında İhvân, Yahûdilere karşı bilfiil silâhlı mücadele yürütmüş; Şeyh Hafız Selâme komutasında diğer birçok akımlar da, Süveyş Kanalı harbinde savaşmışlardır.

Müslümanların Yahûdilere karşı takınmaları gereken kesin tavrı ortaya koyan İslâmî hükümler, şu âyetlere dayanmaktadır:

İnsanlardan mü'minlere karşı en çok düşmanlık besleyenlerin, yahûdi ve müşrikler olduğunu görürsün. [Kur'an, 5/82]

Ne zaman savaş ateşini körükleseler, Allah o ateşi giderir. [Kur'an, 5/64]

Yahûdilerin İslâm dini ve Müslümanlara karşı tutumlarıyla ilgili olarak hadis kitaplarında yer alan pek çok hadisten hareketle, İslâmî akımların Arap-Siyonizm mücadelesindeki tavırları; vatancılık kimliğini reddetmek şeklinde tezahür eden; kültürel ve usûlî bir tavır olduğu kadar, İslâmî olmayan herhangi bir düşünceye karşı mücadeledir de. Bu yüzden Arap-Siyonizm savaşı gerçekte, Müslümanlarla Yahûdiler arasında diğer bir ifadeyle İslâm ile Yahûdilik arasında bir savaştır. Bu sebeple İslâmî açıdan yaklaşıldığında Filistin meselesi sadece arapların değil, bütün Müslümanların meselesi olarak değerlendirilmelidir. Yine bu savaşta, Yahûdiler nasıl Tevrat silâhını kullanıyorsa, Müslümanlar da Kur'an silâhını kullanmalıdırlar.

Gerçek şu ki, İslâm inancının gerektirdiği bu tutum, değişik temel görüşlere sahip İslâmî akımlar tarafından farklı farklı uygulanmaktadır. Şimdi, konunun açıklık kazanabilmesi için, İslâmî akımların Filistin meselesindeki görüş ve tavırlarını ayrı ayrı sunuyoruz:

A) İhvân'ın Tutumu

İhvân, Yahûdilere karşı *ed-Da've* dergisi aracılığıyla ortaya koyduğu sert, saldırgan hücumlarına rağmen, Mısır-İsrail barış antlaşması karşısında aynı sertliği sürdürememiş; suya sabuna dokunmayacak, böylece ne Sedat'ı ne de İslâmî çevreleri rahatsız etmeyecek bir politika izlemeyi tercih etmiştir.¹

Ancak bu tutumu başta Hizbu't-Tahrir olmak üzere Camp-David anlaşmasına karşı çıkan bazı İslâmî akımları rahatsız etmiş ve İhvân, Sedat'ı desteklemekle itham edilmiştir.

Londra'da yayımlanan *el-Havadis* dergisinde, İhvân'ın lideri merhum Ömer et-Tilmisânî'nin, siyonizm örgütü ile yapılan anlaşmanın tarafından desteklendiği şeklinde yorumlara yol açan bir konuşması yer almıştır. Tilmisânî'nin bu görüşü, Mısır dışında yayımlanan *el-Âlem* dergisinde de yer almış ve bu yazı, Kahire'de yayımlanan *el-Muhtaru'l-İslâmî* tarafından şu şekilde aktarılmıştır.

"Basını dikkatle takip edenler *el-Havadis* dergisini okumuşlardır. Orada Tilmisânî «herkesin hakkı sahibine verilmelidir» prensibinden hareketle, anlaşmaya karşı çıkmamaktadır. Tilmisânî bu prensibi şöyle açıklıyor: «Herkesin hakkı sahibine verilmelidir» sözünün anlamı nedir? Filistin, sahiplerine iade edilmelidir. Peygamber (s.a.v.) mütareke ve anlaşma olayını bize meşru kılmıştır. Nitekim kendisi de Medine'ye girerken Yahûdilerle, Medine'de de müşriklerle anlaşma yapmıştır. Bütün bunlar göstermektedir ki, anlaşmaya mâni herhangi bir şer'î sakınca mevcut değildir. Ben, her hak sahibine verilme-

¹ Bkz. *ed-Dâ've* dergisinin Camp-David Anlaşması ile ilgili sayıları.

lidir esasına dayanarak anlaşmaya davet etmişsem, bunda ne şer'î, ne askerî, ne siyasî ne de iktisadî açıdan kınanacak bir şey yoktur... Huzurlarınızda şunu ifâde edeyim ki, New York bölgesine mensup Yahûdi asıllı bir kongre üyesi, bana şunu söylemişti: «-Filistin probleminin çözümü için dört teklifim var: İlki; Arap ve Yahûdi halkı tek bir masa etrafında toplanmalıdır...» Bu birinci maddeyi benim kabul etmeyeceğimi sanmıştı. Oysa ben İsrail'le, bir, iki, üç veya beş sene içerisinde anlaşma yapılmasına taraftarım. Günler ne getirir, yarın ne yapılır bilemem. Şüphesiz Allah bir durumu diğer bir duruma çevirmektedir. Bir törende Sedat'la karşılaştığımda, barış anlaşmasına niçin karşı çıktığımı sordu. Ben de, sözleşmeye siyasî açıdan karşı çıkmadığımı, fakat İslâm'a göre, Müslümanlara ait bir bölgenin gayri müslimler tarafından zorla işgal edilmesinin kabullenilemeyeceğini belirterek, izahatta bulundum..."²

B) Kutubcu Akımın Tutumu

Daha önce belirtildiği gibi, Kutubcu akımın Arap dünyasında cereyan eden olaylar ve meseleler karşısındaki tutumu, yeterince açık değildir. Bu akım siyasî eyleme karşı çıkararak, fert ve cemaatin inançla ilgili yapısına değer vermektedir. Akım, siyasî sahada herhangi bir çalışmaya girişmeksizin, düzenden uzak bir şekilde yaşamaktadır.

Ancak bu tutum, akımın Filistin meselesinde, silâhlı mücâdeleyi meşru kabul etmediği anlamını taşımamakla birlikte, Yahûdilere karşı cihad hareketi, şu anda akımı ilgilendirmemektedir. Çünkü kendilerinin henüz mustaz'af konumunda bulundukları bir merhalede ve İslâmî devlet ile Müslüman toplumun bulunmadığı şu dönemde, cihadın varlığı akım taraftarlarına göre sözkonusu değildir.

² *el-Muhtaru'l-İslâmî*; Haziran 1986, sayı 43. Tilmisânî'nin *ed-Dâ've* dergisinde yaptığı açıklamalar ile Sedat'la yaptığı son konuşmalarda ve bu dergide yer alan makalede ileri sürdüğü görüşler arasında çelişkiler görülmektedir.

C) Tekfîr Akımının Tutumu

Tekfîr Akımının rejime karşı benimsediği Uzlet görüşü; İslâmî devlet, cihad meseleleri, toplumla ilgili muameleler ve Filistin meselesinde de geçerlidir. Buna göre, Tekfîr akımı Yahûdilere karşı silâhlı bir mücadeleye inanmakta, ancak bu mücadelenin zamanı konusunda diğer akımlardan ayrılmaktadır. Tekfîr akımının görüşlerine göre bu silâhlı çatışma ancak âhîr zamanda, Müslümanlarla Yahûdiler arasında çıkacak büyük savaşta gerçekleşecektir ki; inançlarına göre her taş, arkasında gizlenen Yahûdiyi -öldürmeleri için- Müslümanlara haber verecektir.

D) el-Cemaatu'l-İslâmiyye'nin Tutumu

Bu cemaatın tutumu da, Yahûdiye karşı cihad faaliyetini İslâm devletinin varlığına bağlayan Kutubcu akımın tutumundan pek farklı değildir. Ancak düzene ilişkin görüşleri ve olaylara bakış açısı, geleneksel kültür ve selefî karakter yapısından kaynaklandığı için; Suudi Arabistan gibi İslâm'ı tatbik eden (!) herhangi bir devlet cihad bayrağını açarsa -belki şimdi bile- Yahûdilere karşı cihadın caiz olduğunu kabul edebilir.

Yayınlanmış yayın ve kitaplarından; özellikle cemaatin yayın organı durumunda bulunan *Kelimetu'l-Hakk* dergisinin yorumlarından açıkça anlaşıldığı üzere el-Cemaatu'l-İslâmiyye, Arap dünyasında Filistin meselesini çözmeyi hedefleyen siyasî çalışmaların hepsine, kesinlikle karşı çıkmaktadır.

E) Selefî Akımın Tutumu

Görüş ve çalışmaları sadece geleneksel sınırlar içinde kaldığı için, bu akım Mısır'da belirgin bir siyasî mücadeleye girişmemiştir. Bu yüzden, şer'î açıdan Filistin meselesinin çözümünde silâhlı mücadeleyi kabul etse bile, bu konuda köklü bir siyasî anlayışa sahip değildir. Bu konuda meydana gelen siyasî gelişmelere karşı da sessiz kalmaktadır.

Selefî akımın çağdaş rejimleri kabul edip, onlarla muameleyi caiz görmesi hasebiyle; bu idarelerden herhangi birinin Yahûdiye karşı cihad açması durumunda, -bilhassa bu cihadi selefî hareketin merkezi ve kıblesi sayılan Suudi Arabistan ilân ederse- bunu öncelikle caiz görecekləri kanâati hakim durumdadır.

F) Cihad Akımının Tutumu

Cihad akımı, el-Cemaatu'l-İslâmiyye ve Kutubcular gibi bir İslâm devleti kurulmadıkça veya Allah'ın şerâtını tatbik eden bir devlet O'nu ilân etmedikçe, hali hazırda Yahûdiye karşı cihadın söz konusu olmadığını kabul etmektedir. Bu yüzden Arap dünyası ile Siyonizm arasında gerçekleşecek silahlı bir çatışmaya taraftar değildir; bunları etkin bir neticesi olmayan köksüz saldırılar olarak görmektedir. İhvân'ın, mevcut hükümetler veya rejimlerden birinin idaresi altında bile Yahûdilerle savaşın caiz olabileceği konusundaki görüşüne karşı çıkmakta, bu savaşların meseleyi çözeceğine inanmamaktadırlar.

Cihad akımı ayrıca, Filistin problemiyle ilgili bölgesel Arap dünyası ve uluslararası düzeyde yapılan tüm siyasî girişimlerin, siyonizmin varlığına hizmet ettiği görüşündedirler.

**IV. İSLÂM DİNİNİN UYGULAMAYA
KONULMASI AÇISINDAN AKIMLARIN
DURUMLARI**

Mısır'da İslâmî bir sistem uygulanması konusu, hem Müslümanların düşüncelerinde büyük bir yer tutmakta; hem de İslâmî akımların ana meselelerinden birini teşkil etmektedir. 1970'li yıllarda bu konu İslâmî akımların en önemli meselesi durumundaydı; bu nedenle Millet Meclisi'ne kadar uzanarak, üzerinde tartışılan millî meselelerin başında yer almıştı.

Millet Meclisi kulislerinde İslâm'ın tatbiki tartışması sürerken, Mısır rejiminde çeşitli değişiklikler meydana geldi ve neticede hükümet, İslâm şeriatı dosyasını dürüp, çözüm bekleyen diğer problemler arasında bir köşeye bıraktı. Fakat bu, İhvân ve çizgisindeki İslâmî akımları, çalışmalarında ve İslâm Şeriatının tatbikine davet konularında ümitsizliğe sürüklemedi.

Mısır hükümetinde zaman zaman meydana gelen çatışmalar ve son olaylar bu Şeriatı tatbik düşüncesinin hâlâ güçlü olduğunu göstermektedir. 1981 yılındaki olaylarla tekrar gündeme gelen bu düşünce, İslâmî akımların da sınırlarını aşmış; son milletvekili seçimlerinde bu görüşe karşı partilerin bile önem verdiği ve slogan olarak kullandığı bir konu haline gelmiştir.

Bu husus, 1981 olaylarının ve bunun neticesinde ortaya çıkan İslâmî akımların, siyasî plâtförmda meydana getirdiği sarsıntıyı göstermesi bakımından önemlidir.

A) İhvân'ın Tutumu

1970'li yılların başından beri Mısır'da Şeriatın tatbik edilmesi çabalarının öncülüğünü yapmıştır. Cemaatin yayın organı olan *ed-Da've* dergisinde yoğun bir biçimde yayımlanan makaleler, araştırmalar ve İhvân mensupları tarafından yazılan çeşitli yazılar bunun açık bir göstergesidir. Dergide yer alan bir yazıda şöyle denmektedir: "İslâm Şerîati'nin tatbikini istemek davete başladığı günden itibaren İhvân'ın ilk prensibi olmuştur. İhvân Cemaati'nin kurucusu ve ilk genel mürşidi durumunda bulunan Hasan el-Bennâ'nın sesi 50 yıl önce ilk defa bu isteği dile getirirken duyulmuştur. Üstâd el Hudeybi'nin metodu da aynen bu olmuştur; Zira İhvân teşkilâtı bu hedefe köklü bir şekilde imân etmiş bulunmaktadır."¹

Teşkilât liderlerinden et-Tilmisânî'de şunları söylemektedir: "Bu Müslüman ülkede İhvân'ın, İslâm Şeriatı'nın tatbikini isteyenlerin başında bulunduğu konusunda hiç kimsenin şüphesi yoktur. Bu 1928 yılında davetlerine başladıkları ilk günden beri böyledir. Bu nedenle İhvân'ın başına gelenleri bilmeyen kalmadı. Bütün bunlara rağmen İhvân hiç bir gün, hiç bir hükümete karşı zorluk çıkarmamış, saldırmamış, tenkit ve ithamlarda bulunmamıştır. Hükümetlere karşı yürüyüşlere girişmemiş, toplantılara kalkışmamıştır. Çünkü bu alını açık tarihi ile İhvân, Allah'a davet konusunda kullandığı yöntemle! heyecanların ve taşkınlıkların gerçekleştiremeyeceği birçok şeyi gerçekleştirmiştir."²

Ancak İslâm Şerîati'nin tatbiki konusunda İhvân'ın bu dayanıklılığı lâik Vefd partisiyle anlaşma yapması ve Millet Meclisi'ne girmesinden sonra kaybolmaya başlamış, lâiklik aleyhindeki kesin tavırlarında da bir gerileme ortaya çıkmıştır. Böylece temel prensipleri olan İslâm Şerîati'nin tatbik çalışmalarında basamak basamak metodunu seçmiş olmaktadır. Bu konuda et-Tilmisânî şöyle demektedir: "Bugün biz, uygulamanın adım

¹ *ed-Dâ've*; Mart 1979, sayı 34. Bu sayıda Salih Aşmevî'nin bir makalesi vardır.

² *el-Muhtaru'l-İslâmî*; Haziran 1986, sayı 34.

adım tedricen olmasını istiyorsak; bu, geçmişî inkâr veya kendi kendimizle çelişmemiz anlamını taşımaz. Biz hiç değişmeyen ve bâtılın yanaşmadığı, Hakim olan Allah tarafından indirilen ve hiç bozulmayan ezelî metodu takib ediyoruz. İç ve dış durumumuzu gereği gibi değerlendiriyoruz. Yaptıklarımızın ve söylediklerimizin sonucunu hesaba katmadan, bir takım anarşik olayları irtikâb ederek her hangi bir hükümeti devirmek istemiyoruz. Hükümete talip ve bu konuda ısrarlı isek, bize düşen önce Allah'ın dinini kendi nefsimize uygulamak, sonra insanlardan onu istemektir.”³

B) Kutubcu Akımın Tutumu

Bu akımın rejim ve bilhassa hükümetler karşısında benimsediği kesin tavır yönetimlerle her çeşit diyalogu kesmeyi öngördüğünden, Şeriatı tatbik çalışmalarını ve bu konuda propagandayı kabul etmemektedir. Böylesi çalışmaların; Allah'ın dînîne karşı çıkan, İslâm'la çatışan yönetimlere *meşrûiyyet kılıfı* giydirmekten başka bir şey olmadığı görüşündedirler.

C) Tekfîr Akımının Tutumu

Bu akım, toplum ve hükümetlerin kâfir olduğu görüşünü benimsediğinden Şeriatı uygulamaya çalışmalarına esastan karşı çıkmaktadır. Çünkü İslâmî olmayan yönetimlerden İslâm Şeriatının tatbikini istemek akımın mantığına ters düşmektedir.

³ a.g.e. Tilmisânî bu sözü aynen söylemiştir. Londra'da yayımlanan *el-Mecelle-tu's-Suûdiyye* dergisinin 29.12.1984 tarihli 255. sayısında yayınlanan röportajda bu tutumunu yinelemiştir. Bu husus, *el-Verd* gazetesinin 7.3.1985 tarihli sayısında da belirtilmiştir.

Belirtmek gerekir ki, İhvân'ın Şeriat'ın tatbiki meselesindeki bu yeni tutumu hükümetin ve Vefd Partisinin tutumuyla benzerlik (hatta aynılık) arz etmektedir. Bu tutum, Şeriat'ın tatbiki için uğraşan davetçilerin lideri durumunda bulunan Şeyh Salâh Ebû İsmail'in Millet Meclisi'ne girmesine sebep olmuştur. Önce Vefd Partisinin bölünmesine, sonra da İhvân'ın parçalanmasına yol açan Salâh Ebû İsmail, Şeriat'ın tatbikine karşı hükümeti, Vefd Partisi ve İhvân Teşkilâtı'nı üçlü bir anlaşmaya davet etmiştir.

Diğer açıdan bazı hükümetler, hatta Mısır hükümeti tarafından Şeriat tatbik edilmiş olsa bile, bu oran Müslüman bir ülke olması için yeterli değildir. Akıma göre Müslüman bir devletin var olabilmesi için, dünyanın sonu ile ilgili bazı haberlerdeki şartların gerçekleşmiş olması gereklidir. Bu yüzden kurulan İslâmî devletlerin geçerliliği yoktur.

D) el-Cemaatu'l-İslâmiyye'nin Tutumu

Bu cemaat Mısır'da Şeriat'ı tatbik faaliyetlerine yardımcı olan İslâmî akımlardan biridir. Bu tutumu, düzene ve hükümetlere bakışını etkileyen geleneksel anlayışından kaynaklandığı gibi, hükümetlerle işbirliği yapma prensibine karşı olmayışlarına da dayanmaktadır. Gerçekte bu akımın hükümetlere karşı kesin ve akıdevi bir tutumu yoktur. Ancak Mısır'da İslâm Şeriatı'nın tatbiki konusundaki çalışmalarda meydana gelen çalkantılar ve hükümetin aldığı tavır, akımın kendi tutumunda bir takım gerilemelere sebep olmuştur. Sonuç olarak akımın hükümete karşı kesin tavrı ve Şeriatı tatbik fikri de zayıflamıştır.

E) Selefi Akımın Tutumu

Selefi akımın, düzenin ve hükümetlerin Müslüman olduğu yolundaki kabulleri ve toplumda oluşturmak istedikleri değişikliklerde ıslâh yolunu benimsemeleri, akımı; Şeriatı tatbik konusunda daha yavaş olmaya yöneltmiştir. Çünkü Selefi akıma göre Şeriat'ın tatbiki toplumun fesat ve hurafelerden temizlenmesi yolunda atılacak adımlarla mümkün olacaktır. Bu nedenle tüm çalışmalarını kültürel alana hasredip, akide ve bîd'atler dışında hiç bir şeyle ilgilenmediği için Selefi akım; siyasî çalışmalara girmemekte, rejim meseleleri ve olayları ile ilgilenmemektedir. Bundan dolayı, Şeriat'ın tatbik edilmesini istiyor ve ona inanıyorsa da bu mesele karşısında açık seçik bir tavırları yoktur.

F) Cihâd Akımının Tutumu

Cihâd akımının Şeriatı tatbik meselesindeki tutumu Kutubcuların tutumu gibidir. Akım bu konuyu câhili düzenin aksaklıklarını düzeltmek, kâfir hükümetlere meşrûiyyet kazandırmak, böylece Müslümanları uyuşturmak ve saptırmak olarak görmektedir.

Sonuç olarak Mısır'da Şeriat'ın tatbiki çalışmalarını benimseyen üç akım mevcuttur. Bunlar İhvân teşkilâtı, Selefîler ve el-Cemaatu'l-İslâmiyye'dir Kutubcular, Tekfîr ve Cihad akımları ise buna karşı çıkmakta ve benimsememektedirler.

V. İSLÂMÎ AKIMLARIN İRAN İSLÂM DEVİRİMİNE KARŞI TUTUMLARI

Daha önce çeşitli yönleriyle ele aldığımız İslâmî akımların, İran Devrimine karşı tutumlarına şöyle bir bakarsak, genel olarak bir belirsizlik ve çekingenliğin hâkim olduğunu görürüz. Şia ve inançlarına daima şüphe ile bakan geleneksel karakterin, İslâmî akımlara bir yansıması olan bu tavır, akımların çoğuna sinmiş durumdadır.

Tarih boyunca ortaya çıkan birçok ekoller ve bilhassa Hanbelî ekolü Şia mezhebini küfürle itham eden bir anlayışa ve düşmanca bir tavra sahip olmuştur. Geleneksel kültüre bağlı ve onu eğitim-öğretim sahasında tek esas kabul eden İslâmî akımlar da, Şia'ya karşı bu geleneksel mirastan devraldıkları yaklaşım ile Şia imamlarının önderliğinde Şia mezhebine bağlı İran halkının gerçekleştirdiği İslâm Devrimi'ne karşı tutumlarını birbirine karıştırmaktadırlar. Ancak bu durum, 1979 yılında gerçekleştirilen Devrimin, ilk zamanlarda Mısır Müslümanlarının ve İslâmî akımların ilgi ve desteğini kazanmasını engelleyememiştir. Nitekim o günlerde Kahire caddelerinde İmam Humeynî'ye ait posterler boy göstermeye başlamış; devrik İran Şah'ının Mısır ziyareti sırasında da protesto gösterileri düzenlenmiştir.

Fakat Devrim'den bir kaç sene sonra, özellikle İran-İrak savaşının uzamasıyla, bu ilgi ve destek azalmaya başlamış; İslâmî akımların Devrim'e karşı tutumlarında bir gözden geçirme ve gerileme dönemi başlamıştır. Şiddeti gittikçe artan bu olumsuz tavır alış, son zamanlarda mezhepçilik yaygaralarına dönüş-

müş bulunmaktadır. Şia'ya muhalefet ve saldırı çemberi, gün geçtikçe, dikkat çekici bir şekilde genişlemektedir. İslâmî kitap piyasasını âdeta işgal eden Şia aleyhtarı ve İran Devrimi hakkında şüpheler uyandıran birçok kitap ve araştırma, bunun bir göstergesidir. Bu tür yayınlar çok az bir ücret karşılığında satılmakta, çoğunun kaynağı da bilinmemektedir.¹

Şia'nın hemen hemen hiçbir varlığının söz konusu olmadığı Mısır'da, Şia'ya karşı bu düşmanca saldırıları körükleyen sorumlu kaynağı ve olayın perde arkasını aydınlatmaya çalışmak, bu çalışmanın konusu dışında kaldığından; sadece İslâmî akımların tutumuna değineceğiz. Bu konuda yapılabilecek en genel değerlendirme, akımların İran Devrimi'ne karşı yüzeysel, gerçeği anlama cehdinden uzak bir tavra sahip olduğudur. Bu tavır da, bugünün Şia'sı ve Şiî yaşantısından değil; zihinlerdeki geleneksel Şia anlayışından kaynaklanmaktadır.

A) İhvân'ın Tutumu

İhvân Cemaati, Mısır'da, Şia'ya karşı mutedil bir tavır takınan tek İslâmî akım sayılabilir. Akım, Şia'yı bir mezhep olarak görmektedir.

İran İslâm Devrimi'nin gerçekleştirilmesinden sonra İhvân cemaati, Devrim'i desteklediğini göstermek ve Devrim liderini tebrik etmek için bir heyet göndermiş² *ed-Da've* dergisini de

¹ Bu kitapların bir kısmı Pakistan'dan gelmektedir. Bir kısmı da Irak Baas Partisi ağzını ve terminolojisini kullanmaktadır. Mısır'da bu türlü kitapların yayınlanması için, Irak Sefareti büyük çaba göstermekte ve destek sağlamaktadır. Ayrıca, Şia'ya ve İran İslâm Devrimi'ne karşı savaş açan bir kaç İslâmî eğilimli şahıs ortaya çıkmıştır. Şeyh Salâh Ebû İsmail, Ezher Şeyhi Câdül-Hak ve Dr. Abdu'l-Munim en-Nemir bunların başında gelmektedir.

² İhvân Teşkilâtı, Şia ile Ehl-i Sünnet arasındaki mezhebî ayrılıkların yeniden gündeme getirilmesine karşı çıkmaktadır. Zira İhvân'a göre; Ehl-i Sünnetle Şia arasındaki ihtilâf, köklü bir ihtilâf değildir ve temel konulara dayanmaktadır. Bu nedenle İran-İrak Savaşı iki Müslüman devlet arasında yapılan ve Şeriat tarafından onaylanmayan bir savaştır. Bu görüşler et-'İlmisânî tarafından *el-Muhtaru'l-İslâmî* dergisinin Haziran 1986 tarihli 43. sayısında dile getirilmiştir.

Müslüman kamuoyunda Devrim'e ilgi uyandıracak yayınlar yapmakla görevlendirmişti. Ancak başlangıçtaki bu olumlu tavır uzun sürmemiş, çeşitli siyasî gelişmeler İhvân'ın tutumunu değiştirmesine yol açmıştır. Bu siyasî gelişmelerden biri Suriye'de, Hafız el-Esed rejimine karşı İslâmî mukavemet hareketinin yoğunlaşması ile meydana gelen olaylar, diğeri ise İran-İrak savaşının başlamasıdır. İran rejiminin, Suriye'de Müslümanları ortadan kaldırmaya çalışan Hafız el-Esed rejimine yardım etmesi, İhvân'ın tavrındaki değişiklik için gösterdiği en önemli nedendir. Sedat rejiminin Irak'ı destekleyerek İran'a karşı düşmanlığını ilân etmesi ve bu konuda İhvân'a yaptığı baskılar da önemli bir sebep sayılmalıdır. İhvân'ın Suudi Arabistan yönetimiyle ilişkileri ise işin bir başka yönüdür. Bilindiği gibi İhvân Cemaati bu yönetimle iyi ilişkiler içindedir ve büyük destek görmektedir. İran-İrak anlaşmazlığında Irak lehinde tavır koyan Suud yönetiminin bu tercihinin İhvân'a yansması, bu nedenle doğal kabul edilmelidir.

Hükümetlerle ve yönetimlerle mümkün olduğu ölçüde iyi geçinme prensibini benimsemiş olan İhvân, işte bu gibi sebeplerle İran Devrimine başlangıçta verdiği desteği çekip, suskunluk tarzında yeni bîr politika izlemeye koyulmuştur.³

Ayrıca Mısır'da Sedat'ın öldürülmesi, Cihad hareketinin ortaya çıkışı ve tutuklama döneminde meydana gelen hadiseler

Millet Meclisinde İhvân'ı temsil eden bir kişi olarak görev yapan Şeyh Salâh Ebû İsmail ise, Irak ziyareti sırasında İhvân'ın Irak tarafını tuttuğunu ifade eden açıklamalarda bulunmuştur. et-Tilmisânî'nin sözü edilen dergide yaptığı açıklamalarda, bu görüşlerin Ebû İsmail'in kişisel görüşleri olduğu belirtilmiştir.

Salâh Ebû İsmail, açıkça Irak tarafını tutmakta, Irak tarafıyla ilişkilerini güçlendirmekte, İran'a ve İmam Humeyni'ye saldırarak çeşitli ithamlarda bulunma tavrını sürdürmektedir.

³ *ed-Dâ' ve dergisinin İran Devrimi'nin gerçekleştirilmesinden sonraki sayılarına bakılabilir. Bilhassa Mart 1979, 34. sayıda yer alan bir makaleye bakılmalıdır. Makale Haçlı ve komünistlerin tuzakları ile Müslümanların emelleri arasında Humeyni başlığını taşımaktadır.*

İhvân'a sempatisi bulunan *el-İtisâm* dergisi de, başlangıçta İran Devrimi'ni destekleyici yayınlar yapıyordu. Ancak şimdilerde bu tutumunu değiştirmiş, Şîa ve Devrim'e karşı savaş ilân etmiştir. H. 1400 Zilhicce, 1401 Muharrem. 1401 Safer sayılarına ve 1985-1986 yılları arasında çıkan tüm sayılara bakılabilir.

sırasında İhvân, genel politikası gereğince, her türlü aşırı davranıştan ve otoriteye karşı cihad fikrinden uzak olduğunu tekrar tekrar ilân etmiştir. Hükümete karşı, ılımlı bir akım görüntüsüne bürünmeye özen gösteren ve bu tutumunun doğruluğuna inanan İhvân'ın; cihadçı bir strateji benimseyerek Müslümanları Arap hükümetlerine, bilhassa Mısır hükümetine karşı ayaklanmaya çağıran İran Devrimine karşı, ilk zamanlar verdiği desteği çekmesi, kaçınılmaz bir sonuçtur. Böylece İhvân, ilişkide bulunduğu çevrelerden gelebilecek İran yandaşı ithamlarına maruz kalmaktan da kurtulmuş olmaktadır.

B) Kutubcuların Tutumu

Mısır şartlarında siyasî bir görüntü arz etmekten kaçınmayı esas kabul eden Kutubcular, İrân devrimiyle ilgili olarak da açık bir tavra sahip değillerdir. Fakat akım taraftarlarının geleneksel kültüre bağlılığı, idarecilerinin Suud'la ilişkileri ve orada ikâmet etmeleri neticesinde, son zamanlarda Selefi görüşler akım içinde kabul görmeye başlamıştır. Bunda, akıma İhvân-ı Müslimîn ve Selefi cemaatler tarafından yöneltilen çeşitli saldırıların ve bilhassa Ehl-i Sünnet akidesinden sapma ithamlarının rolü de büyüktür. Bu etkiler nedeniyle Kutubcu akım genel olarak Şia'ya karşı, özel olarak da İran Devrimine karşı olumsuz bir tavır içindedir.

C) Tekfir Akımının Tutumu

Tekfir akımı diğer İslâmî akımların mezhepci anlayışlarına bağımlı olmayıp, kendi *Uzlet* anlayışından kaynaklanan bir yaklaşımla İran Devrimine karşı olumsuz bir tavrı benimsemiştir. Akıma göre; bu zamanda herhangi bir insan vasıtasıyla diriliş hareketine girişmek mümkün olamayacağı gibi, kendileri dışında hak üzere bir cemaat de bulunmamaktadır. Dolayısıyla akımın İran Devrimi'ne karşı takındığı bu olumsuz tavır, siyasî bir mâhiyeti arzetmemektedir.

D) el-Cemaatu'l-İslâmiyye'nin Tutumu

İran Devrimi'ne karşı el-Cemaatu'l-İslâmiyye'nin tutumu, çoğu akım gibi, Şia'ya karşı olumsuz bir tutum içinde olmayı gerektiren geleneksel kültür birikiminden kaynaklanmaktadır. Cemaat, Devrim'i şüphe ile karşılamaktadır. Ancak Cemaat'ın gerek 1984 yılından itibaren piyasaya sürdüğü çeşitli yayınlar-da, gerekse örgütün yayın organı olan ve dört sayısı çıkarılan *Kelimetu'l-Hakk* dergisinde, İran'ın lehine ya da aleyhine hiç bir husus bulunmamaktadır. Cemaat Devrim'le ilgilenmeyen ve onu önemsemeyen bir görünüm arz etmektedir.⁴

E) Selefilere Tutumu

İran Devrimi'ne karşı en şiddetli olumsuz tavra sahip olan bu akım, Şia'nın küfrüne hükmetmektedir. Akımın İran Devrimi'ne karşı benimsediği bu olumsuz tavır, bir yandan geleneksel kültüre aşırı bağlılığa ve bunun tek kaynak olarak kabul edilmesine dayanırken; diğer yandan İslâmî kılıf altında İran'a karşı düşmanca saldırıları yöneten Suud hanedanına sıkı bağlılıklarından kaynaklanmaktadır.

F) Cihad Akımının Tutumu

Cihad akımı İran Devrimi'ni -mezhebi ihtilâflar sahasına girmemek şartıyla- araştırılması ve istifade edilmesi gereken bir İslâmî tecrübe olarak kabul etmektedir.⁵

⁴ Bu husus el-Cemaatu'l-İslâmiyye'nin düşünce ve fikirlerine egemen olan Selefi karakterle izah edilebilir. Belgelere bakınız.

⁵ Son zamanlarda Mısır'da, Selefi kültürden bağımsız olarak çeşitli yönelişler ve olaylara açık görüşler ortaya çıkmıştır. Bu yönelişler ve görüşler, mezhebi taassuptan arınmış olarak, İran Devrimi'ne karşı olumlu bir tutum içerisindedirler. Ancak Selefi akımlar da, bunları şiddetle eleştirerek mücadelelerini sürdürmektedirler.

**İSLÂMÎ AKIMLARIN; FİLİSTİN MESELESİ, ŞERİAT’IN UYGULANMASI
VE İRAN DEVRİMİ KONUSUNDAKİ GÖRÜŞLERİNİ ÖZETLEYEN**

TABLO:

Akımlar	Filistin Meselesi	Şeriatın Uygulanması	İrân Devrimi
İhvân	Silahlı mücadele	Kabulleniyor	Şüpheli buluyor
Kutubcular	Silahlı mücadele	Kabullenmiyor	Görüşleri açık değil
Tekfîr	Herhangi bir görüşe sahip değil	Kabullenmiyor	Reddediyor
el-Cemaatu’l İslâmiyye	Silahlı mücadele	Kabulleniyor	Reddediyor
Selefiler	Silahlı mücadele	Kabulleniyor	Reddediyor
Cihad	Silahlı mücadele	Kabullenmiyor	Sempatizan

VI. ÖNEMLİ ŞAHSİYETLER

Mısır'da, İslâmî hareket sahasında çeşitli hizmetleri bulunan ve etkinlikleri süren; birçok Müslümanın çevrelerinde toplandığı, önemli İslâmî şahsiyetler bulunmaktadır. Bu kişiler; izledikleri genel tutum, hadiselerde oynadıkları roller, halk üzerindeki nüfuz ve tesirleri bakımından bir takım farklılıklara sahiptir. Bununla birlikte her biri, Mısır'da halkın, İslâm'a olan ilgisi, sempatisi ve bağlılığının ürünüdür.

Gerçek olan İslâmî şahsiyetlerin; düzene karşı 'aşırı' tavır takındıklarında İslâmî esaslara daha fazla yaklaştıkları, 'ılımlı' tavır aldıklarında ise İslâmî esaslardan daha fazla uzaklaştıklarıdır.

Görüleceği gibi Mısır'da, İslâmî hareket sahasında ün kazanmış şahsiyetlerin çoğu, mevcut rejimle çatışma safhaları geçirmiş; bu çatışmanın bedelini parmaklıklar arkasında geçen senelerde ödemiştir. İşte bu şahsiyetlerin Müslümanlar üzerinde tesir bırakabilmek ve halkın büyük çoğunluğunun sempatisini kazanabilmek için ödedikleri vergi budur!

Bu kişilerin Mısır'da, İslâm gerçeğinin anlatılmasında savunucusu oldukları İslâmî tezler ve fikrî yönelimler ile olaylar karşısında izledikleri tutum ve davranışlar bakımından farklılıklar gösterdiğini, daha önce belirtmiştik. Bu bölüme almak istediğimiz önemli şahsiyetleri belirlerken, bu farklılıkları gözönünde tutarak bir sınıflama yaptık. Buna göre;

1) Halk arasında tanındığı şekliyle şahsiyetlerini, doğrudan doğruya İslâmî prensiplere bağlı kalmakla elde etmiş olanlar. Bu gruba; eş-Şeyh Abdulhamîd Kışk, eş-Şeyh Hafız Selâme ve eş-Şeyh Ahmed el-Mahallâvî'yi seçtik.

2) Düşüncelerini ve fikrî derinliğini yazıya dökerek belirginlik kazananlar. Bu guruba örnek olarak, eş-Şeyh Muhammed el-Gazzâlî'yi seçtik.

3) Siyasî meselelerle olan ilgi ve rolleri nedeniyle tanınanlar. Bu gruba örnek olarak da, Dr. Ömer Abdurrahman'ı seçtik.

a) Şeyh Abdulhamîd Kışk

Mısır karakteriyle bağdaşan çok çekici bir konuşma üslûbunun sahibi olan Abdülhamîd Kışk, 1960'lı yıllarda yedi sene-ye mahkûm edildiğinde, ilk defa olarak geniş kitlelere adını duyuruyordu. Gerçekten Şeyh Kışk, halkın gözünde tartışmasız bir numaralı hatiptir. Kendisine Allah tarafından verilen edebi üslûp ve fesahat, onu çağının hatipleri arasında zirveye çıkarmıştır. Âmâ olan Kışk, üstün bir nükte yeteneği ve bütün Mısırlıları, hattâ dinsiz olanları bile kendine çeken etkileyici üslûbu ile düzeni tenkit etme gücüne sahiptir.

Kışk'ın davet metodu doğrudan hücum ve saldırıdan kaynaklanmamaktadır. Şeyh Kışk, atacağı adımı iyi hesapladıktan sonra harekete geçen uyanık davetçilerdendir. Bu nedenle, diğer davetçilerin yaptığı gibi yöneticilerle açık bir savaşa girmez. Kışk'ın ilginç bir başka özelliği de, yaygın İslâmî akımlardan herhangi birine bağlanmayı kabul etmemesi ve akımlar arasında ayırım yapmamasıdır. Bu sebeple, Kendisiyle ihtilâfa düşen İslâmî akımların bile ilgi ve sempatisine sahiptir. Kendine özgü fikir ve düşüncelerini ifade ederken, İslâmî akımlardan herhangi birini rahatsız edecek cümleler kullanmadığı gibi; İslâmî akımlara karşı yönetimin maksatlı politikalarına alet olmama, cesaret ve bilincini gösterebilen nâdir kişilerdendir. Buna bir örnek olmak üzere Kışk'ın, Mısır hükûmeti tarafından düzenlenen ve İslâmî sahada tanınmış birçok davetçinin aşırılığa karşı koyma gerekçesi ile iştirak ettiği beyin yıkama top-

lantılarına katılmayı reddetmesini anabiliriz.¹ Kışk'ın bu tutumu ona, halkın gözünde çok saygın bir yer kazandırmıştır. Bu arada 70'li yıllarda İhvân'ın, Kışk'ı kendilerine bağlamak için birçok yöntemler denediğini, ancak başarılı olamadığını da belirtelim.

Şeyh Kışk Eylül kararlarıyla gözaltına alınıp 1982 yılında hapisten çıkana kadar konuşmalarını, çoğunluğunu Hristiyanların oluşturduğu bir bölgenin ortasında, hükümete bağlı bir mescidde gerçekleştiriyordu. Hristiyanlar bu mescidde kendilerine yapılan saldırıları işitebiliyor, Mısır'daki Hristiyanlık faaliyetleri konusunda Kışk'ın Müslümanları uyaran sözlerini dinleyebiliyorlardı. Öyle ki, bir seferinde Kışk'ın, İskenderiye ile Feyyum arasındaki bölgede Hristiyanların bir devlet kurmak için çalıştıklarını açıklaması; Müslümanlar arasında büyük rahatsızlığa yol açarken, Hristiyanlara da korkulu anlar yaşatmıştı. Ancak 1982'de salıverilmesinden sonra, Mahallâvî gibi birçok davetçinin kendi mescidlerine dönebilmelerine rağmen, Şeyh Kışk bu mescide dönememiştir. Diğer yandan ise son zamanlardaki sakin durumdan istifâde ederek, başka camilerde veya dernek ve cemiyetlerde konferanslar verme girişimlerinde de bulunmamıştır. Şeyh'in, nedeni kesin olarak bilinmeyen bu tutumu; son tutuklanma döneminde, düzene karşı yeni bir bakış açısı geliştirmiş olabileceğini düşündürmektedir. Ancak bunun doğruluğunu, minbere dönme fırsatı bulabildiğinde öğreneceğiz.

Şeyh Kışk, çeşitli İslâmî konuları ele aldığı birçok kitap yayınlamıştır. Konuların işlenim tarzı geleneksel vaaz ve hikâye tekniğine dayandığı için kitaplar, minberde okunan hutbe havasındadır. Fakat bu kitaplar, Kışk'ın bağlıları arasında büyük ilgi görmektedir.

Şeyh Kışk'ın sesi Mısır'ı aşarak, başta İslâm âlemi olmak üzere dünyanın birçok bölgelerine ulaşmıştır. Ancak bu durum, Kışk'ın, kitle üzerinde siyasî açıdan etkileyici bir güce sahip olduğu anlamına gelmemektedir. Zira onun tutkunlarının ço-

¹ İhvân Cemaatinin Umûmî Mürşidi üstad et-Tilmisânî beyin yıkama toplantılarına katılanlardan biridir.

ğunun bağlılığı ve sevgisi, hitâbetindeki edebi üslûp ve anlatım tarzındaki çekicilikten kaynaklanmaktadır. Müslümanların kültürlü kesimi ise, Kışk'ın merhalesini aşmış bulunduklarından, onun kitap ve konuşmalarında kendi kültürlerine ekleyecekleri bir şey bulamamaktadırlar. İşte bu nedenle Kışk'ın etrafında toplanan halkın belirgin özelliği, kötü hal ve gidişlerini, bunun mesuliyetini ve sonuçlarını; asıl doğru yolu, Kışk'ın dilinden dinleyerek kendileri için büyük yarar sağlayan; sıradan insanlar olmalarıdır.

Kışk'le ilgili bahsimizde, Mısır'da İslâmî sahada davetçi olanları özellikle ilgilendiren mühim bir konuya, ekonomik problem konusuna dikkat çekmek istiyoruz. Bu ülkede İslâmî hareketin ileri gelenlerinden olan birçok kişi; ekonomik problemler yüzünden, çeşitli isimler altında Körfez ülkelerine veya Suudi Arabistan'a yerleşerek, oralarda görüşlerini etkileyen, ideallerinden uzaklaştıran maddiyata esir olmuşlardır. Fakat mahdut miktardaki kitap gelirinden başka bir şeyi olmayan ve bu yüzden ihtiyaç içinde bulunan Şeyh Kışk; bu devletlerden gelen çalışma tekliflerini kabul etmemektedir. Bu tutum, bir İslâm davetçisi olarak, kendi varlığını korumak hususunda, Kışk'ın sahip olduğu asalet ve kavrayışı ifade ederken; neticede işi ticarete döken birçok davetçi için de, açık bir ders özelliği taşımaktadır.²

² *el-Ahrar* Partisi tarafından yayınlanan bir röportajda Şeyh Kışk: "Halkın gerçek önderi olan ulemânın Mısır'ı terketmesi, savaş gününde firar demektir." diyerek, başka ülkelere yerleşen İslâmî hareket elemanlarının Mısır'a dönmelerini istemiştir.

Mısır'da Şeriat'ın tatbiki için şiddete başvurulmasına karşı çıkan Şeyh Kışk, diğer taraftan cami kapılarında koku satarak İslâm'a hizmet ettiklerini sananları da şiddetle eleştirmektedir. Bu konuda *en-Nûr* gazetesinin Ocak 1987 tarihli 252. sayısında şöyle demektedir: "Koku ve esans satmak bir ümmeti ne kalkındırır, ne de bir şeref kazandırır."

Şeyh, İran-İrak savaşının durdurulması ve anlaşmazlıkların halledilmesi için bir İslâm Adalet Mahkemesinin kurulması konusunda *en-Nûr* gazetesinde zaman zaman makaleler telif etmektedir.

Şeyh Kışk'le ilgili bir başka önemli nokta da, Şeyh'in mevcut siyasî partilerin saflarında hizmet etmenin caiz olduğunu kabul etmesidir.

b) Şeyh Hafız Selâme

Şeyh Hafız Selâme, İslâmî davet sahasında hareketle dolu siyasî bir geçmişe sahiptir. Ancak her nasılsa, İslâmî hareketle olan ilgisi, ülke düzeyinde gerçekleştirdiği bir takım faaliyetler ve düzenle sürekli olarak çatışmaya girmesi uzun süre gözlerden kaçabilmiştir.³

Şeyh'in siyaset sahnesindeki ilk rolü, 1940 yılında, siyonizm karşı savaşıyan Fedailere iştirak etmekle başlar. 1948 yılında hapisten çıktıktan sonra, yine bir Filistin grubuna katılmaya giderken Mısır güçlerince yakalanmıştır. Savaştan sonra 1951'de, İngilizlerle savaşımaya giden Fedailere katılmak içinde, Kanal bölgesine gitmiştir.

Şeyh Hafız Selâme 1966 yılında bir müddet tutuklu kalmış, serbest bırakıldıktan sonra *el-Hîdayetü'l-İslâmiyye* Cemiyetini kurmuştur. Bu arada Süveyşte bir bölge seçerek, *Mescid-i Şüheda* ismini verdiği bir mescid inşa etmiştir ki; burası zamanla, İslâmî davetin yayılma merkezi olmuştur. Ayrıca 1973 Süveyş Savaşı'nda Yahudilere karşı halk direnişini gerçekleştirmek üzere bir karargâh daha oluşturmuştur. Burada Yahudilere maddi manevî birçok kayıplar verdiren ve Yahudilerin şehre girmesini önleyen bir direniş yönetmiştir. Yahudilerin savaşımayı bırakıp şehre barış yoluyla gireceklerini ilân etmeleri üzerine Şeyh, hoparlörlerle halka hitap ederek, bu barışı kabullenmemeleri ve savaşa devam etmeleri için uyarı ve teşviklerde bulunmuştur. Bu sırada Yahudiler için söylediği şu sözler hâlâ kulaklardadır: «Ey korkaklar! Bilin ki, Süveyş bölgesi sizin pis kanınıza susamıştır!...» Halkın direnişe devam etmesi üzerine Yahudiler, şehrin suyunu keserek bölgeyi abluka altına almışlardır. Bu zor durum üzerine, kentin askerî yöneticisinin şehri Yahudilere teslim etme kararı almasına rağmen, Şeyh, bu karara şiddetle karşı çıkmış, Yahudiler bölgeden çekilinceye kadar teslim olmayı reddetmiştir.

³ Süveyş Savaşı'nda gösterdiği üstün gayretler nedeniyle Devlet Şeyh Hafız Selâme'ye ödülleri vermek istemiş, fakat o, bunları kabul etmemiştir. Yine Sedat'ın, Süveyş'te komutan iken gösterdiği yararlılıklar nedeniyle vermek istediği nişanı da reddetmiştir.

Şeyh'in Süveyş halkının desteğini alarak giriştiği millî mücadeleye karşısında, Mısır gazetelerinin ilgisiz bir tutum izlemeleri, vurgulanması gereken ilginç bir noktadır.

Bütün bu olaylardan sonra Şeyh Hafız Selâme faaliyetlerini Kahire'ye nakletmiştir. Burada Kıptîlerin önemli bir katedralinin bulunduğu bölgede, büyük bir cadde üzerinde, *Mescidu'n-Nûr* ismini verdiği; İslâmî hareket için siyasî ve fikrî bir merkez olması planlanan, büyük bir caminin temelini atmıştır. Cami, Şeyh Gazzâlî ve Mahallâvî başta olmak üzere, İslâmî sahada tanınmış davetçilerin hazır bulunduğu bir törenle hizmete açılmıştır. Fakat bir süre sonra Şeyh'in bu İslâmî çalışmaları tehlikeli bulunmuş, 1981 yılında Sedat tarafından çıkartılan tutuklama kararlarıyla Selâme tutuklanmıştır. Şeyh'in kurucu ve yöneticisi olduğu el-Hîdayetü'l-İslâmiyye Cemiyeti de mahkeme tarafından kapatılmıştır.

1982'de hapisten çıkan Şeyh Hafız Selâme, Cemiyet'in faaliyetlerini lağv ve ilga eden hükmü bozmak için Temyiz'e başvurmuştur. Ancak Şeyh'in 1985 yılında, «İslâm Şerîatı'nın uygulamaya konulması» konusunu gündeme getirmek amacıyla; *Mescidu'n-Nûr*'dan yürüyüşe kalkışması sonucunda, Cemiyet tekrar mahkûm edilmiştir. Bu olay sırasında emniyet güçleri tarafından kuşatma altına alınan *Mescidu'n-Nûr*, daha sonra Evkaf Bakanlığına bağlanmıştır.⁴ Şeyh Hafız Selâme ise bu mescidde kanunlara aykırı yayınlar dağıtmak ithamıyla tekrar tutuklanmıştır. Oysa bu yayınlar Şeyh'den gizlice, bazı İslâmî akımlar tarafından dağıtılmaktaydı.

Şeyh Hafız Selâme; İslâmî çalışmaları, tutuklanmaları, düzene karşı zaman zaman sertleşen tutumları ve mücahîd geçmişiyle halk üzerinde büyük bir nüfuza sahip olmuştur. Bu nüfuz, onun yazdıklarından ve söylediklerinden çok İslâmî prensiplere son derece bağlı; varlıklı olmasına rağmen israfın her türlüünden uzak yaşayan bir halk adamı olmasından kaynaklanmaktadır.

⁴ Şeyh Hafız Selâme, bu yürüyüşün barışçı bir yürüyüş olduğunu bildirerek, İç İşleri Bakanlığı'nı uyarmıştı.

Şeyh'in İslâmî teşkilât ve heyetlerle, uluslararası boyutta bir diyalogu vardır. Seyahatleri esnasında İslâm dünyasındaki birçok devlet yetkilisiyle görüşmeler yapmıştır. Mescidu'n-Nûr'un inşaaı sırasında; Birleşik Arap Emirlikleri, Kuveyt ve Suudi Arabistan'dan yüksek miktarda yardım sağlamıştır.

el-Hîdayetü'l-İslâmiyye Cemiyeti'nin mescidlerinde verilen konferanslar sırasında ve Cuma hutbelerinde hükümete ve yöneticilere şiddetli tenkitler yönelten⁵ Şeyh, siyasî stratejisinde şiddet hareketlerine karşı çıkmaktadır. *en-Nûr* gazetesinde yer alan bir röportajda bu konuda şunları söylemektedir: "Ben hiçbir zaman İslâmî hareket için, şiddeti bir yöntem olarak kabul etmiyorum. İslâmî davetin hikmet ve güzel öğüt metoduyla yapılmasının gerekliliğine inanıyorum." Bu görüşleri doğrultusunda elli binden fazla genç Müslümanın katıldığı «Yeşil yürüyüş» girişimi askerî güçler ve polis tarafından engellenmek istenince; Sivil veya askere ait tek bir damla kanın, nezdinde, dünya ve dünyadakilerden daha değerli olduğunu ilân ederek yürüyüşü ertelemiştir. Buradaki konuşması sırasında ayrıca, hiçbir zaman şahsıyla devlet arasında bir çatışmaya yol açmadığını da vurgulamıştır.

Hükümetle bütün bu iyi geçinme çabalarına rağmen Şeyh'in, İslâm Şeriatı'nın tatbiki konusunda bir kongre toplanması isteği, İçişleri Bakanlığı tarafından reddedilmiştir. Savcılar bu kongrenin toplanabileceği yolunda görüş beyan ederken, Bakanlık engellemelerini sürdürmektedir. Bu konudaki engellemelere aldırmayan Şeyh, kongreye Mübarek ve diğer devlet yetkililerini de davet edeceğini açıklamış; Mübarek'ten, Şeriat'ın tatbiki konusunu görüşmek üzere bir randevunun tespitini isteyen konuşmalar yapmıştır.⁶

⁵ Eleştirilerinde zaman zaman alaycı bir üslûp kullanan Selâme, Cihan Sedat'ın Yüksek Lisans diploması aldığını duyunca şöyle söylemişti: "Cici hanım, bir hafta içerisinde Orta, Lise ve Lisans diplomalarını almış bulunuyor!..." Selâme'nin konuşmaları notlar halinde, kendisini akıl hastası olarak niteleyen Sedat'a iletilmekteydi.

⁶ *en-Nûr Gazetesi*; Ağustos 1986; 230. sayı. Şeyh Hafız Selâme konuşmaları sırasında partilere üye olma ve Şeriat'ın tatbikini gerçekleştirmek için Millet Meclisi'ne girme fikirlerini reddederek, şöyle demektedir: Kanı ve etyle

c) Şeyh Muhammed el-Gazzâlî

Şeyh Muhammed el-Gazzâlî, İhvân Cemaati'nin önde gelen âlimlerinden biri olarak, uzun yıllar İrşâd Meclisi'nde üyelik görevinde bulunmuştu. 1950'li yıllarda Cemaat ile arasında çıkan anlaşmazlıklar üzerine İhvân'dan ayrılarak Evkaf Bakanlığı'na geçmiş ve burada Davet İşleri Vekilliği makamına kadar yükselmiştir.

İslâm düşüncesi alanında bilhassa kitaplarıyla tanınan Gazzâlî'nin otuzdan fazla eseri bulunmaktadır. Bunlardan en önemlileri; *Zalam mine'l-Garb*, *Hasâdü'l-Gurur*, *Fıkhu's-Sîre*, *et-Taas-subu ve't-Tesâmuhu beyne'l-Mesîhiyyeti ve'l-İslâm* ile; İhvân Cemaati'ne hücumda bulunduğu *el-İslâm ve'l-İstibdâdu's-Siyasî*; Mısır'da Hristiyanların Müslümanlara karşı düşmanca faaliyetleriyle ilgili vesikaları içeren *Kazâifu'l-Hakk* isimli eseri ile sosyalizme saldırdığı *el-İslâm fî vechi'l-Zatı fî'l-Ahmer* gibi eserlerdir.

1970'li yılların ortalarında Şeyh Gazzâlî eski Kahire'de bulunan Amr b. el-Âs mescidinde hatiplik görevini üstlenmişti. Buradaki hutbeleriyle halkın büyük ilgisini çekmiş, özellikle kültürlü İslâmî çevreler tarafından çok büyük bir ilgiyle karşılanmıştır. Ancak konuşmalarında hükümetin siyaset ve tutumunu sürekli olarak tenkit etmesi ve Hristiyanlara devamlı hücum etmesi sebebiyle, hatiplik görevinden alınmıştır. Bu durum üniversite öğrencilerinin başlattığı ve emniyet güçlerinin, Müslümanların büyük bir gurubunu tutuklayarak engellediği büyük gösterilere sebep olmuştur. Gazzâlî, Şeyh Hafız Selâme'nin idare ettiği el-Hidâyetü'l-İslâmiyye'ye ait sivil bir mescidde, yeniden hatiplik görevine dönmüştür. Ancak son zamanlarda buradaki görevini bırakarak çalışmalarına Cezayir'de devam etmektedir. Hakkında mahkûmiyet kararı bulunmasına rağmen, Cezayir'de olması sebebiyle bu ceza uygulanamamıştır.

Şeyh Gazzâlî'ye asıl ününü kazandıran kitaplarını şöyle bir değerlendirdiğimizde, ele alınan konular arasında, İslâmî sahada bilinçlenme hedefine özel bir önem verildiğini görürüz.

Bu kitapların çoğu, bir takım İslâmî meseleler ile Müslümanların ve davetçilerin karşılaştığı problemleri işlemektedir. Ancak düzensiz bir şekilde yazıldığından, İslâmî sahada sistemli bir düşünce ve müslümanları düzenle çatışmaya yöneltecek herhangi bir dinamizm oluşturmamıştır. Zaten bu kitaplarda, düzene karşı açık ve düşmanca bir tavır ortaya konmadığı gibi, cihad fikri de açıklığa kavuşturulmamıştır.

İslâmî çevrede Şeyh Gazzâlî'ye itibar kazandıran halka dönüklüğü genellikle herhangi bir guruba bağlı olmayan; ya da Cihad veya İhvân'a mensup, ılımlı, olaylara açık gençlerden oluşan dar bir akımla sınırlı kalmaktadır. Ancak başta *Humûmu Dâiye* ve *Nazra fî vâkii'l-Muslîmin* kitapları olmak üzere telif ettiği son eserlerinde, Müslümanlara karşı başlattığı manasız saldırıların sonucunda, bu halka dönüklüğünün etkisi azalmaya başlamıştır. Bunda ayrıca çeşitli ithamlarda bulunarak Selefî akıma adeta savaş ilân etmesinin de rolü büyüktür. Gazzâlî'ye göre Selefî akım Müslümanları tâlî meselelerle meşgul ederek asıl mesuliyetlerden uzaklaştırmakta; İslâm'ın katı yönünü devamlı gündemde tutarak, günün meselelerine karşı intibaksızlık yaratmaktadır.

Gazzâlî'nin bu saldırıları karşısında Selefî akım da Şeyh'e düşmanlığı ilân etmiş ve Müslümanları onun aleyhine kışkırtmaya başlamıştır.

Gazzâlî'nin İslâmî alandaki nüfuzunu kaybetmesine yol açan olaylardan biri de, Müslümanlar arasında aşırılığı yok etmek amacıyla, İçişleri Bakanlığı'nın yönetimi altında gerçekleştirilen beyin yıkama toplantılarına iştirak etmesidir. Bu toplantılar sırasında Gazzâlî ayrıca, başta haftalık *el-Musavver* dergisi olmak üzere çeşitli gazetelere verdiği demeçlerde, İslâmî hareketlere karşı saldırılarda bulunmuştur. Bu hareketlere bağlı gençleri; cahil, yetersiz ve dar görüşlü olmakla itham etmiştir.⁷ Gazzâlî'nin Müslümanlar arasında büyük bir rahatsızlığa yol açan bu saldırı ve ithamlarının, hükümetin de İslâmî harekete karşı savaş ilân ettiği bir döneme denk gelmesi, ken-

⁷ Şeyh Gazzâlî *el-Musavver* dergisine verdiği demeçte, Asyut olaylarını bir cina-yet olarak değerlendirmekte ve bu olaylarda etkili olan Cihâd akımı mensupları hakkında aşırı guruplar tabirini kullanmaktadır.

disi için büyük bir talihsizlik olmuştur. İslâmî akımlar bu nedenle, Gazzâlî'nin tavırlarını kendilerine karşı hükümetle yapılan bir anlaşmanın sonuçları olarak göstermektedirler. Akımların Gazzâlî'ye muhalefetine, İslâmî elemanların belirgin vasfı olan Selefî karakterin de büyük rolü vardır. Akımlar Şeyh'in yaşayış ve davranış açısından Selefîliğe yakışmayan bir tutum içinde olmasını, muhalefet için yeterli bir sebep olarak görmektedirler.⁸ Bu yüzden İslâmî sahada birçok Müslümanın yetişmesine katkıda bulunan ve bir zamanlar İslâmî akımlar nezdinde büyük rağbet gören eserleri, bugün İslâmî akımların gözünden düşmüştür. İslâmî akımların bu eserlere savaş açmaya ve onları terketmeye kadar uzanan tutumları, Gazzâlî'ye karşı hergün biraz daha artan düşmanlıklarının bir göstergesidir.

d) Şeyh Ahmed Mahallâvî

Şeyh Ahmed Mahallâvî, İslâmî davette taklit çizgisini aşan, mescidinde otoritenin korku duvarını yıkarak siyasî çatışma alanına giren ve bu nedenle dikkatleri ve şimşekleri üzerine çeken Ezher menşeli bir vaizdir. Ezher'in kendi sahasında üstüne düşen hiçbir görevi yerine getirmediği, aksine çağdaş İslâmî hareketler önünde bir engel olarak durduğu günümüzde, Mahallâvî gibi bir Ezher'linin yetişmesi, ender görülen bir olaydır. İskenderiye'de Kaid İbrahim Camii'nde imam-hatip olarak görev yapan Mahallâvî'nin çalışmaları ve tesirleri, Ezher bünyesinde ve hatta bütün Mısır'da bir sıçrama olarak kabul edilebilir. Görevli bulunduğu İskenderiye'de, İslâmî alanda geniş tabanlı bir sosyal çalışmaya giren Mahallâvî, hutbe ve toplantılarında liberalizmin sonuçları olarak ortaya çıkan ekonomik ve toplumsal görüntüleri sert bir dille eleştirmekle tanınmıştır. Bu bağlamda; basına konan yasakların kaldırılması, parti kurma hakkının verilmesi, çalışanların ücretlerinin yükseltilmesi ve Camp-David anlaşmasına ilişkin karşıt görüşleri üzerinde konuşmalar yapmıştır.

⁸ Bazı İslâmî şahsiyetler, Şeyh Gazzâlî'nin İslâm'a bağlı olmadığını; İslâmî birçok akıma göre haram olan resimlerle evini süslediğini iddia etmektedirler.

Mısırda' İslâmî bir şahsiyet tarafından böyle bir üslûpla siyasî konuşmalar yapılması, alışılmış bir uygulama değildi. Kaldı ki, Mahallâvî hükümetten maaş almaktaydı. Etrafındaki kitlenin hergün biraz daha artmasıyla Mahallâvî, Cuma hutbelerinde büyük ölçüde halkın problemlerine eğilmeye ve hükümetin politikasını eleştirmeye devam etmiştir. Diğer siyasî hareketlerin pek itibar etmediği bu tutum onu, 1979 yılında birkaç Müslüman milletvekiliyle birlikte seçimlere kadar götürmüş fakat kendisi seçilememiştir. Bunun üzerine tekrar minberine dönen Mahallâvî, devletin iç siyaseti ve durumuna ilişkin geleneksel tenkit sınırını aşarak, tenkitlerini bizzat Sedat'a yöneltmiştir. Yaptığı konuşmalar İslâmî çevrede ve halk arasında yankılara yol açmış, bu konuşmaların kaydedildiği kasetler hızla yayılmıştır. Hükümete ve Sedat'a karşı giriştiği bu şiddetli tenkit ve hücumlar; İran İslâm Devrimi'ni açıkça desteklemesi ve Mısır'da Sedat'ın sonunun Şâh'ın sonu gibi olacağını ilan etmesi; bu fikirleriyle köy kasaba ve üniversite kesimlerinde topladığı sempati, hükümeti Mahallâvî'nin konuşmalarını yasaklamaya sevk etmiştir. Ancak bu kararı protesto eden büyük halk kitleleri, Mahallâvî'nin mescidine doğru yürüyüşe geçerek yöreyi kuşatmışlar, bölgeyi abluka altına almış olan emniyet güçlerini etkisiz hale getirmişlerdir. Bu arada İskenderiye'de büyük halk kitleleri kıpırdanmaya başlamış, bu hareketlerin kıvılcımları başka bölgelere de sirayet etmiştir. Bu kıpırdanma ve direnişler üzerine hükümet; ılımlı, erdemli ve dikkatli davranmayı prensib edinen guruplar ile İhvân'ı devreye sokarak, Mahallâvî aleyhine bir propaganda başlatmıştır. Bir süre sonra Mahallâvî bu akımlarla anlaşma yapınca, hükümetin çabası hedefine ulaşmıştır. Kendisini halktan koparan ve yalnızlığa mahkûm eden bu anlaşma nedeniyle Mahallâvî'nin büyük pişmanlık duyduğu nakledilmektedir.

Bu olaylar sırasında Mahallâvî sosyalistlikle; hükümete, Camp-David'e, vatan birliğine saldırıyla ve halkı kışkırtmakla itham edilmiştir.

İslâmî şahsiyetlerin hükümet kararıyla tutuklanmaya başlandıkları dönemde Şeyh Mahallâvî, ilk tutuklananlar arasında bulunuyordu. Mehlâvî Sedat'ın emriyle, tecrübe hapishanesi olarak isimlendirilen, özel işkencelerin uygulandığı bir bölüme yerleştirildi. Şeyh'i sorgulama ve işkence yapma görevi de, Ba-

kan Nebevi İsmail'e verilmişti. Tutuklama emri çıktıktan sonra, 5 Eylül Perşembe günü yaptığı konuşmada Sedat, Mahallâvî'yi kastederek: "Rezil şeyh, köpekler gibi hapse atılacaktır." diyordu.

Sedat'ın öldürülmesinden sonra hapishaneden çıkan Mahallâvî, bir süre diğer mescidlerde çalışmalarını sürdürmüştü, kendi mescidine daha sonra çıkan bir kararla dönebilmiştir.⁹ Ancak çeşitli nedenlerle Şeyh, Mahallâvî'nin halkçılığının geçmişe göre zayıfladığı ve nüfuzunun azalmaya başladığı gözlenmektedir. Bu durumun nedenlerinden biri, tutuklanma döneminde sonra İslâmî guruplarda gerçekleşen olgunlaşmalar ve Mahallâvî'yi önderlik açısından yetersiz bulan yeni ölçütlere sahip Müslümanların ortaya çıkmasıdır. Bu çevrelere göre Şeyh Mahallâvî, kendi kendini tüketmiştir.

Mahallâvî'nin içine düştüğü durumun bir başka nedeni ise, mevcut düzene ve diğer İslâmî akımlara karşı tutumunda meydana gelen değişimler ile üslûbundaki gevşemelerdir. Bu husus, Mısır karakterinin İslâmî harekete nasıl yansıdığını göstermesi açısından ilginçtir. Şeyh Mahallâvî büyük halk kitlelerinin sempati ve desteklerini kazanmışken, bu potansiyeli gerektiği gibi değerlendirememiştir. Bu sonuç sadece İhvân'ın oynadığı oyuna dayandırılmamalıdır. Asıl sebep, Mısır'da yeni bir Humeynî rolünü oynamak istemeyen Şeyh'in, bizzat kendi tutumudur. Bazıları ise bu sonucu, Şeyhin yanlış bir zamanlamayla ılımlılığı seçmiş olmasına bağlamaktadırlar.

e) Dr. Ömer Abdurrahman

Ezher Üniversitesi'nde öğretim görevlisiyken, Sedat'ın öldürülme hadisesi ile ilgisi bulunduğu tesbit edilerek tutuklanan Dr. Ömer Abdurrahman, daha önce İslâmî sahada tanınan bir şahsiyet değildi. Onu, bilinen bir isim haline getiren olay Sedat'ın öldürülmesidir. İlk İslâmî çalışmalarına İhvân cemaati bünyesinde başlayan, kısa bir tutukluluk döneminden sonra bu guruptan ayrılarak çalışmak için Suudi Arabistan'a giden Ömer

⁹ Mahallâvî, Mescidü'n-Nûr'daki Cuma hutbelerine katıldığı gibi, Londra'daki İslâmî Kurul'un davetine de icabet etmiştir.

Abdurrahman, bir süre sonra tekrar Mısır'a dönmüş ve İhvân'-dan ayrılan Cihadçı İslâm Cemaati'ne girmiştir.¹⁰

Port-Said'deki İslâmî hareketle ilişkisi ve sürekli bağlantısı onu, bu akımın manevî babası haline getirmiş ve Cihadçı İslâm Cemaati'nin resmî yöneticisi olmasında büyük rol oynamıştır. Dr. Ömer'in çalışmalarında benimsediği sistem, Port-Said'teki el-Cemaatu'l-İslâmiyye'nin izlediği cihadçı Selefî çizgidir. Bir takım İslâmî şahısların düzen karşısındaki kapalı ve anlaşılmaz tutumlarına karşın Dr. Ömer, bu konuda oturmuş bir görüşe ve metoda sahiptir. Bu yönüyle, İslâmî sahadaki önemli şahsiyetler arasında birinci sıradadır.

Şüphesiz, böylesi yerleşmiş görüş ve fikirlerin kendisinden kaynaklanan bir hareketi vâretmesi, tabiî bir sonuçtur. Dr. Ömer'in özellikle uygun olarak, onunla uyuşan ve fikrî tezlerini benimseyen kişilerin örgütlediği Cihadçı İslâm Cemaati; Dr. Ömer ayarındaki birçok şahsiyetin, bu oluşuma, gıptayla karışık bir haset duygusuyla yaklaşımlarına sebep olmuştur.¹¹

Cihadçı İslâm Cemaati'nin, Sedat'ın öldürülmesi ve Asyut olayları ile ilgisi bulununca Dr. Ömer de, Sedat'ın, öldürülmesinin cevazı ve düzene karşı cihadın meşrûiyyeti ile ilgili fetvalar vermekle itham edilmiştir. Ayrıca Cihad davasıyla ilişkisi bulunmuştur. Dr. Ömer bu iki konuda beraat etmekle beraber, İslâmî çevrede dikkatleri üzerine çekmiş ve halk arasında büyük bir sempati kazanmıştır.

Dr. Ömer'in benimsemiş olduğu cihadçı selefî strateji onu, İhvân'la; cihad davasını benimsemeyen Selefî akımla; cihad konusunu dar bir çerçeveye hapseden el-Cemaatu'l-İslâmiyye ile ve stratejisinde aynı selefî düşüncüyü paylaştığı Cihad akımıyla çatışmaya sürüklemiştir. Dr. Ömer'in İhvân ve Selefilere karşı çıkmasının sebebi açıktır. Fakat Cihad hareketi ile ayrılığı izaha muhtaçtır.¹²

¹⁰ Dr. Ömer son dönemde yeniden, çalışmak amacıyla Suudî Arabistan'a gitmiştir.

¹¹ Dr. Abdurrahman'ın, el-Cemaatu'l-İslâmiyye'nin bastığı *Kelimetü'l-Hak* kitabından başka matbu herhangi bir yayını yoktur. Diğer araştırmaları Cemaatin fertleri arasında dolaşan yazmalardan ibarettir.

¹² Mescidü'n-Nûr'da gerçekleştirilen İslâmî toplantıların birinde, Dr. Ömer, İhvân'a saldırılarda bulunmuş ve tutuklama kararı kaldırıldıktan sonra papa Şenude'yi tebrike giden Ömer et-Tilmisânî'yi, şiddetli bir şekilde tenkit etmiştir.

Düzene karşı bu şiddetli tutumuna rağmen Dr. Ömer, bu konuda kemikleşmiş saldırganca bir görüşe sahip değildir. Öyle ki; İslâm Şeriatını uygulaması durumunda, düzenle biraraya gelmesi mümkündür. Bu yaklaşımı nedeniyle, Sudan'da İslâm Şeriatı'nın uygulanması çalışmalarını başlatan Numeyrî'ye, bir tebrik telgrafı göndermiştir. İşte Dr. Ömer ile Cihad akımı arasında ihtilâfın nedeni, Dr. Ömer'in düzene bakış açısındaki bu ılımlılık olabilir. Bu ılımlılığa rağmen Dr. Ömer'in İslâmî hareket sahasında ortaya çıkan olaylar ve meseleler karşısında, tavizsiz bir stratejinin uygulanması gerektiği yolundaki görüşleri de bilinmektedir.

Son zamanlarda Mısır'ın çeşitli bölgelerinde, Emniyet Teşkilâtı'nın kontrolü altında yeniden İslâmî faaliyetlere başlayan Dr. Ömer'in bu çalışmaları, halk arasında Cihad akımı lehinde geniş yankılar uyandırmaktadır.¹³ Şia ve İran devrimi konusundaki görüşleri de şöyledir: "İmâmiye akidesi açık ve berrak değildir. Ehl-i Sünnet ile Şia arasındaki birliğin sağlam bir akîde üzerinde oturtulması gereklidir. Bazı konularda İran'la görüş birliği içindeyiz ve onların bazı tutumlarını destekliyoruz. Ancak bu, tam bir müştereklik anlamını taşımamaktadır. Çünkü İslâmî bir hareketin sahih bir inanca oturtulması şarttır."¹⁴

Genel olarak değerlendirildiğinde Dr. Ömer'in İslâmî alanda oluşturduğu hareket ve strateji, düzene karşı sağlıklı bir çatışmayı oluşturabilecek kapasiteye sahip görünmemektedir. Nitekim Dr. Ömer de, siyasî açıdan önemli bir şahsiyet olmaktan çok, büyük olaylarla bağlantısı olan ve kendisine dayanan bir hareketi bulunan Selefî bîr âlimdir. Akıma bağlılığı ve faaliyetleri devam ettiği sürece, halk arasında topladığı ilginin devam edeceği düşünülebilir.

¹³ 1985 yılında tekrar iki ay tutuklu kalmıştır. Hükümete karşı yıkıcı çalışmalarda bulunmak ithamıyla mahkemeye çıkarılan Dr. Ömer beraat etmiştir.

¹⁴ Türkiye'de yayınlanan aylık *Girişim* dergisinin 1986 Aralık sayısı. İşaret etmek gerekiyor ki, Dr. Ömer'in kastettiği akîde, ehl-i sünnet akidesi olan *el-Akîdetü't-Tehaviyye*'dir. İran Devrimi'ne ve İhvân'a karşı tutumunda esas aldığı kaynak budur.

BİTİRİRKEN

Mısır'da karşılaştığı bütün zorluklara rağmen İslâmî hareket, siyasî ve sosyal açıdan en etkin hareket olma özelliğini korumaya devam etmektedir. Acı, sıkıntı ve tecrübelerle dolu uzun bir geçmişten sonra İslâmî hareketin gelecekte karşılaştacağı durumlar, hareketin önünde duran üç önemli engelle ilişkili bulunmaktadır. Bu engeller:

- 1) Hükümet engeli,
- 2) Hıristiyanlık engeli,
- 3) Zıt akımlar engelidir.

Hükümet engeli karşısında İslâmî hareket, ya rejimle uzlaşma ya da rejime karşı çıkıp sıkıntılara katlanma seçenekleriyle baş başadır. Bu iki seçenek arasında İslâmî hareketin; kendisini sıkıntılar ve baskılar karşısında sabit ve istikrarlı tutacak, olaylar ve problemlere daha çok ilgi göstermesini sağlayacak, faaliyetlerinde açık seçik bir görüş ortaya koyacak doğru bir stratejiyi benimsemesinden başka, hiçbir yolu yoktur. İslâmî akımların otorite konusunda değişik tutum ve görüşler taşıması, çelişkiler içinde olması, bu stratejinin yaygınlaşmasını zorlaştıran ve en kısa zamanda giderilmesi gereken önemli bir husustur.

İslâmî hareketin etki ve önemine kıyasla küçük bir değere sahip görünen Hıristiyanlık engeli; elinde bulundurduğu birçok imkân ve yetişmiş kadrolar ile İslâmî hareketin bugünü ve geleceği üzerinde ciddi bir tehlike oluşturmaktadır. Çalışmalarını dağınık bir şekilde sürdüren İslâmî hareket, bir yığın engelle karşılaşırken; başta Amerika ve Fransa olmak üzere, bir-

çok Hristiyan devlet ve cemiyet tarafından desteklenen Hristiyan azınlık; uzun vadeli bir programa uygun olarak, düzenli aşamalarla yol almaktadır.

İslâmî harekete zıt olan lâik ve sağcı akımlar ise, üçüncü engeli teşkil etmektedir. Bu akımlar siyasî sahada geniş imkân-lardan istifade edebilmekte, büyük bir manevra gücü ile olayla-rı kendi yararlarına kullanabilmekte ve eylem planında açık ve aktif bir anlayışa sahip bulunmaktadır. Ancak İslâmî hareket, Sedat'ı öldürmekle bunların kozlarını büyük ölçüde elle-rinden almıştır. Siyasî hareketler dehşet içinde, İslâmî hareke-tin sıçrayışını seyretmekte; bugünleri ve yarınları için endişe duymaktadırlar.

1980 olayları ve sıçrayışını yaratan İslâmî hareket, gerçek-ten diğer siyasî akımlara karşı koyabilecek güce sahip midir? Bu konuda şöyle bir değerlendirme yapmak mümkündür: 1980 olayları ile siyaset sahnesine atılan İslâmî hareket, diğer siyasî akımları kendisiyle çalışmaya mecbur etmiş, onlarla anlaşmalara girmiş; başta Şeriatın uygulanması olmak üzere bazı sloganların, diğer akımlar tarafından da kullanılmasını sağlamıştır. Dolayısıyla Mısır'da hâlâ İslâmî hareketin; mevcut durumu kendi menfaatine değerlendirme ve siyasî varlığını genişletme şansı bulunmaktadır...

Burada Ezher gibi, İslâmî hareket için güvenilirliği ve cazibe-si kalmayan, çeşitli hükümet ve gelenek yanlısı kuruluşların; etkinliklerini süratle kaybettiklerini de kaydedelim. Bugün Mısır'da, İslâmî hareket açısından Ezher'in anılmaya değer hiçbir rolü olmadığı gibi, bünyesindeki öğrenci faaliyetleri de şiddetli bir şekilde cezalandırılmakta ve bastırılmaktadır.

Mısır'da İslâmî hareket için, yeni bir engel ise Siyonizm'in varlığıdır. Fikir ve örgüt açısından diğer üç engel kadar güçlü olmasa bile, bunların üçünden de daha tehlikelidir.

Buraya kadar anlattıklarımızı özetlersek, İslâmî hareketin geleceği:

- 1) Varlığında ve şahsiyetinde gerçekleştireceği değişme oranına,
- 2) Düşünce ve fikir alanında oluşturacağı değişimlere,
- 3) İleriye doğru atacağı sabit ve kararlı adımlara bağlı gö-rünmektedir.

BELGELER

1. İhvân'ın şiddet olayları ile ilgili 3-11.1978 tarihinde yayınlanan açıklaması.
2. Sedat'ın mazlum olarak öldürüldüğünü ifade eden Tilmisânî'nin açıklamalarına yer veren *el-Musavver* dergisinin kapağı. Röportaj manşetten verilerek bütün sahifeyi kapsamaktadır. Derginin diğer yüzünde Tilmisânî'nin İran İslâm Cumhuriyeti ve Sedat'la ilgili sözleri yer almaktadır.
3. Tilmisânî'nin Sedat'ın mücadelesi ile ilgili açıklamalarını nakleden 7.3.1982 tarihli *Cumhuriyet* gazetesi.
4. Öğrenci birliğinin Mit Ebu'l-Kûm köyünde Sedat'a sundukları belge.
5. ez-Zaviyetu'l-Hamra olayları esnasında yayınlanan bir yayın.
6. *Misaku'l-Ameli'l-İslâmî* isimli yazma kitabın kapak resmi. Kapakta Cemaatın ve liderinin ismi bulunmaktadır.
7. Minye bölgesinde yayınlanan Hristiyanlara saldırılarda bulunan bir yayın.
8. İçişleri Bakanı Zeki Bedr'e saldırılarda bulunan bir yayın. Yayınnın arka yüzünde güvenlik görevlilerince kurşunlanarak öldürülen el-Cemaatu'l-İslamiyye'ye mensup bir öğrencinin fotoğrafı yer almaktadır.
9. Afganistan'la ilgili 1984 yılında yayınlanan el-Cemaatu'l-İslamiyye'nin bir yayını.
10. *Kelimetu'l-Hakk* dergisinin ilk sayısının kapak resmi.
11. İhvân paralelinde olan ed-Davetu'l-İslamiyye Cemiyetinin bir yayını.
12. *Kelimetu'l-Hakk* dergisinin sayılarından birinin kapak resmi.
13. el-Cemaatu'l-İslamiyye'nin çalışma prensiplerini özetleyen bir yayın.
14. Cihad örgütünün yayınladığı bir yayın.
15. Sedat'ın öldürölme olayından sonra Asyut emniyet müdürlüğünün girişeceği operasyonun krokisi (Bakanlık dosyalarından).
16. el-Cemaatu'l-İslamiyye'nin lideri Dr. Ömer Abdurrahman'ın tutuklu iken gönderdiği bir mektup.
17. el-Cemaatu'l-İslamiyye'nin geçen yıl yayınladığı bir yayın.
18. el-Cemaatu'l-islamiyye'nin geçen Kurban Bayramı'nda yayınladığı bir yayın.

MISIR'DA İSLÂMÎ AKIMLAR

İKİNCİ KİTAP

SALİH el - VERDÂNÎ

Türkçesi
Sefer TURAN

SUNUŞ

İslâmî hareket pratiği, yetmişli yıllarda olduğundan fazla bir değişiklik göstermedi. Düşünce ortamı hâlâ aynıdır. Hareketin tutum ve eylemlerine hâlâ Selefî bakış açısı hâkimdir. Hatta biraz daha öne çıkmış olup revaçtadır.

Seksenli yılları yetmişli yıllardan ayıran tek özellik, hükümetle çatışmaların ve olayların daha da artmasıdır. Ancak bu çatışma ve olaylar, hükümete meydan okuyabilecek, hareketi geliştirecek, aktiflik ve etkinliğini artıracak şekilde örgütsel bir boyut kazanmamıştır.

Seksenli yıllar pratiği, bazı yabancı güçlerin, hareketi nüfuzu altına alıp bazı akımları kontrol etmesine, başka akımların da ortaya çıkışına tanık olmuştur. Hükümet ise, İslâmî akımlara karşı "çirkin sopa" kullanma politikasını sürdürmüştür.

Bana göre, İslâmî hareket bu dönemde iki seçenekle karşı karşıyadır:

- Hükümetle uzlaşmaya girmek.
- Veya hesapları yeniden gözden geçirme ve düşünme aşamasına geçmek. Ancak aktif akımlar ve özellikle de cihadçı akımlar başta olmak üzere hareketin çok sayıda akımı birinci seçeneği kabul etmemektedir.

Hareket, ikinci seçenek karşısında ise kuşkuludur.

Seksenli yıllar çağdaş İslâmî hareket tarihinde önemli bir zaman kesitini oluşturur. Bu dönem, İslâmî hareketin pratiği yakalayabilmesi için düşünce yapısında birçok değişiklikler yapmasını gerektirir.

Pratikte birçok Selefî düşünce, İslâmî hareketi zor durumda bırakıp engel oluşturmaya devam ediyor.

Seksenli yıllarda dikkati çeken bir nokta da sanki hükümet, dolaylı olarak İhvân'a yasallık bağışlamış gibi İhvân Cemaatî'nin kendisini daha çok hissettirmesidir.

Diğer taraftan cihadçı Cemaatü'l-İslâmiyye, canlı ve faal olarak yayınladığı çok sayıdaki bildirilerde kendini gösteren bir iletişim faaliyeti içindedir. Ayrıca 1980'li yılların başlangıcından günümüze kadar gerçekleşen olayların çoğu ile de ilişkisi vardır.

Birbirine zıt olan bu iki akımın açık olarak ortaya çıkışı ve birbirlerine karşı düşmanca tavırları ve hükümetin bu ikisine karşı takip ettiği politika, birçok soruyu gündeme getiriyor:

Acaba, hükümet, bu iki hareketi de sindirmek için birbirine kırdırmayı mı amaçlıyor?

Yoksa onları Hıristiyanlara karşı bir baskı kozu olarak mı kullanmak istiyor?

Her iki akımın liderleri de Mısır'daki politik oyunun boyutlarını kavrayabiliyorlar mı?

Ve diğer akımların tutumları nedir?

Bu kitap ile İslâmî akımların seksenli yılların pratiğini oluşturan tavır ve eylemlerine ilişkin ve İslâmî hareket alanındaki yeniliklerle ilgili sorulara cevap verebilmeyi umuyoruz.

Bu kitapta yetmişli yılları incelediğimiz birinci kitabımızdaki yöntemin aynısını izledik: Eleştiri ve analize girmeksizin yaşanan pratiği aydınlatmak. Seksenli yılların İslâmî hareket pratiğine bir bakış olan bu kitabı önce Müslümanlara sonra da ilgilenenlere sunuyorum.

Allahu Teâlâ'dan, zelil olmaktan sakınma, ihlâs ve kabul diliyorum.

Salih el-Verdânî

KAHİRE

GİRİŞ

YETMİŞLİ VE SEKSENLİ YILLAR

Mısır İslâmî hareketinin seksenli yılları, yetmişli yıllar ile büyük bir benzerlik gösterir. Hatta her iki dönemi birbirinden ayırt etmek çok zordur. Her iki dönemde de akımlar arasında büyük bir benzerlik ve yakınlık vardır. Bu akımları oluşturan ve düşüncesini şekillendiren klasik düşüncenin, İran devrimi sonucu ortaya çıkan Şîî çizgi karşısındaki tutuculuğu daha da artmıştır.

Yetmişli yıllar, seksenli yıllarda ortaya çıkan İslâmî akımlardan çoğunun düşünce ve hareket oluşumunun başlangıç yılları idi. Başta Sedat'a düzenlenen suikast olayı ve daha nice olaylarla ilişkisi olan Cihad akımı, Tekfir akımı ve Tekfir kaynaklı olup eski İçişleri bakanları Hasan Ebu Başa ve Nebevî İsmail ile Musavvir dergisi yazı işleri müdürü Mekrem Muhammed Ahmed'e düzenlenen suikastlerle ilişkisi olan Tevakkuf akımı...

Cihad akımı, Salih Seriyye hareketi çizgisinde gelişti.

Aslen Filistinli olan Salih Seriyye, 1974 yılında o zamanlar Sedat başkanlığında toplantı halinde bulunan Yüksek Merkezî Komite merkezini kuşatma altına almak amacıyla silah ve diğer ihtiyaçları elde etmek için bazı Mısırlılarla birlikte Teknik Askerî Fakülte eylemini gerçekleştirmişti.

Ancak başarıya ulaşamayan eylem sonucu, Teknik Askerî Fakülte koruma görevlilerinden bazıları hayatlarını kaybetti, bazıları da yaralandı. Salih ve arkadaşları yargılandı. Aynı okulun bir öğrencisi olan Salih Seriyye idam cezasına çarptırıldı.

Bu eylem, hükümet ve İslâmî hareket arasındaki ilk silahlı çatışma idi ve aynı zamanda daha sonra mahkeme kararı ile serbest bırakılan Teknik Askerî Fakülte Hareketi elemanlarınca geliştirilen “Cihad” akımının ilk ortaya çıkışı idi.¹

Ebu Başa ve Mekrem olayları ile ilişkisi olan “Tevakkuf” Akımı da yetmişli yıllarda Tekfir Akımı lideri Şükri Mustafa Hareketi sayesinde gelişti. Sedat’ın yetmişli yılların ilk dönemlerinde cezaevlerini temizleme hareketinden sonra serbest bırakılan Şükri Mustafa Akımının ise Vakıflar Bakanı Dr. ez-Zehebî’yi kaçıracak öldürme eylemi ile ilişkisi vardı. (1974) Bu olay, bu akımın sonunun başlangıcı oldu. Şükri Mustafa ile birlikte hareketin liderlerinden dört kişi idam edildi ve hareket dağıldı. Bünyesinden birçok yeni akım ortaya çıktı. Bu akımlardan Tevakkuf Akımı daha sonraları kendini göstererek tekfir konusunda daha da katılaştı.²

Suikast olayı ve Asyut olayları ile ilişkisi olan Cemaatu’l-İslâmiyye akımı ise yetmişli yıllarda Mısır üniversitelerinde gelişmeye başladı. O zamanlar adı “el-Cemaatu’d-Diniyye” idi. Ancak yetmişli yılların baslarında cezaevlerinden çıkan İhvân, bu akımı bünyesine aldı. Fakat yetmişli yılların sonlarına doğru, aralarında sürtüşme çıktı ve Cemaatu’l-İslâmiyye üniversitelerdeki bazı mevkileri İhvân’a terk etti. O dönemden sonra Cemaatu’l-İslâmiyye iki kısma ayrıldı. Bir kısmı İhvân çizgisinde yürüdü. Bu kısmın liderliğini yapan öğrencilerden birkaçı İhvân ve Sosyalist İşçi Partisi arasındaki koalisyon sırasında Halk Meclisi’ne (Parlamento) girdi. Diğer kısım ise bağımsızlığını koruyarak Cihad çizgisinde yürüdü ve hükümetle çatışmaya girdi. Faaliyeti ise Güney Mısır’la sınırlı kaldı. Nihayet 1981 olayları sırasında Cihad davası yargılamalarında liderlerinin çoğu müebbet hapis cezası aldı.

Yetmişli yıllar döneminde altı ana akım vardı: İhvân, Kutubcular, Tekfir, Cemaatu’l-İslâmiyye, Cihad ve Selefiler.

Seksenli yıllarda ise bu altı akım oldukları gibi kalırken, İslâmî kesim yeni birkaç akıma daha tanık oldu. Bunlardan bir kısmı, bu altı akımdan birinden ayrılma idi. Örneğin Tevakkuf Akımı gibi. Bir kısmı ise bilinen bu akımlardan hiçbirine bağlı bulunmayan

¹ Konuyla ilgili geniş bilgi için bkz: *Mısır’da İslâmî Akımlar I.Kitap Cihad bölümü.*

² Age. Tekfir bölümüne bakılabilir.

kimseler tarafından geliştirildi. Örneğin Şîf akımı gibi (ki daha sonra bu akım hakkında geniş bilgi vereceğiz.)

Yetmişli yılların İslâmî kesimindeki bazı bariz şahsiyetler önemlerini ve bazı akımlar üzerindeki etkinliklerini hâlâ sürdürüyorlar. Örneğin Cemaatu'l-İslâmiyye ile sağlam manevî bağları bulunan Dr. Ömer Abdurrahman ve Cemaatu'l-İslâmiyye'nin hükümetin İslâmî akımlara karşı politikasını protesto amacıyla Afganistan İnkılabının veya Mısır zindanlarındaki tutukluları destekleyici mahiyette düzenlediği konferanslarda ortaya çıkan Şeyh Hafız Selâme gibi.

Cemaatu'l-İslâmiyye ve Hafız Selâme, hükümet tarafından yasaklanmış olmasına rağmen Âbidin Meydanında bayram namazı kılma konusunda hâlâ ısrarlıdırlar. Ayrıca caddelere, çoğu zaman Dr. Yusuf el-Kardavî ve Şeyh Muhammed el-Gazzâlî gibi İhvân yanlısı davetçilerin imam olduğu "Mühendisîn" meydanındaki Dr. Mustafa Mahmud Camisinde bayram namazına halkı davet eden afişler asılır.

Bu konuda dikkat çeken konu ise bayram namazlarında İhvân'ın imam/konuşmacı olarak hem kendilerinin hem de hükümetin kabul ettikleri şahsiyeti seçerken, Cemaatu'l-İslâmiyye ve diğer akımların "istenmeyen" kişileri seçmeleri, hükümetle çatışmalara ve kargaşalara neden oluyor.³

Selefi Çizgi

Mısır'daki İslâmî hareket alanında yaygın olan düşünce çizgilerinin en barizi, bütün kavram, anlayış ve düşünceler üzerinde egemenliğini hâlâ sürdüren çizgi, Selefi çizgidir.

Belirgin anlamında Selefi çizgi, Selefîn akide ve fetvalarında özetlenen klasik bakış açısıdır. Özellikle de İbn-i Teymiyye'nin inanç, ibadet ve muamelat konularında yazdıkları olmak üzere,

³ Örnek olarak, bayram namazını şeyh Hafız Selâme ile birlikte Âbidin meydanında Cumhurbaşkanlığı Sarayı önünde kılmak isteyen Cihadçı Cemaatul-İslâmiyye taraftarları ile burada namaz kılınmasını engellemeye çalışan emniyet kuvvetleri arasında meydana gelen birçok çatışmayı verebiliriz.

“Ehl-i Sünnet ve'l Cemaat” olarak isimlendirilen akide bu kapsamda görülür.

Selefi çizgi, diğer klasik çizgiler bir tarafa, İbn-i Teymiyye ekolü taraftarıdır. Modern çağda bu ekolün düşünceleri Arap Yarımadasında tebliği ortaya çıkan Muhammed bin Abdolvahhab tarafından yeniden diriltildi ve daha sonra Suud, bu düşünceleri Mısır ve diğer İslâm ülkelerine yaydı.

Mısır'ın İslâmî akımları, selef fikhını toptan benimsemiş ve düşünüş, tavır ve davranışlarının ilham kaynağı olarak İbn-i Teymiyye ekolünü selef ekollerinin başında kabul etmiştir.

Bu çizgi karşısında, yakın zamanda ortaya çıkmış olan Cemaladdin Afganî ekolü, Muhammed Abduh ekolü, Ebu'l-Alâ el-Mevdûdî ekolü ve Seyyid Kutub ekolü gibi bazı düşünce ekolleri ve çizgileri kayboldu. Bu ekoller, bir metod ve düşünce olarak artık İslâmî akımların tavır ve düşüncelerini etkilemez oldu. Klasik selefçiliğin hâkim olduğu Müslüman aklı, gerçeklerden habersiz kaldı. Geçmişin aklının egemen olduğu çağdışı Müslüman kişiliği, selef şahsiyetinde eridi.

İslâmî akımların çağdaş düşünce çizgilerinden yüz çevirerek klasik Selefi çizgiyi benimsemelerinin nedeni, ruhbanlık ve idealciliğe yatkın olan Mısır karakterinin doğal yapısı olsa gerek. Çünkü Mısır karakteri, delil ve naslarla destekli ve lekelenmemiş ilmî şahsiyetlere olan arzusunu bu çizgide bulabilmiştir. Bu şahsiyetler ise bu akımların tek ilham kaynağı olan klasik kitapların belirttiği doğrultuda takva ve dindarlıkta en yüksek dereceye ulaşmışlardır. Ulaşmış olduğu ilmî derece her ne olursa olsun hiçbir şahsiyet, biçim ve içerik olarak Selefi şahsiyete bürünmeden Mısır'daki İslâmî hareket alanında etkili olabilecek güce sahip değildir. Bu durum bize, İslâmî akım gençliğinin kendi aralarında çıkan, ancak fazla bir bilinç ve deneyimi olmayan, aynı zamanda liderlik sıfatlarına da sahip olmayan genç davetçi ve liderlerin çevresinde toplanmalarının ve İslâmî hareketteki ilim ve tecrübe sahibi bariz şahsiyetlerin kaybolmalarının sırrını açıklamaktadır. O genç liderler sadece ve sadece selef şahsiyetine bürünüp selef adına konuştukları için kazanıyorlar. O bariz şahsiyetler ise Selefi bakış açısından daha liberal tavır ortaya koyup yaşanan gerçeği dile getiriyorlar ve sakal bırakmak, kadının giysisi, mezar ve türbelere karşı

tutum gibi İslâmî akımlarda ve Müslüman gençliğin gözünde doğruluğu kabullenilmiş olan bazı sorunlara karşı daha esnek bir tavır ortaya koymaktadırlar.

Örneğin, Ezherli bir şeyh olan Dr. Ömer Abdurrahman Selefi kişiliğe bürünüp selef adına çıkmamış olsaydı, şeyhi kendisine "manevi baba" kabul eden tutucu Cemaatu'l-İslâmiyye başta olmak üzere İslâmî akımlar onu kabul etmezlerdi.

Dr. Ömer Abdurrahman, Selefi kişiliğe bürünmek suretiyle Ezher çizgisinin dışına çıkmıştır. Dinî ve resmî bir müessese olan Ezher, selef ve klasik eserlere karşı daha serbest bir bakış açısına sahip olup belirli bir Selefi ekol ile de sınırlı değildir. Ayrıca, İslâmî akımların reddettikleri tarikat ekolüne de saygı duyar ve çoğu İslâmî akımların yanında değerli bir şahsiyet olan İbn-i Teymiyye ekolüne karşı ise bir noktaya kadar zıt bir bakış açısına sahiptir.

Görülüyor ki, İslâmî hareket gençliğinin, dini müesseseler, pratik ve değersiz İslâmî sembollere güvenlerini yitirmiş olmaları, bazı akımların, pratiğini "tekfir" etmeye ve "cahilî" hükmünü vermeye zorlamıştır. İşte bu durum, kendilerini mazinin kucağına alarak vicdan, düşünce ve hatta hareket olarak mevcut pratikten yalnızlığa doğru itilmelerinin ana nedenidir.

Mısır'daki İslâmî hareketin tavır ve eyleminin temelini oluşturan, "Selefi çizgi" olarak isimlendirdiğimiz ideolojik çıkış noktasını anlamadan, bu hareketi ve hedeflerini anlayabilmek mümkün değildir.

Selefi çizgi, İslâmî akımları pratik ve hükümetle çatışmalara iterek bazı düşünce ve eylem boşluklarına düşürdü. Bu durum, İslâmî hareketin pratiği açısından ters ve kötü sonuçlar doğurdu.

Sedat, İbn-i Teymiyye'nin fetvasına göre öldürüldü.⁴

⁴ İbn-i Teymiyye'nin fetvası, Allah'ın şeriatını uygulamayan Müslümanların öldürülmelerinin caiz olduğunu, bunların mürted ve kafir olduklarını, kanlarının ve mallarının helal olduğunu ifade eder. "*el-Farîdatu'l-Gâibe*" adlı kitapta da bu konuya yer verilmiştir. Geniş bilgi için İbn-i Teymiyye'nin "*el-Fetâva el-Kübra*" adlı eserine bakılabilir. Suudi Arabistan tarafından basılan bu kitap dünyadaki İslâmî kuruluş ve teşkilatlara parasız olarak dağıtıldı. 38 ciltten oluşan ve son olarak da Suud Kralı adına basılan bu kitap İbn-i Teymiyye'nin yazdıklarının çoğunu ihtiva eder.

Aynı şekilde 1981 yılında Cemaatu'l-İslâmiyye tarafından çok sayıda güvenlik kuvvetinin öldürüldüğü Asyut olayları da.⁵

Ayrıca Cihadcılar ve Cemaatu'l-İslâmiyye'nin Güney Mısır ve Kahire'deki kiliseleri yakmaları ve bombalamaları, daru'l harbte oldukları hükmü ile Hristiyanların mallarını helal gören Selefi fetvalar gereğince gerçekleştirildi.⁶

İslâmî akımların hareket noktaları ve düşünce yapıları için bir ilham kaynağı olan bu gibi Selefi bakış açısını, Sedat'a suikast olayından idam edilen beş kişiden biri olan Mühendis Muhammed Abdusselam Ferec'in "*el-Farîdatu'l-Gâibe*" (*Kaybolan Farz*) adlı cihat farızasını kastettiği kitapçığında görmekteyiz. O zamanlar olay çıkaran bu kitapçık, Sedat'ın kanını helal gören fetva için kaynak kabul edildi. Kitapçık, devlet idarecileri ve Ehl-i Kitap ile ilişkileri ve kâfirlerle savaşmayı ve onların mallarını helal görmeyi benimseyen bir grup Selefi fetvalardan oluşur. Gerçekçi öneriler veya gerçekçi siyasetten tamamen uzaktır. Özelde İbn-i Teymiyye'den olmak üzere tamamıyla Selefi kitaplardan alıntılarla doludur.⁷ İslâmî akımların Selefi çizgiyi dikkatsiz bir şekilde algılamalarının sonucu pratikle olan düşünsel ve hareket çelişkilerine örnek olarak sakal konusunu gösterebiliriz. Selef fıkhı, sakal tıraşının haram olduğunu belirtir. Ancak bu durum, Müslüman gençliği sakal bırakmak, baskı ve hükümetin takibi ile sakaldan vazgeçmek arasında şaşkınlığa sürüklemiştir.

Selefi düşüncedeki birçok gencin eylemleri gerçekleştirirken sakal bırakmaya zorlanması bütün eylemlerin keşfedilmesine, başarısızlığa uğramasına ve bazılarının da hükümetin eline düşmesine neden olmuştur.

Sakal konusunda aşırı tutuculuk, sakalsız bir Müslümana kuşkuyla bakmaya ve onu yalnızlığa itmeye neden olmuştur. Dolayısıyla İslâmî hareket kesimindeki birçok yetenek, bu şekilciliğe önem vermediği için yok yere harcanmıştır.

⁵ Asyut olaylarını, seksenli yılların olayları bölümünde anlatacağız.

⁶ Bkz. *el-Farîdatu'l-Gâibe*. Dr. Muhammed Ammara, yorumlu baskı: Daru'l-Vahdet, Beyrut; ve *Mısır'da İslâmî Akımlar I.Kitap Cihad* bölümü.

⁷ Dr. Ammara'nın aynı kitabına bakılabilir.

Bundan sonra ise İslâm ordusu olmadığı için, orduda görev yapmanın, hükümet bünyesinde çalışmanın ve özellikle de beşerî kanunları ve müşriklerin dili olan yabancı dilleri öğrenmek üzere üniversitelerde eğitim görmenin haram oluşu, siyasî çalışmalarından uzak kalmak gibi sorunlar geliyor. Bütün bu sorunlar Selefi fetvalar ve görüşler sonucu ortaya çıkmıştır. Bu nedenlerden dolayı İslâmî hareket çok şeyler kaybetmiş ve yeni akımlar ortaya çıkararak saflardaki gerginlik artmıştır.

Bir tek konuda bile -özellikle de hâkimlere karşı savaş, onlara başkaldırmak, kadına ilişkin hükümler ve inanış biçimi gibi konularda- birçok ve çelişkili Selefi görüşün mevcut oluşu Mısır'daki İslâmî hareket alanında faaliyet gösteren İslâmî akımlar arasında düşünsel kargaşaların çıkmasına, bölünmelere, ayrıca olumsuz, ilginç ve zaman zaman gülünç tavırların ortaya çıkmasına neden olmuştur.

Ancak bütün bunlar Selefi çizginin her şeye egemen olduğu veya bütün çizgilerin en güçlüsü olduğu anlamına gelmez. Çünkü ufukta bu çizginin yeniden gözden geçirilmesini isteyen akımların belirtileri görülmeye başladı.

Hükümet Politikası

Hükümetin İslâmî harekete karşı politikası üç temel esas üzerine kuruludur:

- 1- Beyin yıkama,
- 2- Koruyucu darbeler,
- 3- Şiddet.

Hükümet, beyin yıkama politikasını seksenli yılların başlarında kullanmaya başladı. Basında Tekfir ve Selefi akımlar gibi bazı İslâmî akımları öne çıkardı. Bunlara düşünce ile karşılık vermeleri için de Ezherliler öne itildi.

İslâmî hareket alanında çalışan İslâmcılar TV ekranına ilk defa "Düşünce Semineri" adlı programda çıkıyorlardı. Günümüze kadar devam etmiş olan bu programda artık İslâmî akımlar ve davalarına önem verilmeyerek; okullar, üniversiteler ve İslâmî kuruluşlara ağırlık verilmeye başlandı.

İktidardaki Ulusal Demokrat Parti tarafından yayınlanan haftalık *"el-Livâu'l-İslâmî"* gazetesi İslâmî akımları diyaloga çağırdı ve fiilen Tekfîr Cemaati ile diyaloga girerek bu hareketin zindanlardaki liderleri ve taraftarları ile görüştü.

İçişleri Bakanlığı gözetimi altında düzenlenen beyin yıkama seminerlerine bazı Ezherliler ve İhvân taraftarları da katıldı. Örneğin İhvân'ın genel müşidi de bu seminerlerin birine katılmıştır. Ayrıca üniversite kökenli bazı şahsiyetler de bu seminerlere katılmışlardı. Örneğin Dr. el-Ahmedî Ebunnur ve Dr. Ahmet Heykel gibi.

Burada şunu hatırlatmak gerekir ki, daha sonra oluşturulan yeni hükümette Dr. el-Ahmedî Ebunnur Vakıflar Bakanı, Dr. Ahmet Heykel ise Kültür Bakanı görevlerine getirildiler.

Fakat görülüyor ki hükümet, İslâmî akımları kontrol altına alamadığı ve ayrıca İslâmî akımların da bu seminerlere katılmayı reddetmeleri nedeniyle bu politikasından vazgeçmiş bulunuyor.⁸

Dolayısıyla hükümet İslâmî akımların sürekli gelişimini önleyebilmek için "koruyucu darbeler" indirme politikasına başvurdu.

⁸ Fakat son günlerde görüldüğü gibi hükümet, beyin yıkama seminerleri düzenleme politikasına yeniden yönelerek bu alanda görevlerini yerine getirmeleri üzere kendi adamlarını ortaya sürdü. Devlet başkanının talimatı üzerine Müftü ve Vakıflar Bakanı, Asyut'ta cihadçı Cemaatu'l-İslâmiyye taraftarları ile güvenlik kuvvetleri arasında meydana gelen çatışmalardan sonra 16.9.1987'de Asyut'a giderek cihadçı Cemaatu'l-İslâmiyye liderleri ile bir araya geldiler. Müftü, buluşmalar sırasında devlet ve gençlik arasında bir düşmanlık olmadığı hakkında cemaat üyelerini ikna edip ortamın yatıştırılması için devlet başkanı tarafından gönderilmiş olduğunu söyledi.

Daha sonra hükümet, "Bağımsız İslâm Meclisi" adı verilen kendi dışındaki âlimleri ortaya sürdü. Şeyh Şaravî, Şeyh Gazzâlî ve Dr. Tayyib En-Neccar'dan oluşan bu meclis, Müslüman gençlik ve İslâmî akımlarla diyaloga girdi. Ezher Camii'nde bir toplantı yaparak İslâmcılardan, şiddetten vazgeçmelerini, hikmet ve iyilikle tebliğ etme yöntemi izlemelerini istediler. 1.1.1989'da gerçekleşen bu toplantıda konuşan Şaravî, Gazzâlî ve En-Neccar, otoritenin âlimlerinden olmadıklarını söylediler.

Bu toplantı sonrası yayınlanan bildiri, başta Dr. Ömer Abdurrahman ve Şeyh Mahallavî olmak üzere İslâmî hareketin bariz şahsiyetlerinin şiddetli eleştirilerine maruz kaldı. Abbud Zümer ise cezaevinden yayınladığı bir bildiri ile bu bildiriyi eleştirdi. Vakıflar Bakanının kararı ile oluşturulan Bağımsız İslâm Meclisinde başta Dr. Yusuf el-Kardavî olmak üzere bazı İhvâncılar da bulunuyordu.

Hükümetin İslâmî akımlara “koruyucu darbeler” indirmesine fırsat tanıyan “olağanüstü hal” kanunlarının uygulamasının devam etmesinde ısrarlı oluşu, bu niyetini açıkça ortaya koymaktadır.⁹

Koruyucu darbeler indirme politikası, Emniyet Teşkilatının, İslâmî kesimde sürekli devam eden “gelişigüzel tutuklama” kampanyasında açıkça görülür.

Ama bu politika istenilen ürünleri vermedi. İslâmî birikimler çoğaldı. İslâmî akımların tepkisi daha da şiddetlenmeye başladı, güvenlik kuvvetleri ile çatışmalar yoğunlaştı ve hâlâ da devam etmektedir.

Bu arada gerçekleşen Kaçış olayı,¹⁰ hükümete indirilmiş ani bir darbe olması nedeniyle güvenlik alanında büyük endişe uyandırdı. Müslümanlara karşı şiddet ve öldürme politikası izlenmesine neden oldu.

Nitekim bu durum, Emniyet Teşkilatının gerek bu olay ve gerekse daha sonra gerçekleşen Aynüşşems olayları ve Minye şehrindeki Mavas Manastırı olayında koyduğu tavırda açıkça görülmektedir. Kaçış olayında, kaçan üç kişiden ikisi güvenlik kuvvetlerinin açtığı ateşle öldürülürken, Aynüşşems olayında Cemaatu'l-İslâmiyye'den üç kişi ve birkaç vatandaş öldürüldü. Mavas Manastırı olayları da aynı şekilde... Bunlara ek olarak birçok erkek, kadın ve çocuk da yaralandı.

Bu politika, Emniyet Teşkilatının olaylar karşısında uğradığı şiddetli tedirginliği yansıtır.

Cezaevlerinde İslâmcılar, elektrik akımı vermekten başlayıp, nefes alınacak bir deliği bile olmayan küçük hücrelerde tek başına hapis cezasına kadar çeşitli bedensel ve psikolojik işkencelere maruz kalmaktadırlar.

Bu arada hükümetin, Amerika ile olan ilişkisinin artışı ve Mısır'daki İsrail varlığı, güvenlik açısından zararlı olmasına rağmen İslâmî harekete karşı izlediği şiddet ve yok etme politikasını etkilediği gözleniyor.

⁹ Mısır'da Sedat'ın öldürülmesiyle birlikte konan olağanüstü hal kanunları hâlâ yürürlüktedir. (Çev.)

¹⁰ Kaçış olayı ile ilgili geniş bilgi ileride gelecektir. (Çev.)

Diğer taraftan, şiddet politikasının bir de ekonomik yönü var:

Mısır'da ortamın güvenlik açısından yabancı yatırımlar ve krediler hareketini tehdit edecek derecede sarsılmış olduğunun düşünülmemesi için gerektiğinde hükümetin güven ve istikrarı sağlayabilecek güçte olduğunu kanıtlaması gerekirdi.

Hükümetin, İslâmî hareketi gözleyen üç kurumu vardır. Her kurum, alanındaki olayları bugün devletin izlemekte olduğu şiddet ve terör politikası çerçevesinde çözümler. Bu üç kurum:

- Emniyet Teşkilatı
- Savcılık
- Basındır.

Emniyet Teşkilatı, gelişigüzel tutuklamalar yapar. Zor kullanarak tutuklular arasından bir grup hakkında dava açar ve savcılığa sevkeder.

Savcılık büyük bir hırsla Emniyetten davayı devralır ve dava için kanunî ağırlar örmeye başlar, boşlukları kapatır ve "yılın davası" olarak göstermeye çalışır.

Böylece sıra basına gelir. Dikkat çekici manşetler, haberler, istihbarat ve savcılıktan gelen bilgiler sayesinde hazırladığı raporları yayınlayarak konuyu kamuoyunun dikkatlerini çekecek biçimde korkunç bir şekilde büyütür.

Bu uygulama, "Sedat ve Cihad" davasından başlayarak, "Şiî Örgüt" davasına kadar bütün İslâmî davalarda yapılmıştır.

Bu durum, avukatlar ve özellikle de İslâmcılar arasında kargaşaya neden oldu. Savcılığa olan güvenlerini yitirdiler ve bu tür kanunsuzlukları protesto için baro merkezlerinde konferanslar ve boykotlar düzenlediler.

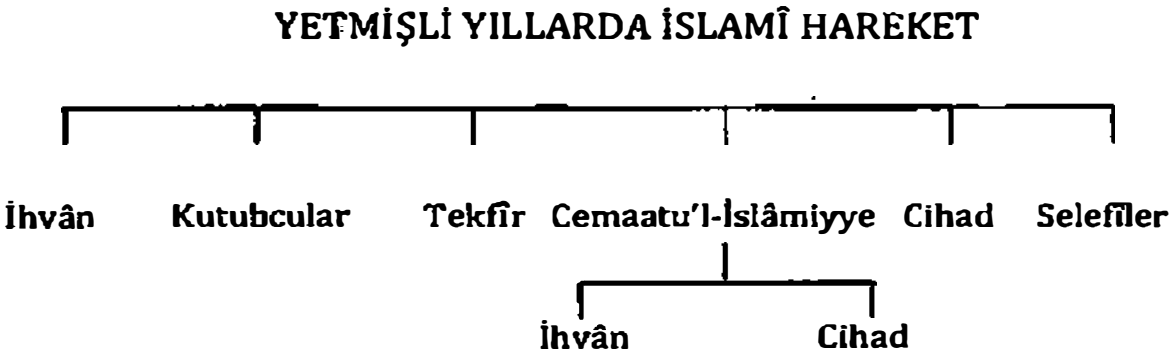
Hükümetin İslâmî akımlara karşı uyguladığı bu siyasetten en azından mevcut aşamada vazgeçmeyeceği gözleniyor.¹¹

¹¹ Emniyet Teşkilatı ile sürtüşmelerin ve bazı hayalî davalar ve kâğıt üzerindeki örgütlere katılma suçlamalarından birkaç defa tutuklanmam nedeniyle şu kaniya vardım: İslâmî hareket içerisinde gerginliğin devam edişi hükümetin çıkarınadır. Emniyet, bir cemaat veya akıma darbe indirebilmek gerekçesine sahip olmak için bazı bölgelerde kışkırtıcı yapay nedenler ortaya çıkarmaktadır. Ayrıca, belirli

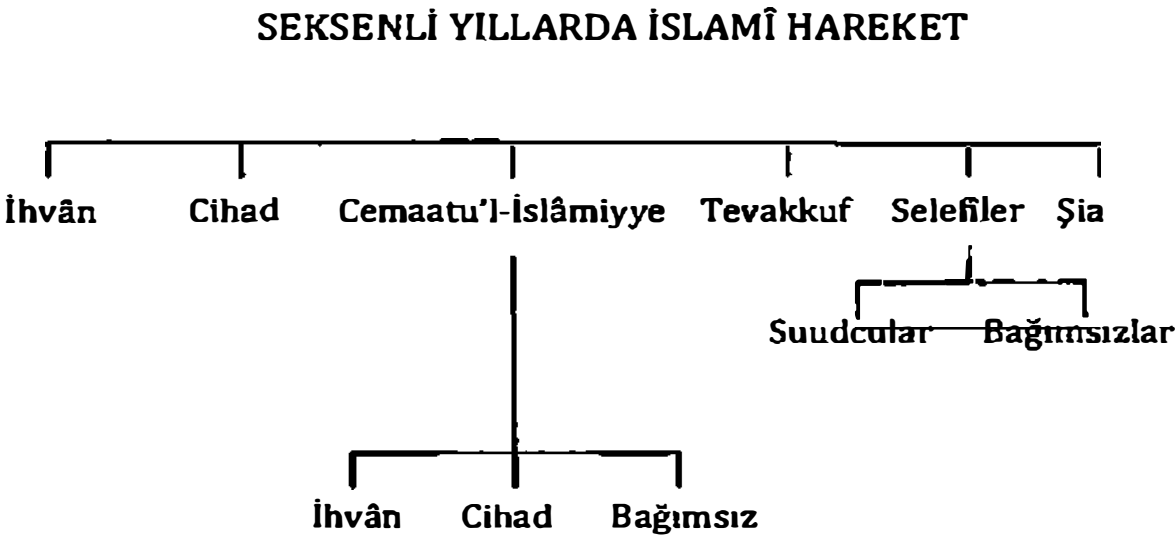
Daha sonra, güvenlik kuvvetlerinin camilere baskın yapmaları yaygınlaşmaya başladı. Ülkenin çeşitli yerlerinde kırktan fazla camiye yapılan saldırılarda namaz kılan birçok kimse yaralandı, yüzlerce İslâmcı tutuklandı ve böylece hükümet ve İslâmî hareket arasındaki düşmanlık uçuşurumu biraz daha büyüdü.

Camilere yapılan baskınlar, hükümetin İslâmî akımlara karşı izlediği politikanın ne derece şiddetli ve sert olduğunu ifadesidir.

Çizelge: 1

Çizelge: 2

SEKSENLİ YILLARDAKİ AKIMLAR

Kutubcular dışında yetmişli yılların altı ana akımı hâlâ varlıklarını sürdürmekle birlikte bazı değişikliklere uğradıklarını görüyoruz: Tavrı değişiklikleri, bölünmeler ve birbirlerine düşmeler gibi. Bunun dışında kimi akımların taraftar kaybetmesi, bazılarının taraftarlarının artması ve Kutubcular gibi bazılarının da kaybolmaları gibi kimi değişiklikler de göze çarpmaktadır.

Yetmişli yıllarda, İhvân, Kutubcular, Tekfîr, Cihad, Cemaatu'l-İslâmiyye ve Selefîler akımları vardı. Seksenli yıllarda bu akımlara yeni iki akım daha eklendi. Tevakkuf ve Şia akımı. Bu iki akım, İslâmcılar ve İslâmcı olmayanlar için birer sürpiz olarak olaylar sahnesinde belirdiler ve Kutubcularla Tekfîr akımının yerlerini aldılar.

Ancak bu söylenenler, İslâmî hareket içindeki akımların, anılan akımların sayısı ile sınırlı kaldığı anlamını taşımaz. Hareket alanı içerisinde belirlenmeleri gayet zor olan daha nice akımlar ve düşünsel yönelişler vardır. Bunlar henüz gelişme çağında ve küçük küçük gruplar halinde olup olaylar sahnesinde görünmemişlerdir.

Bir uyarıda bulunmak isterim: Mısır'daki İslâmî hareket alanında faaliyet gösteren akımların türünü belirlemek, o akımın kapasitesi ve taraftarlarının çokluğundan daha çok bu akımın pratikte bıraktığı etki ve adı karıştığı olayın büyüklüğü ile bağlantılıdır.

Mısır'daki İslâmî akımların çoğu, -İhvân akımı hariç- kendini pratikte etkin kılabilecek tarihî bir derinlik ve kitlesel ağırlıktan

yoksundurlar. Sadece gerçekleştirdiği birkaç eylemle etkin bir akım olarak görünmüşlerdir.

Cihad akımı ve Cemaatu'l-İslâmiyye'nin, Sedat'a düzenlenen suikast ve daha sonrasında seksenli yıllarda meydana gelen daha birçok olayla ilişkisi vardı.

Tevakkuf akımının 1987'de siyasî suikastlerle ilişkisi vardı.

Şia akımı, İran'a yönelik düşmanca politika sonucu ortaya çıktı.

Bazı akımlar ise hükümetin, çoğu zaman ılımlı ve siyasetten uzak akımlara -örneğin Selefî akım gibi- darbeler indirmesi, İslâmî harekete karşı izlediği politika, bazı düşünceler ve küçük olaylar sonucu ortaya çıkmışlardır.

İHVÂN

İhvân, Mısır'ın siyaset alanında uzun tecrübesi olan tek İslâmî akımı olduğu gibi, tebliğ alanında bol ve yeterli kadroya sahip tek akım sayılır.

İşte bu birikimi, İhvân akımının, olaylardan faydalanarak tebliğini yerine getirmesi, genişleyip yaygınlaşması için yasal yollara başvurması ve kullanması imkânını sağlamış olsa gerek.

İhvân'ın sahip olduğu esneklik, pratik olaylar karşısında katı olan diğer İslâmî akımlardan ayrılan özelliğidir.

İhvân ve Hükümet

Genel olarak İhvân'ın hükümetlere karşı tavrı değişmez. Mübarek'e karşı tavırları Sedat'a olan tavırlarının aynısıdır: Muhalefet edilmesi gereken yerde uysal bir muhalefet, anlaşılması gereken yerde ise anlaşma.

Bu tavrı ile İhvân, hükümetle uzlaşabilen ve onunla ilişkisi olan tek akımdır. Ayrıca İslâmî akımlar arasında pratikte "aşırı ılımlılık" tavrı koyabilen tek akımdır.

İhvân, yetmişli yıllarda olduğu gibi hâlâ hükümetten yasallık istemekte ve resmen tanınan bir cemaat olabilme isteklerini yinelemektedir.

İhvân, bugün Mübarek döneminde, Sedat döneminden daha legal bir konumdadır. Genel Mürşid adı altında siyasî bildiriler yayınlayıp, siyasî partilerle koalisyonlar kurabilmektedir. Seçimlere

katılarak, önce Vefd Partisi, sonra da Sosyalist İşçi Partisi aracılığı ile Halk Meclisi'ne (Parlamentoya) girebilmişlerdir.

Açıkça görüldüğü gibi, hükümet onlara göz yumarak dolaylı yoldan önlerini açmaktadır. Oysa Sedat döneminde durum böyle değildi. "Genel Mürşid" konusu o zamanlar gizli tutulurken şimdi açık bir durumda. İşte bu durum, İhvân'ın yasallığı konusunda önemli noktalara işaret eder.

İhvân'ın, 1981 olayları sırasında tutuklanan ve hükümetçe aşırı dinci sayılan kendi yanlısı Cemaatu'l-İslâmiyye gençliğini, İşçi Partisi aracılığı ile Parlamento'ya sokması, hükümetle olan ilişkisi hakkında bizlere ipuçları vermektedir.

Geçtiğimiz dönem seçim kampanyası sırasında Kahire ve Mısır'ın diğer kentlerinde de caddeler, Sosyalist İşçi Partisi hesabına İhvân'a ait afişler ve bildirilerle doldu.

İlk defa olarak caddelerde: "Anayasamız Kur'an, Önderimiz Peygamber" afişleri görülmüştü. Ancak, izlenen ılımlı politika ve mevcut statü ile paralel görünebilmek için bu sloganın "Yolumuz cihat, amacımız Allah yolunda ölmektir" ifadelerinin bulunduğu ikinci bölümü ise kaybolmuştu. Yine ilk defa olarak yollarda Hasan el-Bennâ'nın resmi, İşçi Partisi listesinden adaylığını koyan oğlu Seyfülislâm'ın resmi ile yan yana görüldü.¹

İhvân, seçimler sayesinde halk mitingleri düzenleyerek hiçbir engel olmaksızın kitlelere hitap etti. Ayrıca geçtiğimiz seçimlerde İhvân'ın yoğun propogandası karşısında İşçi Partisi zayıf kaldı.

Görülüyor ki İhvân, 1981 Eylülünden ders almışa benziyor. Nitekim Sedat, muhalefete koyduğu yasak çerçevesinde İhvân'a da yasaklar getirmiş, dolayısıyla İhvân hükümet politikasına karşı çok dikkatli olmaya başlamıştır. O zamanki Parlamento'da İhvân'a söz hakkı da verilmemişti.

İhvân, Mısır'daki Amerika ve İsrail'in çıkarlarını engellemek ve suikastler düzenlemek şeklindeki suçlamalardan yargılanan "Mısır Devrimi Örgütü"² elemanlarının savunulması için millî bir komite

¹ İhvân'ın "Çözüm İslâm'dır" sloganı, hakkında gazetelerde yayınlanan yorumlarla büyük üne kavuştu, fakat diğer siyasî akımları tahrik etti.

² Bu örgüt, eski devlet başkanı Cemal Abdunnasır'ın oğlu Halid Abdunnasır liderli-

oluşturulacağı ilan edildiğinde hükümetle aralarındaki dostça ilişkinin bozulmaması için komiteye katılmadı.

İhvân'ın Mısır içinde ve dışında yatırımlara kalkışması, onların hükümete daha çok bağlanmalarına neden oldu. Çünkü aralarındaki bir ihtilaf, ekonomik çıkarlarını tehdit edebilirdi.

Bu bağlamda şunu söylemek isteriz: Mısır'da, "Zengin İslâm" tohumunu ilk eken İhvân'dır. Bankerler de İhvân'ın izini takip ettiler. İhvân'ın hükümete karşı takip etmekte olduğu aşırı ılımlı politika, mevcut statüye yasallık kazandıran resmî İslâm'ın yeni bir yüzüdür.

İhvân ve Diğer Akımlar

İhvân'ın yasallık kazanarak pratikte istikrara kavuşabilmek için gösterdiği ciddi girişimler, dolaylı ve direkt olarak diğer İslâmî akımlara karşı ters düşmesini gerektiriyor. Diğer akımlar hükümete karşı olup, diyaloga girilmesini desteklememektedirler. Oysa haddizatında bu durum, İhvân'ın başarılarını tehdit edip hükümetle arasını açmaktadır.

Öte yandan, diğer akımlar düşünce ve akidevî tutumlar nedeniyle de İhvân'a karşıdırlar. Bu akımlar içerisinde İhvân'a en çok düşman olan akım "Cihadçı Cemaatu'l-İslâmiyye" sayılır. Bu düşmanlık, özellikle de Asyut ve Sohaç üniversitelerinde olmak üzere Güney Mısır'da kanlı çatışmalara dönüştü.³

Bu düşmanlığın belirginleşip genişlemesinin ana nedenleri, İhvân'ın hükümete karşı tavrında aşırılığı ve pratik karşısında kaypak oluşu olsa gerek.

ğinde bir grup Nasırcı'dan oluşmaktadır. Nasır çizgisinde olan örgütün Mısır'daki anti-Amerikan ve anti-İsrail saldırılarından dolayı yargılanması hâlâ sürüyor. Mahkeme henüz bir karar verebilmiş değil. Dolayısıyla, İhvân'ın böyle bir savunmaya katılmayışlarını söylerken, örgütün "Nasırcı" olduğunu da hatırlatmak gerekir. (çev.)

³ İki taraf arasındaki çatışmalar, Güney Mısır'daki öğrenci dernekleri seçimlerinde ve mescidler üzerindeki tartışmalar nedeniyle bayram namazlarında yinelenir. Cihadçı Cemaatu'l-İslâmiyye taraftarları geçtiğimiz kurban bayramında İhvân'a ait bir camiye basarak namaz kılanlara saldırdılar. 5.12.1988 tarihinde ise Sohaç Üniversitesi Camisinde İhvâncı Cemaatu'l-İslâmiyye taraftarları ile çatıştılar ve birkaç İhvâncı öğrenciyi yaraladılar.

İrşad heyeti üyesi Salih Ebu Rakik şöyle diyor:

“Biz, şiddeti üç talakla boşadık. Hangi taraftan gelirse gelsin her şiddetin karşısındayız. Bir deneyime girdik ve bu deneyimin ışığı altında şiddetin bizim ve ülkemiz için zararlı olduğuna inandık. Böyle bir yolu benimsememiz ve üzerinde yürümemiz ahmaklık olur. Ben gençlere diyorum ki: Kavganız yönetimle değil, insanlardaki cahiliyye iledir.

Tüm enerjinizi bu kavgaya, cahiliyye ile kavga için harcamalısınız. Bu konuda önünüzde hiç kimse duramayacaktır. Yönetimle hiçbir zaman kavgaya girmeyiniz. Zararı hem size hem de ülkeye dokunur. Bu ise İslâm düşmanlarının temennisidir.”⁴

Salah Sadi ise şöyle der: “Devrim, İhvân-ı Müslimin’in daveti değildir, hedefi de.”⁵

Bu tür açıklamalar, özellikle de İhvân’ı hükümete uşaklık yapmakla suçlayan cihadçı akımlar olmak üzere aşırı İslâmî akımları kışkırtmaktadır.

Salih Ebu Rakik de şöyle der:

“Bizi tavırlarımızda uysal bir yol takip etmek ve bolluk içinde yaşayan zayıflar olmakla suçladılar. Oysa Cihad örgütünün başında tutucu bir adam var: Dr. Ömer Abdurrahman. Yöntemleri ise aptalların yöntemi! Hiçbir hikmete sahip değil, çünkü intihar yöntemidir.”⁶

İhvân’ın mürşidi ise Mekrem Muhammed Ahmed’in⁷ uğradığı suikastten sonra yaptığı konuşmada şöyle diyordu: “Biz, bu ucuz cinayeti kınıyoruz. Çünkü Mısırlı bir yazarın hayatına yapılan bu saldırıyı din tasvip etmez. Onunla farklı düşünebiliriz. Fakat onun, kendine sadık, görüşlerinde cesaretli olduğuna tanıklıktan başka bir

⁴ İrşad heyeti üyesi Salih Ebu Rakik’le bir söyleşi. *el-Musavvir*, sayı: 3213, tarih: 9.5.1986.

⁵ *Livâü’l-İslâm*. Salah Sadi’nin: “İllegalite ve Legallik Arasında İhvân” başlıklı makalesi. Sayı 10, tarih: 9.1.1989.

⁶ *el-Musavvir*, aynı sayı.

⁷ Mekrem Muhammed Ahmed, haftalık *el-Musavvir* dergisi yazı işleri müdürü. Uğradığı suikastle ilgili bilgi, kitabın ileriki sayfalarında geniş olarak gelecek. [Çev.]

şey yapamayız. Size gayet açıkça söyleyebilirim ki İhvân Cemaati veya gençlerinden biri, bu cinayete bulaşmamıştır, olayı kınıyoruz.”⁸

İhvân'ın, âlimlerin Ezher'deki toplantılarında yayınladıkları bildiriye karşı tutumuna gelince: Bazı İhvân taraftarlarının da ortak oldukları bu bildiride “İslâm'ın toplumu ıslah mesajının ilk önce ikna, eğitim, diyalog ve akla güvendiğine, şiddet ve zor kullanmayı ve din adına başkalarının haklarını helal görmeyi kesinlikle reddettiği”ne yer veriliyordu. Mürşid bu bildiriye ilişkin olarak, kendi imzasını taşıyan bir açıklamasında şunları söylüyor: “Biz münkeri değiştirme ve tekfîr konularında faziletli âlimlerimizin yanındayız. İhvân Cemaati, altmış yıldan beri iki şehadeti ifade eden hiçbir kimseyi tekfîr etmeme çizgisinde yürümüştür ve hâlâ da yürümektedir. İşte bizim metodumuz ve insanları üzerinde yürümeye davet ettiğimiz çizgi budur.”⁹

Yeni Bir Aşama

İhvân Cemaati, Tilmisânî'nin vefatından sonra yeni bir mürşidin seçimiyle birlikte yeni bir aşamaya girdi denilebilir mi?

Yeni mürşidin seçimi ile ilgili kapalı noktaları, davranışları ve İhvân'ın yeni bazı siyasî uygulamalarını sergileyerek bu soruya cevap vereceğiz.

Ebu Salih Rakik şöyle diyor:

“Bana göre, hikmetli davranıp tehlikelerden sakınmak için, genel mürşidi “özel cihaz”la ilgisi olanlar arasından seçmeliyiz ki, içteki ve dıştaki düşmanlarımızın aleyhimize propagandalar düzenleyip saldırılarda bulunmalarına fırsat tanımayalım. Böyle bir şeye muhtaç değiliz özellikle de şiddet konusunda. En uygunu, sürtüşme alanından uzak bir adamı seçmektir.”¹⁰

⁸ *el-Musavvir*, sayı 3280- 21.8.1987. Mürşidle bir söyleşi. İhvân Genel Mürşidi, *el-Musavvir* dergisi yazı işleri müdürü Mekrem Muhammed Ahmed'in bürosuna gitmişti. Daha önce de İsviçre'de tedavi olan Hasan Ebu Başa'nın ziyaretinden gelen Mekrem Muhammed Ahmed'le uçakta karşılaşmış ve “Selâmetle geldiğiniz için Allah'a hamd olsun” diyerek kucaklaşmıştı.

⁹ *Livâü'l-İslâm*, aynı sayı.

¹⁰ *el-Musavvir*, aynı sayı, Salih Ebu Rakik'le söyleşi.

Bu sözler, yeni Genel Mürşid Muhammed Hamid Ebunnasr'ın seçilmesindeki nedenleri açıklamaktadır. İhvân'ın, üzerinde görüş birliğine vardığı Muhammed Hamid Ebunnasr, İslâmî hareketi yeni bir aşamada seyrettirebilecek dinamiklere sahip bir şahsiyetti.

Bu dinamiklerin birincisi, Ebu Rakik'in de belirttiği gibi, sür-tüşme sahasından uzak oluşudur. Yani aşırı siyasî bir mazisi yoktur. Ayrıca hem hükümetin hem de İhvân'ın onayını kazanmış birisidir. Mürşid, faaliyetlerine, İhvân'ın olaylar ve gelişmelere karşı tutumunu yansıtan birtakım bildiriler yayınlayarak başladı.

Bu bildirilerin başında, İran-İrak savaşına ilişkin bildiri gelir. Mürşid, İran'ın, Güvenlik Konseyi'nin 598 sayılı kararını kabul etmesiyle birlikte savaşın durması üzerine *el-Ahrâr* gazetesinde yayınlanan bir bildirisinde: "Ateşkesi ve Müslüman kanı dökülmesinin durdurulmasını" desteklediğini açıkladı.¹¹

30.8.1988 tarihli *Şaab* gazetesinde Ziyaülhakk'ın öldürülmesine ilişkin bildirisinde ise şöyle diyordu:

"İhvân-ı Müslimîn, Pakistanlı büyük kral, kardeş Pakistan İslâm devlet başkanı Muhammed Ziyaülhakk'ın ölüm.haberini büyük bir üzüntü ile duyurur. Ecel, Pakistan ve İslâm dünyasının onun mücadelesine çok muhtaç olduğu koşullarda geldi. İhvân'ı-Müslimîn, merhum başkanın alevlenen İslâmî sevgisini, İslâm adap, ahlak ve şiarına olan bağlılığını, Afganistan mücahidlerine olan büyük yardımını, uzun yıllar onların yanında yer alarak direniş ve zaferlerinde en büyük etken oluşunu hatırlatır.

İhvân-ı Müslimîn, merhum başkandaki bu değerli sıfatları hatırlatarak Allah'tan geniş rahmetine kavuşturmasını ve cennetine koymasını diler ve onun yerine, kardeş Pakistan ve İslâm ümmeti için, Müslüman Pakistan halkı için yararlı, safları ve sözleri birleştirici, İslâm sancağını yükseltici birini temenni eder."

Mürşid, son Aynüşşems olayları hakkında yayınladığı bildirisinde ise şöyle diyordu:

¹¹ Bu bildiri Sosyalist Liberaller Partisi yayın organı "*el-Ahrâr*" gazetesinde yayınlandı.

“Güvenlik kuvvetleri ve gençler arasında çatışma çıkararak ve silah kullanarak, varlık göstermeyi kabul etmiyoruz. Çoğunlukla bedelini halk ödemektedir. Her iki cephe de halktandır.”¹²

İhvân, Filistin devletinin kuruluşunun ilanını destekleyen bildirisinde ise şunlara yer veriyordu: “İhvân-ı Müslimîn, bağımsız Filistin Devleti’nin kuruluş ilanını memnuniyetle karşılayıp desteklemektedir. Ve böyle bir devletin tek temelini, Filistin ulusunun Filistin toprakları üzerinde bağımsız devlet ve hükümetlerini kurmalarına ilişkin doğal hakları olduğunu ilan eder.”¹³

Hatırlanacağı üzere, Yaser Arafat 1988 Kasımında Kahire’yi ziyareti sırasında, İhvân-ı Müslimîn Genel Mürşidini evinde ziyaret etmişti.

İhvân, Filistin davasını birinci derecedeki İslâmî sorun olarak kabul eder. Mevcut bütün enerji ve imkânlar bu dava uğrunda harcanmalıdır, insanlar topraktan tavizler vermek, topraklarını vermek veya anlaşmalar yapmak gibi kararlar alabilme hakkına sahip olduklarını iddia edemezler.

Dava İslâmîdir. Yol da İslâmî olmalıdır. Bu yol özgürlük, izzet, barış, adalet ve insafa giden tek yoldur. Davaya İslâmî açıdan yaklaşım askerî seçeneği göz ardı etmez. Bilakis onu hedef alır... Genel Mürşidin dediği gibi.”¹⁴

Açıkça görüldüğü gibi, İhvân’ın Filistin davasına karşı bu tavrı, Filistin Kurtuluş Örgütü’nün tutumu ve barışçı siyaseti ile çelişmekte olup, baştan beri laik temeller üzerine planlanmış Filistin Devletinin ilanını desteklemeleri ile de ters düşmektedir.

İşgal altındaki topraklardaki “İntifada”yı destekleyen İhvân, Hamas Hareketi’nin Belfor Anlaşmasının yıl dönümü münasebetiyle 31 sayılı bildirisini de yayınladı. Bu arada Hamas Hareketi, Filistin Ulusal Konseyi’nin son toplantısı çerçevesinde birçok bildiri yayınlayarak, hareketin, düşmanın indirdiği bütün darbelere rağmen tüm Filistin’in kurtulmasında ısrar ederek cihat bayrağını yüksekte tutmayı sürdüreceğini belirtti ve cihadın durdurulması-

¹² *Livâû'l-İslâm* aynı sayı.

¹³ *Livâû'l-İslâm*, sayı 9, tarih: 11. 12. 1988.

¹⁴ *Livâû'l-İslâm*, sayı 9, ayrıca Bkz: *İslâmî Hareket ve Filistin Davası* adlı kitabımız.

nı, siyonizmle barış imzalanmasını, Filistin toprakları üzerinde siyonist varlığını kabul etmeye ve onunla birlikte yaşamaya çağırarak tavrı ve davranışları kınadı.¹⁵

Ayrıca İhvân, Filistin'in Birleşmiş Milletler temsilcisi Zühdi Ettarzî'nin bir İsrail gazetesine yaptığı açıklamasında: "Filistin Devleti'nin, dünyanın en üstün askerî yapılanmalarından birine sahip olan İsrail'i tehdit etmeyeceğini" söylemesinden sonra Kahire'ye yaptığı son ziyareti sırasında sert bir şekilde eleştirmiştir.¹⁶

Mürşid, Mübarek'in Mevlüt kandili münasebetiyle yaptığı konuşmasını da şöyle yorumlamıştı: "Cumhurbaşkanının, Mevlid-i Nebvî törenlerinde yaptığı konuşmasını incelerken birden fazla nokta üzerinde durmak, resmî ve ulusal açıdan düşünmek gerekir. Konuşmada ortaya atılan konuların çoğu doğru bir azimet ve müstakim bir anlayışla birçok buluşma noktalarına işaret eden bir bakış açısıyla sergilendi. Kuşkusuz işaretler üzerinde buluşmak, yollar ve amaçlar üzerinde buluşmaktan kaynaklanır. Ancak zihinlerde bu işaretlere yer verilmemesi tehlikeler doğurur. Eğer başkanın konuşması ile bugün İslâm toplumunun içinde bulunduğu hastalık halinden herkesin sorumlu olduğu ve dolayısıyla herkesin kendi sorumluluğunu yüklenerek hastalığın teşhis edilip ilacın belirlenmesi için bütün kuruluşlar ve örgütler bir araştırmaya, diyaloga davet ediliyorsa -ki biz bu daveti dünden bekliyorduk- hastalık ve tedavisi için yapılacak diyalogun olumlu sonuçlar vermesi için İslâmî pratik yolundaki bütün engellerin giderilmesi gerekir. Yani halk içindeki taraftarları bakımından İslâmî pratik sahasının en büyük İslâmî cemaati olan İhvân-ı Müslimîn Cemaatinin önündeki engeller giderilmeli ve kaldırılmalıdır. İhvân'ın görevini doğru şekilde yerine getirip mesajını tam anlamıyla ifade edebilmesi için basın ve propoganda yolunda her türlü kolaylıklar gösterilmelidir."¹⁷

Bilindiği gibi, İhvân Cemaati hâlâ yasallık kazanabilmek için çaba göstermektedir. İhvân'ın yeniden yasal hayata dönüşü konu-

¹⁵ *Livâû'l-İslâm*, sayı 8, tarih: 11.11.1988.

¹⁶ *Livâû'l-İslâm*, sayı 10.

¹⁷ *Livâû'l-İslâm*, sayı 8.

su hâlâ mahkemede... Bu mahkeme, açılan davadan sonra 36 defa ertelendi.

İhvân'ın şu anda her zamankinden daha fazla yasallığa muhtaç olduğu gözleniyor. Çünkü mevcut yasal çatılar altında faaliyet göstererek Ebu Rakik'in de dediği gibi kendi kendilerini şu üç seçeneğin önüne koydular:

1- Kendilerine özgü bir parti oluşturmaları ki bu yol kapalı.

2- Cemiyet olmaları... Bu da mümkün değil.

3- Mevcut partilerden birinin çatısı altında faaliyetlerini sürdürmeleri. Çünkü bulunduğumuz devletin kanunlarına bağlı olmalıyız."¹⁸

İhvân üçüncü seçeneği tercih ederek Ümmet Partisi ve Liberal Parti ile görüşmelere girişti. Sonra Vefd Partisi ile koalisyon oluşturularak Halk Meclisi'ne girdiler. Vefd'le ihtilafa düştükten sonra Sosyalist İşçi Partisi ile koalisyon kurarak ikinci kez Meclis'e girdiler. Şu anda hâlâ İşçi Partisindeler.

Ancak parti içerisindeki sosyalistlerle çatıştılar. Parti içindeki çatışmaların şiddetlenmesi üzerine parti içinden bir grup İhvân'ın egemenliğini protesto ederek ayrıldı.

İhvân'ın yasallık kazanma sorunu, sopayı ortadan tutma (çifte standart), hükümetle sevgi ve saygı ilişkisini muhafaza etme ve hükümeti kızdırmaktan uzak durma politikasını izlemeye varmıştır.

Nitekim Halk Meclisi içerisindeki İhvân mensuplarının hükümeti tahrik etmekten, İslâm şeriatının tatbiki ve Mısır-Amerikan ilişkileri gibi hükümet için huzur bozucu konularda hükümete baskı yapmaktan mümkün olduğu kadar uzak durduklarını görüyoruz.

Şunu da hatırlatmak gerekir; İhvân'dan bir milletvekili, Mısır'da ve dışarda İslâmî klasiklerin yeniden dirilmesi ve Kur'an-ı Kerim ezberi, tecvidi ve anlamlarının öğretilmesi amacıyla bir kurum oluşturulması için bir tasarı sunmuş ve 'bu kurumun baş-

¹⁸ *el-Musavvir*, Salih Ebu Rakik'le söyleşi.

kanlığını Ezher Şeyhi'nin üstlenmesini, üyeliklerinin de Savunma ve İçişleri bakanlarından oluşturulmasını istemişti.

Şimdi bütün bunlardan sonra soruyoruz: Acaba İhvân yeni bir mürşid seçip bu gibi tavırlar takınıp böyle uygulamalarda bulunmakla yeni bir aşamaya girmiş olur mu?

CEMAATU'L- İSLÂMİYYE

“Pratikle kavga hâlâ devam ediyor.”

Cemaatu'l-İslâmiyye, seksenli yıllarda ikiye ayrıldı:

- 1- Cihadcı Cemaatu'l-İslâmiyye
- 2- İhvâncı Cemaatu'l-İslâmiyye

Bu iki akım arasında üniversite çevresinde ve dışında başlayan sürtüşmeler kanlı çatışmalara dönüştü. Her iki taraftan da yaralananlar oldu. Özellikle de iki akım arasında yoğun çatışmalara sahne olan Asyut kenti polis müdahalelerine maruz kaldı.

Daha sonra yaklaşık seksenli yılların ortalarında Güney Mısır'da Cihadcı Cemaatu'l-İslâmiyye'nin kendi içindeki çatışmalarda meydana gelen bölünmeden yeni bir akım doğdu: Bağımsız Cemaatu'l-İslâmiyye.

Ancak, Cihadcı Cemaatu'l-İslâmiyye, dikkatleri kendi üzerine çekerek, seksenli yılların başlangıcından günümüze kadar geçen süre içinde birçok olaya ve hükümetle çatışmalara sahne oldu.

İhvâncı Cemaatu'l-İslâmiyye

İhvân yanlısı Cemaatu'l-İslâmiyye hâlâ üniversite çevresinde faaliyetini sürdürmektedir. Dizginlerini, İhvân yanlısı öğrencilerden yeni bir kuşak ele geçirebilir.

İhvân'ın son seçimlerde bu cemaatin üniversite mezunu gençlerini aday listesine alması ile ileri gelen bazı şahsiyet ve liderleri

bugün Halk Meclisi'nde milletvekili olmuşlardır. Aynı zamanda birçok sendikada da yönetime hâkimdirler.¹

Bu cemaatin üniversite çevresindeki tek faaliyeti bayram namazı tertiplemekten ibarettir. Ayrıca kendi adlarına bildiriler bastırırlar. Üzerinde İhvân'ın "Allahu Ekber ve lillahil Hamd" sloganının bulunduğu afişleri caddelere yapıştırırlar.

İhvân'ın kitle faaliyetlerinden biri de bayram namazlarıdır. Cemaatu'l-İslâmiyye adına düzenlenen bu namazlarda Dr. Yusuf el-Kardavî ve Şeyh Muhammed el-Gazzâlî gibi ünlü davetçiler konuşurlar. Hükümet, kendisiyle koordineli düzenlenen bu namazlar için umumi meydanlar ve hükümet camilerinin kullanılmasına izin verir. Örneğin İskenderiye'de, İhvâncı Cemaatu'l-İslâmiyye'nin her yıl bayram namazını kıldığı İskenderiye Spor Salonu ve Kahire'deki Vakıflar Bakanlığına bağlı Amr İbn'ül-As Camisi gibi. Daha önceleri ise Âbidin Sarayı önünde, İçişleri Bakanlığı yakınında bulunan meydanda bayram namazları kılınırdı.

Cemaatu'l-İslâmiyye, Kahire, Aynüşşems ve İskenderiyye Üniversiteleri ile Kuzey ve Güney illerde bulunan üniversitelerdeki faaliyetlerine devam etmektedir. Ancak bu faaliyetlerin merkezi ilk üç üniversite ve Kuzey bölgedeki üniversitelerden bazılarıdır. Özellikle de Asyut, Minye ve Sohaç Üniversiteleri olmak üzere Güney'deki üniversitelerde ise Cihadçı Cemaatu'l-İslâmiyye ile çatışır.

İhvâncı Cemaatu'l-İslâmiyye, İhvân'ın izlediği metoda paralel olarak hükümet ve üniversite çevresindeki yetkili makamlarla iyi ilişkiler kurmaktadır.

Bu cemaat son Halk Meclisi seçimlerinde İhvân içerisinde etkin bir faaliyet göstererek yayınladığı birçok bildiri ile Müslümanları İhvân'a oy vermeye çağırdı.²

İntifada'nın birinci yıl dönümünde ise Filistin İntifadası için bir bildiri yayınladı.³

¹ Örneğin Tabipler Sendikası, Mühendisler Sendikası ve Tüccarlar Sendikası gibi.

² Bu bildirilerden biri: "Çözüm İslâm'dır" başlıklı bildiri. Gençliğe yönelik olan bildiriden bazı ifadeler: "Oyunu bana ver, dünyayı din ile ıslah edelim... Oyun, Hakka emanettir. Oyun yakındır. İslâmî akım Halk Meclisi'nde." Bildirinin arka tarafında ise seçimler için *el-Ahbar* gazetesinde yayınlanan bir karikatür ile "Çözüm İslâm'dır" sloganı yorumlanıyor.

Cihadçı Cemaatu'l-İslâmiyye

Cihadçı Cemaatu'l-İslâmiyye akımı, Mısır'da faaliyet gösteren akımların en aktiflerinden biri olup hali hazırda en bariz akımdır. Basında en çok söz edilen akım olduğu gibi, hareket açısından da pratikteki yeri en büyük olanıdır.

Seksenli yılların başlangıcından beri bu cemaatin faaliyetlerini izleyen bir kimse, 1981 Asyut olaylarından itibaren 1988 Aynüş-şems olaylarına kadar gerçekleştirilen olayların çoğu ile ilişkisi olduğunu ve bu süre içerisinde hükümet aleyhinde yayımlanan bildirilerin % 90'ını bu cemaatin yayınladığını görür.

Böyle bir cemaat, zorunlu olarak Emmiyet Teşkilatının büyük baskısına uğrayacaktır. Dolayısıyla tutuklanmalar, bu cemaatin peşini bırakmamaktadır.

Cihadçı Cemaatu'l-İslâmiyye, Güney'de İhvân'la olan çatışmalarıyla ün saldı. Bu çatışmaların en meşhuru, geçtiğimiz kurban bayramında Asyut'ta, İhvân'a ait camilerin birine yapılan saldırı idi. Camide bulunan İhvân yanlısı Cemaatu'l-İslâmiyye gençlerinin çoğu çeşitli yerlerinden yaralandı.

Bu arada, basında "Zincir Savaşı" olarak anılan Sohac Üniversitesindeki kanlı çatışma sonucunda öğrencilerin çoğu yaralanmıştı. Bu çatışmaların nedeni de camide faaliyet gösterme kavgası idi.

Cihadçı Cemaatu'l-İslâmiyye'nin yönetici ve düşünce babası olan Dr. Ömer Abdurrahman'ın ikamet ettiği Feyyum kentinde bir cuma namazı sonundaki gösterilerden sonra Dr. Ömer Abdurrahman tutuklanmış, bu arada güvenlik kuvvetleri ile çıkan çatışmada İslâmcılar ve polislerden yaralananlar olmuş ve otuzdan fazla kişi tutuklanmıştır.⁴

Cihadçı Cemaatu'l-İslâmiyye'nin faaliyet ve enerjisinin birden fazla cepheye yayılmış olduğunu görüyoruz. Bu cemaatin mücadele verdiği cepheleri şu şekilde sıralayabiliriz:

³ "İntifada'nın üzerinden bir yıl geçti" başlığı altında yayınlanan bu bildiriden bazı notlar: Yolumuz Cihad. Yüce gayemiz Allah yolunda ölmektir. Hayber! Hayber! Ey Yahudiler! Muhammed ordusu dönecektir. Bildirinin baş tarafında ise bir uyarı: Seçim kartı çıkarmayı unutma.

⁴ Bu çatışma 5.12.1988 tarihinde oldu.

- Hükümet...
- İhvân...
- Hristiyanlar...
- Tarikatlar...
- İyiliği emretmek, kötülükten nehyetmek.

Bu cemaat hükümete karşı Asyut, Aynüşşems, Mavas Manastırı, Embabe ve Feyyum olayları ile birlikte daha birçok olay çıkardı.

İhvân'a karşı ise Asyut, Minye ve Sohac Üniversiteleri ile iki taraf arasında üzerinde anlaşılmazlık olan camiler nedeniyle birçok çatışmalar meydana geldi.⁵

Hristiyanlara karşı Güney Mısır'da bazı kiliseler ve şahsiyetlere karşı birçok saldırılar yapıldı.⁶

Tarikatlar karşısında ise özellikle de Cihad Cemaati tarafından bidat kabul edilen ve kendilerini kışkırtıcı mahiyette olan mevlit kandili törenlerinde birçok çatışmalar ve sürtüşmeler meydana geldi. Bazı türbeler yakılmaya çalışıldı.

Emr-i bi'l-maruf nehy-i ani'l-münker çerçevesinde ise güneydeki birçok şehirde sinemalarda film gösterilerini yasakladılar, birçok tiyatronun oynanmasını engellediler ve bazı gece kulübelerini yakdılar.⁷

Öte yandan, üniversiteler düzeyinde ise müzik ve tiyatro gösterilerini yasakladılar. Üniversite idaresi ile aralarında sürtüşmeler çıkmış ve polis ekiplerinin çağrılmasına neden olmuşlardır. Erkek ve kız öğrencilerin bir arada yalnız kalmalarını engellemek istemeleri nedeniyle de birçok öğrenciye (kız-erkek) saldırmışlardır.⁸

⁵ İhvâncı Cemaatu'l-İslâmiyye yayınladığı bir bildiri ile kendine karşı olan Cihadçı Cemaatu'l-İslâmiyye'yi eleştirmiştir.

⁶ Hristiyanlara ait malların uğradığı saldırıda yakıldığı bu olay 8.4.1989 tarihinde oldu.

⁷ Güneydeki bazı şehirler günümüzde bile sinemalardan yoksundur. Ayrıca devlet tiyatroları da Cihadçı Cemaatu'l-İslâmiyye'nin saldırmasından korkarak Güney kentlerde oyun sergileyememektedir.

⁸ Bu olay sürekli olarak Asyut Üniversitesinde olur. Yetmişli yıllarda ise Minye Üniversitesinde çok olurdu. Cihadçı Cemaatu'l-İslâmiyye, İhvân ve İhvân yanlısı Cemaatu'l-İslâmiyye'ye karşı çıkışın ana nedeni, her ikisinin de bu gibi konularda biraz yumuşak tavır ortaya koyuşlarıdır.

Bu cemaatin, bu alanlardaki faaliyet ve bu tür davranışlarının temeli, salt Selefi düşünceden kaynaklanır. Pratik karşısında bir takım Selefi fetvalarla silahlanıp tavır ve davranışlarını buna göre sergilemektedirler.

Cihadçı Cemaatü'l-İslâmiyye'nin Yayınladığı Önemli Bildiriler

- *"Her Şey Geçmeden Erken Davran"* başlıklı bildiri. Hükümetteki şahsiyetlere yönelik olan bu bildiri, onları tevbe etmeye ve he-lak olmadan önce Allah'ın şeriatı ile hükmetmeye çağırıyor.

- *"Halk Meclisine Hayır! Kendi Yasasını Allah'ın Yasasından Üs-tün Tutan Her Meclise Hayır"* başlıklı bildiri.

- *"Üniversite Çevresindeki Kalles Kurşun"* bildirisi.

- *"Fitne Uyuyor. Onu Uyandıran Allah'tan Korksun"* adlı bildiri.

- *"Duyuru..."* Bu bildiride, Parlamento seçimlerine katıldıklarını yalanlıyor ve Parlamento'yu ve Parlamento'ya girmeyi reddettik-lerini belirtiyor.

- *Dedik ve Tekrarlıyoruz: Şeriat İçin Kimseden Yardım İstemiyoruz.*

- *Filistin'de Adak Kanları Akıyor.*

- *Haberler* (küçük bir haber bülteni)

- *Kelimetü'l-Hakk*: Cemaat tarafından yayınlanan dergi.

- *Savtu'l-Ezher* (Ezher'in Sesi): Ezher'e yönelik bir dergi.

- *el-Müslimat*: Müslüman kadına yönelik bir bülten.

- *Hilafe* (Küçük bir bülten)

- *Biz ve İhvân* (Kitapçık)

- *Allah'tan Başka İlah Var mı? Halk Meclisine Savaş* (Kitapçık)

- *Fecr* (Ziraat Fakültesi'nde Cemaatü'l İslâmiyye tarafından ya-yınlanan küçük bir bülten)

- *İdamdan Önce...* (Suikast mahkemesine ilişkin bir kitapçık)

- *İslâmî Pratik Misakı*. (Cemaatin düşünüş ve algılayış felsefesi-ni içeren bir kitap.)

- *Mısır Rejiminin Yargılanması* (Kitapçık)

- *İslâmî Hareket ve Parti Çalışması.*

- *el Gurbe...* (Zühdlikle ilgili bir risale)

- *Peygamberin Sahabeleri Hakkında İşlenmiş Günahın Kabulü* (Abdurrahman Şarkavî’ye reddiye).

- *İslâm’da Devlet Başkanlarının Sınıflandırılması ve Hükümleri.* (Dr. Ömer Abdurrahman’ın yazdığı bir kitap.)

- *Kelimet’ül-Hakk.* (Dr. Ömer Abdurrahman.)

Bağımsız Cemaatu’l- İslâmiyye

Cihadcı Cemaatu’l-İslâmiyye, yaklaşık seksenli yılların ortalarına kadar bir bütündü. Sonra hükümet ve hükümete bağlı polis ve istihbarat teşkilatlarına karşı tavrı nedeniyle bazı yörelerde sür-tüşmeler başladı. Cihadcı Cemaatu’l-İslâmiyye, iman ve küfür konularında selef akidesi ve âlimlerin görüşlerine harfiyyen sarılmakta ısrarlıdır. Dolayısıyla Başkanın kâfir olduğu sonucuna varmışlar ve Başkanın etrafındakileri cahilliklerinden dolayı özürlü kabul etmişlerdir. Bağımsızlar ise özür kabul etmeyip Başkan, bakan ve polisi hep birlikte tekfir etmektedirler.

Cihadcı Cemaatu’l-İslâmiyye ise bu tavrı selef çizgisinden dışarı çıkmak olarak değerlendirerek, konuyla ilgili kitap ve kitapçıklar yayınladılar. Bağımsızlar da karşılık verdiler.

Fakat şunu söylemek gerekir ki, Bağımsızlar da düşüncelerini yine Selefî çizgi üzerine kurmaktadırlar. Ancak Selefîliği biraz estetik olarak değerlendirmeleri, kendilerini Cihad akımına yaklaştırıp Cihadcı Cemaatu’l-İslâmiyye’den uzaklaştırmaktadır.⁹

⁹ Bu cemaatin İhvân’a karşı tavrının temeli, Selefî düşüncedir. Yayınladıkları “Biz ve İhvân” adlı kitapçık bunları doğrular. Nitekim bu kitapçıkta, İhvân’la aralarındaki ayrılığın temelinin şer’î olduğu ve İhvân’ın izlediği “toparlama” metodunun, bidatçı ve günahkârların da İslâm’ın hâkim olması için çalışan cemaate katılmalarını gerektirdiği belirtiliyor.

Aynı şekilde müzik, tiyatro ve genel olarak sanat faaliyetlerine karşı tavrının da temelini Selefî fetvalar ve görüşler oluşturur.

Bu arada Dr. Ömer Abdurrahman, yayınladığı bir bildiri ile bu yeni yönelişi eleştirip doğru akideden çıkmak ve ayrılmakla ve tekfîr düşüncesini benimsemekle suçladı.¹⁰

İhtilaf tohumları, cezaevlerinde ve yaklaşık iki yıl devam eden Cihad Davası mahkemesi sırasında yeşermeye başlamıştı.

Bağımsız yöneliş, bazı şehirler ve güney bölgelerinde yaygındır. Ancak henüz Cihadçı Cemaatu'l-İslâmiyye ile arasında çatışmalar çıkmış değildir.

Belki de Cihadçı Cemaatu'l-İslâmiyye'nin, İhvâncı Cemaatu'l-İslâmiyye ile meşgul oluşu, üniversiteler ve camiler çevresinde aralarında sürekli tekrarlanan çatışmalar, Bağımsızlara güven ve hiçbir engel olmadan hareket etme fırsatı tanımıştır Buna rağmen iki taraf arasında ilan edilmemiş bir ateşkesin devam edeceğini söylemek zordur.

¹⁰ Dr. Ömer Abdurrahman'ın haklarında bildiri yayınladığı bu grup, kendilerinden kopmuş olup "el-Gureba" adını aldılar. Bunlar polis ve istihbarat adamlarını tekfîr edip cahilliklerini özür kabul etmemektedirler. Son günlerde Feyyum'da meydana gelen olaylara adı karışanlar bu cemaattir. Basın, bunları, polis tarafından öldürülen liderleri Şevkî'ye nispeten "Şevkiyyun/Şevkiciler" olarak isimlendirdi.

CİHAD

Cihad akımının, Mısır pratiğinde doğuşundan sonra birçok olaya adı karıştı. Yetmişli yılların ortalarındaki Teknik Askerî Fakülte olayı ile geçtiğimiz yıldaki cezaevinden kaçış olayı arasındaki zaman süresi içerisinde gerçekleşen bu olaylar güvenlik ve siyasi açıdan ortamı büyük çapta etkilemiştir.

Sedat davasında idama mahkûm olan beş kişiden biri olan Cihad akımının eski lideri Muhammed Abdusselam hakkında idam hükmünün infaz edilmesinden sonra bugün Cihad'ın lideri tutuklu bulunan binbaşı Abbud Zümer'dir.

Cihad akımı ile "Güney Akımı" olarak bilinen Cihadçı Cemaat-ı'l-İslâmiyye akımı, 1980 yılı başlangıcında suikast eylemi hazırlıklarından önce aralarında birlik oluşturmuşlardı. Fakat suikast eyleminde büyük pay Cihad akımının idi. Çünkü eylemi gerçekleştirenler Cihad tarafından eğitilmişler ve Cihad taraftarları idiler.

Ancak, bazı Selefî görüşler ve pratikte takınılan tavırda ayrılığa düşmeleri iki akım arasında sürtüşmelere neden oldu. Böylece her akım kendi başına eyleme başladı.

Sedat'ın öldürölüşü öncesi ortaya çıkan bu ayrılıklar, her iki akımın da liderleri ile dolu olan cezaevlerinde zirveye ulaştı.¹

¹ İki akım arasında cezaevindeki ihtilaflar, âmâ bir kişinin imametinin caiz olup olmayışı konusunda başladı. Burada âmâdan kasıt Dr. Ömer Abdurrahman, imametten kasıt ise, liderlik idi. Sonra cehaletinden dolayı bir kimsenin mazur kabul edilip edilmeyeceği konusuna girildi. Bilindiği gibi Cihad akımı "cehaleti" özür olarak görmüyor. Cemaat-ı'l-İslâmiyye ise, "özür" kabul ediyor.

Gazeteler ve iletişim araçları, çoğu zaman Cihad akımı ile Cihadçı Cemaatı'l-İslâmiyye akımını karıştırmaktadır. Bir olay meydana geldiğinde Cihada mal ederler. Oysa olayın gerçek faili Cemaatı'l-İslâmiyye'dir. Veya bunun tersi de oluyor. Aynen Aynüşşems olaylarında olduğu gibi. Olaylar, Cihadçılara mal edilmişti. Oysa gerçek failleri Cemaatı'l-İslâmiyye idi.

Bu şekilde karıştırma yalnızca iletişim araçlarına özgü olmayıp, bu araçların bilgi kaynaklığını yapan güvenlik teşkilatı da aynı karıştırmayı yapmaktadır.

Doğrusu şu ki Cihad akımı kabuğuna çekilerek 1981'den sonraki hiçbir olaya karışmamıştır. Bu tarihten sonra olan olayların çoğu, Cihadçı Cemaatı'l-İslâmiyye'ye ve diğer bazı bağımsız gruplara aittir.²

Bunun da nedeni, liderlerinin uzun yıllar cezaevlerinde tutuklu kalmaları olsa gerek. Oysa Cihadçı Cemaatı'l-İslâmiyye'nin liderleri cezaevi dışında olup, fikir babası Dr. Ömer Abdurrahman sayesinde geniş faaliyet göstermektedir.

Cihad akımının eylemleri bir süreden beri duraksamış olmasına -son kaçış olayı müstesna- rağmen, basın faaliyetleri durmadı. Bazı olaylara karşı tavırlarını yansıtan birçok bülten ve bildiriler yayınlandı. Bu bildirilerin sonuncusu, Abbud Zümer'in, Bağımsız İslâm Âlimleri Meclisi'nin yayınladığı bildiriye karşı yazdığı bildiri.³

² İslâmî hareket alanında, bilinmeyen bağımsız birçok grup faaliyet göstermektedir.

³ Bu bildiri Liberal Parti (Hizbül-Ahrar) gazetelerinden 21.2.1989 tarihli "*el-Hakika*" gazetesinde yayınlandı. Bildiride, Ezher alimlerinin, mevcut rejimin varlığını tehdit eden ve bu rejimi devirerek yerine, Peygamber çizgisi üzerine "İslâm devleti" kurmak için çalışan devrimci İslâmî çalışmalardan berî oldukları kaydedildi. Bildiride şöyle deniliyordu:

"Bir zorlamaya maruz kalmadan, özgürce bu bildiriye imzalayanlar! (Ezher'de yayınlanan bildiriye imzalayan Şeyh Gazzâlî, Kardavî, T'ayyib Neccar vb. kast ediliyor. Çev.) Acaba siz bu davranışınızla, mevcut rejimin tutumunu desteklediğinizi, Aynüşşems, Asyut, Minye, eş-Şarabiye, Maadi ve Şobra'da tertemiz kanlarını akıtan mücahidlere karşı geldiğinizi, hatta bu kanlardan daha fazlasının akıtılması için rejime destekçi olduğunuzu biliyor musunuz? Bildirinizde asıl soruna değinmeliydiniz. Sizlerin sevdiği, bizlerin de Allah için buğzettiği, sizlerin onlarda hayırlar görerek desteklediği, bizim de düşman olduğumuz o yöneticilere yönelmemeliydiniz. Onlara, içerisinde bulundukları tutumlarını açıklayıcı hak sözü söyleyip, Allahu Teala'nın hududuna karşı daha fazla sorumluluk üstlenmemeliy-

Bu arada Güvenlik Teşkilatı, ordu içerisinde Cihad akımı ile ilişkisi olan bir örgüt ortaya çıkarınca 1986 yılı 431 sayılı dava ile "Subaylar Davası" adı altında mahkemeye verildi. Buna ek olarak "Cihad'ın yeniden oluşumu" adı verilen bir olay daha ortaya çıkarılıp 1987 yılı 401 numaralı dava olarak mahkemeye sevk edildi.⁴

Abbud Zümer, cezaevinden yaptığı bir açıklamasında,⁵ Cihad akımının, başta siyasî partilerle ilişki, rejimle diyalog ve uçak kaçırma olayları olmak üzere çeşitli olaylara karşı tavrını açıklıyordu. Abbud Zümer, siyasî partiler ve parti çalışmaları konusunda şunları söylüyor: "Mısır'da siyasî partiler laik, yani dinsiz bir temel üzerine kuruludurlar. Dinî bir temel üzerine siyasî bir parti kurulmasına izin verilmez. Bütün siyasî partiler, rejimin bir parçası olup anayasaya boğun eğerler. Aralarındaki ihtilaf, anayasa ve kanunların en güzel şekilde yürütülmesi için çalışmaktır. Fakat biz, mevcut rejimle temelde farklıyız. Tek çatı altında bir araya gelemeziz. Biz Allah'ın hükmünü istiyoruz, onlar halkın kendi kendine hükmetmesini istiyorlar. İşte kendi hevesleri doğrultusunda, tek başına halka hükmeden iktidar partisinin iddia edip de uygulayamadığı demokrasinin tanımı budur."⁶

Abbud Zümer, mevcut rejimle anlaşma ve ortak bir çözüm konusunda ise şunları söylüyor: "İslâmî Cihad Cemaati'nin yönteminde orta çözüm veya 'uzlaşma' diye bir şey yoktur. Çünkü mevcut rejim yasallığını yitirmiştir. Mısır'daki egemen rejimin önünde tevbe etinek, devlet idaresini bırakmak ve yönetimi teslim etmekten başka yol yoktur."

Uçak kaçırma eylemleri konusunda ise Abbud Zümer şunları söylüyor:

"Başka bir yerdeki Müslüman esirleri kurtarmak için, içerisinde Müslüman yolcuların da bulunduğu bir uçağı kaçırmak, onlara

diniz. O Allah'tır ki, yaptıklarınızdan dolayı sizi kıyamet gününde hesaba çekecektir."

⁴ Bu iki dava savcılıkta kaldı. Başka hiçbir olayla da karıştırılmadı. Bu davadan tutuklananların hepsi de serbest bırakıldılar.

⁵ Bu açıklama Paris'te yayınlanan "*Küllü'l-Arab*" dergisi ve 25.7.1988 tarihli muhalefete ait "*el-Ahrâr*" gazetesinde yayınlandı.

⁶ Abbud Zümer, bireysel olarak siyasî parti üyelerini Cihad Cemaatine katılmaya çağırırdı.

eza ve cefada bulunmak, rehin almak ve öldürmek gibi konular âlimlerin fetvalarına bırakılmalıdır. Âlimlerin kararı olmadan bir kimse kendi görüşlerine göre gelişigüzel hareket etmemelidir.”⁷

Cihad akımının en son eylemi geçtiğimiz yıl meydana gelen cezaevinden kaçış eylemi idi.

⁷ Burada Abbud'un düşüncesindeki Selefi boyutları görebiliyoruz. Şerî bir fetva olmadan herhangi bir işe girişmekten korkuyor. Ancak burada şöyle bir soru ile karşılaşıyoruz: Eğer Cihad akımı, diğer İslâmî akımların çoğu gibi çağdaş âlimlere tabi olmayı reddediyorsa, acaba Abbud, "Uçak kaçırma olayında alimlerin fetvası alınmalıdır." derken kimleri amaçlıyor?

SELEFÎLER

*İran İslâm Devrimi,
Selefî akıma ruh üfleyerek
siyasetin ortasına çekti.*

Mısır'da Selefî akım, Arap Yarımadası'nda doğan ve çeşitli İslâmî teşkilatlarla ve özellikle de "Ansaru's-Sünneti'l-Muhammediyye" Cemaati aracılığı ile Mısır'a intikal eden Vahhabilik hareketinin bir uzantısı olarak doğmuştur.¹

Düşünce kaynaklarının temel ağırlığını İslâmî klasiklerin oluşturduğu Selefî akım "uzletci" bir akım olup siyasî çalışmayı ve diğer İslâmî akımlarla ortak faaliyet göstermeyi reddeder.

Dolayısıyla Selefî akım, Mısır'daki İslâmî hareket akımlarının en ılımlı olanıdır. Hükümetle çatışmayı, Selefî çizgiden çıkmak şeklinde algılayarak, böyle bir şeyi reddeder.

Nitekim Selefî ekollerden biri yayınlarına şu cümleleri koymaktaydı: "İyiliği emreder, kötülükten nehyeder, Müslüman yöneticilere başkaldırmayız. Allah için onlara itaat ederiz ve yine Allah için hatalarından dolayı buğz eder, hatalarını desteklemeyiz."

Bu şiar, yöneticilere itaat ve isyan konusunda Selefî fıkhi ve alî-deyi yansıtır. Yalnız, İbn-i Teymiyye, bu çizgiden çıkarak şeriatın aksatılması halinde yöneticilere isyan edilmesini caiz görmüştür. Bu konudaki meşhur fetvası da Cihadçı akımların dayanaklarıdır.

¹ Bkz: *Mısır'da İslâmî Akımlar-I.Kitap Selefîler bölümü.*

Selefi akımın yumuşaklığı, pratik önünde aşırı derecede ılımlı tavrı, şiddet ve çatışma türü hareketlere karşı oluşu, karşı olduğu akımlar ve özellikle de Cihad akımı karşısında hükümet ve Emniyet Teşkilatı ile işbirliği yapmasına neden olan başlıca sebeplerdir. Yine bu durum, akımı “ana kiblesi” olan Suud gibi bazı ülkelerle ilişkiye itmiştir.

Günümüzde Mısır'da, çok sayıda Selefi grup vardır. Fakat aralarında açık bir düşünce ayrılığı yoktur. Sayısal çokluğun başlıca nedeni, genelde kişisel anlaşmazlıklardır.

Tekfir düşüncesini şiddetle reddeden Selefi akım bu düşünceyi Selef akidesi ile bağdaştıramaz ve tekfir düşüncesini benimsemiş olan diğer akımları eleştirmekten geri kalmaz.

Selefi akım iki ana çizgiye ayrılır:

- Düşünce ve fıkıh olarak Suud'a bağlı çizgi.²
- Bağımsızlar çizgisi.³

Daha geniş ve yaygın olan Suud'a bağlı akımın Suudi Arabistan'la bağlantısı özellikle İran İslâm Devriminden sonra daha da arttı.

Selefiler ve Şia

Selefi akımın seksenli yıllardaki en açık faaliyeti, İran ve Şia'ya karşı verdikleri savaştı. Kendileri bu savaşı Şiî tehlikesine karşı akidenin himaye edilmesi için verilmiş “kutsal savaş” olarak kabul etmişlerdi.

Doğrusu, Selefi akım, bu savaşı başlatan taraf değildi. Sadece İran ve Şia'ya karşı savaş bayrağı taşıyan iki ülke olan Irak ve Suud'a alet oldu.

² Selefiler Suudlu âlimleri kendileri için fıkıh mercileri edinmişlerdir. Karşılaştıkları sorunlar hakkında mektupla bile olsa onlara fetva sormaktadırlar. Nitekim çok sayıda Selefi 1981 olaylarından sonra cihadçı akımların baskısına maruz kalınca Suud “Fetva, Dava ve İrşad Genel Başkanı” İbn-i Baz'a mektuplar göndererek, cihat ve yönetimle savaş konularında fetvalar sordular. Burada şunu da belirtmek isterim ki İbn-i Baz, bir kitabında dünyanın döndüğünü inkâr etmektedir.

³ Suud, birçok İslâmî akımın gözünde bir İslâm devleti olarak kabul edilir. Ancak son zamanlarda İslâmî hareket içerisinde, Suud'u, “din kılıfına bürünmüş uşak devlet” olarak gören akımlar doğdu, örneğin Tevakkuf ve cihadçı akımlar gibi. Selefiler ise fikhî olarak Suud âlimlerine bağlı olmalarına rağmen oradaki rejime karşıdır.

Suud, Şia'ya karşı aşırı düşman olan Vahhabî akidesi ve İran İslâm Devriminin etkisinin kendi kraliyet rejimini tehdit etmesinden korktuğu için böyle bir savaş bayrağı açmıştı.

Irak'sa İran'la olan savaşından dolayı... ⁴

İran karşısında üçüncü bir taraf olarak savaşa giren Mısır da Şia'ya karşı savaşa sürüklendi. Böylece başta Ezher olmak üzere, Mısır'daki dinî kurumlar hükümetin politikası doğrultusunda hareket ederek Şia'ya karşı savaşa girdiler. Bu arada Mısır kitap piyasası, çoğunluğu Suud ve Irak destekli Selefî yayınevleri tarafından yayımlanan İran ve Şia aleyhinde kitaplarla doldu. Şia sorunu ve Şia akaidi, İslâmî kesimi meşgul eden konu haline dönüştü. Müslümanlar, Selefî kitapların artmasıyla İran'dan gelen tehlike karşısında güç ve yardım aradılar.

Selefî akımın Mısır'da Şia'ya karşı verdiği savaş, bir taraftan Selefî kitapların yayılmasına, diğer taraftan da Suud'la Selefî akım arasındaki bağların daha da sağlamlaşmasına yardımcı oldu.

Şunu söyleyebiliriz ki Şia'ya karşı verilen bu çirkin savaş, çok sayıda İslâmcının Şia'ya karşı tavrını değiştirmesine ve İran İslâm Devriminin ilk yıllarında gelişen, bir İslâm devrimi olarak inkılâba sempatisi olan İslâmî akımların İran ve Şia'ya karşı düşman olmasına neden olmuştur.

Fakat bu savaş etkisine karşı gelişen tepki, Selefîler lehine değil, Şia lehine idi. Çünkü bu durum, birçok İslâmcıyı Şîî kitapları incelemeye ve Şia'yı araştırmaya sürükledi. Mısır kitap piyasasına Şîî kitaplar sürülmeye ve Şia sempatisi yayılmaya başladı.

Ne ilginçtir ki Selefî akım, Şia hakkında hiçbir şey bilmez, sadece geçmişin aklı ile silahlanarak, yani klasik selef kitapları ve selef âlimlerinin zamanlarındaki Şia hakkındaki görüşleri ile yönlendirilerek Şia ile savaşıyordu.

Selefî akım taraftarlarının yüzeysel bir bilinçle kişiliklerini kaybettiklerini görüyoruz. Selefî ait sözleri söylüyorlar, Selefî görüntüye bürünüyorlar, selef fetvaları ile yaşıyorlar ama günü-

⁴ Bu savaşı başlatan Irak idi. Hatırlanacağı üzere, Şîîler Irak'ta çoğunluktadırlar. Yine şunu da hatırlatmak isteriz ki Suud, İran'dan önce Irak'dan korkmaktadır ve Irak Baas rejiminin yıkılmasını istemektedir.

müzde yaşamıyorlar. Yalnız, son zamanlarda az da olsa geliştiler. Artık lüks otomobillere biniyorlar, konforlu dairelerde oturuyorlar ve başta Abdulaziz bin Baz, İbn Useymin ve Ebu Bekir el-Cezairî gibi Suud'lu âlimler olmak üzere kitaplarında Selefi düşüncenin hâkim olduğu çağdaş âlimleri kabul etmektedirler.

Bu olumsuz kişilik, kendilerini, bir üste itaat eden bir alete dönüştürdü. İstedikleri gibi yönlendirir ve kendi akıllarına göre biçimlendirirler. Selefi akımın hiçbir ferdi, yukarının izni olmadan klasik kitaplardan olsun, çağdaş İslâm düşüncesi kitaplarından olsun hiçbir kitabı alıp okuyamaz.

Selefi akımda, Eşarî ve Hanbelî ekolü kaynaklı mezheplere muhalif görüşler ve düşünceler taşıyan çok sayıda klasik kitabın Selefilere tarafından okunması yasaktır.

Selefilere, selef akidesine bağlı olmalarına rağmen ilmî anlamda Selefi değildirler. Çünkü bu çizgiye aşırı bağlılıklarını derinlemesine incelediğimizde görüyoruz ki seleften belirli bir ekole, Hanbelî ekolüne bağlıdırlar. Diğer Selefi düşünceleri de bu ekol ışığı altında değerlendirmektedirler. Hanefiler, Şâfiîler ve diğer fıkıh ekolleri hakkında bir şey bilmezler. Bunu başta İbn-i Teymiyye, İbn-i Kesir ve İbnü'l-Kayyim el-Cevziyye olmak üzere sadece belirli fukahânın kitaplarını yoğun olarak okumalarından anlayabiliriz.⁵

Selefi bu şekilde anlamaları, sofrasında yetiştikleri Suud Vahhabiliği çizgisinden etkilenmeleri ve düşünsel kişiliği yitirerek akla önem vermeyen, düşünceye kapı açmayan taklitçilere dönüşmüş olmalarının sonucudur.

Selefilere ve Hükümet

Mısır'da Selefi akımın hükümet aleyhinde açık bir tavrı yoktur. Hükümete karşı hiçbir siyasî faaliyet göstermemektedir. Bu durum, sahip olduğu klasik uzletci bakış açısından ve kendi düşüncesine göre Haricîlik'ten doğan yönetime karşı gelme düşüncesini kesinlikle reddetmesinden kaynaklanmaktadır.

⁵ İbn-i Kesir'in, "*Tefsirü'l-Kur'anü'l-Azim*" adlı tefsir kitabı ile "*el-Bidaye Ven-Nihaye*" adlı tarih kitabı Selefilere ve genelde İslâmcılar arasında en çok dolaşan iki kitaptır. Sanki bu ikisinden başka tefsir ve tarih kitabı yokmuş gibi.

Nitekim Selefî akım, 1979'da Kâbe'yi basarak Mehdi'nin zuhuru ilan eden Cüheyman akımını, yaptığı eylemin yönetime karşı çıkmak olduğu itibarıyla "Haricîlik"le suçlamıştı.

Çağdaş Selefî şeyhi İbn-i Baz da aynı tavrı göstererek, Suud makamlarına, Haricî düşüncesi, yani yönetime başkaldırma düşüncesini benimsemiş olan Dr. Ömer Abdurrahman'ın Suud'a girişinin önlenmesi için öneride bulunmuştu.

Oysa Dr. Ömer Abdurrahman'ın düşüncelerini incelediğimizde görüyoruz ki İbn-i Baz'la aynı düşüncüyü taşıyor. Her ikisi de bütün ayrıntıları ile Selefî akideye inanıyor ve bir tek kaynak olan selef kaynağından besleniyorlar.

İbn-i Baz'la Dr. Ömer Abdurrahman arasındaki fark, Dr. Ömer Abdurrahman'ın yöneticilerin tekfîr edilmesi ve onlara baş kaldırılması düşüncesini benimsemiş oluşudur. Bu düşüncüyü Cihadçı Cemaatu'l-İslâmiyye içinde ellerde dolaştırılan Dr. Ömer Abdurrahman'ın *"İslâm'da Devlet Başkanları ve Hükümleri"* adlı el yazması kitapta görebilmekteyiz.

İlk zamanlar, Selefî akım, genel olarak yayınladıkları kitapların kapaklarına birtakım cümleler yazıyorlardı. Siyasî boyutlar taşıyan bu cümlelerden bazıları, belki de Selefî metodun temelini oluşturmaktaydı.

Ancak, bugün bu tür davranıştan ve pratikte herhangi bir şiar edinmekten vazgeçmiş görülüyor.

Bu ibareleri şöyle sıralayabiliriz:

- İslâm'ı Allah'ın indirdiği şekliyle Kur'an'a ve Sünnet'e başvurarak, Sahabe ve Tabiîn'in anladığı gibi doğru bir şekilde anlamak.
- Akide ve şariat olarak İslâm ile amel etmek.
- İslâm'ın gereği olarak, Müslümanları İslâm'ın güzel çehresini çirkinleştiren bidat, şirk ve hurafelerden temizleyerek yaşamaya çağırarak.
- İslâmî hayatın yeniden başlaması, İslâmî bir toplumun oluşturulması ve yeryüzünde Allah'ın şariatının tatbik edilmesi için çalışmak.

Şu ana kadar söylenilenlerden de anlaşılacağı üzere Selefî akım, hükümet için huzursuzluk kaynağı olan siyasî İslâmî cema-

atlerden sayılmaz. İlmî bir akım olup, toplu çalışmaya karşıdır. Dolayısıyla gerçekte bir cemaat değil, İslâmiyeti, Ezher düşüncesi ile veya günün âlim ve düşünürlerinin görüşleri ile değil, Selefî görüşleri ile inceleyen fıkıh ekolüdür.

Fakat kimbilir, belki de Selefîler arasında bir sıçrama olur ve fiilî çalışmayı ve hükümetle çatışmayı benimseyen akımlar çıkar. Aynen Tevakkuf akımında olduğu gibi.⁶

Selefîler ve Diğer Akımlar

Mısır'ın İslâmî gündemi, Selefî akımla diğer İslâmî akımlar ve özellikle de İhvân ve Cihad arasındaki çatışmalardan hiç yoksun kalmamıştır.

Selefîlerle İhvân ve Selefîlerle Cihadçı Cemaatu'l-İslâmiyye arasında Mısır üniversiteleri çevresinde çok sayıda çatışma olmuştur.

Bu çatışmalar Selefî akımın İhvân ve Cihad'a şiddetli düşman oluşundan kaynaklanır. Çünkü Selefî akım, diğer iki akımın selef akidesi ve metodunu temsil etmedikleri görüşündedir.

Selefîlerin gözünde İhvân bidatçı bir cemaattir. Çünkü Selefîlerin baş düşmanı olan tarikatleri reddetmemektedir. Klasik eserlerin anlaşılmasında ve mevcut ortam karşısında esnek davranmaktadır.

Yine Selefîlerin gözünde Cihadçı akımlar selef çizgisinden çıkmış akımlardır. Çünkü yöneticilere karşı başkaldırmaya çağırıp zaman zaman hükümetle çatışmaktadırlar ve bu durum da Selefî davet aleyhine kötü sonuçlar doğurmaktadır.

Selefî akımla diğer akımlar arasında, İslâmî akımlardan yoksun taşra bölgelerine ulaşılması için şiddetli bir rekabet olduğunu

⁶ Bu durumun belirtileri doğmaya başlar gibi. Kendi çevresindeki bölünmeler ve sürtüşmeler devam ediyor. Hatırlanacağı üzere başlangıçta Cihadçı Cemaatu'l-İslâmiyye de klasik Selefî çizgideydi. Sonra, Selefî çizgiye bağlılığının yanısıra cihadçı çizgiyi takip etti.

Ne ilginçtir ki Selefî akım ve diğer akımların karşılaştıkları ihtilaflar ve bölünmelerin nedeni, yine Selefî metodun kendisidir. Çünkü bünyesinde taşıdığı çelişkili görüş ve içtihatlar, düşünce karışıklıkları, ayrılıklar ve bozuşmalara neden oluyor, bölünmelerle son buluyor.

görüyoruz. Örneğin Mısır'ın Batı bölgesindeki Matruh ve Essellum şehirleri gibi.

Selefi akım, ana merkezi olan kuzey bölgelerini aşarak Cihadçı Cemaatu'l-İslâmiyye'nin yoğun olduğu güneye doğru yayılmaya başladı. Ancak buna yol vermeyen Cihad'la arasında güneydeki şehirlerde devamlı çatışmalar oldu.

Emniyet Teşkilatı, kendi gönlünce, bu çatışmaların kendi lehine olacağını hesaplayarak, çatışmaları uzaktan izlemektedir. Selefiler ve diğer akımlar arasındaki ayrılıkların giderilmesi ve çatışmaların durdurulması için hiçbir girişimde bulunmamıştır.

Selefi akım, diğer akımlara tepeden bakarken, diğer akımlar da Selefi akıma küçümseyici bir gözle bakarlar.

Şunu belirtmek isteriz ki Selefi akımla diğer akımların başvurdukları kaynaklar aynıdır. Tümünün çevresinde toplandığı kaynaklar klasiklerdir.

Bugün Selefiler Arasında Dolaşan En Meşhur Kitapların Listesi:

- 1- *el-Esma ve's-Sıfât*, İbn-i Osimin
- 2- *Ehvalü'l-Kıyame*, Abdulmelik Kelîb
- 3- *Minhecü'l-Fırkatü'n-Naciye*, Muhammed Cemil Zeyno
- 4- *Tahfuzü'l-Vaiz*, Ahmet Ferit
- 5- *el-Cennetü Darü'l-Ebrar*, Ebu Bekir Cabir el-Cezairî
- 6- *Tahrimü Musafahatü'l-Ecnebiyye*, Muhammed İsmail
- 7- *Tenbihat Hemme*, İbn-i Osimin
- 8- *Risaletün fi't-Tehakum li Şer'illah*, İbn-i Baz
- 9- *Fefiru İlallah*, Ebu Zer el-Kalimunî
- 10- *Sıfâtü'l-Evail*, el-Banî
- 11- *Akidetü'l-Mü'min*, Ebu Bekir Cabir el-Cezairî
- 12- *Akidetü Ehl-i Sünne*, İbn-i Osimin
- 13- *es-Salat*, Ebdulmelik Kelîb
- 14- *el-Akidetü'l-İslâmiyye ve Ma Yudâduhe*, İbn-i Baz

- 15-*el-Akidetü'l - İslâmiyye*, Muhammed Cemil Zeyno
- 16-*Minhecü'l-Müslim*, Ebu Bekir el-Cezairî
- 17-*ed-Dava İlellah*, İbn-i Bâz
- 18-*Hukmu's-Sefer ila Biladi'l-Küffar*
- 19-*el-Küfr ellezi Ya'zuru Sahibehu bi'l-cehl ve Huhmu Men Yukeffir Gayrehu mine'l-Müslimin*, Abdullah Babatin
- 20-*ed-Dima Ettabiyye*, İbn-i Osimin
- 21-*Risaletün fi Beyani's-Şirk*, Abdullah Babatin
- 22-*Ahkamü'l-Cenaiz*, Muhammed Hüseyin
- 23-*Himayetü'd-Din ve'l-Vatan min Gazvin ve'l-Eflamü'l-Halla'a ve'l-Fiten*, Abdullah Mahmud
- 24-*en-Nehyü ani'l-İstiane ve'l-İstinsar fi Umuri'l-Müslimin bi Ehli'z-Zimme ve'l-Küffar*, Mustafa el-Verdanî
- 25-*el-Kavlus-Sedîd fi Enne Duhulü Meclisi Şaab Münafün li't-Tevhid*, Seyyid Ğabbaşî
- 26-*Assarum'ül-Meşhur fi'r-Reddi Ala Ehli't-Teberrüc ve's-Sufur*, et-Tüveycrî
- 27-*Vucubu i'fa'ül-Lihye*, el-Kandahlevî
- 28-*Tahzirü Ehli'l-İman Ani'l-Hukmi bi Gayri mâ En-zele'r-Rahmân*, el-Hatîb el-Hüseynî
- 29-*İlanün Nekir Ala Mağtunine Bî't-Tasvir*, et-Tuveycrî
- 30-*Hükmü'l-İslâm fi't-Tecennüs bi'l-Cinsiyye el-Ecnebiyye*, Seri Kitap
- 31-*Tathirü'l-Cinan ve'l-Lisan min Verni's-Şirk ve'l-Küfran*, Ahmet Hacer
- 32-*Mataliu'l-Budur maâ Menazili's-Surur fi Vasfi'l-Hur*, Mecdi Fethî
- 33-*Azabü'l-Kabr*, Hüseyin Avayişe

Bu Kitaplar Hakkında Birkaç Söz

1. Bu kitaplar, Selefî çizgide ciddi bir düşünce gelişimi olduğunu göstermemektedir.
2. Yazarlarının çoğu Suudlu âlimlerdir.
3. Günün pratiği ile ilgisi olmayan klasik sorunları yansıtmaktadır.
4. Çoğunun basım hakkı saklı değildir.
5. Bu kitapların basımı, dağıtımı ve yeni çıkanların Suud'dan ithal edilip Mısır'da dağıtımı için Selefî kitabevleri arasında rekabet vardır.
6. Selefî akıma mensup gençlerin çoğu bu havaya kapılarak taklit edercesine klasik kitaplardan tamamen alıntılarla dolu kitaplar yazmaktadırlar.
7. Ayrıca Selefî akıma mensup gençler kadınların eğitimi, namazın şartları, nikâh, zina, eşcinsellik, sigara ve uyuşturucunun hükmü, Kur'an-ı Kerim tilaveti gibi konularda klasik kitaplardan alıntılar yaparak ve bazı Suudlu çağdaş âlimlerden birinin fetvasına dayanarak kitaplar yazmaktadırlar.
8. Bu kitaplar, Suud, Katar ve Mısırlı çağdaş yazarlara aittir. Bilerek bunları seçtik ki Selefîler arasında üzerinde durulan düşüncelere ve meşgul oldukları sorunlara açıklık getirelim. Ancak bu kitapların Selefî gençler arasında yoğun bir şekilde yaygın olmasına rağmen başta *İbn-i Kesir Tefsiri*, *İbn-i Teymiyye'nin Feteva'sı* ve *İbn-i Hacer'in Buharî Şerhi* olmak üzere klasik kitapları tamamen bastırıldığı anlamına gelmez.
9. Bu kitapların siyasî boyutlardan yoksun olduğu açıkça görülmektedir.

Selefîler Arasında Dolaşan Klasik Kitaplar

- *el- İmame Ve's-Siyase*, İbn-i Kuteybe
- *Murucu'z-Zeheb ve maadinü'l-Cevhe*, el- Mes'udî
- *Tarihi'l-Ümem ve'l-Mülük*, Taberî
- *en-Niza ve't-Tahasum Beyne Benî Umeyye ve Benî Haşim*, Makrizî

- *el-İtabû'l-Cemîl Alâ Ehli'l-Cerah vettadil*, el-Alevî
- *el-Eganî*, Asfahanî
- *el-İmtea ve'l-Mu'nese*, Ebu Hayyan et-Tevhidî
- *el-Akdü'l-Ferîl*, İbn-i Abdî Rabbihî
- *el-Futun*, İbn-i'l-A'sem
- *Nesefî Tefsiri*, Nesefî
- *Râzî Tefsiri*, Fahreddin Râzî
- *Keşşaf Tefsiri*, Zemahşerî
- *İhya-i Ulûmu'd-Din*, Gazzâlî

*“Şia imamiyye isna aşariyye” olarak bilinen
Caferi mezhebine göre, diğer Ehl-i Sünnet
Mezhepleri gibi ihadet etmek şer’an caizdir.
Müslümanların bunu bilmeleri ve mezhebî
tutuculuktan kurtulmaları gerekir.*

Mahmud Şeltut (Eski Ezher Şeyhi)

Mısır halkı, Ehlibeyt’e olan şiddetli bir eğilime ve büyük bir sevgi besleme özelliğine sahiptir. Bu durum, özellikle de Hz. Hüseyin ve Seyyide Zeynep makamları olmak üzere Ehlibeyt’e ait makamlara yapılan yoğun ziyaretlerde açıkça görülür.¹

Bu iki zatın doğum yıl dönümleri geldiğinde, hükümet her yıl Emniyet Teşkilatında olağanüstü hal ilan eder. Milyonlarca Mısırlı, her ikisinin de doğumları münasebetiyle yapılan törenlere katılmak üzere Kahire’ye akın eder. Şehirleri Kahire’ye bağlayan ulaşım yollarında da olağanüstü hal ilan edilir.²

Mısır halkındaki “Ehlibeyt sevgisi” inancı, Ehlibeyt şiarı taşıyan tarikatların özellikle kırsal kesimlerde yayılmasına yardımcı olmuştur.

¹ Mısır’da Ehlibeyt sevgisinin gelişimi ve Mısırlıların gönüllerinde böyle bir sevginin saklı oluşu, Fatımîler devletinin yüklendiği mesajın etkilerinden biri olarak yorumlanabilir.

² Hz. Hüseyin ve Hz. Zeynep’in doğum yıl dönümlerinde yapılan törenlerde, Hüseyin ve Seyyide Zeynep Meydanlarına giden yollar kapatılır. Sadece yayalar için geçiş tanınır.

Aynı inanç, diğer taraftan da, dolaylı olarak Mısırlılar arasında Şiîliğin yayılmasına da yardımcı olmuştur. Çünkü Şia da Ehlibeyt şiarı taşımaktadır. Ancak tarikatlardan farklı bir içerikle, daha kapsamlı ve daha bağlı bir şekilde.

Ehlisünnet ve Şia arasındaki fark şudur: Şia, rivayet ve tabiilik kaynağını Ehlibeyt'le sınırlı tutarken, Ehlisünnet, hiçbir istisna ve ayırım yapmaksızın herkesten rivayette bulunur.³

Mısır'da Şiîliğe davet bugün doğmamıştır. Mısırlı birçok aile geleneksel olarak Şiîdir. Bu arada devrik İran şahı döneminde İran'la Mısır arasındaki ilişkilerin sağlam olduğu altmışlı ve yetmişli yıllarda Mısır'da bazı Şiî teşkilatlar ortaya çıktı. Mısır'da faaliyet gösteren Şiî kuruluşların başında, birçok Ezherli âlimin de katıldığı "Takrib Cemaati" gelmekteydi. Daha önceden var olan, kurucu ve üyelerini Mısırlı Şiîlerin oluşturduğu "Ehlibeyt Cemiyeti" ise İran devriminden sonra kaldırıldı. Yetmişli yıllarda ise İran ve Irak'a bağlı kültür merkezleri yoğun faaliyet göstermekteydiler. Özellikle de Uluslararası Kahire Kitap Fuarında her iki ülkenin de klasik kültürünü içerir konumda olan Şiî fıkıh kitaplarını büyük oranda dağıtırlardı.

Yetmişli yıllarda Mısır'da basılan bazı Şiî kitapları şunlardı:

"*Aslu Şia ve Usuliha*" (Şia'nın Aslı ve Usulleri), Şiî bir âlimle⁴ eski Ezher şeyhi Selim el-Beşerî arasındaki ilmî münakaşayı içeren "*el-Müracaat*", "*Akaidü Şia*" (Şia Akidesi), "*Masadiru'l-Hadis inde İmamiyye*" (İmamiye'de Hadis Kaynakları), "*Ali ve Münaviuhu*" (Ali ve Rakibleri), "*Şia ve Funu'l-İslâm*" (Şia ve İslâm Sanatları) vb.

³ Burada "herkes"ten kasıt bütün sahabe, tabiîn ve tebeitabiîndir. İmam Ali soyundan gelen Ehlibeyt, ahlak, ilim ve ibadet açısından Seleften, hem de Seleftin en önemli şahsiyetlerinden sayılırlar. Bu konuda geniş bilgi için bakınız: "*İmam Sadık ve Dört Mezhep*" (Beyrut), Esed Haydar.

⁴ Bu zat Abdul Hüseyin Şerefüddin adlı ünlü Şiî âlimidir. Irak'ın el-Kazimiyye kentinde, ilimle şöhrat bulmuş bir ailede doğmuş ve ilim dolu bir hayatla müçtehit mertebesine ulaşmıştır. Fransız emperyalizmine karşı direniş sırasında Fransızlar bu değerli âlime ait, İslâmî eserlerle dolu kütüphaneyi yakarlar ve öldürmeyi planlarlar. Böylece bu zat yurdundan ayrılır, önce Şam'a sonra Filistin'e ve daha sonra da Mısır'a gider. Mısır'da, zamanın Ezher Şeyhi Selim el-Beşerî ile ilmî bir tartışma yapar. Konusunu, Ehlisünnet ve Şia mezhepleri arasındaki ihtilafların oluşturduğu ve yazışarak yapılan bu tartışma daha sonra "*el-Müracaat*" adı altında kitaplaşır. Bu kitapta, iki mezhebin ayrılıkları hakkında zihinde beliren birçok soru için aydınlatıcı bilgi bulunur. (Çev.)

Bu kitaplar ve diğer başkaları, günümüze kadar piyasada ve fuarlarda satılmaktadır. Ayrıca Lübnanlı Şîî kitapçıları ve başkaları, her yıl Uluslararası Kahire Kitap Fuarına çok sayıda Şîî kitaplar getirirler.

Kutsal Savaş

Yaklaşık olarak seksenli yılların ortalarında Mısır'da Şia'ya karşı savaş başlatıldı. Bu savaşta kullanılan ilk unsur ise İslâmî hareket idi. Ayrıca yayınevleri, yabancı mihraklar, hükümete bağlı iletişim araçları ve muhalefete bağlı bazı gazeteler de bu savaşta kullanılan unsurlar arasındaydı.

Oysa savaşın bayrağını taşıyan İslâmcılar, bunun gizli yanlarını görememişlerdi. Şia'ya karşı savaş için, niçin özellikle de bu zamanın ve bu savaş için niçin Mısır'ın üs olarak seçildiğini kendi kendilerine hiç sormamışlardı.

Acaba bu savaş İslâmî hareketin lehine mi idi?

Mısır İslâmî kesimi arasında, yetmişli yılların sonu ve seksenli yılların başlangıcında henüz "Şia sorunu" diye bir sorun yoktu. Suikast olayından sonra hükümet, İslâmî akımla meşgul oldu. Cezaevleri çok sayıda İslâmî cemaatler ve liderleriyle doluydu.

Mısır'da Şia'ya karşı savaş başlatanlar, bu savaşta, İslâmcıların düşünce ve tavırlarına egemen olan "Selefi akıl"ı kullandılar. Bu akıl, özellikle de bugün çeşitli İslâmî akımlara mensup fertlerin temel akide kaynağı olan İbn-i Teymiyye'nin kitapları ve eski mezhep ve milletlerin inançlarını anlatan eserlerden alınan tarihî klasik düşünceden kaynaklanan Şia'ya karşı şiddetli bir düşmanlık taşımaktadır.

Böylece aniden İslâmcılar arasında Şia'yı eleştiren, yaralayan ve Şia ile aynı zamanda doğmuş sapık fırkaları birbirine karıştıran çok sayıda kitap ortaya çıktı.⁵

⁵ Bu kitaplardan bazıları: "el Veşia fî Nakdi's-Şia", Makdisî'nin "er-Red Ala Rafida", İbn-i Arabî'nin "el-Avasım min el-Kavasım", İbn-i Teymiyye'nin "Minhecû's-Sünne" ve Bağdadî'nin "el-Fark beyne'l-Firak". Birçok Selefi yayınevi, Şia'ya karşı başlatılan savaş sonucu ilgi çeken bu kitapların ticaretini yaptı.

Çünkü Şia, sahabe, hadis ve hilafet gibi birçok akidevî konuda Ehlisünnete muhaliftir. Dolayısıyla İslâmî akımlar, -klasik açıdan bakarak- Ehlisünnetin İslâm'ın ve fırka-ı naciyenin şer'î temsilcisi olması itibariyle, Ehlisünnet akidesinin himayesi ve İslâm'ın muhafazası için Şia'nın karşısında yer alınmasını kutsal bir görev olarak kabullenmişlerdir.⁶

İslâmî hareketi izleyen güçlerin, Şia savaşında Selefciliği kullanmaları, bu güçlerin çağdaş İslâm düşüncesinin "zayıf ve kuvvetli" noktalarını ne derece bildiklerini ifade eder.

Şunu söyleyebiliriz: Mısır'da Şia savaşı, Suud ve Irak'ın desteği ile başladı. Bu savaştaki en açık İslâmî akımsa düşünce ve akide yönünden Suud'la ilişki içinde olan "Selefi" akım idi.

Şia'ya karşı başlatılan basın savaşı, Şia'yı ve İmam Humeynî gibi çağdaş şahsiyetleri yaralayıcı, devrim ve devletin adını kirletici çok sayıda kitap ortaya çıkardı. Bu kitapların yazılmasına İhvâncı tebliğciler, Selefiler ve sol destekçi oldu. Bu üç yönelişe bağlı birçok yayınevi bu kitapları yayınladı. Sayıları yaklaşık olarak 100'e ulaşan bu kitapların çoğu da dıştan finanse edilerek yayınlandı.

Bu arada Hükümet, Mısır topraklarında süren bu savaşa seyirci kalmadı. Aksine Irak ve Suud'a olan koalisyonu gereği İran ve

⁶ Sahabe'nin tanımı, Ehlisünnet ve Şia arasındaki temel ayrılıklarından biri sayılır. Çünkü her biri Sahabeyi değişik şekilde tanımlamaktadır.

Ehlisünnet'e göre Sahabî: Peygamber (s.a.v.) ile aynı sırada yaşayan veya ona selam veren veya onu gören herkestir. Birkaç yıl veya birkaç gün ona yetişmiş olanlar arasında hiçbir fark yoktur. Sahabeliği sabit olan kimseye adil hükmü vermek vaciptir. Noksanlığı da olmaz, yalanlanmaz da.

Şia'ya göre ise Sahabî, Peygamber (s.a.v.)'den ayrılmayan, Peygamber hayatta iken arkadaşlığı iyi olan ve vefatından sonra da iyi olan kimsedir. Hepsisi adil kimseler değillerdir. Aralarında mümini, asisi ve münafıkları da vardır.

İşte her mezhep sünneti birbiriyle çelişen bu iki tanım üzerine kurdu. Ehlisünnet hiçbir ayırım yapmaksızın bütün sahabelerden rivayet eder. Oysa Şia sadece kendi rivayet kuralları ile bağdaşan seçkin sahabelerden rivayet ederler. Örneğin: Ehlisünnet, Muaviye, Amr İbn-i As ve Ebu Hureyre'den rivayet ederler. Peygamber (s.a.v.)'in vefatından sonra çıkan fitne olaylarına katılmaları ve somut bir rol oynamalarına rağmen bunlardan rivayet etmekte bir sakınca görmezler. Şia ise temelden bunları sahabe olarak kabul etmez. Dolayısıyla rivayet etmez.

İmamet konusu da aynı. Ehlisünnete göre, imamet "asıl" değil "ayrıntı"dır. Ümmetin başına fâcir bir imam gelebilir ve arkasında cihat edilir. Fakat Şia'ya göre imamet, İslâm'ın üzerine bina edildiği esaslardandır. Resulullah (s.a.v.)'in kıyamete kadar kendinden sonra ümmeti koruyucu bir imam vasiyet etmemesi caiz değildir.

Şia'ya karşı ateş açarak, savaşta destekçi oldu. Başta Ezher olmak üzere dinî kurumlarını bu savaşta görev üstlenmeye çağırdı. Bu savaş günümüze kadar hâlâ devam etmektedir.⁷

Hükümetin Şia ve İran'a karşı düşmanca tavrı, yine İran ve Şia karşıtı olan İslâmî akımlar için koruyucu duvarlar oluşturdu. İslâmî akımlar, hükümetin koruyucu çatısı altında geniş bir özgürlükle Şia'ya karşı yapılan "kutsal savaş"a katıldılar.

Fakat ne ilginçtir ki bu savaş sadece tek taraftandı. Şia'yı lanetleyen bütün borular boşluğa doğru üfleniyordu. Çünkü Mısır'da bu savaşı karşılayacak sayıda Şiî yoktu. Yalnız, bu savaşın esas hedefinin, İran İslâm Devriminin, Mısır'daki İslâmî hareket üzerindeki her türlü etkisini yok etmek olduğunu bilen bir gözlemci, derhal kapıldığı felaketi görür. Nitekim bütün yabancı otoriteler, İran'dan sonra İslâmî bir devrime gebe olarak Mısır'ı aday göstermekteydiler.

İhvân ve Selefiler gibi İslâmî akımların, Irak gibi bir devletle koalisyonu girmeleri, bu akımların ideolojileri ve düşünceleri ile bağdaşmaz. İslâmî kesim de İslâmî akımların kendi özel çıkarlarına, tebliğ ve hatta İslâm'ın kendisinden daha öncelik tanıyan "ce-maatlerin putlaştırılması" düşüncesinin hâkim olduğunu yansıtır.⁸

Öte yandan İslâmî kesim içinden birçok şahsiyet bu savaşta sessiz kalırken bir kısmı da savaşa katılmayı reddetti.⁹

Şu anda İslâmî kesimde dikkatleri çeken nokta, İran-Irak savaşının sona ermesinden sonra Şia savaşının şiddetini kaybedişidir. Bu durum, savaşın -yani Şia savaşının- yabancı odaklar ve İran'a yönelik tutumla ilişkisi olduğunu gösterir.

⁷ Şia savaşına destekçi olan bazı Ezherliler: Şimdiki Ezher şeyhi Cadûlhak Ali, Şeyh Abdulmunim Nemr ve Şeyh Abdurrahman en-Neccar. Öğrencilerine Şia mezhebinin okutan Ezher'in bu tutumu, önceki tavrı ile çelişmektedir. Ezher bu tavrı ile hükümet politikasına bağlı olduğunu açıkça ifade eder.

⁸ Irak, kendisine katılan Suriye İhvânları için radyo evi açtı. Böylece İhvânlar, Hafız Esat rejimi ve Esat karşısında yanlarında yer almayan İran aleyhinde çalışmalar yapmaları için başta Said Havva olmak üzere birçok davetçiyi, Mısır ve İslâm dünyasına gönderdiler.

Tepki

Mısır'da Şia'ya karşı yapılan bu çirkin saldırı, Mısır Şiîleri ve çoğunluğunu Irak Baas rejimi zulmünden kaçarak Mısır'a yerleşen Iraklıların oluşturduğu Şiî Araplarda sembolize edilen karşı tarafın tepkisine neden oldu.

Tüm İslâmî basın, Şia ve İran'a karşı başlatılan savaşa katılınca Şia'nın kendini savunacak başka kapısı kalmadı. Ve Şiîler, bazı muhalefet gazeteleri ve kitapları kullanmaya başladılar.¹⁰

Ancak, arkasında birçok ülke, bazı yayınevleri, hükümete bağlı iletişim araçları ve dinî kurumların destek olduğu Şia'ya karşı verilen yoğun basın savaşı karşısında Mısırlı ve Arap Şiîlerin basın çabaları oldukça mütevazı kalıyordu.

Buna rağmen Şia'ya yapılan bu saldırı, bazı İslâmî akımların karşı tepki göstermelerine neden oldu. Birçok İslâmcıyı, Şia ve İran'a sempati duymaya itti. Her yıl Uluslararası Kitap Fuarına katılan Lübnanlı kitapevleri tarafından Mısır'a getirilen Şiî kitaplarına gösterilen ilgi arttı.

Bu durumu fark eden Selefi akım, kitap fuarında Lübnanlı yayınevlerine karşı koyma kararı aldı. Nihayet, kitap fuarına katılan Selefilerle, Lübnanlı bazı yayınevleri arasındaki ilk çatışma 1987 yılı fuarında çıktı.

Selefiler, halkı Şiî kitapları okumamak konusunda uyaran birçok bildiri yayınladılar. Bu bildirilerin en açığı "Tehlike... Şia Akaidinden Örnekler" başlığını taşıyordu. Başka bir bildiride ise Müslümanlar, belirli yayınevleri -Lübnan yayınevleri- ile ilişki konusunda uyarılıyorlardı.¹¹

⁹ Bazıları: Şeyh Abdulhamid Kişk, Şeyh Ahmet el-Mehlâvî ve Şeyh Hafız Selâme.

¹⁰ "Muhtarü'l-İslâmî" dergisi dışında tüm İslâmî basın Şia savaşına katıldı. "Şaab" ve "Ahrâr" gazeteleri Şia'yı savunucu bazı makalelere sayfalarını açtılar ve özel davetlerle İran'a giden bazı gazetecilerin İran içerisinden gönderdikleri mektupları yayınladılar.

Mısır'da basılan Şiî kitaplardan diğerleri: "Aslu Şia ve Usuluha", "Akaidü'l-İmamîye", imam Ali'nin dualarını içeren "Dua u Kemil" adlı kitapçık.

¹¹ Lübnanlı en meşhur Şiî yayınevleri: "Darü'l-Belağa", "Darü'l-Vefa", "Darü't-Tearrûf", "Darü'z-Zehra", "Darü'l-Belağa". Şiî örgütü dosyasına adı karışan tek yayınevi "Darü'l-Beleğa" idi.

Daha sonra Selefler, bir sürpriz olarak Şîî düşüncesine kucak açmış Mısırlı bir yayınevinin fuara katıldığını öğrendiler. Şia'ya yapılan çirkin saldırının tepkisi olarak ortaya çıkan bu yayınevi bazı Şîî yazarların politika, düşünce ve tebliğ alanlarında birkaç kitabını, ayrıca Irak ve Suud aleyhinde kitaplar yayınladı. Şia'ya ait bazı fıkıh, tefsir kitaplarının dağıtımını yaptı.¹²

Bu durum karşısında Mısır ve Suud Selefi yayınevleri ve Irak, fuar ziyaretçileri için Şia ve İran aleyhinde çok sayıda kitabı ücretsiz olarak dağıttı.

Bu olaylar -ki gelişerek bazı Seleflerle Şîîler arasında ferdî sürüşmeler noktasına gelmişti- uzaktan seyreden emniyet yetkililerinin gözleri önünde oluyordu.

Mısır'da Şia aleyhine yapılan basın propagandası dolaylı olarak Şia'nın reklâmına yardımcı oldu ve Şîî tebliği için uygun bir ortam hazırladı.

Özellikle de Uluslararası Kitap Fuarlarında İslâmî kitapların satışını incelediğimizde Şîî kitaplarına ilginin arttığını görürüz. Bu durum, Uluslararası Kahire Kitap Fuarındaki Lübnanlı Şîî kitapevlerinin satış yaptıkları kitap adedinde görülebilir.

Selefi kitapların ticaretini yapan, Şia'ya karşı savaşa giren ve ticarî gaye ile çok sayıda kitap yayınlayan Selefi yayınevleri, mesajını üstlendikleri düşüncelerle reaksiyona girebilmekten yoksundu. Aslında, bu reaksiyon, kendi akidelerini temsil eden Selefi kitap ve kendi akidesine ters düşünceler taşıyan Şîî kitap ile ilişkide de yitikti. Bu durum, kendileri ile ilişkide bulundukları İslâmcılar arasında psikolojik bir engel oluşturdu, İslâmcılarda, bu yayınevlerinin niyetleri ve İslâm'a olan ihlâsları hakkında kuşku uyandırdı.¹³

Seleflerin kendi davetleri ile de çelişen bu tavırları ve madde- nin davranışlarına üstün gelişi, davetlerine kuşku düşürdü.

¹² "Şîî Örgüt" davasında da İran'dan finanse edildiği suçlamasına maruz kalan yayın evi "*Daru'l-Bidaye*" idi. Yayın evi kurucusu da aynı davadan tutuklananlar arasındaydı.

¹³ Selefler yüzeysel bir düşünceye sahip olmak ve İslâm'ın zahirine bağlanmak özelliğine sahiptirler. Onlarla birlikte yaşayan bir kimse, İslâm'dan iyi bir izlenim ile çıkmaz. Ayrıca kitaplarla olan ilişkileri bir tüccar ilişkisidir. Çokları, Şia savaşını alet ederek kazanç için piyasaya Şia aleyhinde çok sayıda kitap sürerek bükükâr elde ettiler.

Şiî Örgütü

Mısır'da Şia'ya karşı başlatılan bu çirkin savaş, içte bir şeyler çıkarmalıydı. Çünkü Mısır hükümeti özellikle Suud'un rızasını kazanmak, Körfez ülkelerine yaklaşmak için çalışıyordu. Bunun için de İran'a karşı savaşında Irak'ın yanında yer almıştı.

Böylece Mısırlı bazı Şiîler, Şia'ya sempatisi olanlar ve bazı Arap Şiîlerini kapsayan "Humeynîci Şiî Örgütü" adlı bir örgüt doğdu.¹⁴

Görüldüğü gibi Mısır hükümeti, Şia ve İran'a karşı basın savaşı ile yetinmeyip bu sınırı aşarak Mısırlı Şiîlere ve genel olarak İran sempatzanlarına bir darbe indirmeyi kararlaştırmıştı. Hatta sadece Mısırlılar ile de yetinmeyip, eğitim için Mısır'da ikamet eden Körfezli bazı Şiîleri de örgüte katarak, kamuoyuna -adeti üzere- devlet tarafından keşfedilen örgütlerin devamlı dışarıyla ilişkisi olduğunu ve dışarıdan finanse edildiklerini yansıtmak istiyordu.

"Şiî Örgütü" açığa çıkarıldığının ilan edilişi, özellikle de Suud olmak üzere, Kuveyt ve Bahreyn gibi örgüt adına tutuklananların uyruklarını taşıdıkları Körfez ülkelerinin dikkatlerini çekmişti.

Körfez ülkeleri, Mısır Emniyet Teşkilatına olan güvenlerinden dolayı derhal örgüt hakkında raporlar istediler.

O zamanlar Körfez ülkeleri, "Cihad", "Dava" ve "Şiî Hizbullah" örgütlerinin tehditleri ve Kuveyt ve Bahreyn'deki eylemleri nedeniyle güvenlik açısından endişeli bir dönem yaşadıkları için bu ülkeler, bu örgütün, diğer örgütlerin bir uzantısı olduğunu ve elemanlarının, diğer örgütler tarafından eğitildiğini sanıyorlar ve bu durumun mevcut rejimler için tehlikeli boyutlar taşıdığını hesaplıyorlardı.

Fakat durum Körfez güvenlik teşkilatlarının sandıkları gibi değildi. Kendilerine ulaşan raporları inceler incelemes derhal şu yargıya varmışlardı: İddia edilen örgüt, sadece ve sadece herhangi bir olayla ilişkileri olmayan ve birbirleriyle çelişen yönelişlere sahip Şiîlerden oluşturulmuş yapay bir örgüttür. Yakalattıkları en

¹⁴ Şiî örgütünde; Mısır'da ikamet eden dört Iraklı, iki Kuveytli öğrenci, üç Bahreynli öğrenci, yayınevi sahibi iki Lübnanlı, bir Suudlu, bir Filistinli ve bir Pakistanlı vardı.

büyük suç unsuru da kendi ülkelerinde serbest olan klasik Şîî kitaplarıydı.¹⁵

Daha sonra hükümet bu Arapları kendi ülkelerine gönderdi. Orada polis tarafından soğukkanlılıkla teslim alınarak haklarında hızlı ve göstermelik bir soruşturma yapıp serbest bırakıldılar.

1987 yılı kitap fuarında Selefi ve Şîî yayınevleri arasındaki sür-tüşmeden itibaren İran maslahatgüzarının gönderilmesine kadar olan süre içerisinde “Şîî Örgütü” davası öncesini izleyen bir göz-lemci, Emniyet Teşkilatının, “Şîî Örgütü” için şartlar ve nedenler hazırlamakta olduğunu görecektir.

1987 ve 1988 kitap fuarlarında hakkında savaş ilan edilen Mı-sırlı Şîî yayınevi görevlileri ve Lübnanlı Şîî yayınevlerinden birinin Pakistan uyruklu olup Mısır'da öğrenci olan vekilinin de bu örgüt-te yer aldığı iddia ediliyordu.

Böylece 5.6.1989 tarihli gazeteler çok abartmalı manşetler at-mışlardı... Aynen Mısır basınının, İhvân-ı Müslimîn günlerinden günümüze kadar geçen süre içerisinde, varlıkları keşfedilen örgüt-ler hakkındaki adetinde olduğu gibi...¹⁶

Mısır gazetelerinin bu gibi konularda tek bilgi kaynağı Emniyet Teşkilatı ve emniyetin basına sunduğu raporlardır. Dolayısıyla bütün gazeteler bu gibi olaylara aynı yorumu getirirler. O günün manşetlerini gördüğümüz an bu durumu anlayabiliriz.

30.5.1988'den itibaren adı geçen örgüt davasından tutuklanan-ların hepsi, 20.7.1989 tarihinde serbest bırakıldılar.

Bu arada gazeteler 21.8.1989 tarihinde 52 kişiden oluşan baş-ka bir Şîî örgüt elemanlarının yakalandığını açıkladılar. Bunlara da ilk örgüte yapılan suçlamaların aynısı yapılmıştı.

Ama ne ilginçtir ki Emniyet Teşkilatı, adeti üzere birinci Şîî ör-gütü de tekrar yakalayıp aralarında organik bir bağ kurmadı.

Bunun da sırrı, hükümetin kamuoyunu konunun ciddi olduğ-u-na ikna etmek istemiş olması olsa gerek. Emniyet Teşkilatı, eline

¹⁵ Tutuklanan Şîîlerin çoğu, siyasetten uzakta yaşayan Selefilirdi.

¹⁶ “*el-Ahbâr*” gazetesi, İran'ın finanse ettiği bir terör örgütünün yakalandığını haber vermişti. “*Aher Saa*” dergisi ise, “Mısır'da İranlı ilk terör örgütü sırları”nı açıkla-mıştı.

düşen bütün İslâmî cemaatlere yönelik değişmez politikasına uygun olarak “dekor” elemanlar ithal etmek ve “yamamak” yöntemi-ne başvurmaksızın, ikinci Şiî grubun kendi başına terör örgütü olabilecek elemanlar ve dinamikler taşıdığı konusunda kamuoyu-nu ikna etmek istiyordu.

Gazeteler yine adetleri üzere tahrik edici nitelikte manşetler atmıştı. *el-Ahbâr* gazetesinin manşeti: Gizli bir Şiî örgütünde 157 terörist. Örgütün hedefi, rejimi devirmek ve içte sabotajlar düzen-lemek.

“*el-Cumhuriyye*”nin manşeti: Çok uluslu Şiî örgütü üyelerinden 41 kişi tutuklandı. Örgütün hedefi: Kuvvet zoru ile rejimi devir-mek. Sanıklar Suriye, İran, Hindistan ve Kıbrıs’ta eğitildiler. Örgüt üyelerinden biri Humeynî’nin tedavisine katıldı.”¹⁷

Bütün bunlara rağmen bu örgüt davasının sonunda tüm tutuk-lular serbest bırakıldılar.¹⁸

¹⁷ Çok uluslu örgütten kasıt, iddia edilen bu örgütte dört Suudlu ve bir de İranlının oluşuydu. Bunlardan hiçbiri de tutuklanamadılar.

¹⁸ Bu grup, istihbarat birimlerinin elinde şiddetli işkenceler gördü.

Mısır'da Şia ve İran Aleyhinde Yayınlanan Kitapların Bazılarını Gösterir Bir Çizelge

KİTAP	YAZARI	AKIM
<i>Şia ve Ehl-i Sünnet Arasında</i>	İhsan İlahî Zahir	Selefi
<i>Humeynî Fitnesi</i>	Said Havva	İhvân
<i>Bedbaht Devrim</i>	Muhammed Musevî	Selefi
<i>Humeynî Rehinesi</i>	Çeviri	Ba'as
<i>Şia'da İmamet Akidesi</i>	Ali Salus	Selefi
<i>Ve Mecus Geldi 1</i>	Abdullah el-Garib	Ba'as
<i>Ve Mecus Geldi 2</i>	Abdullah el-Garib	"
<i>Şia Kefe'de</i>	Muhammed Necravî	Selefi
<i>Şia Akaidi</i>	Nasır Şah	
<i>Humeynî'nin Ehl-i Sünnete Karşı Tavrı</i>	Yazarı yok	
<i>Humeynî'nin Sahabe Şahitliği</i>	Yazarı yok	"
<i>Humeynî ve Tarihi Saptırma</i>	Yazarı yok	
<i>Geniş Hatlar</i>	Muhiddin Hatib	"
<i>Basra'dan Sonra Ne Olacak?</i>	Ali Cerîşe	İhvân
<i>Şia... Mehdi... Dürzîler</i>	Abdulmunim Nemr	Sol
<i>Şia ve Tashih</i>	Muhammed Musevî	Selefi
<i>Şerrin Başlangıcı ve Berberî Metod</i>	Recaî el-Mekkî	"
<i>Humeynî... Yeni Ebrehe</i>	Abdulmunim Kandil	"
<i>Kâbe'de Humeynî İlhadı</i>	Mukbil el-Vadi'î	"
<i>İran Devrimi İslâm Kefesinde</i>	Yazarı yok	
<i>Humeynî ve İmamların</i> <i>Peygamberlere Üstünlüğü</i>	Yazarı yok	"
<i>Şia ve Ehlisünnet Arasındaki</i> <i>Bilinmeyen Gerçekler</i>	Salim Bahnavî	İhvân
<i>İran Devriminin Arap</i> <i>Dünyasına Tehlikeleri</i>	Hasaneyn Kerum	Sol
<i>Kutsal Terör</i>	Farsça'dan çeviri	
<i>Şia ile Diyalog</i>	Abdulmunim Cabirî	İhvân
<i>İran'dan Gerçek Tanıklıklar</i>	Abdulmunim Gazzâlî	Sol

TEVAKKUF

“Tekfîr cihad bayrağı açıyor.”

Tevakkuf akımı, Tekfîr akımının içinden doğmuştur. Nitekim Tekfîr, 1977 yılında Dr. Zehebî'nin kaçırılmasının ardından Şükri ve yoldaşlarının idamı ile Tekfîr'e indirilen darbeden sonra yetmişli yılların sonlarına doğru küçük gruplara ayrılmıştı.

Tevakkuf akımı, tekfîr konusunda “Tekfîr”den daha aşırıdır. Hatta Şükri ve cemaatini tekfîr ederler. Tevakkufa göre pratikte asıl olan “küfür”dür. Cahilliği ve güçsüzlüğünden dolayı da hiç kimseyi mazur görmez. “Herkes için temel olan küfürdür” der.¹

Bu akımın İslâmî kesim arasında kayda değer veya önemli bir yeri yoktur. Buna rağmen diğer akımla çok sürtüşmesi oldu. “Cihad”ın devlete karşı düşmanlığı Tevakkuf'u da etkiledi ve hükümetle çatışmayı benimsemeye başladı.

¹ Mısır'daki İslâmî kesimde Tevakkuf düşüncesini ilk ortaya atan, Tekfîr Cemaatinin kurucusu olan Şükri Mustafa'dır. Anlam olarak “Tevakkuf” (duraklamak): Bir kişi Müslüman olduğunu ilan edip öğretilerini yerine getiriyor olsa bile Müslümanlığının hakikati açığa çıkıncaya kadar o kişiye Müslüman hükmünü vermek konusunda duraklamak demektir. Bu tavır, pratik hakkında verilen küfür hükmünden kaynaklanır. Çünkü bu durum, hakiki Müslümanın toplumdaki hâkim küfürden beri olduğunu ilan etmesini gerektirir. Bu da gerçekleşmeyince o kişi, bu küfürden kopuncaya kadar duraklamak gerekir. (Yani hakkında hüküm verilmemelidir. Çev.) Eğer kendisini küfürden alıko-yabilirse Müslüman olduğu hükmü verilir. Yok, eğer alıko-yamazsa kâfir hükmü verilir. Tevakkuf, bu metodu benimseyen cemaatler önünde durumları bilinmeyenler için uygulanır.

Kişiye “Müslüman” hükmünü vermek, o ferdin sadece “pratik” hakkında “kü-für” hükmünü vermesiyle olmaz, İslâm'ı, bu cemaatlerin anlattıkları şekilde kabul etmeleri ile olur.

Olaylar sahnesinde görünüşü önce eski İçişleri Bakanı Hasan Ebu Başa'ya suikast girişimi, sonradan da *el-Musavvir* dergisi yazı işleri müdürüne suikast girişimi ve daha sonra da yine eski İçişleri Bakanı Nebevî İsmail'e evinde silahlı saldırı yapmakla başlamıştı.

Böylece, bu akım bütün dikkatleri ve şimşekleri üzerine çekti. Düşünce ve hareket alanlarında pratikte büyük bir mesafe kaydetti.

Cihadçı akımların silahlı çatışmaları ve suikastları kendi ana meseleleri olarak gördüğü bir anda Tevakkuf gibi bir akımın bu gibi konulara yönelmesi gerçekten uzak bir ihtimaldi.

Bunun için Güvenlik Teşkilatı, suikast olaylarından sonra Cihad akımına eğildi. Olayların gerisinde Tevakkuf gibi uzletçi bir akımın olabileceğini hiç beklemiyordu.

Fakat Mısır İslâmî pratiği, sürekli olarak önceden bilinebilmesi zor olan çok sayıda hareket ve düşünce sürprizlerine gebedir.

Tevakkuf akımını Tekfir akımından ayırt eden özelliği, Tekfir akımının bıraktığı klasiklere dönüşüdür. Tevakkuf akımı, eylemlerini yoğun şekilde aşırı görüşler taşıyan veya aşırı görüşlerin çıkarılabileceği İbn-i Teymiyye ve fetvaları gibi Selef fıkhı temeli üzerine bina eder.

Ancak Tevakkufun Selef klasiğine dönüşü çekingen bir dönüştür, her an için vazgeçebilir. Nitekim Tevakkuf mensupları "Tekfir"den düşünce özgürlüklerini almışlar ve birçok klasik öğretilerin kitap ve sünnetle çeliştiğine inanmışlardır. Ayrıca özellikle de Selefî akım olmak üzere diğer İslâmî akımların tersine, klasiklere kuşku ile bakmaktadırlar. Oysa Selefî akım, klasik değerlere güvenle bakar, tüm içeriğine mutlak şekilde inanır.

Tevakkuf akımının çıkışı, İslâmî akımların pratik ve özellikle de hükümet karşısında düşünce olarak yenik düşmelerine bir tepkidir.²

² Cihadçı Cemaatı'l-İslâmiyye, İhvân'ı, Tekfir ve Tevakkuf akımlarının doğuşlarına neden olmakla suçlar. Çünkü İhvân, bu gibi sapıklıklara saplanmayı engelleyici açık bir akldevî metot benimsememiştir. (*"Biz ve İhvân"* adlı kitapçıktan) Geniş bilgi için *Mısır'da İslâmî Akımlar-I.Kitap*'a bakılabilir.

Tevakkuf akımı sadece bir tek grupta sınırlı değildir. Kuzey şehirlerde yaygın birçok grupları vardır. Çoğu, polis tarafından bilinmemektedir. Aralarındaki düşünce ayrılıklarını tespit etmek de zordur. Düşünce ve hareket yöntemi olarak hepsi birbirine benzerler.

Tevakkuf akımının faaliyetlerinin aydınlığını, avam tabakası ve özellikle de meslek sahipleri yapar, İslâmî kesim içerisindeki kültürlü kimseleri kendi yanına çekmekte büyük zorlukla karşılaşır. Artık kültürlü kesim ve özellikle de Mısır'daki İslâmî akımların ana tabanını oluşturan üniversite öğrencileri Tekfîr mesajını almaya elverişli değildir.

Siyasî suikast olaylarından yargılanan “en-Nacune min en-Nar” (Ateşten Kurtulanlar) grubu, Tevakkuf akımının bir kanadıdır. Yalnız yargılananların hepsi bu akıma mensup değildir. Nitekim Mısır'da siyasî davalar da izlenen âdet üzere, Emniyet Teşkilatının güvenlik ve siyasî amaçlarla tutukladığı çok sayıda ikinci sınıf elemanlar da yargılananlar arasındaydı.

İletişim araçlarının verdiği “en-Nacune min en-Nar” adı, uydurma bir ad olup Emniyet Teşkilatının basına aktardığı addır. Daha önce de Şükri Mustafa'nın cemaatine “Tekfîr ve'l-Hicre” adı takılmıştı. Oysa gerçek adı “Cemaat-i Müslimîn” (Müslümanlar Cemaati) idi.

“En-Nacune min en-Nar” adı bir taraftan, istihbaratın soruşturması sırasında Tevakkuf mensuplarının birinin söylediği sözleri yansıtır, diğer taraftan da bu gençler ve Mısır'daki Selefî ve Müslüman gençliğin çoğunun kendilerini tehlikeye sürükleyen sapık pratik karşısında geçmişe sahip çıkıp gaybla ilişki kurarak kurtulabilme girişimlerini gösteren psikolojik bir tepkiyi yansıtır.³

³ Bu konu, bizleri klasik eserlerin gündemini oluşturan “El-Fırka-i Naciye” (Kurtulan fırka) konusunu aydınlatmaya itiyor. Bu konu, çeşitli yönlerden bütün İslâmcılar için önemli bir inanç konusudur.

“El-Fırka-i Naciye”nin tarifi, Tirmizî'nin rivayet ettiği bir hadisten gelmektedir. Bu hadiste, ümmetin 73 fırkaya ayrılacağı, bunlardan sadece birinin kurtulacağı, diğerlerinin ateşte olacağına işaret ediliyor. “El-Fırka-i Naciye”nin sıfatları şöyle ifade ediliyor: “Bugün ben ve sahabemin üzerinde olduğumuz şey”. Fukaha ve Selef ise “Fırka-ı Naciye”yi; kıyamete kadar iyilikte sahabe ve

tabiîn yolunda olanlar, yani Ehlisünnet velcemaat ile sınırılıyorlar. Bu kapsam içerisine Ehlisünnet akidesine bağlı kalıp, çizgisinde yürüyenler giriyor. Emevîler, Abbasîler ve günümüzde Suudlular gibi. Çünkü Suudlular da Ehlisünnet mezhebinden olan Hanbelî Muhammed İbn-i Abdulvahhab mezhebine bağlıdırlar.

Daha önce doğmuş, unutulmuş veya günümüze kadar hâlâ devam etmekte olan diğer bütün mezhepler ateştedirler. Başta Şia olmak üzere.

Şia'ya göre ise "el-Fırka-i Naciye", Ehlibeyt ve iyilikte onlara tabi olanlardır. Allahu Teala onları kitabında pak kılmış ve seçmiştir.

Mesele klasik kitaplarda büyük bir tartışma konusudur. Geniş bilgi için: Şatıbî'nin "el-İtisam" adlı kitabı ve ileride yayınlayacağımız "Yenilgi Fıkhi" adlı kitabımıza bakılabilir.

SEKSENLİ YILLARIN OLAYLARI

Seksenli yıllar, çeşitli olayların değişik akımlarla ilişkisi özelliğini taşır.

Gerçekte eylemci bir sıçrama olan bu olaylar İslâmî hareketin gücü ve pratikteki stratejik ağırlığının ölçüsü sayılamaz. Olayları parmak sayısı kadar az olan yetmişli yıllar ile de kıyaslanamaz. Seksenli yıllar içerisinde ise 1988 yılı olaylara daha fazla sahne olmuştur. Mavas Manastırı, Aynüşşems ve Kaçış olayları gibi.

Olaylarla en çok ilişkisi olan İslâmî akım ise Cihadçı Cemaatu'l-İslâmiyye'dir.

Seksenli yıllardaki olayların yabancı çevrelerin dikkatlerini İslâmî hareket üzerine çektiğini ve bu çevrelerin Mısır'daki İslâmî faaliyetleri ilgi ile inceleyip izlediklerini söyleyebiliriz.

Bu olaylar beraberlerinde açık eylemci gelişmeler getirmiş olmasına rağmen İslâmî kesim içerisinde, İslâmî akımların tavır ve davranışlarının güvendiği tek kaynak olan eski Selefi çerçeveden nispeten de olsa kurtulabildiği kararını verdirebilecek açık fikrî gelişmelerin olduğunu gösteren herhangi bir belirti yoktur.

Fakat şunu söyleyebiliriz ki bu kadar çok olaylar zinciri güvenlik açısından hükümette endişe yarattı. İslâmî hareket karşısında daha sert bir politika izlemeye itti.

Yalnız sertliğine rağmen bu politika da yeni yeni olayların çıkmasını önleyemedi. Ters tepkiler uyandırdı.

İslâmî kesimi kuşatan gerginlik hâlâ devam etmekte olsa da bu durum mevcut şartları yeni olaylar çıkartmaya elverişli hale getiriyor.

SUİKAST OLAYI

*"Arabamın tribünler önünde durur
durmaz parçalanacağını biliyorum.
Ama yine de bu eyleme girişeceğim."*

Halid el- İslâmbolî

Suikast olayı, İslâmî hareketin gücü ve olanakları açısından tarihî ve büyük bir tırmanıştı, "ilahî başarı"nın oynadığı rol de gayet açıktı.

Olaylar karşısında "olumsuz ılımlılık" taraftarı olan Mısır pratiğinde o küçük subay Halid İslâmbolî gibi bir şahsiyetin çıkışı da yine bir tırmanıştı. Mısır tarihinde yöneticilere karşı suikast eylemi ancak parmak sayısı kadardır.

Dolayısıyla suikast olayı, içte, dışta, hatta İslâmî pratikte çalışanlar için bile bir sürprizdi.

Bu eylemin hazırlıkları zor şartlar altında yapıldı. Hatta Halid ve yoldaşları eylemi, bir daha hayata çıkmayacakları bir macera ve intihar olarak kabul ediyorlardı. Bunun için her biri, birer vasiyet yazarak cebine koydu. Olay sırasında Halid'de bulunan vasiyette, eylem ekibini tribünlere doğru taşıyan araba şoförünün suçsuz olduğu, kendileriyle bir ilişkisi olmadığı ve eylem öncesinde Halid'in karargâhı terk etmelerine izin vererek yerlerine kendi arkadaşlarını getirdiği, askerlerin de suçsuz oldukları belirtilmekteydi.

Bütün bunlardan dolayı Halid, İslâmî kesim arasında meşhur olan şu sözlerini söylüyordu: "Arabamın, tribünler önünde durur durmaz parçalanacağını biliyorum. Ama yine de bu eyleme girişeceğim."

Ve teşebbüs etti, başardı... İslâmî hareketi çapını aşan bir stratejik konuma taşıdı. Mensubu olduğu Cihad akımı tarihî bir yükseliş kaydederek, köklü tarihi ve etkin ağırlığı olan İhvân başta olmak üzere diğer İslâmî akımları kendi önünde zayıf düşürdü.

İslâmî hareketin, çağdaş tarihinin çehresini değiştiren bu olay sayesinde yaşamakta olduğunu söylemek, hiç de abartı değildir.

Bu olay, kendinden sonra gerçekleştirilen olaylar için en büyük etken olduğu gibi, yabancı güçlerin Mısır İslâmî hareketi karşısında uyanmalarının da en büyük nedeni olsa gerek.

Sedat'ın öldürülmesi, Siyonist varlığını tanımasından veya ulusal güçleri ezen Eylül Kararlarını almış olmasından veyahut da zamanında toplumsal ve ekonomik fesadın artmasından dolayı değildi. Çünkü bu nedenler, İslâmî akım için öldürmeyi gerektiren nedenler değildir. İslâmî akımlar için tek faktör, şerî durumdur.

Birçok İslâmî akımın gözünde Sedat'ın son günlerindeki şerî konumu gayet kötü idi.

Sedat'ın kanını helâl gören şer'î bir fetva için ilk harekete geçen Cihad akımı idi. Ki bu fetva, Selef fıkhından alındı. Özellikle de Hanbelî mezhebinden İbn-i Teymiyye'nin, Allah'ın şeriatını aksatan yöneticiler -Sedat, şeriatı aksatan olarak kabul edilmekteydi- hakkındaki fetvası, suikast olayı ve hükümetle İslâmî akımlar arasında gerçekleşen diğer olayların temelini oluşturur.¹

Suikast ekibinden biri olan Muhammed Abdusselam Ferrec'in yazdığı "*el-Farîdatu'l-Gâibe*" (*Kaybolan Farz*), Mısır'daki İslâmî kesimde yöneticilere karşı şer'î konumu ve onlarla sava-

¹ Bkz: *Mısır'da İslâmî Akımlar-I.Kitap* Cihad bölümü. İbn-i Teymiyye'nin "*el-Fetâvâ el-Kübra*" kitabındaki fetvasının tam metni.

şılması konusunu belirleyen ilk şer'î vesika idi. Muhammed Abdusselam bunlardan dolayı suikast olayının "düşünen beyni" ve Sedat'ı öldüren fetvanın sahibi olarak kabul edildi. Böylece "*el-Farîdatu'l-Gâibe*" kitabı sahibini, suikast olayına fiilen katılmamış olmasına rağmen idam sehpasına götürdü.²

Muhammed Abdusselam, daha suçlu kabul edilirken sonunun ne olacağını çok iyi biliyordu. Bu nedenle yargıca, İslâmî kesimde dilden dile dolaşan şu sözlerini söylemişti:

"Beni öldürmeden önce, sana, Allah'ın kulu olduğunu öğrettiğim."

Aşağıda suikast olayı ile ilgili bazı hakikatlere değineceğiz:

- Halid İslâmbolî'yi eyleme teşvik eden Muhammed Abdusselam Ferec, olaya katılan ekibi de hazırladı: Hüseyin Abbas, Abdulhamid Abdusselam ve Atâ Tâyl'ı hazırlayıp eylem için gerekli bazı silahları da temin etti.

- Halid, araba takımındaki üç askere izin vererek yerlerine Hüseyin, Abdulhamid ve Atâ'yı getirdi. Askerî geçit törenlerine katılma hazırlıkları sırasında bu ekibin askerî birlik içerisinde hareketlerinin kolaylaştırılması için bu üç askerin kimlikleri kullanıldı.

- Orduda, atıcılıkta, birincilik ödülüne sahip olan Hüseyin Abbas, arabadan Sedat'a ilk kurşunu atarak boynundan vurdu. Sonra Halid ve yoldaşları bombaları atarak tribüne doğru ilerlediler ve silahlarını Sedat'a yönelttiler. Sadece Sedat yetmiş yara aldı.

- Eylemin odak noktası Sedat olduğu için, başta Mübarek ile İçişleri ve Savunma bakanları olmak üzere diğer yetkililere kurtulma fırsatı tanındı.

- Sedat'ın muhafızlarının, olay anında tam olarak mevcut olmadıkları ve bir grup muhafızın Amerika'da Cemal Sedat'la³ birlikte oldukları ortaya çıktı.

² Age. Cihad bölümü ve Dr. Muhammed Ammara yorumlu "*el-Farîdatul-Gâibe*" kitabı.

³ Cemal Sedat, Enver Sedat'ın oğlu. (Çev.)

- Olaydan önce, tribünlerin kim tarafından korunmasının gerektiği konusunda Cumhurbaşkanlığı Muhafızları ile İstihbarat ve Devlet Güvenlik İstihbaratı arasında ihtilaf çıktı. İhtilafın kaynağı ise Sedat'ın muhafızlarının yeterli olmayışından ileri geliyordu. Bir ekibin Cemal Sedat'a, Amerika yolculuğunda eşlik etmesi, askerî geçit alanı güvenliği açısından bir boşluk oluşturunca bu üç organ, tribünlerin korunma sorumluluğunu kimin taşıyacağı üzerinde tartışılar.

- Özellikle de güneyde olmak üzere bazı İslâmî kesimler birkaç gün önce suikast eylemini biliyorlardı.

- Amerika büyük elçisi korumaları ile diğer bazı yetkililere ait koruma ekiplerinin Halid ve yoldaşları üzerine ateş açmaları sonucu geçit törenlerine katılanlardan bazıları öldürüldü. Daha sonra bu kimselerin meçhul kurşunlar ile öldürüldükleri saptandı. Bu arada Halid karnından öldürücü bir yara aldı.

- Hüseyin Abbas eylemden sonra olay yerinden kaçmayı başardı. Kaçışı üç gün sürdü. Askerî istihbarat o zamana kadar olayın faillerinin üç kişi olduğuna inanıyordu. Ancak olay anında çekilen filmlerin incelenmesi ve Amerikan televizyonunun çekim yaptığı suikast eylemi filminin seyredilmesinden sonra bir dördüncü kişinin olduğu ortaya çıktı.

- Askerî İstihbarat bir hile ile Hüseyin Abbas'a ulaştı: Bir aldatmaca olarak Halid İslâmbolî'ye, dördüncü arkadaşlarının öldürüldüğünü ve cesedinin ailesine teslim edilmesi için onunla ilgili açıklamaya ihtiyaçları olduklarını söyleyip Halid'i ikna etmeyi başardılar. Halid iyi niyetle onlara Hüseyin Abbas'ın kimliğini açıkladı.

- Halid, olaydan sonra beş gün Sedat'ın ölmediğini sanıyordu. Bu zannı ona Askerî İstihbarat vermişti. Hatta Halid, Atâ ve Abdulhamid'in bulundukları polis hastanesinde, Sedat'ın ölmediği ve kendisini öldürmek isteyenleri ziyarete geleceği haberi yayıldı.

- Askerî İstihbarat ve Devlet Güvenlik İstihbaratının araştırmalarında, olayın faillerinin daha önce siyasî faaliyetleri olduğunu saptayamadı. Mevcut siyasî akımlardan biri ile ilişkili oldukları da belirlenemedi. Ancak Hüseyin Abbas'ın yakalandığı

“el-Farîdatu'l-Gâibe” kitabı, Muhammed Abdusselam'ın yakalanmasında ipucu olmuştu.

- Olayın ardından gün boyu ordu ve poliste hayat felce uğradı. O an, herhangi bir organizeli grup yönetimi ele geçirebilirdi.

- Sedat'ın ölüm haberinin derhal radyodan verilmeyişi, radyo binasını basmakla görevli Cihad örgütü grubu içerisinde endişe uyandırdı ve eylem başarısız oldu.

- Adlî Tıp, Sedat'ın omuriliğine saplanan kurşunun Halid ve arkadaşlarının silahlarından çıkmadığını, tribünler tarafından meçhul bir silahtan çıktığını belirledi.

- Askerî İstihbarat, suikast ekibi üzerine demir perde çekerek, olayın faillerinin kimlikleri hakkında bilgi almak için gelen Devlet Güvenlik İstihbaratı ile failler arasına engel koydu.

Halid ve arkadaşları, Askerî İstihbaratta hiçbir işkenceye maruz kalmadılar. Fakat başta Muhammed Abdusselam olmak üzere aynı davadan tutuklu olanlar, Devlet Güvenlik İstihbaratının vahşice davranışlarına maruz kaldılar.

- Suikast eylemine Memduh Ebu Cebel adında binbaşı rütbesinde bir subayın beşinci şahıs olarak katılması kararlaştırılmıştı. Ancak Halid reddetti. Halid'e tetik iğneleri getiren bu subaydı. İstihbarat bu kişiyi davadan çıkararak tanık olarak kabul etti. Şahitlik yapmak için mahkeme salonuna girdiğinde Muhammed Abdusselam Ferec ona şöyle haykırmıştı: “Allah’a tevbe et ya Memduh!”

- Halid ve arkadaşları olay yerinden helikopterlerle taşındıktan sonra kaldırıldıkları polis hastanesinde kaldıkları sürece elleri kelepçeli ve askerî polisler silahlarını onların yüzlerine doğru çevirmiş durumdaydılar.

- 6 Ekim günü Sedat'ın öldürülmesinden sonra çıkan *“el-Mesa”* (Akşam) gazetesinin manşet haberi şöyle idi: “Cumhurbaşkanı, askerî törenleri izledikten sonra Giza'daki evine döndü.”

- 7 Ekim günü, soruşturma komitesi polis hastanesindeki üç kişi hakkında bazı bilgiler elde ettikten sonra bazı sorular sor-

mak için sabah saat 9.00'da hastaneye gittiler. İlk soruları: "Askerî geçit alanına nasıl sızdınız?" oldu.

- Askerî geçit törenleri düzenlenmesinden ve geçit alanı güvenliğinden sorumlu subaylar "3 Nolu Dava" adı altında gizlice askerî bir mahkemeye sevk edildiler.

- Halid", Sedat'ın öldüğünü ve Hüsnü Mübarek'in başkan olduğunu bir doktordan öğrendi. Sonra bu doktor hastaneden başka yere nakledildi.

- Askerî savcılık, Halid İslâmbolî ile ilişkileri olabileceği ihtimali üzerine suikast olayında yaralanan herkesle soruşturma yaptı.

- Suikast ile ilgili şer'î fetva, sadece Sedat içindi. Bu nedenle Abdulhamid Abdusselam, Sedat'ın öldüğünü kesin anlayınca, geri kalan kurşunları tribünlerin tavanına boşalttı.

Bu durum bizlere, niçin diğer yetkililere yönelmediğini ve niçin Halid'in sadece saldırı için yeterli mermi ile yetindiğini açıklamaktadır.⁴

- Halid, eylemin gerçekleştirilmesinden sonra geri çekilme planını reddetti. Zira Sedat'ı çevreleyen o kadar kalabalık muhafızlara karşı koyulmasının bir faydası olmayacağına inanıyordu.

- Savunma Bakanı Ebu Gazzale olaydan kurtulmuş, ama sol gözü kenarından, kulak kıkırdağından yaralanmış, iki kurşun göğüs tarafından elbisesini delmiş, bir kurşun da askerî şapkasını, başının 1 cm. yukarısından delmişti. Ebu Gazzale olaydan

⁴ Fetvanın türü hakkında birçok soru ortaya çıkıyor:

Acaba niçin sadece Sedat'la yetinildi? Gayet basit... Sorunun cevabı, Selefî yapı ve akidesinde, bu yapı ve akideye ne denli harfî harfine bağlı kalındığında ve bu çizgiden sapmanın verdiği korkuda gizlidir. Zira "kan dökme" meselesi, Selef fıkıhında hassas ve önemli konulardan biridir. Söylendiğine göre Cihadçılar suikast olayı ve diğer olaylarla bazılarını yanlışlıkla öldürdükleri için altmış gün kefaret orucu tutmuşlardır. Oysa Abdulhamid Abdusselam geriye kalan kurşunlarını diğer üst düzey yetkililer üzerine boşaltmış olsaydı belki de Mısır'ın çağdaş tarihinin çehresi değişirdi. Fakat o ve arkadaşları, uygulandığında büyük başarılar kazandıracak böyle bir durum kendilerini şer'î açıdan zor bir durumda bırakacaksa, böyle bir eylemin faydalarını fedâ etmeye hazırdılar.

bu şekilde kurtulduktan sonra tek işi, suikastçıların ordu içerisinde uzantıları olup olmadığını öğrenmektir. Faillerin itiraflarının, bu tür bilgileri içerip içermediği konusunda soruşturma heyetine şiddetli baskı yaptı.

-Sedat'ın öldürüldüğüne sevinerek kurban kesen bir grup vatandaşı olaydan sonra sevinç şerbeti dağıtan bazı vatandaşlar tutuklandılar.

Suikast mahkemesi, amacı kamuoyunu oyalamak olan kısa bir oyuna benziyordu.⁵

Mahkeme kararlarının daha önceden alınmış olduğu açıktı. Ayrıca mahkemenin, 1987 Nisan'ında İsrail'in Sina'dan geri çekiliş tarihinden önce sona ermesi için siyasî baskılara maruz kaldığı da açıktı.

Amerika Birleşik Devletleri ve İsrail, bu mahkeme aracılığı ile yeni rejimin eğilimini saptamak istiyorlardı.

Acaba Sedat çizgisinde yürüyüp İsrail ile barış planına bağlı kalacak mı? -Amerikan çizgisine sadık kalacaklar mı?- Yoksa bundan vaz mı geçecek?

Nitekim henüz savunma müdafaasını tamamlamamış olmasına rağmen, Nisan'dan önce 6.3.1982'de mahkeme kararının okunması kararlaştırıldı.⁶

Bazı avukatlar mahkemeye başvurarak kararın Nisan'dan sonra okunmasını istediler. Çünkü bazı belirtiler, bu dava ile

⁵ Suikast davası sanıkları, mahkemeye savaş esirlerine mahsus zırhlı araçlarla taşındılar. Elleri ve ayakları kelepçelerle arabanın zeminine bağlıydı. Arabalar ise yolun iki tarafından ve yukarıdan helikopterlerin yoğun güvenlik önlemleri altında hareket ediyordu.

⁶ Suikast mahkemesinde, çeşitli akımları temsil eden otuzdan fazla avukat hazır bulundular. Savunmaları ücretsiz yaptılar. Bu avukatlar savunmaları mahkeme tarafından ciddiye alınmayınca bunu protesto için mahkemeden çekildiler. Bunun üzerine mahkeme, yeni avukatlar getirtti. Fakat sanıklar yeni avukatları kabul etmediler. Böylece mahkeme önceki avukatları yeniden getirtti.

Savunma, Başkan Mübarek, Cihan Sedat, Savunma Bakanı ve diğer bazı şahsiyetlerin davada tanık olarak getirilmelerini istediye de mahkeme heyeti bu isteği reddetti. Burada şunu da söylemek isteriz ki suikast davasını üstelenen avukatlardan bazıları, sanıklar adına dışarıdan büyük miktarda para topladılar. Daha sonra bu paralar kayboldu.

İsrail'in Sina'dan geri çekilmesi arasında bir bağ olduğunu gösteriyordu. Ancak avukatların bu dilekçeleri ve savunma heyetinin diğer istekleri reddedildi. Hatta sonunda bazı avukatlar kovuldular, bazıları da tutuklandılar.

Suikast mahkemesinin son oturumu, mahkemenin ne derece şekilci olduğunu gösteren ilginç olaylarla doluydu. Elektrikler kesildiği gerekçesiyle halk ve basın mensupları salondan çıkarıldıktan sonra hâkim, sanıkların kafeslerden çıkarılmalarını emretti. Polislerle çıkan çatışmalar sonunda sanıkların kafeslerden çıkartılmaları başarılamayınca hâkim ve savcılık kürsülerinin başka bir salona taşınması kararlaştırıldı. Böylece yeni durum karşısında hayrete düşen gazeteciler ve basın mensupları önünde, başka yerde olan sanıklar hakkında idam ve hapis cezası kararları aldılar.⁷

Mahkeme ile İsrail'in geri çekilmesi arasında bir ilişki olduğunu gösteren belirtiler vardı. Fakat buna rağmen, kararın bu şekilde alınması yeterli değildi. Bu durum, Amerika ve İsrail, Halid ve arkadaşları hakkında idam cezasının uygulandığını öğrenmek için ısrar ederek, bu amaçla iki temsilci gönderdiklerine ilişkin çıkan haberleri doğrulamaktadır.⁸

⁷ Sanıklar demir parmaklıklar arkasından pankart astılar, sloganlar attılar, marş söylediler ve yazar Enis Mansur'un mahkeme salonundan çıkarılması için ısrar ederek büyük gürültü kopardılar. Bunun üzerine Enis Mansur salonu terk etti. Bu olay hâkimin suçluları demir parmaklıklarından çıkararak, onlar huzurda yok iken haklarında karar verme girişiminin nedenlerindendi.

⁸ Söylendiğine göre Şaron ve Amerika büyük elçisi, Halid ve Hüseyin Abbas hakkındaki idam kararının infazında hazır bulundular. Yine söylendiğine göre Şaron, idam kararının infazını videodan seyretti.

ASYUT OLAYI

*Şehir, camiden Emniyet Müdürlüğüne kadar
Cemaatu'l-İslâmiyye'nin eline geçti.*

1981 yılı Kurban Bayramı sabahı meydana gelen Asyut olayı, doğrudan suikast olayının bir tepkisiydi.

Bu olay, hükümete, oldukça zor bir anda indirilmiş bir darbe idi. Fakat basından gerekli ilgiyi görmedi. Çünkü bütün gözler o an tribünlere çevriliydi. Bu durum, dolaylı olarak, olayın örtbas edilmesi için hükümete yardımcı oldu.

Konuya geçmeden önce şunu belirtmek gerekir: Ortada güneydeki Asyut ve Minye gibi büyük şehirlerdeki polis üslerine darbe indirilmesi için bir plan vardı. Bu plân, Abbud Zümer liderliğindeki Cihad örgütü ile ilişki kuran Cemaatu'l-İslâmiyye'nin plânı idi.

Fakat suikast olayının ardından Kahire ile Güney arasında bağlantı kesildi. O zamanlar Abbud Zümer fîrarda idi. Aradaki bağlantıyı kurmakla görevli Cemaatu'l-İslâmiyye sorumlusu da kaybolmuştu.

Güneyde emniyet merkezlerine darbe indirmekte görevli gruplar, komutanlık üssünün bulunduğu Asyut'ta toplandılar. Herkes bayram namazını, Emniyet Müdürlüğüne yakın bir camide, polis koruması altında kıldı. Güvenlik kuvvetleri kentin

yolları ve caddelerine yayılmış, camiye gözetliyorlardı. Oradan Emniyet Müdürlüğüne doğru hareket ettiler.¹

Emniyet Müdürlüğüne doğru yürüyenlerin sayıları otuz kişiyi geçmiyordu. Çoğunluğu üniversite öğrencisiydi ve hiçbiri de askerî eğitim görmemişlerdi. Kimisi cilbab giymiş, kimisi sakallı, kimisi de polis elbiseleri giymiş durumdaydılar.²

Bu grubun taşıdıkları silah ise tek atış yapan, kısa menzilli ve el yapması beş tüfekten ibaretti. Bazıları ise zincir taşıyorlardı. Fakat Emniyet Müdürlüğünü basanlar bu grup değildi. Zira Emniyet Müdürlüğünü basanlar, polis müdürü elbisesi giymiş ve silah deposundan bazı silahlar elde etmiş Cemaatu'l-İslâmiyye'nin ileri gelenleri liderliğinde güvenlik kuvvetleri elbiseleri giymiş bir gruptu. Bu grup emniyet merkezine saldırarak güvenlik kuvvetleri üzerine ateş açtı.

Kentte bir kargaşa yaşanıyordu. Kentin caddelerine dağılan Cemaatu'l-İslâmiyye mensuplarının rastladıkları güvenlik kuvvetlerine ateş açmaları üzerine güvenlik kuvvetleri kaçışmaya başladılar. Böylece güvenlik kuvvetleri saflarında bir şaşkınlık ve panik başladı. Aniden gelişen bu olay karşısında kendilerine saldıranların kimliğini belirleyemediler.

Ne ilginçtir ki saldıran Cemaatu'l-İslâmiyye mensuplarından bazıları güvenlik kuvvetlerine ait elbiseler giydikleri için güvenlik kuvvetleri kendi aralarında otomatik silahlarla çatışmaya girdiler.

Kentin caddeleri güvenlik kuvvetlerine ait cesetlerle doluydu. Yol ve meydanlarda duran polis arabaları cesetlerle dolduruldu.

Kentteki Devlet Güvenlik istihbaratı binasına da saldırdılar. Zaten olaylar başlayınca istihbarat adamları binayı terk edip kaçmışlardı.

¹ Burada, Selefi çizginin cemaat üzerinde ne kadar etkili olduğunu görüyoruz. Nitekim tam bir gizlilik isteyen tehlikeli bir askerî eyleme hazırlanırken, farz değil sünnet olan bayram namazını eda etmekte ısrar ediyorlar.

² Ne gariptir ki Asyut olaylarına katılan cemaatin bazı fertleri, tüfek eğitimini kâğıt üzerinde yapmışlardı. İçlerinden biri, eylemlerden kısa bir süre önce ayrıntılı bir tüfek resmi çizerek onlara anlatmıştı.

Kente hâkim olan anarşi, çalkalanmalar ve işlenen katliama rağmen Kahire ile bağlantısı kesilmemişti. Kahire, olayları haber alınca helikopterler desteğinde özel kuvvetler göndermeyi kararlaştırdı.

Askerî geçit alanından kaçtıktan sonra gizlenen zamanın İçişleri Bakanı Nebevî İsmail, bu helikopterlerin biri ile Asyut'a gitti.

Şehirde özel kuvvetler de ateş açınca durum daha da kötüleşti. Güvenlik kuvvetlerinden birçoğu özel kuvvetlerin açtıkları ateş sonucu hayatlarını yitirirken kentten kaçmaya çalışan Cemaatu'l-İslâmiyye mensuplarından bazıları da yaralandılar. Özel kuvvetler, olay yerinde Cemaatu'l-İslâmiyye'den biri ağır yara almış, diğeri de bacağından yaralı sadece iki kişiyi yakalayabildi.

Bu arada Nebevî, Cemaatu'l-İslâmiyye'nin ileri gelenleri ve bazı mensupları yakalanmadan Asyut'tan ayrılmadı. Kent dışındaki takipten sonra birçoğlarını yakalayıp zincirlerle bağladıkları halde helikopterle Kahire'ye getirdi.³

Hükümet kaynakları olaylarda ölen güvenlik kuvveti sayısını açıklamadı. Bu sayı, bildirilenin yüzde yüzünü çok çok aşıyordu. Oysa saldıran grubun kaybı yalnızca bir kişiydi.

Asyut olayı, olaylara katılan çok sayıda Cemaatu'l-İslâmiyye mensubunun da yargılandıkları "Cihad Mahkemesi"nin ana olayıydı. Cemaatu'l-İslâmiyye liderleri, karar günü, idam hükmü alacakları inancı ile kızıl elbiseler giydiler. Fakat mahkeme kararları, gözlemcilerin beklentilerinin aksine gayet ılımlı idi. Yalnızca Asyut olaylarına katılanlar müebbet hapis cezasına çarptırıldılar.

³ Cihadçı Cemaatu'l-İslâmiyye liderlerinden ve suikast olayı suçlularından biri olan Asım Abdulmacit, yaralandıktan sonra olay yerinde yakalananlardandı. Nebevî İsmail tutukluları görmek için tutukluların bulunduğu Asyut'daki Üniversite hastanesine gittiğinde, hastanede tutuklu bulunan Asım Abdulmacit, Nebevî İsmail'in yüzüne tükürmüş ve alçıda bulunan ayağı ile ona tepmişti. Cemaatin lideri ve suikast olayı suçlularından olan Kerem Zühdi ise yara aldıktan sonra olay yerinden uzaktaki yakalananlardandı. Nebevî İsmail, tutukluların hepsini beraberinde helikopterle Kahire'ye taşıdı. Elleri ve ayakları kelepçeliydiler. Nebevî İsmail, öfke ve kızgınlıktan kuduru-yordu. Zaman zaman kalkıyor, tutukluları ayağı ile tepiyor, sonra helikopterdeki yerine tekrar dönüyordu. Bunu birkaç defa tekrarladı.

VİDEO OLAYI

İslâmî hareketin, dışa açılımının ilk tepkisi.

Mısır'daki yoksul mahallelerde video kulüplerinin yayılması, özellikle de dışa kapalı ve aşırı Selefi akımlar olmak üzere bu mahalleleri faaliyet merkezi edinmiş İslâmî akımları büyük ölçüde kışkırtmakta idi.

Mahallelerde videonun yaygınlaşması, Sedat'ın ilan ettiği ekonomik açılım hareketinin bir ürünüydü. Bazıları bu açılımı üretici bir açılım değil, salt lüks olarak kabul ederler.

Mısır halkının gelirlerine göre çok pahalı olan videonun evlerde yaygınlaşmasının nedeni, yurt dışında çalışan Mısırlı işçilerin, her yıl dönüşlerinde bu aletten getirmeleridir.

İslâmî akımların tümü, sanat faaliyetlerine ve doğurduğu sonuçlarına düşmanca bir gözle bakıp, Mısır toplumundaki mevcut ahlakî bozuluşun sorumluluğunu bunlara yüklemeleri nedeniyle, mahallelerde kendilerine kadar ulaşan ve geleneksel aile yaşam biçimini değiştirmek için evlere ve ailelere çeşitli türden filmler sokarak aile ahlâkını çökerten video kulüplerine karşı olan tavırları ortaya çıkmaya başlamıştı.¹

¹ Videonun çıkışı ve yaygınlaşmasından sonra seks filmleri ticareti ilgi gördü. Videonun Mısır köylerine girişi, çiftçinin yaşama biçiminin değişmesine ve geceleri video seyrederek, toprağını ihmal etmesine neden oldu.

Bu gelişmeler karşısında İslâmî öfkenin, Cihad akımından gelmesi bekleniyordu. Çünkü bu tür eylemleri yapabilmeye aday olan tek İslâmî akımdı. Fakat öfke, aniden, beklenmeyen bir yönden gelerek video kulüplerinin yakılması eylemine neden oldu. Bunu gerçekleştiren de “Tevakkuf” idi.

Hükümet, video kulüplerini yakma hareketine sert tepki gösterdi. Video olayları sırasında bazı tiyatroların yakılması sonucunda hükümet, bu hareketin, sanat faaliyetlerine yönelik kapsamlı bir İslâmî saldırının başlangıcı olmasından korkuyordu.²

Hükümetin tepkisi, bazı aşırı İslâmî akımlara sert darbeler indirmek ve video olayları suçlularını askerî mahkemelere sevk etmekle sonuçlandı.

Daha sonra hükümet, din adamlarına çağrıda bulunarak, din ve sanat uzlaşmasının gerekli olduğu konusunda çalışmalarını istedi.

Gazete sayfaları, Ezher âlimleri ve büyük yazarların din ve sanat konusundaki makale ve seminerleri ile doldurularak gündem oluşturuldu.

“Video Davası” nedeniyle çok sayıda İslâmcı tutuklandı. Fakat ne ilginçtir ki tutuklananlar değişik düşünce akımlarına mensuptular. Bunlar, Devlet Güvenlik istihbaratı elemanlarının ellerinde çeşitli işkenceler gördüler. Yaklaşık bir yıl tutuklu kaldıktan sonra serbest bırakıldılarsa da mahkemeleri devam etti. 1986'da 412 sayılı Yüksek Devlet Güvenlik kararı ile 77 suçlu mahkemeye sevk edildi.

Video davası, adlî makamlarla savunma arasında tartışma konusu oluşturdu. Çünkü yargılama sivil yapılırken, mahkeme heyeti askerî subaylardan oluşmaktaydı.

² Kahire'deki el-Hosabir, el-Gela ve en-Necm tiyatrolarında yangın çıktı. Failleri saptanamadı. Video olayları başlayınca, hükümet daha önceki olayların sorumluluklarını da İslâmî akıma yükledi.

Bu dava şimdiye kadar hâlâ devam etmekle birlikte sanıklar serbest bırakıldılar.³

Video kulüplerinin yakılması hareketi, sadece Kahire ile sınırlı kalmayıp İskenderiye ve Giza'daki bazı bölgelere de sıçradı.

Savcılık, davaya ilişkin iddianamesinde video olaylarından önce olmuş, ancak failleri meçhul olan bazı olayların sorumluluğunu da Video olayı sanıklarına yükledi. (Örneğin Fransız kilisesi ve "Sinema Kerim" in yakılması olayları gibi) sanıklarla birlikte bazı silahlar ve yakıcı maddeler yakalandığını açıkladı.

Şunu hatırlatmak gerekir ki video kulüplerinin yakılması, "iyiliği emretmek, kötülükten sakındırmak" görevini yerine getirme düşüncesinden kaynaklanıyordu. Olayda hâkim olan Selefî bakış açısı gayet açıktı. Nitekim İslâmî akımların çoğunun dayanağı İbn-i Teymiyye de yaşadığı tarihte buna benzer bir eylem gerçekleştirerek, zamanındaki bazı eğlence yerleri ve hanları yakmıştı.

³ Bir köprünün açılışı sırasında Devlet Başkanı Hüsnü Mübarek'e suikast düzenleme suçlamasına maruz kalanlar da Video davasından tutuklananlar arasındaydılar.

SUİKAST OLAYLARI

Tevakkuf, "Cihad"ın ayakları altından kilimi, çekiyor.

Tevakkuf akımı, üç suikast olayı -Ebu Başa, Mekrem ve Nebevî- ile olan ilişkisi nedeniyle İslâmî kesim arasında büyük bir atakla, benimsemiş olduğu tekfîr çizgisinin gerektirdiği "uzlet"ten çıktı. Mevcut pratikle silahlı çatışmayı benimsedi. Cihad akımı üzerindeki dikkatleri kendi üzerine çekerek İslâmî kesim içinde sürpriz yaptı. Hiç kimse, bu olayların gerisinde Tevakkuf akımının olacağını düşünemezdi. Bu nedenle gözler, derhal Cihad akımına çevrildi. Güvenlik teşkilatı da böyle düşünüyordu. Nitekim Ebu Başa'ya saldırılması üzerine, güvenlik teşkilatı Cihad akımına yüklenerek 1981 olaylarında tutuklanmış olanların hepsini yeniden tutukladı.

Tutuklananlar, basında büyük bir ilgi gördüyse de, daha sonra olayla ilişkilerinin bulunmadığı saptandı.

Daha sonra, güvenlik kuvvetleri, Cihad davasından tutuklu bulunan ikinci bir İslâmcı gruba yöneldi. Emniyet Teşkilatı, olayın sorumlusunun bu grup olduğunu defalarca vurgulamasına rağmen, sonunda bu grubun da olayla ilişkisi bulunmadığı anlaşıldı. Emniyet Teşkilatının, Mekrem'e düzenlenen saldırıdan sonra ele geçirdiği yeni ipuçları, Emniyeti, daha önce izledikleri yoldan farklı bir yola yöneltti.

Ve Nebevî'ye saldırı olayı gerçekleşti. Ortalık biraz daha karışarak, Emniyet, elde ettiği ipuçlarının bir yerde tıkanıldığını,

bu üç olay arasında bir ilişki bulunduğunu ve eylemleri gerçekleştiren grubun bir tek grup olduğunu ve hâlâ bilgileri dışında bulunduğunu ifade ediyordu.

Adet olduğu gibi yine kader oyununu oynadı. Olayların çözülmesinden sonra Emniyet, Tevakkuf akımına ulaştı. Emniyet, Tevakkuf'tan birini yakalamış ve diğer bazı elemanları ile silahlı çatışmaya girmişti. Çatışmalar sonucunda Güvenlik Kuvvetlerinden ve Tevakkuf'tan birer kişi hayatlarını kaybettiler.¹ Bu olaylardan sonra Emniyet, olaylar ile Tevakkuf akımının ilişkisi olduğunu saptadı:

Emniyet Teşkilatına göre Güvenlik Kuvvetleri ile Tevakkuf mensupları arasındaki silahlı çatışmalar, bu olaylarla Tevakkufun ilişkisi olduğunun kesin bir delili idi.

Kader, daha önceki olayların aydınlatılmasında hiç de kayda değer bir rol oynamayan Emniyet Teşkilatına büyük hizmetler sundu.²

Bu olaylar, Emniyet ve İstihbaratın İslâmî kesime ve özellikle de Cihad üzerine düzenlediği şiddetli saldırılar oranında, Emniyet Teşkilatı içerisinde şiddetli çalkantılara neden oldu.

Suikast olaylarına maruz kalan bu üç kişi, İslâmî harekete karşı düşmanca tavırları olan kimselerdir. Her iki bakanın da yani Nebvî ve Ebu Başa'nın, 1981-1984 yılları arasında bazı İslâmcıların şehit olmalarına neden olan işkenceler ve bazı davalarla ilişkileri vardı.³

¹ Santaris olayında Muhammed Kâzım öldürüldü. Bundan önceki "el-Hankaniyye" olayında ise bir polis öldürüldü. "En-Nacune Min En-Nar" davasındaki bir numaralı sanık -ki kendisi doktor- hâlâ firarda.

² Bu olaylardan birinde Kana iline bağlı "Neca Hamadî" ilçesinde bir kuyumcuya saldırıldı. Kahire'de bir meyhane yakıldı. Yine Kahire'deki Musra Kilisesi yakıldı... Ve faileri belirlenemeyen daha nice olaylar. İstihbarat birimleri bu olayların faillerine, suikast olayından sonra 1981 soruşturmaları sırasında işkence gören Cihadçıların bu olayları yaptıklarını itiraf etmeleriyle ulaştılar.

³ Nebvî ve Ebu Başa'nın 1981 yılı olaylarından sonra oynadıkları rol herkes tarafından gayet açık bir şekilde bilinir. Nitekim her ikisi de İstihbaratın soruşturması sırasında yapılan işkenceleri kontrol ediyorlardı ki birkaç İslâmcı bu işkenceler altında şehit oldular.

Mekrem Muhammed Ahmed ise İstihbarat Teşkilatı ile sağlam ilişkisi olan gazetecilerden biridir. Hasan Ebu Başa ile dostça ve samimi ilişkisi vardır.

Emniyet Teşkilatı, âdeti üzere “el-Harikaniyye” ve “Senteris” bölgelerinde İslâmcıları tutuklamak için geniş bir hareket başlattı. Güvenlik ekipleri ile Tevakkuf mensupları aralarında çatışmalar oldu. Tutuklananların hepsi, rejim aleyhtarı örgütlere üye olarak kabul edildiler ve İstihbarat birimleri elinde çeşitli işkenceler gördükten sonra savcılığa sevk edildiler.

Savcılık, bu kadar kalabalık içerisinde eleme yaparak otuz üç kişiyi, haklarında suç kararı çıkararak “1987 yılı 23 Nolu Dava” ile mahkemeye sevk etti. Bu dava, basında “*En-Nacune min en-Nâr Davası*” olarak tanındı.

Emniyet ve savcılığın, “Cihad” davasında da olduğu gibi bu gibi sorunlarda izlediği politikanın uzantısı olarak bu davayı, suçluları olan başka bir dava izlemeliydi. Bu nedenle savcılık suçlama kararı hazırlıklarını tamamladı. Ancak 1984 Cihad davasında olanların yeniden tekrarlanmaması için birinci davadan sonuç alınmasını bekledi.⁴

23 Nolu Davanın suç kararı metni şöyle diyordu: “Davada anılan suçlular, öldürme, yönetime karşı direnme ve hırsızlık yapmak için, ilk on beş suçlunun teşvikiyle yasadışı askerî bir örgüt kurup, idare ederek “cinayet girişimine” ortak olmuşlardır. Kendi aralarında, toplumu tekfir eden, ülkedeki mevcut rejimin temel ilkeleri aleyhinde çalışan, rejimi aşağılayan, ona düşman olan, devlet adamlarından üst düzey yetkililerle, bazı

Yazı işleri müdürlüğünü yaptığı *el-Musavvir* dergisi, İstihbaratın İslâmî akımlar hakkındaki raporlarını sayfalarında yayınlamayı bir gelenek haline getirmişti. Şunu da hatırlatalım ki Mekrem’in oğlu ve damadı da İstihbaratta çalışmaktadır.

⁴ Cihad davasına bakan mahkeme, “Cihad Örgütü” adında bir örgütün varlığını reddetmiştir. Dolayısıyla böyle bir örgütün bulunmadığına dair bir karar çıktıktan sonra kanunen “Cihad Örgütüne üye olmak” adı altında bir dava açılmaz.

Fakat savcılık Cihad davasında olanların tekrarlanmasını istiyordu. Ancak mahkeme kararı yayınlanıncaya kadar “En-Nacune min en-Nar Örgütüne mensup olmak”lık kararı için hazırlık yapıyordu. Eğer mahkeme böyle bir örgüt olmadığından dolayı sanıklara beraat hükmü verirse kanunen bu örgütte mensup olmak suçundan mahkemeye sevk etmek hakkı düşecekti. Yok, eğer tersi olursa, o zaman davayı mahkemeye sevk edecekti.

Genelde, “bir örgüte mensup olmak davası”, örgütün esas elemanları ile akrabalık, komşuluk ve arkadaşlık gibi umumî ilişkileri olan fertlerden oluşur.

umumî şahsiyetler ve gazetecilere suikastlar düzenlenmesini mubah gören gizli bir terör örgütü kurdular.”

Bundan sonra karar, sanıkların kendilerine yöneltilen suçları nasıl işledikleri, zaman ve yeri, olaylar sırasında ölen ve yaralanan kişileri veya kendilerine suikast düzenlendiği söylenen kişiler hakkında geniş açıklamalar getiriyordu.

Suçlama kararından alınan bu suret, daha önce 1981’de Cihadcılara yöneltilen suçlamanın aynısıdır. Nitekim Devlet Güvenlik Savcılığının, İslâmî hareketle ilgili davalardan sorumlu tutulanlar için yönelttiği suçlamalar her zaman tekrarlanan bir senaryodur. Bu, statükoya baş kaldırmakla suçlanan her cemaate uygulanır.

“En-Nacune min en-Nar” davasında, suç delilleri zayıf olması ve şahitlerin sözleri suçlular lehine olmasına rağmen, suikast olaylarının failleri olduklarını itiraf etmeleri için sanıklara baskı yapıldı ve cinayetleri nasıl işlediklerini gösterirlerken video filmleri çekildi.⁵ Aynı davadan suçlu tutulan önceki iki İslâmcı grubun da serbest bırakılıp,⁶ olay yerinde hiçbir suçlu yakalanmamış olması ve bu davanın, “el-Harıkaniyye” ve “Senteris” olayları olarak belirlenmiş olmasına rağmen, savcılık olaya mümkün olduğu kadar eklemeler yaparak bir dava metni şeklinde hazırladı ve mahkemeye şevketti. Böylece, verilen hükümleri Emniyet Teşkilatı ve savcılık için bir suçlama sayılan 1981 yılı Cihad davasına büyük ölçüde benzetilmişti.

⁵ Suikast olaylarına uğrayan üç davacı da kendilerine ateş açanları tanımıyorlardı. Dolayısıyla mahkemede ifade verirlerken hiçbirini belirleyemediler.

⁶ Daha önce suikast olaylarından tutuklanan iki grup, bu davada aleyhte görgü şahitlerine dönüştüler.

FİRAR

"Kaçan üç kişi intikam için kaçtılar."

Abbûd Zümer

Firar olayı, hükümet açısından güvenlikte büyük bir sarsıntıya neden oldu. Çünkü kaçan üç kişi, Cihad örgütünün tehlikeli elemanlarındandı.

Olay, Kahire'nin güneyindeki Hilvan Sanayi kentine yakın bir yerdeki eski cezaevlerinden birinde oldu.

Bu üç kişinin Emniyet kuvvetlerine ait kışlalar ile çevrili ve birçok cezaevlerinin de bulunduğu Turra gibi bir bölgedeki cezaevinden kaçmayı başardıklarını araştırabilmek için Mısır cezaevlerindeki koruma güvenliğine açıklık getirmek gerekir.

Eskiden koruma, polis olarak çalışmak isteyen gönüllü polis erlerinden oluşurdu. Fakat bugün, ordu içerisinden seçilerek İçişleri Bakanlığı kuvvetleri arasında hizmet veren "Merkezi Güvenlik Kuvvetleri"ne güvenilmektedir. Yani seçilen bu kuvvet, mecburî hizmetini güvenlik kuvvetleri arasında yapar. Bu sistem, Mısırlıların polis hizmetinde çalışmaktan kaçınmalarından dolayı polis ekiplerindeki büyük açık nedeniyle geliştirildi.

İçişleri Bakanlığı, ordudan gelen askerler arasında seçme yapar. Bunlar genelde Mısır köylerinden gelen cahil kimselerdir. Aralarında güçlü bünyesi olanlar, terörle mücadele edecek

güvenlik ekipleri için seçilirler. İkinci sırada ise cezaevleri korumacılığına ve devriyelere dağıtılırlar.

Cahil askerlerin özellikleri, saf ve basit oluşlarıdır. Koruma görevlerini sevmeyerek ve genel olarak polisten nefret ederek yaparlar. Bunun da nedeni, kendi iradeleri dışında getirildikleri güvenlik teşkilatı içerisinde gördükleri çirkin ve insanlık dışı davranışlardır.

İşte her türlü modern araç gereçten yoksun olan Mısır cezaevlerinin koruması ve gözetimi bu askerlerin görevidir. Buna ek olarak da İçişleri Bakanlığı da çok ender bir şekilde denetleme yapmaktadır.

Güvenlik tedbirlerinin zayıf olduğu Mısır cezaevlerindeki bu açık boşluk, kaçış eylemini başarıya ulaştıran nedenlerden olsa gerek.

Olaydan sonra İçişleri Bakanı, derhal cezaevleri müdürünü görevden aldı. Mısır cezaevlerinin geliştirilmesi ve modernleştirilmesi konusu tekrar gündeme geldi ise de sonra tekrar unutuldu. Mısır gerçeğinde, Emniyet Teşkilatı içerisinde bu konuyu büyük bir titizlikle gündemde tutmak genelde herhangi bir olayla bağlantılıdır. Olay geçtikten sonra konu da unutulur.

Kaçış planı, bir örgüt işi düzeyinde değildi. Çağdaş teknolojik yollara da başvurulmamıştı. Basit olanaklarla gerçekleştirilen bir plandı. Başarısının sırrı, faillerinin kararlı oluşları ve Mısır cezaevlerindeki koruma boşluğudur.¹

Kaçan üç kişi, bazı emniyet görevlilerinin öldürülmeleri ile ilişkileri oldukları için hükümetin gözünde Cihad'ın en aşırı elemanlarıydı.

Kaçanlardan birincisi olan Binbaşı *İsam el-Kamerî*, bazı subayları elde ederek ordu içerisinde gizli bir örgüt kurmuştu. Bu durum ortaya çıkarılınca iki arkadaşıyla birlikte kaçarak yok-

¹ Firar için kullanılan malzemeler gayet ilkel malzemeler idi. Hücrelerin kapılarının açılmasında kullanılan bir demir parçası, kibrit çöpü başlarından yapılan ilkel patlayıcılar, bazı silah (çakı, v.s) parçaları ve sağlam bir kumaştan yapılan merdivenden ibaretti. Bütün bu malzemeler cezaevi içinde muhafızların dikkatsizliklerinden yararlanarak hazırlanmıştı.

sul bir semt olan "el-Cemaliye" mahallesinde bir yere gizlendi. Burada emniyet kuvvetleri ile silahlı çatışmaya girdi. Çatışmada çok sayıda asker yaralandı, Kamerî'nin arkadaşlarından biri hayatını kaybetti. Kamerî ise diğer arkadaşıyla birlikte olay yerinden kaçmayı başardı. Bu olaydan önce Kahire'deki Musra Kilisesine düzenlenen saldırıya da adı karışmıştı. Bu olayda kilise içerisindeki düğün merasimine katılan Hristiyan ve Müslümanlardan birçoğu yaralanmıştı.²

İsam el-Kamerî aynı zamanda Cihad davasında da yargılananlardan biri olup 15 yıl hapis cezası almıştı.

Kaçanlardan ikincisi olan *Muhammed el-Asvanî* ise Hukuk Fakültesi öğrencisiydi. Muhafız birliklerinden bir askere saldırarak elinden silahını almış, bu silahla İstihbarat subaylarından birini öldürmüş, bir diğerini de yaralamıştı.³

Kaçanlardan üçüncüsü olan *Hamis Müslim* ise, şoför olarak çalışmaktaydı. İstihbarat subaylarına saldırıda Asvanî'ye eşlik etmişti.⁴

Burada şunu da belirtmek gerekir. Bu üç kişi ile kaçmaya hazırlanan dördüncü bir şahıs daha vardı. Kaçış sırasında hücresinin kapısını açamadı. Diğer üç kişi de yardımcı olamadılar. Bu kimse, Cihad davasında müebbet hapis cezası almış olan Nebil el-Mağrîbî idi. Ayrıca daha önce de birkaç defa firar etme girişiminde bulunmuştu.

Firar olayı karşısında Mısır Emniyet Teşkilatının İslâmî hareketlerle ilgili olaylarda faillerin kimliklerini tespit etmede alışlagelmiş tavrı üzerine, Emniyet kuvvetleri, İslâmcılar arasında ve özellikle de daha önceden Cihad örgütü davasından tutuklananlar arasında geniş çaplı bir tutuklama hareketine girişti.

Önceden de belirttiğimiz gibi kaçış olayının ardından hükümet cezaevleri sorumlu müdürünü görevinden aldı ve ayrıca

² 1981 yılı Cihad davası, bütün bu olayları içermekteydi. Davada el-Kamerî'ye, bu olaylara katılmak suçu yöneltilmişti. Daha geniş bilgi için *Mısır'da İslâmî Akımlar-I.Kitap* Cihad bölümüne bakılabilir.

³ Asvanî, Cihad davasında müebbet hapis cezası giydi.

⁴ Aynı davada Hamiş de müebbet giydi.

Liman Turra hapishanesinin idare ve bekçi kadrosu değiştirilerek soruşturmaya sevk edildiler. Olay Cumhurbaşkanlığına kadar ulaştı. Cumhurbaşkanlığı, hükümetten, firar edenlerin derhal yakalanmalarını ve nedenlerinin belirlenmesi için soruşturma yapılmasını istedi.⁵

İçişleri Bakanlığı ve güvenlik kuvvetlerinde olağanüstü hal ilan edildi. İçişleri Bakanlığı ileri gelenleri olaydaki gelişmelerin takip edilmesi için sürekli toplantı halindeydiler.

Hükümet, bu huzur bozucu çıkmazdan kurtuluncaya kadar İslâmî kesim korku içerisinde uzun günler yaşadı.

Olayla ilgili soruşturma, başta Abbud Zümer olmak üzere Cihad davasından tutuklu bulunanları da kapsadı. Nitekim Abbud Zümer, soruşturma sırasındaki ifadesinde kaçan üç kişinin intikam için kaçtıklarını söyledi. İçeride tutuklu bulunanlar ise arkadaşlarının firar etmelerinin sonucu 6 ay hücre cezasına çarptırıldılar.

Firar, zamansız ve aceleci bir şekilde gerçekleştirilmişti. Çünkü cezaevi dışında herhangi bir önlem yoktu. Kaçanlar, sığınacakları güvenilir bir yer bulamadılar. Firardan sonra kendilerini karşılayanlar da yurt dışına çıkarılmaları için gerekli önlemler almamışlardı.⁶

İçişleri Bakanının, hükümet ve kamuoyunun şiddetli baskısına maruz kalması, olayın sert bir şekilde çözülmesine

⁵ Firar olayının gerçekleştirildiği cezaevi muhafız askerlerinden biri, soruşturma sırasında gördüğü şiddetli işkence sonucu öldü.

⁶ Firar edenler, "Şobra"da bazı Cihadçıların yanına gizlendikten sonra buraya komşu ve yoksul bir semt olan "eş-Şarabiyye"ye geçtiler. Güvenlik kuvvetleri, bulundukları evin sahibini tutuklamak için eve gidince çatışma çıktı. Çatışmada el-Kamerî öldü. Hamiş ve Asvanî ise kaçmayı başardılar. Daha sonra Asvanî, Kahire'nin Gamra semtinde oturan birinden bir miktar para almak için gittiği Gamra'da pusuya düşürülerek yakalandı. Hamiş ise "Maadi" de gizlenmekte olduğu eve güvenlik kuvvetlerince düzenlenen saldırıda öldü. Asvanî'nin para almak için gittiği şahıs bir devlet bankasında memur idi. Bir başka bankadan sahte evrakla para çekerek bu paraları, kaçanların Mısır dışına çıkmalarında gerekli masrafların karşılanması için Asvanî'nin kardeşine vermişti. (Burada adı geçen özel isimlerden Şobra, Kahire'nin kuzeyinde bir semtin adı, Maadi'de güneyindeki bir semtin adı. Çev.)

neden oldu. Nitekim Emniyet kuvvetleri, İslâmcılara sınırsız zulümler yaptı.

Güvenlik kuvvetlerinin açtıkları ateş sonucu el-Kamerî ve Hâmis hayatlarını kaybettiler.

El-Kamerî ve Hamis'in canlı olarak yakalanmaları mümkündü. Fakat güvenlik kuvvetleri sinirli ve heyecanlı idi, olay kendilerine bir ölüm kalım meselesi olarak görünmüştü.

Olayın bu şekilde, sert bir biçimde çözümlenmesi kamuoyunda hiçbir tepki uyandırmadı. Çünkü hükümet, böyle bir sonuç için önceden hazırlıklar yapmıştı.

AYNÜŞŞEMS OLAYI

*Cumhurbaşkanlığı, istihbarat, Devlet Güvenlik
İstihbaratı ve yabancı çevreler Aynüşşems'te.*

Geçtiğimiz Ağustos ayının 21'inde güvenlik kuvvetleri hafif silahlar, göz yaşartıcı bombalar, sis bombaları ve kalkanlarla silahlanmış bir konumda Aynüşşems bölgesinde Cemaatu'l-İslâmiyye'nin faaliyet merkezi olan Mescid-i Âdem'e yönelmişti. Amaç camideki İslâmcıları tutuklamaktı.

İçişleri daha sonra yaptığı açıklamada, cami içerisinde bulunan aşırı dincilerin, akşam namazından sonra gösteri yapmak niyetinde oldukları ve güvenlik kuvvetlerinin bu gösteriyi önlemek için savcılıktan izin aldıklarını söyledi.¹

Olay şöyledir: Güvenlik kuvvetleri daha camiye yaklaşır yaklaşmaz Cemaatu'l-İslâmiyye mensupları ile çatışmaya girdi. Cemaatu'l-İslâmiyye mensupları, caminin kapısını kapatarak yukarı (dama) çıkıp güvenlik kuvvetleri üzerine tuğla, taş ve yanan maddeler yağdırdılar. Bu arada komşu evlerin damlarına çıkan bazıları da güvenlik kuvvetleri üzerine boş şişeler, taş ve yakıcı maddeler atmaya başladılar.

Galiba Cemaatu'l-İslâmiyye mensupları, güvenlik kuvvetlerinin gelişini biliyorlardı. Zira uygun yerlere mevzilenerek

¹ Zeki Bedir'in açıklaması. *el-Musavvir* 19. 8. 1988. sayı: 3332.

hazırlık yapmışlardı. Ve olayları kendi üzerlerinden uzaklaştırarak el-Ezka ve cami çevresindeki caddelere taşıdılar.

Güvenlik kuvvetleri bu durum karşısında rasgele ateş açmaya, göz yaşartıcı bombalar atmaya başladı. Ancak paniğe kapılıp dağıldılar ve geri çekildiler.

Sonuç olarak, cami çevresindeki evlerde ikamet etmekte olan halktan birçoğu, güvenlik kuvvetlerinin açtıkları ateş sonucu yaralanmıştı. Evlerin içerisine sis ve göz yaşartıcı bombalar düşmesi sonucu halk derhal evlerin pencerelerini kapattı. Düşen bombalar ise çocuk ve kadınların boğulmalarına neden oldu. Bu arada güvenlik kuvvetlerinin açtığı ateş pencereleri delerek halkı yaraladı.

İlk gün, güvenlik ekipleri hiçbir İslâmcıyı tutuklayamadı. Bunun üzerine bölgeyi abluka altına alarak diğer bölgelerle ilişkisini kesti ve sokağa çıkma yasağı ilan etti. Dolayısıyla tedavileri mümkün olmayan yaralı kadın, erkek ve çocuklardan birkaçı aldıkları yaraların etkisiyle kaldırıldıkları hastanelerde öldüler.

Şunu söylemek gerekir ki, yöre halkı, güvenlik kuvvetlerinin kendi evlerine ateş açıp, bomba atması, kadın ve çocuklarını yaralaması üzerine, güvenlik kuvvetlerine karşı yapılan saldırıya etkin şekilde katıldılar.

Bölgeyi çevreleyen abluka birkaç gün devam etti. Dört vandaş öldürüldü. Kadın, çocuk yüz kişi yaralandı.

Güvenlik kuvvetlerinden ise bir subay öldürüldü, birkaç asker yaralandı. Çocuklarla birlikte çoğunluğunu İslâmî akımlarla ilişkileri olmayan halktan iki yüz kişi, olayların sorumlusu olarak tutuklandı.

Görüldüğü gibi, hükümetin olayı bastırması daha önceki firar olayı ve daha sonra gerçekleşen Mavas Manastırı olayında da olduğu gibi gayet sert bir şekilde idi. Halktan ölenlerle birlikte çok sayıda kişinin yaralanması bu gerçeği doğrulamaktadır.

İçişleri Bakanı Zeki Bedir *el-Musavvir* dergisine yaptığı açıklamasında şöyle diyordu: "Ben, bu ülkenin iç güvenliğinin sorumlusu olarak açıkça diyorum ki, Asyut'ta ve Kahire'nin göbe-

ğinde olanların bir daha tekrarına izin verip de bu aşırı dincilerin terörü kullanarak kendi iradelerini kabul ettirerek otorite haline dönüşmelerine izin vermem.”²

Hatırlanacağı üzere Zeki Bedir, 1986'daki Merkezî Güvenlik Kuvvetleri olayı³ sırasında Asyut valisiydi. O zaman kent içinde ve dışında bulunan kışlalardaki askerleri suda boğarak ve bazı askerleri öldürerek isyanı bastırmıştı.

Aynüşşems olayının büyük oluşu, İstihbarat, Cumhurbaşkanlığı, Devlet Güvenlik İstihbaratı ve bazı yabancı çevrelerin müdahale etmesine ve olay yerinde incelemeler yaparak geniş raporlar hazırlamalarına neden olmuştu.

Oysa bu müdahalenin asıl nedeni, halkın da olaylara katılarak güvenlik kuvvetlerine karşı çarpışmasıydı. Çünkü bu durum, tehlikeyi haber veriyor ve İslâmî cemaatlerin halk arasında etkin bir şekilde sempatizanlarının olduğunu gösteriyordu.

Olay yerinde yapılan incelemelerin amacı, olay çevresinde, halk ile İslâmî cemaatler arasında bir bağ var mı, yoksa halkın olaylara katılması güvenlik kuvvetlerinin acımasızca açtığı ateşe gösterdikleri bir tepki ve halkın öfkesinin nedenlerinin tamamen başka olup, cemaatlerin tavırları ile bir ilişkisi olup olmadığını açığa çıkarmaktı.

9.12.1988 tarihinde, yani ilk olaylardan dört ay sonra, istihbarat subaylarından Aynüşşems bölgesi sorumlularından biri, bölgede denetleme görevini yerine getirirken çarşıda kalabalık bir grup tarafından öldürüldü.

Hükümet hedef olarak yine İslâmî cemaatleri gösterdi. Güvenlik kuvvetleri bölgeyi taradı. Katillerin tutuklanması için geniş çapta arama kampanyasına girişti. Fakat ne ilginçtir ki daha olay meydana gelir gelmez, hükümet katillerin kimliklerini açıklamış, “Cihad Örgütü”ne mensup olduklarını söyleyip,

² Bir önceki kaynak.

³ Bu olayda ülkenin iç güvenliğinden sorumlu olan Merkezi Güvenlik Kuvvetleri hükümete karşı ayaklanmış, ancak ordu tarafından kanlı bir şekilde bastırılmıştı. (Çev.)

bazılarının isimlerini bile belirlemişti. Bunun üzerine bölgede onlarca İslâmcı tutuklandı. Fakat faillere ulaşılamadı.

20. 12. 1988 sabahı gazeteler, hükümetin, bir subayın öldürülmesinden sorumlu olduğunu iddia ettiği Şerif Muhammed eş-Şerif ve iki arkadaşının, Şobra bölgesinde güvenlik kuvvetleri ile girdikleri çatışmada öldürüldüklerini haber veriyordı.

Oysa bu üç kişinin öldürülmesi konusunda bir hayli kuşku vardı. Çünkü ortada güvenlik kuvvetleri ile çarpıştıklarını gösterir hiçbir delil yoktu. Ayrıca ölenlerin üzerinde ve hükümet kaynaklarının çarpışmanın olduğu yer olarak gösterdikleri evde hiçbir silah bulunmadı.

Dolayısıyla bazı muhalefet partileri olayı gündeme getirerek hükümetten, olayın araştırılmasını istediler.⁴

Aynüşşems bölgesi, bu olayın meydana gelişinden bu tarafa güvenlik kuşatması altında tutulmaktadır. Güvenlik kuvvetleri caddelerde nöbet tutarak halkı gözetlemektedir. Bu durum ise halkı rahatsız ve tedirgin etmektedir.⁵

⁴ "Şaab" gazetesi 3.1.1989 tarihli sayısında Aynüşşems olayı ile ilgili araştırmalar yayınlandı. Bu araştırmaların birinde, güvenlik kuvvetlerince Şobra'da öldürülen gencin, subayın öldürülmesinden sorumlu kişi olduğuna kuşkuyla bir gözle bakıyordu.

Birinci sayfadaki manşet haberi ise "Aynüşşems'teki güvenlik çemberini yarıdık" şeklinde idi. İç sayfadaki manşet haberde ise şöyle diyordu: Aynüşşems, Minye ve Asyut'la korku üçgenine katılıyor. Güvenlik kuvvetleri halk arasında panik çıkarıyor. Zırlı araçlar hâlâ kavşaklarda."

Gazete ilk sayfasındaki bir haberde ise: "Güvenlik kuvvetlerinin Aynüşşems bölgesinde tutukladığı öğrenciler arasındaki çocuklara Devlet Güvenlik İstihbaratı binasında işkence yapılıyor." deniliyor.

⁵ "Şaab" gazetesinin görüşmeler yaptığı olayları yaşayan halk, çatışmaların tek tarafı, sadece güvenlik kuvvetleri tarafından yapıldığı ve akşam saat 6.00'dan sonra evlerinden çıkmaya çekindiklerini söylemişlerdi.

ÇEŞİTLİ OLAYLAR

Mavas Manastırı Olayı

Mavas Manastırı olayı, Güney Mısır'da yoğun olarak bulunan gruplar arasındaki olaylardan biridir.

Mavas, Kahire'nin 220 km. güneyindeki Minye kentinin merkezî bölgelerinden biridir. Bu kent, Cemaatu'l-İslâmiyye'nin güneydeki ikinci merkezidir. Buradaki üniversite ise olaylar açısından Asyut Üniversitesinden sonra ikinci sırada gelir.

Hakkında anlaşmazlık olan bir arazi üzerinde bazı Hıristiyanların kilise yapma girişimleri olayları alevlendiren ilk kıvılcım idi. Bu girişim üzerine Müslümanlarla Hıristiyanlar arasında çatışmalar çıkınca güvenlik kuvvetleri olaylara müdahale etti.

Güvenlik kuvvetlerinin, 2.9.1988 Cuma günü meydana gelen olaylara sert bir şekilde müdahalesinde üç vatandaş öldü, 25 kişiden fazla vatandaş ve bazı subaylarla askerler de yaralandı.

Halktan ve İslâmcılardan, olayların sorumlusu olarak 200'den fazla kişi tutuklandı. Bunların bir kısmı savcılığa sevk edildi. Savcılık ise haklarında soruşturma yapmak için 40 kişiden fazlasını tutukladı.

Hükümet, bu olayda da olduğu gibi, Mısır'da gruplar arasında çıkan birçok çatışmalarla ilgili haberlere susarak önemsemeyip, basının olaylar üzerinde durmasını istememektedir.

Embabe Olayı

Bu olay, 1988 yılı Ramazan ayı sonlarına doğru oldu. Güvenlik kuvvetleri, bazı İslâmî akımların merkezi olan bir camiye saldırdı. Cami içerisinde itikâfta bulunan İslâmcıları tutuklamayı istiyordu. Böylece iki taraf arasında çatışmalar oldu. Güvenlik kuvvetleri lastik kurşunlar kullanırlarken, İslâmcılar caminin kapılarını kapatarak çatıya çıktılar ve tuğla ve taş atmaya başladılar.

Güvenlik kuvvetleri bu durum karşısında camiyi ateş yağmuruna tutarak baskın yaptı ve içerde bulunanları tutukladı.

Olayda çok sayıda İslâmcı yakalandı. Bunlar, Devlet Güvenlik İstihbaratında çeşitli işkenceler gördükten sonra devlete karşı gelmek suçu ile Devlet Güvenlik Savcılığına sevk edildiler.¹

El-Harikaniyye Olayı

Bu olay, eski İçişleri Bakanı Hasan Ebu Başa'ya saldırı olayından sonra 18.8.1987 günü oldu.

İstihbaratın adamları, Tevakkuf cemaati mensuplarından birini, cadde kenarında park etmiş bir otomobilin plâkasını çıkartmaya uğraşırken yakalar. Bu olay, güvenlik kuvvetlerini, Tevakkuf akımının, olayla ilişkisi olduğu kanısına vardırır.

Bu düşünceden hareketle asker ve subaydan oluşan büyük bir güç, Kalyubiyye kentine bağlı el-Harikaniyye köyünde yaygın olan Tevakkuf cemaatinden suçluları yakalamak için harekete geçerek, köyde kuşkulanan bir evi abluka altına alır. Ev içerisinden karşılık verilir. Çıkan silahlı çatışmada güvenlik kuvvetlerinden bir kişi ölür ve bir kişi de yaralanır. Tevakkuf mensupları ise kaçarlar.²

¹ Bu olay, geçtiğimiz Ramazan ayı sonlarına doğru, Cihadçı Cemaatul-İslâmîyye ve Selefi akımların yoğun bir şekilde bulundukları Embabe bölgesinde oldu.

² Bu kimseler hâlâ firardalar, henüz yakalanmadılar. "En-Nacune Min en-Nar" davasındaki birinci ve dördüncü suçlular bunlarla birlikteler. Daha sonra Senteris olayında öldürülen Muhammed Kazım da bunlar arasındaydı.

Senteris Olayı

El-Harikaniyye olayından sonra güvenlik kuvvetleri, failleri arama çalışmalarını yoğunlaştırır ve suikast olaylarından bunların sorumlu olduklarına daha kesin inanır.

Yapılan tahkikat, güvenlik kuvvetlerini, Tevakkuf mensuplarının yaygın oldukları el-Munnufiye kentine bağlı Senteris adlı bir bölgeye çeker. Faillerin bulundukları sanılan bir yer kuşatılır ve orada bulunanlarla çatışmaya girilir. Çatışmalarda, daha önce de İçişleri Bakanlığının Ebu Başa'ya ateş eden kimse olarak ilan ettiği Muhammed Kazım hayatını kaybeder.³

Dirot Olayı

Bu olay, 1988 yılı Nisan ayı başlarında oldu. Cihadçı Ccmaa-tü'l-İslâmiyye'den bir grup, Güney Mısır'da Asyut kentine bağlı Dirot ilçesi köylerinden birinde oyun sunmaya hazırlanan bir tiyatro ekibinin çevresini sarar ve tiyatronun oynanmasını engeller. Bunun üzerine çağrılan güvenlik kuvvetleri göz yaşartıcı bombalar ve sis bombaları kullanarak Cihadçı Cemaatu'l-İslâmiyye taraftarları ile çatışmaya girer. Cihadcılar ise yanıcı maddeler atarak karşılık verirler. Bu şekilde olay gelişerek silahlı çalışmaya dönüşür.

Sonuç olarak İslâmcılardan bir kişi ölür, bazıları da yaralanır. Bazıları da, duruma hâkim olan güvenlik kuvvetleri tarafından tutuklanır.

³ Muhammed Kazım, 1981 olaylarından sonra Tekfir cemaatinden tutuklananlardan biriydi. el-Harikaniyye olayında güvenlik kuvvetlerinden bir kişiyi de o öldürmüştü.

DIŞ MİHRAKLAR

Mısır'daki İslâmî kesim arasında faaliyet gösteren bazı dış mihrakların var olduğunu söyleyebiliriz. Bu mihraklar şu şekilde belirlenebilir:

- Suud mihrakı
- Irak mihrakı
- İran mihrakı
- Amerika mihrakı
- İsrail mihrakı

1. Suud Mihrakı

İslâmî hareketlerle ilişkisi açısından en eskisi Suud'dur. İhvân-ı Müslimîn, 1930'lu yılların başında çıkışından bu yana Suud'la sürekli bağlantı içindedir. 1950 ve 1960'larda İhvân'la Abdunnasır arasındaki sürtüşmeler ise İhvân'ı Suud'un kucağına itti. İhvân'dan birçoğu Suud devletinde yüksek makamlara getirildiler ve çokları da Suud uyruğuna geçtiler.

Daha sonra Suud, "Ensaru's-Sünneti'l-Muhammediyye" cemiyetinin kuruluşunu destekledi. Bu cemiyet Selefi düşüncenin ve özellikle de Suud'un benimsediği ve tebliğini yaptığı Vahhabilik düşüncesinin Mısır'da yayılmasında aktif bir rol oynadı.¹

¹ Ensaru's-Sünne Cemaati, Mısır İslâmî gençliği arasında Vahhabî çizgisinin yayılmasında büyük bir rol oynamıştır. Yine tarikatlarla savaşta da etkin rolü

Bunun ardından yetmişli yıllarda Suud'la İslâmî akımlar arasında düşünce düzeyindeki bağlantılar iyice gelişti.

İbn-i Teymiyye ve Muhammed bin Abdolvahhab düşüncesi ağırlıklı klasik kitaplar, Medine-i Münevvere İslâm Üniversitesi ve Mekke'deki Dünya İslâm Rabıtası'ndan hediyeler olarak İslâmî kesim ve üniversite gençliğine ücretsiz olarak dağıtılmaya başlandı.²

Suudcu Selefi düşüncenin Mısır'da yayılması ve Mısır üniversitelerinde ve diğer çevrelerde Selefi gençlik akımlarının desteklenmesinde İhvân cemaatinin oynadığı rol büyüktü. Ancak bu durum, İhvân'ın aleyhinde sonuçlandı. Çünkü bu akımlar derhal İhvân'la çatıştılar. İhvân'ın biraz liberalce algıladığı Selefi düşünceden hareket ederek İhvân'a karşı savaştılar.

Irak, İran İslâm Devriminden sonra İran'a karşı savaşa girince Suud, İran ve Şia'ya karşı düşmanlığın liderliğini üstlendi. Bunu Mısır'daki İslâmî kesime taşıdı. İslâmî hareket gençliğine Şia ve İran aleyhtarı kitaplar yağdırmaya başladı. Artık İslâmî akımlar bununla meşguldü. Böylece Şia ve Ehlisünnet arasında daha önceden olmayan ihtilaflar çevresinde çatışma ve kavga cepheleri açıldı.

Suud, dolaylı ve doğrudan, birçok Selefi yayınevının kurulmasını destekledi. Özellikle Selefi akım mensupları olmak üzere İslâmî hareket gençliği Suud'un emri ile yayınevleri açtılar. Bu yayınevleri Mısır Müslüman gençliği arasında İbn-i Teymiyye ve Muhammed bin Abdolvahhab'ın düşüncelerinin yayılmasına büyük destek sağladı. Ayrıca İran ve Şia aleyhtarı kitapların yayılmasına da yardımcı oldular. Bu son görevi hâlâ devam ettirmektedirler. Bunun sürmesi için de Suud'dan yardım görmektedirler.³

vardı. Günümüzde ise faaliyetleri sadece halk kesimi ile sınırlı olup İslâmî cemaatlerle hiçbir ilişkisi yoktur.

² 38 ciltten oluşan İbn-i Teymiyye'nin "*El Feteve el Kübra*" kitabı Hadimu'l-Haremeyn hesabına basılarak Suud büyük elçilikleri, kültür merkezleri ve Medine-i Münevvere'deki İslâm Üniversitesi aracılığı ile ücretsiz olarak dağıtıldı.

³ Kahire'deki Suud büyükelçiliği, Suud aleyhtarı kitapların toplatılması ve dağıtımının engellenmesi için son zamanlarda etkin bir faaliyet göstermek-

Bugün Mısır'daki İslâmî harekette görülen ilginç bir olgu var: Bazı Selefî akımların Suud'u kendilerine kible edinmeleri. Çeşitli akımlardan çok sayıda âlim Suud'a yerleşti. Başta, kitapları ve fetvaları, kuru ot tarlasını tutuşturan ateş gibi, Müslüman gençlik arasında hızla yayılan ve Selef akidesini yansıtan Selefî önder Şeyh Abdulaziz bin Bâz gibi.

2. Irak Mihrakı

Bu mihrakın, İslâmî kesimdeki yeri oldukça yenidir. İran'la savaşın başlamasından sonra doğmuştur. Suud'la birlikte Şia savaşı ve İran'a saldırı senaryosuna katıldı.

Irak mihrakının amacı, Mısır kamuoyunu ve özellikle de İslâmî kamuoyunu İran aleyhtarlığına ve İran'la savaşa itmektir. Basın da Şia-Ehlisünnet oyununu somut bir şekilde suistimal ederek İslâmcıları İran'ı tekfir etmeye yöneltti.

Açıkça görüleceği gibi, İran'la ölüm kalım savaşına giren ve Mısır'ın her türlü imkânlarla desteklediği Irak, İslâmî kesim içerisindeki "Irak faktörü"ne şiddetle muhtaçtı. Bu desteğin devamına ve meşru olduğunu anlatarak, İran-Irak savaşını Ehlisünnet-Şia savaşı olarak algılayacak İslâmî kalemlere ve İslâmî kesimden davetçilerin harekete geçirilmesine şiddetle muhtaçtı.

Bu gerçekten hareket edilerek, Mısır kitap piyasası, Şia'yı yaralayan ve İran'ı çirkin gösteren çok sayıda kitapla doldu. Ayrıca Irak, İslâmî yayınevleri ve İslâmî basınla ilişkiye girerek,

tedir. Kültür ve Enformasyon Bakanlığı bazı kitaplara yasak koydu. Örneğin, 1979 Kâbe olaylarını anlatan "*Cüheyman el-Uteybî'nin Risaleleri*" kitabında olduğu gibi. Dr. Rifat Seyyid Ahmed'in yazdığı bu kitap, Devlet Güvenlik Teşkilatı tarafından yasaklandı. Suud büyükelçiliği ise Hasan Ebu Talib'in yazdığı "*Suud'da Kim Hükmediyor*" adlı kitabın dağıtımını yapan el-Ahram şirketine, dağıtımını durdurması için baskı yaptı. Enformasyon Bakanlığı ve Emniyet Teşkilatını da kitap aleyhinde kışkırttı. Bu noktada şunu hatırlatmak gerekir. Suud, devamlı olarak İslâmcı yazarları, üniversite hocaları ve Mısır İslâmî kesimindeki tebliğcileri satın almak için çalışır. Bu alanda büyük başarı elde etti. Mısır'da tebliğciler, İslâmcı yazarlar ve üniversite hocaları arasında Suud aleyhinde ve Suud'u yaralayıcı yazılar yazan bir kimse yok gibidir. Hatta sol yazarlar ve Suud üniversitelerinde çalıştırılmak için anlaşılan İslâmcı olmayan üniversite hocaları da aynı konumdadırlar.

ücretlerini peşin ödeyerek İran ve Şia aleyhine kitaplar ve makaleler yayınlattı.

Böylece Irak, İran'dan önce Mısır'a iniyordu ve bastığı yerleri sağlamlaştırıyordu. Ancak şu bir gerçektir ki Irak, Suud'un yardımını olmaksızın Mısır'daki İslâmî kesime sızamamıştır.

3. İran Mihrakı

Mısır'ın İran aleyhtarı, Irak yanlısı politikası, İran'ın Mısır'daki varlığını daraltmıştır.

İran-Irak savaşının başlangıcından itibaren Mısır'la İran arasındaki ilişkilerin kesilmesi nedeniyle Mısır'daki İran maslahatgüzarı kuşkulu bir atmosfer içine alındı. Kayda değer hiçbir hareketi veya faaliyeti yoktu. İslâmî akımlarla ilişkisi de olmadı. Olayları uzaktan izliyordu. Çünkü gazeteler, basın ve yayınevleri kapıları yüzüne kapatmıştı. Buna karşılık Irak'a bütün kapılar açık tutulmuştu.

Emniyet Teşkilatı, Mısır'da İran ve Şia aleyhinde bir şeyler yapmak için fırsat kolluyordu. Böylece, hükümet İran aleyhindeki girişimin lideri olan ve arkasından Irak ve Suud'un da yer aldığı Amerika Birleşik Devletleri önündeki statüsünü destekleyici maddî ve politik kazançlar elde etmeyi düşünüyordu. Bunun için de İran maslahatgüzarını İslâmî akımlarla ilişkisi olduğu gerekçesiyle Mısır'dan sınır dışı etti. Arkasından da Mısır'da ikamet eden Şiî mezhebine mensup bazı Araplar, İran sempatzanı olan bazı İslâmî gruplar, resmî davetlerle İran'a gitmiş olan bazı şahsiyetler tutuklanır ve "Humeynici Şiî Örgüt" olarak tanıtılırlar.⁴

Ancak bütün bunlar, Mısır'da Şiî faaliyeti olmadığı anlamına gelmez. Sınırlı bile olsa bazı Arap Şiîler, Mısırlılarla işbirliği yaparak Irak ve Suud mihraklarına karşı basında etkin bir faaliyet gösterdiler. Fakat bu faaliyetle İran arasında bir bağlantı kurmak çok zordur. İran maslahatgüzarının bu çalışmalarla bir ilgisi olduğuna dair hiçbir kesin delil de yoktur.

⁴ Bu konuyu akımlar bölümünde, "Şia" kısmında incelemiştik.

4. Amerika ve İsrail Mihrakları

Her iki mihrak da haber ajansları, gazeteler ve yabancı şirketlerdeki uşakları vasıtasıyla İslâmî hareket ve faaliyetleri açıkça izleyip gözetlemektedirler.⁵

Yalnız Amerikan mihrakının, Suud ve Irak mihraklarının hareket ve davranışları içinde parmağı vardır. Daha önce de Abdunnasır'ın zulmünden kaçan İhvân'ların körfez ülkeleri ve Suud'a yerleştirilmeleri için bu hükümetlere yapılan baskıda büyük rolü vardı. Böylece bunları kontrol altına almayı ve dolayısıyla o hükümetlere yasallık kazandırmayı amaçlıyordu.

Mihraklarla İlişkileri Olan İslâmî Akımları Gösterir Çizelge

<u>AKIM</u>	<u>MİHRAK</u>	<u>İLİŞKİNİN TÜRÜ</u>
İhvân	Suud	Malî ve fikrî
Kutubcular	-	-
Tekfîr	-	-
Cemaatu'l-İslâmiyye	Suud	Fikrî
Cihad	Suud	Fikrî
Selefîler	Suud	Malî ve fikrî
Tevakkuf	-	-
Şia	İran	Fikrî

⁵ Amerika ve İsrail mihraklarının Mısır İslâmî kesiminde oynadıkları rolün çapı hakkında elimizde bir vesika yok. Fakat bu, bu iki mihrakın ağırlıklarının olmadığı anlamına gelmez. Çünkü en azından, Amerika ve İsrail büyükelçilikleri ile sıkı ilişkileri olan ve aynı zamanda İslâmî hareket aleyhinde yazan bazı kalemler bu büyükelçiliklere, İslâmî hareket hakkında da raporlar yazmaktadırlar.

ATEŞ BÖLGELERİ

İslâmî akımların güçlü oldukları bölgelerde gerçekleştirdikleri çok sayıda olaylar nedeniyle bugün Mısır haritasında güvenlik açısından endişe oluşturan birçok ateş bölgesi bulunmaktadır.

Güneyin orta kesimindeki Asyut kenti başta gelir. Asyut'u Minye, Sohac, Kana, Feyyum ve Şarkiye şehirleri izler.

Kahire'deki mevcut ateş bölgelerinin başında ise Kuzeydeki Şobra mahallesi, Aynüşşems, Embabe ve Matariyye mahalleleri gelir. Giza kentine bağlı bazı köyler de bu kapsama girer. Örneğin: Nehiye, Saftü'l-Leben ve Kürdaşe köyleri gibi.

Hükümet için huzursuzluğa neden olan bu bölgeler Cihadçı ve Tekfirci İslâmî akımların ana üsleri sayılır.

Emniyet Teşkilatı, bu bölgeleri kırmızı daire içine almıştır. Eğer buralarda bir kişiyi tutuklamak istiyorsa, yoğun güvenlik önlemleri alır, yol ve sokakları silahlı kuvvetlerle donatır. Zaten çoğu zaman da güvenlik kuvvetleri caddelerde devamlı nöbet tutmaktadır. Aynen bugün Aynüşşems bölgesinde olduğu gibi.

Bu bölgelerden tutuklanan kimse, özel muamele görür; güvenlik kuvvetlerinin sert ve acımasız muamelesine maruz kalır.

Şimdi bu bölgeleri ve faaliyet gösteren İslâmî akımları inceleyelim:

Asyut Kenti

Asyut kenti, 1970'li yılların sonlarına kadar sakin bir kent idi. Bu tarihte Cemaatu'l-İslâmiyye ile İhvân arasında ayrılıklar çıkmasıyla birlikte bu sükûnet kaybolarak yerini çalkalanmalara bıraktı.

Kentte meydana gelen çalkantıları üç kısma ayırabiliriz:

- Cemaatu'l-İslâmiyye ve İhvân arasındaki olaylar¹
- Cemaatu'l-İslâmiyye ve Hristiyanlar arasındaki olaylar²
- Cemaatu'l-İslâmiyye ve hükümet arasındaki olaylar³

Minye

Asyut için söylenenler Minye için de geçerlidir. Nitekim burada da hükümet, İhvân ve Hristiyanlar arasında kargaşalar hiç durmaz. Fakat Minye'deki kargaşalar, Asyut'a nazaran daha azdır. Çünkü Cihadçı Cemaatu'l-İslâmiyye liderleri Asyut'ta ikamet ederler. Belki de Hristiyanların Asyut'ta yoğun bir şekilde bulunuşları, bu kente, güneydeki diğer kentlerden ayrı bir özellik kazandırmaktadır.⁴

¹ Asyut Üniversitesinde İhvân yanlısı öğrencilerle Cihadçı Cemaatu'l-İslâmiyye yanlısı öğrenciler arasında çıkan çatışmalarda 50'den fazla öğrenci yaralandı. Üniversitede İhvân bir bildiri yayınlayarak olayı kınadı. Şiddetin her tür-lüsünü reddettiklerini ve üniversite tüzüğüne bağlılıklarını açıkladı. Bu olaylar 1988 yılı Aralık ayı başlarında olmuştu.

Şunu da hatırlatalım ki çoğunluğunu Cihadçı Cemaatu'l-İslâmiyye mensuplarının oluşturduğu doksandan fazla öğrenci, hükümet aleyhinde siyasî faaliyet yaptıkları için Asyut Üniversitesinden atıldı.

² Cihadçı Cemaatu'l-İslâmiyyeciler güneyde, Hristiyanlara ait çok sayıda ticarethaneyi bastılar, bazı kiliseleri yaktdılar ve çok sayıda Hristiyan'a saldırdılar. İhvâncı Cemaatu'l-İslâmiyye ise bir bildiri yayınlayarak bu eylemleri kınadı ve: "Biz Müslümanlar topluluğu bozguncu değiliz. Bizler, ıslah, imar, özgürlük ve kardeşlik davetçileriyiz." dedi.

³ Cihadçı Cemaatu'l-İslâmiyye ve hükümet arasındaki çarpışmaların önemlilerinden biri Sedat'a düzenlenen suikasttan sonra olmuş ve çok sayıda güvenlik görevlisi hayatlarını kaybetmişlerdi.

⁴ Mavas Manastırı olayı Minye kentindeki en son olaydır.

Sohac

Minye'deki durum, burası için de geçerlidir. Son dönemde Sohac Üniversitesinde, Cihadçı Cemaatu'l-İslâmiyye gençliği ile İhvân gençleri arasında bazı çatışmalar oldu.⁵

Kana

Kana'da olan kargaşalar ve çalkantılar, güneyin belli akımı Cihadçı Cemaatu'l-İslâmiyye'nin eylemleridir. Bu olaylar güneyin her tarafında olan olayların bir benzeridir.⁶

Feyyum

Burası, Cihadçı Cemaatu'l-İslâmiyye emiri ve şer'î yönlendiricisi Dr. Ömer Abdurrahman'ın ikametgâhıdır. Burada birçok huzursuzluklar ve güvenlik kuvvetleri arasında çatışmalar yaşanmıştır. Bu olayların sonuncusu 8.4.1989 cuma namazından sonra oldu. Olayın ardından Dr. Ömer Abdurrahman ve çok sayıda Cemaatu'l-İslâmiyye mensubu tutuklandı.

Şarkiye

Şarkiye kenti işgal altındaki Gazze asıllı Fethi Abdulaziz adlı öğrenci liderliğindeki bir grup Filistinlinin kentteki üniversitede "et-Talai'l-İslâmiyye" (İslâmî Akıncılar) akımını kurmasına kadar sakin kentlerden biriydi.⁷

Bu akım, halk devrimine inanıyor, İran İslâm Devrimine sevgi duyuyordu. Üniversite çevresinde meydana gelen bazı olaylar, Emniyet Teşkilatını, Fethi Abdulaziz'i tutuklayarak 1980 yılında Filistin'e göndermek zorunda bıraktı. Seda'a

⁵ Bu çatışmaların sonuncusu 5.12.1988'de idi.

⁶ Fethi, 1979 yılında İran İslâm Devriminden sonra: "*Humeyni: İslâmî Çözüm ve Alternatif*" adında bir kitap yazdı. Bu kitap Daru'l-Muhtari'l-İslâmî tarafından basılmıştı.

Fethi, o zamanlar güvenlik kuvvetlerinin kendini tutuklamak istemeleri üzerine Gazze'ye kaçtı.

⁷ Son zamanda kaçan üç kişiden Muhammed Asvanî Şobralıdır. Bütün bu olaylar Cihad davası kapsamına girer.

düzenlenen suikastın ardından hükümetin giriştiği geniş çaplı tutuklamalar çerçevesinde bu akıma mensup olanların birçoğu tutuklandı.

Zakazik ilçesinde (Şarkıye vilayetine bağlı, çev.) meydana gelen olaylar, Asyut'daki olaylar kadar değildi. Sadece hükümetin politikasını protesto eden gösteriler, güvenlik kuvvetlerine basit saldırılar ve hükümetin Amerika ve İsrail'e yönelik politikasını eleştiren, hükümet aleyhinde bildiriler yayınlamaktan ibaretti.

Akıncılar akımı, Şarkiyeli olan Süleyman Hatır'ın öldürülmesinden sonra kentte protesto gösterileri düzenleyerek bildiriler yayınladı.

Ancak şu anda Akıncılar akımının kaybolmaya başlamasıyla birlikte Zakazik kenti tekrar sükûnete kavuştu. Fakat hükümet hâlâ bu bölgeyi kırmızı daire içerisinde tutuyor.

Şobra bölgesi

Çok sayıda Cihad mensubunun ve Hristiyanların burada yerleşmeleri sonucu 1981 yılında bu bölgede birçok olayın çıkması nedeniyle, hükümet gözünde burası bir terör yuvası görüntüsü kazandı.

Bu olayların başlıcaları:

- Hristiyan düğünü yapılan kilisede patlama olayı.
- Hristiyan bir kadına ait olan kuyumcuya saldırarak, kuyumcuda çalışan işçinin öldürülmesi olayı.
- Merkezî Emniyet Kışlasının bombalanması olayı.
- Cihadcılar tarafından bir istihbarat subayının öldürülmesi ve bir diğerinin de yaralanması olayı.

Ve zaman zaman bölgede gruplar arasında çıkan çeşitli olaylar...

Hatırlatmak gerekir ki Şobra Mahallesi Hristiyanların yoğun bir şekilde bulundukları bölgelerden biri olup çok sayıda kilise bulunmaktadır. Hükümetin güvenlik açısından buranın üzerinde durmasının nedenlerinden biri de bu durum olsa gerek.

Aynüşşems Bölgesi

Bu bölge, Cemaatu'l-İslâmiyye'nin yerleşim yeri sayılır. Daha önceden de Halid İslâmbolî ve suikast ekibinden bazıları burada ikamet etmekteydiler. Çoğu 1981 olaylarında tutuklandılar.

Geçtiğimiz Ağustos ayında bu bölgede meydana gelen olayların akabinde ateş bölgesi haritasında burası daha da belirginleşti.

Embabe Bölgesi

Burada büyük çapta bir olay olmadı. Ancak Emniyet Teşkilatı gözünde burası, aşırı İslâmî akımların merkezlerinden sayılır. Geçtiğimiz Ramazan ayı sonlarında, içerisinde bir grup gencin itikafta bulundukları bir cami güvenlik kuvvetlerinin baskınına uğrayınca çatışmalar çıktı. Olayda güvenlik kuvvetleri lastik kurşun kullandı. İslâmcılar ise tuğla ve taş kullandılar.

Matariyye Bölgesi

Burası, Kahire'nin İslâmcı akımların yoğun halde bulundukları bölgelerindendir. Kayda değer bir olay olmamakla birlikte Aynüşşems bölgesine bitişik oluşu nedeniyle çeşitli akımlar arasında fikir çatışmaları olmaktadır. Bu durum, burayı tehlike odağı haline getirmiştir. Daha önceleri Tekfir akımının merkezi ve güvenlik kuvvetlerinden kaçan İslâmcıların sığınak yeri idi.

Netliye Köyü

Abbud Zümer'in köyüdür. Cihad akımının ana merkezlerinden sayılır. 1981 olaylarında köyün birçok ferdi tutuklanarak Cihad davasından yargılandı. Cihad'ın birçok lideri bu köyden-dir.

Cihad mensuplarının köydeki faaliyetleri, Dr. Ömer Abdurrahman ve Şeyh Hafız Selâme gibi İslâmî kesimin önemli şahsiyetlerinin de katıldıkları halk konferansları gibi köydeki faali-

yetlerden dolayı köy birkaç defa güvenlik kuvvetlerinin saldırılarına uğradı.

Saftü'l-Leben Köyü

Cihad akımının aktif olduğu köylerdendir. "Nehiye" köyüne yakın oluşu ve aralarındaki yoğun ilişki nedeniyle 1981 olayları sırasında köyden çok sayıda kimse tutuklandı.

Güvenlik kuvvetleri her iki köyü de yoğun bir şekilde göz altında tutar. Ebu Başa olayından sonra her iki köyden de çok sayıda İslâmcı tutuklandı.

YENİ OLGULAR

Seksenli yıllar döneminde İslâmî kesimde dikkatleri çeken birtakım yeni olgular ortaya çıktı. Bu olgular, İslâmî hareket pratiğini de etkiledi.

Bu olguların ortaya çıkışının birçok nedeni vardır:

-Hükümet baskısı.

-Birbirini izleyen olaylar ve bu olayların İslâmî kesimle ilgisi.

-Mısır karakteri.

Hükümetin baskısı, İslâmî kesimden birçok kişinin yalnızlığa çekilmesine neden oldu. İslâmî kesimle ilişkili olayların çok oluşu ise bazı çatışmalara, bölünmelere ve olumsuz olguların gelişmesine neden olmuştu. Ardından Mısır karakteri de buna yardımcı olarak çok sayıda İslâmî hareket mensubu, hayal kırıklığına uğrayarak yurt dışına çıktı.

Bankerler

Acaba banker şirketleri, İslâmî hareketle ilişkisi olan bir olgu mudur?

Doğrusu böyle bir bağ bulunduğunu yalanlayamayız. Aynı anda ispat da edemeyiz. Çünkü İslâmî akımların en büyüğü ve en yaygını olan İhvân, bu tür şirketlerin ilk örneklerini verdi.

Daha sonra bunu, çoğunluğunu bağımsız ve bağlantısız unsurların oluşturduğu İslâmî unsurlar izledi.

Ortada İhvân şirketleri ve “Selefi” olarak isimlendirebileceğimiz diğer bazı şirketler var olmasına rağmen, bu şirketlerin ekonomik faaliyetlerini bu iki akımın akidevî ilkeleri ile sınırlandıramayız. Bu şirketler, sadece İslâmî şiarlar altında, İslâmî yöntemlerle çalışan, ancak temel hedefi kazanç olan şirketlerdir. Bu durum, böyle bir bağın olmadığı izlenimini verebilir.

İhvân ve Selefi akımın bankerler ile olan ilişkileri, bu şirketlerin, bu iki akımın amaçlarına ulaşılmasında ve siyasî kazançlar elde edilmesinde kullanıldıkları anlamına gelmez. Bunu gösteren hiçbir belirti olmadığı gibi, üstelik İhvân ve Selefler mevcut rejim karşısında değil, rejim aleyhtarı olan Cihadçı akımların karşısındadırlar. İslâmî banker firmalarına yapılan saldırı için siyasî nedenler bulmak gayet zordur. Yani bu şirketlere vurulan darbe, çıkan söylentilerin de gösterdiği gibi, İslâmî cemaatlerle ilişkileri olduğu için değildir. Böyle bir ilişki görülmemiştir.

Olan şudur: Bu şirketler, imkânlarını İslâmî hareketin hizmetine sunmamıştır. Hareket bu şirketlerden hiçbir fayda görmemiştir. Tersine zararlı olmuştur. Zira bankerlere vurulan darbe, bu şirketlerin ait oldukları İslâmî hareketle, bu şirketler nedeniyle zarar gören halk arasında bir uçurum meydana getirmiştir.

Bu şirketlerin kurucuları İslâmî hareketin çıkarlarını gözetmemişlerdir. Yoksa yatırımlarını sadece kazanç için ticarî faaliyetlere yapacakları yerde, İslâmî hareket uğrunda olsaydı bu çıkarları gerçekleştirebilirlerdi.

Örnek olarak, İhvân'ın Grobbi tatlı firmasını satın alması, acaba İslâmî hareketin çıkarına mı? Veya hisse sahiplerinin mallarını Yahudilerin hâkim oldukları yabancı borsalarda çalıştırmak mı Müslümanların faydası içindir?

Bankerler olgusu, büyük bir ekonomik sarsıntıya neden oldu. Eğer çalışmalarına devam etmiş olsalardı belki de bankaları ortadan kaldırırlardı.

İhvân'ın şirketleri hâlâ çalışıyor. Çalışma durumlarını hükümetin istediği gibi yeni kanuna uygun olacak şekilde değiştirdiler.

Bölünme Hareketleri

Seksenli yıllarda büyük İslâmî akımlardan küçük akımların doğduğu görüldü.

Yetmişli yılların sonlarına doğru İhvân'dan, bugün Güney Mısır'ı kuşatan ve suikast olayı, Asyut olayı ve diğer bazı olaylarla ilişkisi olan Cihadçı Cemaatu'l-İslâmiyye doğduğu gibi, seksenli yıllarda da bu cemaatten yeni gruplar doğdu. Daha doğrusu kendi içinde bölündü. Bu gruplar, kendi kalesi olan güneyde hâlâ Cemaatu'l-İslâmiyye adıyla çalışmaktadırlar. Bu grupların Cihadçı ve İhvâncı Cemaatu'l-İslâmiyye'den ayrılabilmesi için, adına "Bağımsız" kelimesini ekledik.

Tekfir akımından ise bazı Tekfirci ve Tevakkufcu gruplar doğdu. Bunların kimisi kendi kabuğuna çekilmiş bir vaziyette, kimisi de kuzey bölgelerde faaliyet göstermektedirler. Tevakkufun bazı kollarının son suikast olayları ve video kulüplerini yakma eylemleri ile ilişkileri vardı.

Suud'cu Selefi akım ise kendi içinde birkaç Selefi gruba bölündü. Merkezleri olan İskenderiye ve kuzeydeki diğer bazı bölgelerde Selefi gruplar vardır. Kahire'de ise İskenderiye akımı ile yarışan, fakat yaklaşık aynı çizgide olan Selefiler vardır. Yaklaşık kuzeydeki kentlerin hepsinde ise bağımsız Selefi gruplar bulunmaktadır.

Bunlara ek olarak, cihad düşüncesini kendilerine has bir biçimde benimseyen bazı bağımsız cihad grupları da vardır.

Fakat ne ilginçtir ki, büyük akımlardan bölünmeleri diğerlerinden ayırt edici düşünceleri de yoktur. Bunları bölünmeye ve bağımsızlığa iten ikna edici gerekçeler de yoktur. Görünen o ki bu konuda kişisel nedenler rol oynuyor.

Yine bu olguların bir başka ilginç yönü ise cihad düşüncesinin bağımsız Selefiler ve Tekfir akımlarına sızmaya başlamasıdır.

Dış Göç

Seksenli yılların başlarından günümüze kadar çok sayıda aktif İslâmcı, geçinebilmek ve güvende olabilmek için yurt dışına göç etti.

Kuşkusuz bu göçün arkasında emniyet ve ekonomik durumların şiddetli baskısı vardı. Fakat bu, hiçbir zaman, düşünsel ve örgütsel bir göçün yokluğu demek değildir.

Üç ana akımın liderlerinden büyük bir kısmı yurt dışına çıktı. Bu akımlar: Cihad, Tekfîr ve Selefler'dir.

Göç eden İslâmcılardan çoğunu karşılayan ülke Suud'dur. Cihad ve Selefî akımların liderlerinden çoğu ve Tekfîr akımı mensuplarından bazıları buraya gitmişlerdir.

Mısırlı İslâmcıların düşüncelerine egemen olan, İbn-i Teymiyye ve Muhammed İbn-i Abdolvahhab ekolü kaynaklı klasik düşüncenin, bunların Suud'a gitmelerinde önemli bir etkisinin olduğu açıkça görülmektedir.

Böylelikle Suud, altmışlı ve yetmişli yıllardaki rolünü yenilemiş oluyor. Nitekim o yıllarda Abdunnasır'ın zulmünden kaçan çok sayıda İhvân mensubunu karşılamıştı.

Mısır'dan göç eden İslâmcıların kiblesi olan tek ülke Suud değildir. Irak da bunlara kucak açtı ve çok sayıda Tekfîr mensubu buraya göç ederek yerleşti. Arkasından da bazı Selefler ve Cihadcılar... Kuzey Yemen ise başta İhvân ve Selefler olmak üzere çeşitli akımlardan İslâmcıların göç ettikleri üçüncü ülke sayılır.

Bütün bu olgular dışında, yeni olgular arasında sayabileceğimiz başka değişiklikler de söz konusudur. Örneğin, Selefî ve Cihadcı akımların İhvân'a karşı düşmanlıkları arttı, İslâmî kesimin bazı önemli şahsiyetleri üzerindeki dikkatler kayboldu. Bu kimseler birçok İslâmî akımın gözünde, basında ve politikada tükendiler. Ayrıca Tekfîr akımının cihat düşüncesini benimseyerek pratikte mücadeleye girmesi de çok anlam ifade eder.

Mısır'daki İslâmî hareket alanında mevcut İslâmî cemaatlerin sayısını gösteren dikkatli bir istatistik hazırlamak hiç de

kolay değildir. Çünkü sürekli bir çözülme söz konusudur. Buna ek olarak bu ilginç sayısal çokluğun etki ve sonuçlarının İslâmî hareketin geleceği açısından neler getirebileceğini önceden kestirebilmek de çok zordur.

Yalnız bu konuda şunu söyleyebiliriz: İslâmî hareketin tanık olduğu son olaylar ve deneyimler, Selefi çerçeveden kurtulma açısından yeni bir hareketlenme ortaya çıkarmıştır.

Hareketler ve Kitleler

Acaba İslâmî hareketle kitleler arasında sağlam bir bağ var mıdır?

Mısır caddelerinde İslâmî bir varlık söz konusu mudur?

Bu iki sorunun cevabı, Mısır İslâmî hareketinin halk kitlelerini hesaba katmadığını ve faaliyetlerini halk tabakaları arasına kadar indiremediğini göstermektedir.

Kitlesel taban sağlayan ve bir zamanlar halk ile ilişki kura-bilen tek İslâmî akım İhvân'dır. Fakat İhvân, amaçlarının ger-çekleşmesi için kitlesel ağırlığını kullanamadı. Bu durum Temmuz subayları ile aralarında çıkan çatışmada açıkça görüldü.¹

Günümüzde İhvân, Mısır halkına en yakını ve diğer akımlara kıyasla kitlesele ağırlığı en fazla olan tek İslâmî akımdır. Ama bu ağırlığın kayda değer hiçbir etkisi yoktur. Hatta İhvân hareketinin köklü tarihi ile kıyaslarsak çok zayıf olduğunu görürüz.

İhvân hareketi, Mısır toplumunda toplumsal ve ekonomik faaliyetlerini legal bir şekilde sürdürüyordu. Kitlelerin sempatisini kazanabilmişti. Fakat bugün, toplumsal, ekonomik ve politik faaliyetlerini illegal ve çoğu klasik yöntemlerle sürdürmektedir. Böylece kitlelerle olan ilişkisi etkisiz kalmıştır.

¹ 23 Temmuz 1952 Devrimine İhvân da büyük destek vermişti. Mısır'da kralliyet rejimini deviren bu devrimden sonra ihvanla devrimci subaylar arasında ihtilaf çıktı. Her iki taraf da yeni yönetimde ağırlıklarını koymak istiyordu. Sonunda "Temmuz Subayları" olarak bilinen Abdunnasır liderliğindeki subaylar üstün geldi. Yazar, bu gelişmeler sırasında İhvân'ın kendilerini destekleyen halk kitlelerinin desteklerini değerlendiremediklerini söylemek istiyor. (Çev.)

Diğer İslâmî akımlar ise kendi iradeleri ile kitlelerden uzak kalmayı tercih etmişlerdir.

Bu durum, bu akımların benimsedikleri düşünce ve yöntemden kaynaklanmaktadır. Çünkü bu yöntem ve düşünce, kitlelerin imanına ve İslâm'ı ne derece kabul edebileceklerine kuşku ile bakmaktadır.

Uzlet içinde olan ve siyasî bir eğilimleri bulunmayan Tekfîr, Tevakkuf ve Selefîleri dışta tutarsak, Cihad, Cemaatu'l-İslâmiyye ve diğer bağımsız gruplarla geriye kalan İslâmî akımlar, "çatışmacı" akımlardır. Bu akımlar her ne kadar siyasî mesajlar üstlenip hilafet iddiasıyla hükümetle çatışmaya girseler de kitlelerden tamamıyla uzaktırlar. Çalışma programlarında halkın hiçbir toplumsal veya iktisadî sorununa yer vermemişlerdir. Bilakis tavır ve davranışları kitlelerden uzaktır.

Birçok deneyim, İslâmî hareketin kitlelerle buluşmayı başaramadığını, halkta taraftar bulacak ve onu kendi safına çekebilecek güce ulaşmadığını göstermiştir.

İslâmî hareket, ideolojik bölünme dönemi yaşıyor ve halk arasında düşmanlıklar yayıyor.

İslâmî hareket hâlâ yöneticiyi, namaz kılmayanı ve bazen de kendine muhalifleri tekfîrle meşguldür.

İslâmî akımların öncelik verdikleri sorunların başında hâlâ Şia ve tarikatlarla savaşmak geliyor.

Son zamanlarda İslâmî kesim arasında "cehaletinden dolayı özür" sorunu doğdu. Bu sorun kitlelerin İslâm'a yakınlıklarına ilişkin bir sorundur. Acaba kitleler, dinin aslını mı, yoksa ayrıntılarını mı bilmeyince özürlü kabul edilirler? Bu soru, İslâmî hareketin kitlelere bakış açısını ve kitlelerin önemli problemlerinden ve hayati sorunlarından ne derece uzak olduğunu yansıtır.

İslâmî hareketi gözlemleyen bir kimse, hükümetten daha çok kitlelerle çatıştığını görür.

İslâmî akımların birbirleriyle kaynaştıkları cezaevlerinde ise çoğu zaman radyo dinlemek, mahkûmların oynadıkları tavla oyunundan, bazı mahkûmların, İslâmcılar için "avret" sayılan

yerlerini örtmeyen kısa şortlar giymeleri nedeniyle, İslâmcılarla diğer mahkûmlar arasında çatışmalar olduğu görülür.

Oysa zor şartlar altında yaşayan İslâmî akımların bu şekilcilği bırakıp hidayete ermeleri için çalıştıkları kitlelerin bir parçası olan bu mahkûmlara yaklaşımları daha uygun olacaktır. Fakat böyle bir şey olmamıştır.

Pratikte ise çoğu zamanlar ikinci dereceden konulardan dolayı İslâmî akımlarla kitleler arasında çatışmalar olmaktadır. Örneğin, ibadetler konusundaki ihtilaf hakkında camilerde olan sürtüşmeler veya herhangi bir akımın camiye hakimiyeti altına almak istemesinden çıkan çatışmalar gibi.

Fakat son Aynüşşems olayları, İslâmî hareketin ve özellikle de Cihad akımının halkla bağlantı konusunu yeniden gündeme getirdi. Nitekim halk, bölgeyi kuşatan güvenlik kuvvetleri karşısında Cemaatu'l-İslâmiyye'nin yanında yer aldı. Bu durum içte ve dışta yabancı çevrelerin dikkatlerini çekerek olayla ilgili raporlar hazırlamalarına neden oldu.

Böylece, İran'da olduğu gibi Mısır'da da İslâmî devrim olabileceği düşüncesi doğdu. Oysa İran İslâm devriminin Mısır'daki İslâmî hareketi etkilemesinin önlenmesi için yapılan Mısır'daki İran aleyhtarı çabanın başarıya ulaşmasından sonra gözlemcilerin korkuları kaybolmuştu.

Doğrusu, Aynüşşems'te halkın güvenlik kuvvetleri ile çatışmasının siyasî veya İslâmî bir boyutu yoktu. Güvenlik kuvvetlerinin çok sayıda kadın ve çocuğun ölümü ile sonuçlanan ve rahat içinde yaşayan halk üzerine yaygın ateşi açmasına gösterilen tepkiden başka bir şey değildi.

Fakat bu durum, bugün Mısır'ın yaşadığı korku halinin bir sonucu olarak, halkın Emniyet Teşkilatına karşı kin ve düşmanlık duymadığı anlamına gelmez.

Bu durum ise olaylar sırasında halkla bölgede yaygın olan Cemaatu'l-İslâmiyye mensupları arasında bir diyalog olduğunu göstermez.

Kuşkulu bir yaşam, ekonomik, toplumsal ve siyasî alanlardaki bunalımların birikimi hükümet için bir problem oluyor. Muhalefet güçlerinin bu durumu değerlendirmek için çalıştığı

görülüyor. Oysa bu durum değerlendirilebilir ve İslâmî hareket bu durumu değerlendirecek güce sahiptir.

İhvân'ın halkın büyük bölümünü kazanabilecek ekonomik güce sahip oluşu bile yeterlidir. Ancak imkânlarını bu uğurda kullanmadılar. Bankalar, büyük şirketler ve lüks hayat yaşamaya yöneldiler. Hiçbir etkisi olmayan "İslâmî Tıp Cemiyetleri" gibi küçük faaliyetlerle yetindiler. Bugün İhvân, Halk Meclisi'nde olmasına rağmen, kendilerini diğer milletvekillerinden ayırarak, kitlelerle ilişki içinde olduklarını ve onların problemlerini bildiklerini gösterecek somut çalışmaları yoktur.²

İslâmî hareket halktan iki önemli kesit olan öğrenciler ve meslek sahiplerine hâkim olmasına rağmen onlara egemen olan klasik yöntem, bu iki kesitin değerlendirilmelerini önlemektedir.³

Burada şöyle bir soru ortaya çıkıyor: Acaba, İslâmî hareket niçin Mısır halkını kazanmayı ve kitlelerle ilişki kurmayı başaramadı? Bu sorunun cevabı şudur:

- Çalışkan, bilinçli liderlerin olmayışı,
- Selefî yapılanma ve bu yapının sonucu olan kendini üstün görme, uzlet içinde ve geleneksel yaşam,
- Siyaset ve örgütlenme bilincinin olmayışı,
- İslâmî cemaatlerin halkı kışkırtıcı tavır ve davranışlarına karşı halkın İslâmî harekete gösterdiği olumsuz tepki.⁴

² İhvân'ın, Güney Mısır'daki Minye kentinde, köylerde dolaşarak çiftçileri ücretsiz tedavi eden bir tıp ekibi vardı.

³ *Mısır'da İslâmî Akımlar-I.Kitab'a* bakılabilir. İslâmî akımlara mensup olan bir öğrenci, mühendis veya bir meslek sahibi, Selefî düşüncüyü benimsemesiyle birlikte gerçeklerden uzaklaşır. Bu düşünce, onu geleneksel yaşama iter. Ancak kısmen de olsa Selefî düşünceden kurtulabilmiş olan İhvân mensupları bunun dışındadır. İhvân, büyük oranda gerçekle iç içe, siyasî hayatı yaşarlar. Oysa diğer akımlar "emr-i bi'l-maruf nehy-i ani'l-münker" anlayışı ile halk arasındaki bidat ve dalaletle mücadele eder.

⁴ Bu kışkırtıcı davranışların en önemlileri: Suud'la bağlantıları olan bazı Selefîler ve bazı İslâm tebliğcilerinde görülen aşırı zenginlik, bankerlerin tavır ve davranışları, İslâmcılar arasında camilerde çıkan sürekli çatışmalar, dinde ikinci dereceden bazı sorunlar üzerinde önemle durmaları. Kısacası, İslâmcıların aşırı tutuculukları kitleleri kışkırtıyor ve İslâmî hareketle aralarındaki mesafeyi daha da açıyor.

EK- 1

Mısır'ın ünlü politikacılarından **Muhammed Hasaneyn Heykel**, ülkesindeki son gelişmeleri yazar ve düşünür **Fehmi Huveydî**'ye değerlendirdi.*

Üstad Muhammed Hasaneyn Heykel, Mısır'da başlayan halk ayaklanmasına ilişkin *Cezîre* televizyonuna özel bir röportaj verdi. Mısır'ın ünlü gazeteci ve yazarlarından Fehmi Hüveydî'nin yaptığı bu röportajda Heykel, gençlerin başlattığı devrimin, Mısır'ı birleştirici vatanseverlik ruhunu geri getirdiğini, ancak Mısır'da berbat olan şeyin en onurlu olan şeyi acımasızca katletmeye çalıştığını, rejimin otuz yılda yapamadığını altı ay içerisinde yapabileceği savlarıyla halkın iradesini boşa çıkarma girişimine şahit olduğumuza ancak buna rağmen Salı günü gerçekleşen hilesiz halk oylamasında halkın kendisine ait son sözünü söylediğini, bu sözün de mevcut rejim dönemini bir daha geri dönmek üzere kapattığını söyledi.

Üstad bunları konuşurken bir yandan da evinin balkonundan, Mısır'ın yeniden doğduğu, eski dönemin kapandığını yeni bir dönemin açıldığını ilan etmek için Tahrir Meydanı'nda toplanan büyük kalabalığa katılmak için Gala Köprüsünü geçmeye çalışan insan selini takip ediyordu. Üstadın gördüğü manzara karşısında yorumu şuydu: Mısır'ın devrimci ruhu tekrar geri geldi, Mısır dünyaya eski büyüklüğünü koruduğunu, devrim yapmaya muktedir olduğunu gösterdi. Şu an gençlerin yaptığı devrim yalnızca bu mesajı bile ilan etseydi yeterli olurdu. Tarih kimi gerçekleri dikte eder, bu mesajın Tahrir Meydanından haykırılmasının çok derin ve sembolik bir anlamı vardır.

Meydanda toplanan kalabalık hakkında ne düşünüyorsunuz?

Bu Mısır'ın kurtuluş düşü ve büyüklüğünün canlandırılmasıdır. Bu kalabalık ülkenin doğurduğu en güzel en onurlu kalabalıktır. Bu halkın büyüklüğü ve rüyası için tarihte bir sembol olarak kalacaklardır. Halk bu gençlerin etrafında toplandı, cumhur

* *el-CFZİRE TV* için yapılan bu röportaj Mehmet S. Direk tarafından Türkçeye tercüme edilmiş ve www.timeturk.com adresinden alınmıştır. 09.02.2011

tarihi ve medeni hissiyatıyla bu gençlerin Mısır'ın gerçek evlatları olduğunu anladı. O yüzden Mısırlıları, öfkelerini ve protestolarını dile getirmek için o büyük günde yani Salı gününe çağırdığında beş ila yedi milyon arası bir Mısırlı topluluk bu çağrıya karşılık verdi. Eşi benzeri olmayan, kararlı ve kesin bir sesle sözlerini söylediler, bu sözle Mısır'ın yeniden doğum belgesini yazdılar. Bu mesaj yalnızca Mısır ve Arap Dünyası semalarında yankılanmadı aksine bu mesaj tüm evrende yankılandı. Tüm dünya Mısır'da ne olup bittiğini anladı. İşte o günden sonra gençler, ülke için baştanbaşa bir düşünce sembolü, bir meşale ve bir ışık olarak meydanda kalmaya devam ettiler.

Bundan sonra bu gençler için ne düşünüyorsunuz?

Bir kere şu konuda anlaşalım: Bu cesur gençlerin yaptığı bu devrim otuz yıldır Mısır'da mevcut olan rejimin temellerini kökten sarsmıştır. Ancak malesef onlara verilen karşılık sert ve kınanması gereken bir karşılıktır. Meşaleyi kanla söndürmeye çalıştılar. Mısırdaki en berbat olan şeyin en onurlu olan şeyi öldürmeye çalıştığını gördük. Bunu Çarşamba ve Perşembe günü gördük. Atlarla, develerle ve eşeklerle Tahrir meydanına girmek istemeleri bunun bir sembolüdür.

Sizce haydutları ve hırsızları develer ve atlar üzerinde gençlere saldırtanların arkasında kim var?

Bunu yapanlar, kullandıkları aracın tıpkısının aynısıdır. Yani demek istiyorum ki bu işi yapanların getirdikleri hayvanlardan pek farkları yoktur.

Bu işin arkasında Ulusal Parti'nden bazı kimselerin ve işadamlarının olduğu iddiaları var?

Bu doğru, işin arkasındaki isimler belli, herkesin bildiği isimler. Bu işi finanse eden çevreleri herkes biliyor. Hükümet, iş ve emniyet arasındaki koalisyana mensup hazır kişiler vardır. Bu kişiler ancak borazan kiralamak, silah satın almak, yağmacı ve çetecileri kiralamaktan başka bir şey yapamazlar.

Meydana girmeye çalışan atlı develi manzaranın arkasında kim olduğunu anladığımıza göre polis neden ülke güvenliğinde yoktu? Nitekim polisin olmaması ülkede cereyan eden tedhiş, yağma, hırsızlık ve güvensizlik ortamının doğmasına neden oldu?

Bu resmin bir parçasıdır, bununla ilgili bir takım husulara dikkat çekmemiz gerekir: Birincisi İçişleri Bakanlığı kaynaklarına göre tedhiş ve yağma olaylarına karışanlar, ülkede kaos yaratanlar kendileriyle ilişkisi olmayan gizli bir örgüte mensup kimselerdir. İkincisi polisin ilk başta göstericilere karşı tutumu orantısız güç kullandı. Gören sanki işgalci bir ülkenin acımasız bir kuvvet koluydu. Bu da insan haklarına saygılı herhangi bir ülkede savaş suçudur.

Üçüncüsü polisin sokaktan çekilmesi kararı konusunda bir soru işareti vardır. İleriki günlerde cevabını bulacağımız bu soru işareti tarihte ve Mısırlıların vicdanında muallâk bir soru olarak kalacaktır.

Dördüncüsü bu olanlar kesinlikle sürpriz değildir. Zira bu batı dünyasında özellikle ABD'de bilhassa Shell, Mobil gibi dünya petrol şirketleri uzmanlarının ortaya koyduğu ve Ajaksi planı denilen planları olan CIA'de tedavülde olan karşıt devrim literatürünün içerdiği sigorta planlarından mülhem bir fikirdir.

Mısır gençlik devrimiyle ilgili gerçekleri incelediğimizde İran'daki Musaddık devrimine ve Pinochet dönemindeki Şili'ye benzediğini görecektir. Bu iki devrimde de kalabalıklar arasına karışan kimi grupların devrimin aslında istikrarı bozduğunu ve hayatlarını cehenneme çevirdiğine dair halkı korkutmak istediklerini görüyoruz.

Burada bazıları çatışmayı sanki Mübarek rejimi muhalifleriyle Mübarek yanlılarının bir kavgası olarak göstermek istiyor.

Bu gerçeği çarpıtmaktır. Gerçek göstericiler Tahrir Meydanı'nda toplanan ve onurlu ve barışçıl bir şekilde bu ülkenin onurunu savunma kararı alan protestoculardır. Diğerleri ise belli bir davası olmayan kiralık elemanlardır. Bunlar ister güvenlik birimlerine mensup olsun isterse satın alınan paralı elemanlar olsun isterse hükümete bağlı fabrika ve sektörlerde çalışan işçi ve görevliler olsun bunları iktidarı desteklemek ve halkta bir infial yaratmak için Mühendisîn bölgesindeki Mustafa Mahmud Meydanı'na taşıyan hükümete bağlı birimlerin araçlarıydı. Infial girişimleri öyle bir hal aldı ki Mısır milli takımı oyuncuları ve antrenörünü kullandılar.

Peki, gençlik devrimi şimdiye kadar neler gerçekleştirdi?

Daha önce de belittiğim gibi bu gençler Mısır'ı birleştirici vatanseverlik ruhunu geri getirdiler. Mısır halkının intifada ve devrim yapmaya gücü olduğunu gösterdiler. Mısır halkının ne istediğini gösterdiler. Halkın ne istediğini tespit etme işini akil adamlara ve elitlere bıraktılar. Öfkeli kalabalıklar diktatörlüğe meydan okuyup diktatörleri indirebilir. Ancak bu kalabalıklar gelecekle ilgili sorulara yanıt verecek, ne yapmalı? Sorusuna yanıt verecek bir program koyma talebinde bulunmuyor.

Peki, akil adamların bu rolü yerine getirdiklerine inanıyor musunuz?

Malesef bu soruya cevap veremediler. Çünkü onların çoğu gerçeği okuyup hakettiği gibi reaksiyon göstermediler. Ayrıca Mısır'da meşru olarak kabul edilen muhalefetin pek bir ağırlığını göremiyoruz. Hatta muhalefet dediğin şey çoğu zaman bir ofis ve gazete ya da Ulusal Parti'nin yan uzantısı olmaktan başka bir ağırlığı ya da varlığı bulunmamaktadır.

Mısır'daki iktidarın temsilcileri muhalefet ve diğer siyasi gruplarla diyalog çağrısında bulundular?

Bu diyalogun olması lazım. Ancak bu diyalogun zamanı, temelleri ve şartları vardır. Böyle bir diyalogun başlaması için siyasi şartların uygun olmasının yanısıra diyaloga katılan tarafların bir meşruiyeti ve toplumda gerçek bir ağırlığı olmalıdır. Ayrıca herhangi bir diyalogun olması için önceden üzerinde mutabık kalınmış bir gündemi olmalıdır. Gündemi üzerinde mutabakata varılmamış bir diyalog diyalog olmaktan çıkar bir tarafın diğer bir tarafa kendi şartlarını dayatma girişimine dönüşür. Şu anda olan da budur zaten. Gerçek muhalefetin temsil meşruiyeti kuşkuludur. Kaldı ki gelecekte üzerinde mutabakat sağlanacak bir gündem de bulunmamaktadır. Şu anda mevcut olan şey ise sokağın öfkesini almak için iktidar temsilcileri tarafından verilen bir kaç vaatten ibarettir. Şekillenmesinde ya da önceliklerinin listelenmesinde gerçek muhalefetin bir katkısı yoktur.

Cumhurbaşkanı Mübarek yaptığı son konuşmada önümüzdeki döneme ilişkin düşüncelerini ve ileride atılması istenen reform adımlarından bahsetti?

Cumhurbaşkanı'nın konuşmasında bir tutarlılık bir iyimserlik veya bir güven göremedim. Son görev süresinin içerisinde olduğunu söyledi. Gelecekle ilgili düzenlemelerden bahsederken hile yoluyla oluşturulmuş mahkemelik olmuş parlamento-nun bunu yapacağını söylemesi onun ne şimdi ne de gelecekte güvenilir olmadığını gösterdi. Cumhurbaşkanı görev süresinin sonunda ileriye dönük düzenlemeleri yapmak için meşruiyeti şüpheli ve aslında taraf olmaması gereken bir meclisi görevlendirmesi dikkat çekmektedir, bu anlaşılır bir durum değildir.

Çok daha enteresan olan şey Cumhurbaşkanı konuşmasını yaptıktan bir kaç saat sonra Tahrir Meydanı'ndaki göstericilere saldırı girişiminin olmasıdır. Bu girişim devrimi yönlendiren ve kitlesel öfke duygularını fışkırtan sembolü öldürme girişimidir. Bu da diyaloga ve diyalogun maksatlarına güven duymamızı engellemektedir. Sanki Cumhurbaşkanı makamını terk etmeden önce görev süresini halkının en onurlu evlatlarına yönelik bir cinayetle noktalamak istiyor.

Medya organları iktidarla muhalefet temsilcileri arasında diyalogun fiilen başladığını yazıyor?

Bu husustaki iddialara ilişkin üç açıklamam var. Birincisi muhalifler olarak takdim edilenlerin meşruiyetiyle alakalıdır. Buradaki soru şu: Bu muhalefetin Mısır olgusundaki gerçek ağırlıkları nedir? İkincisi devrimi başlatan gençlerin temsilcilerinin olmadığı bir yerde mevcut durumla alakalı diyalog gerçekleşmez. Üçüncüsü olduğu varsayılan böyle bir diyalog, arızalı konuları ve diyalogun amaçlarını belirleyen bir gündem üzerinde mutabık kalmadan cereyan etmektedir.

Bu diyalogtan ne tür sonuçlar çıkar?

Burada esas problem ıslahı mümkün olmayan bir durumla karşı karşıya kalmamızdır. Buradaki arıza esas bünyesinin bir parçası haline gelmiştir. Sonra burada tüm dünyanın hem fikir olduğu bir gerçeği görmezden gelme durumu vardır. O da mevcut rejim sayfası kapanmıştır. Dünyanın önemli başkentlerindeki konuşmalar Mısır'da yeni bir sayfa üzerinde cereyan etmektedir. Bunun en büyük delili ABD'nin perşembe akşamı ilan ettiği düzenlenmelerdir. Bu düzenlemelere göre Cumhur-

başkanı Hüsnü Mübarek istifa edecek, yardımcısı Ömer Süleyman başkanlığında geçici bir hükümet kurulacak.

Malesef biz kafamızı kumlar gömmüş etrafımızda olan bite-ni idrak etme ya da görmeyi reddediyoruz. Dünyanın siyaseten ve pratik olarak çöktüğünü konuştuğu bir durumu tamir etmeye ve güzelleştirmeye çalışıyoruz. Dünya basını manşetlerden ve sürmanşetlerden bunu çok açık ve net bir şekilde yazıyor. Bizim resmi medyamız dünya siyaset ve meyda çevrelerinin artık mazi olarak kabul ettiği durumun bir başkasına geçmesi için yoğun bir şekilde uğraşmaktadır.

Mevcut durumun teşkilinde ABD'nin ne derece bir rolü vardır?

Amerikalılar başından beri ve Arap dünyasında alışık olduğumuzdan daha fazla bir şekilde Mısır'daki olaylarda vardırılar. ABD, durumu an be an takip eden bir ekibi bu iş için görevlendirmiştir. ABD'den verilen günlük demeçlerde bir şekilde bu konuya değinildiğini görüyoruz. Bunu Obama'nın Mısır'da iktidarın Mübarek'in görev süresinin sonra erdiği eylül ayından önce düzenli ve sorunsuz bir şekilde el değiştirmesi için yapmış olduğu görüşmelerden ve vermiş olduğu demeçlerden anlıyoruz.

Bunu ABD Dışişleri ve Savunma Bakanlarının demeçlerinde de gördük. ABD Kongresi Dış İlişkiler Komitesi Başkanı John Kerry ise Cumhurbaşkanı Mübarek'in görevi bırakması gerektiğine dair çok sert bir konuşması var.

Perşembe günü akşam saatlerinde haber ajanslarına düşen bir habere göre ABD Senatosu Mübarek'in görevini geniş tabanlı geçici bir hükümete devretmesi için bir proje üzerinde çalışıyor. New York Times gazetesine göre ABD Mısır Cumhurbaşkanı Yardımcısı, Savunma Bakanı ve Genel Kurmay Başkanı'yla bir takım temaslarda bulunduğunu yazdı.

NYT 1 Şubat tarihli nüshasında Amerikalı temsilci Frank Wezner'in Kahire'de yürüttüğü temaslara ilişkin çok önemli ayrıntılara yer verdi. Gazete ayrıca Obama'nın Ulusal Güvenlik Konseyi toplantısında iki saate yakın, halkın siyasetini ve rejimini reddettiği Mısır'daki durumu konuştuğunu yazdı. Toplan-

tıda iki uzmanın son gelişmelere ilişkin yazdıkları rapor ele alınmış.

Toplantıda Büyükelçi Frank Wezner'in Kahire'ye şu iki mesajı götürmesi kararı alınmış: Tüm dünyaya eylülde sona erecek olan görev süresinden sonra adaylığını koymayacağını açıklaması İkincisi de oğlu Cemal Mübarek'i Cumhurbaşkanlığına aday göstermeyeceğini deklare etmesi. Ancak Mübarek bunu reddetti, buna cevap vermekten kaçındı.

ABD'nin Mısır'a göstermiş olduğu bu aşırı ilgi iki ülkenin ilişkilerinin sürmesine verdiği önemden mi kaynaklanıyor yoksa ABD-Mısır ilişkilerine vermiş olduğu önem mi yoksa Mısır-İsrail ilişkilerini sağlama alma çabasından mı kaynaklanıyor?

Washington iki duruma göre hareket ediyor. Mısır, ABD'nin Ortadoğu stratejisinde çok ayrıcalıklı bir yere sahiptir. ABD ayrıca Mısır-İsrail ilişkilerinin istikrarına da çok önem vermektedir. Bunun yanında Obama, ikinci defa seçilebilmek için Amerikalı yahudilerin oylarına ihtiyaç duymaktadır. Dolayısıyla İsrail'in güvenliği ve çıkarlarına özel önem vermesi anlaşılır bir şeydir.

Peki, İsrail'in Mısır'ın durumuna özel önem vermesini nasıl açıklıyorsunuz?

İsrail'in Mübarek'i "kendileri için stratejik bir hazine" olarak nitelendirdiğini düşünürsek, Telaviv'in Mısır'da rejimin değişmesi ihtimaline karşı endişelerini anlayabiliyoruz. Sonra bizim bu tutumlardan Mısır-İsrail ilişkilerine ilişkin birçok soru işareti olduğunu bilmemiz gerekir. Özellikle de başkan Sedat'ın İsrail'in yalnızca güvenliğiyle ilgili değil ileride bu devlete karşı başka savaşlara girmeyeceğine dair vermiş olduğu taahhütler ve garantilerin ne olduğuna dair elimizde net bilgi yok.

Sorularım bittince Üstad Heykel beni durdurdu ve mevcut durumda tüm Mısırlıların bilincinde olması gereken şu hususları yazmamı istedi:

Birincisi: Yaralı rejimin tek işi *intikam* almaktır. Altı ay daha iktidarda kalmak için 300 vatandaşını öldürmeye en az beş

bin kişiyi de yaralamaya hazır olduğuna göre bu rejimin sürmesi halinde Mısırlıların ne tür bir bedel ödemek zorunda kalacağını hiç kimse kestiremez.

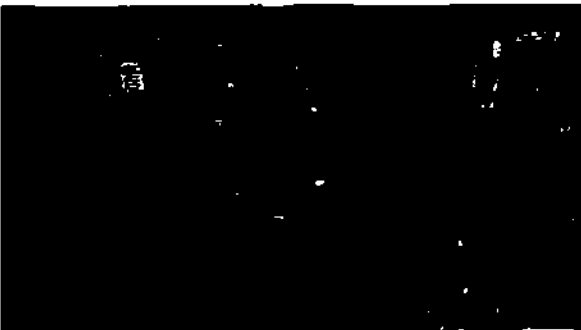
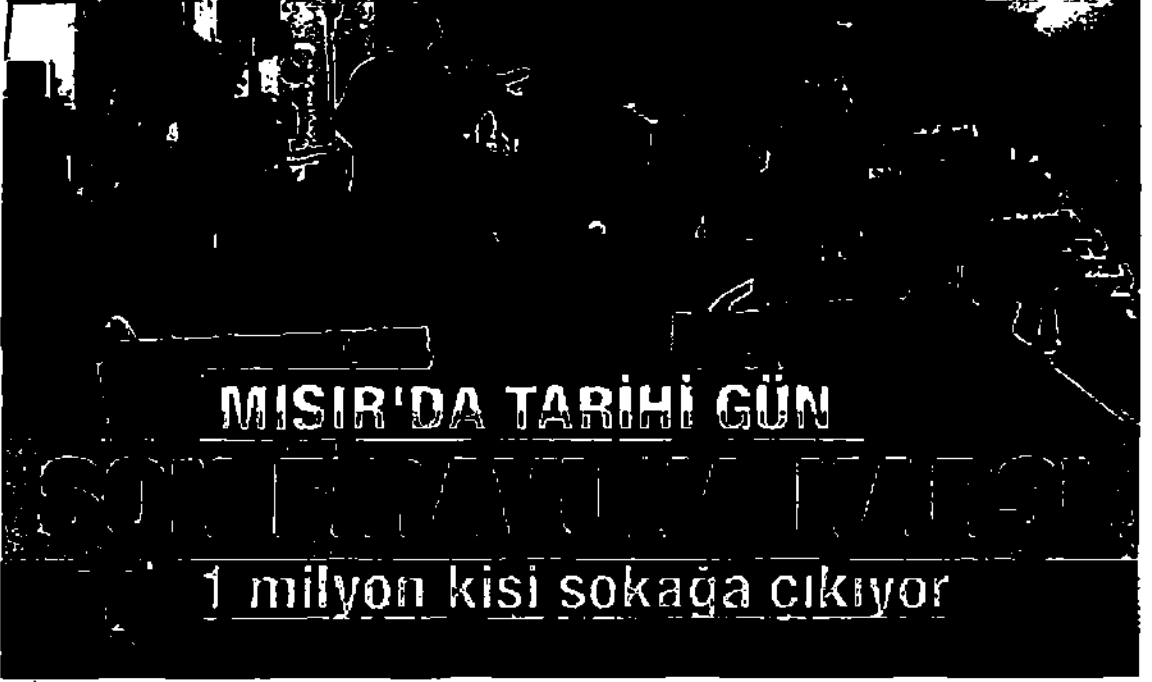
İkincisi: Hiç kimse Mısır'ın onurlu ve cesur gençlerini kendi hazır ve geleceklerini inşa etme hakkından mahrum edemez. Aynı şekilde hiç kimse yeni Mısır'ın doğum belgesinin rejimin öldürmek istediği ancak Mısır semalarında parlayan birer yıldızla dönüşen üç yüz şehidin kanlarıyla yazıldığını unutmamalıdır.

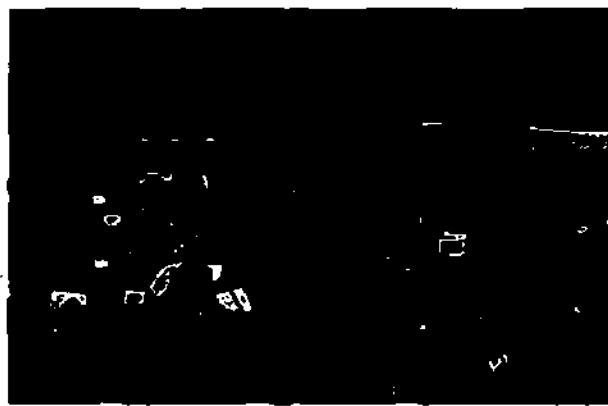
Üçüncüsü: Ümmetimiz Mısır'ın doğurduğu en güzel ve en onurlu evlatlar olarak kabul ettiğim bu gençlere minnettardır. Zira bu gençler Mısır semalarında kapkara bulutların çoğaldığı bir yerde kaybolan umudumu geri verdiler. Kader tüm Mısır'a, son kırk yıldır kaybolan ışık ve sıcaklığı geri getiren umut güneşinin doğmasını ve bu kapkara bulutların dağılmasını görmeyi nasip etti.

Not: 18 gündür halkın 'bırak' çağrılarına direnen Mısır Devlet Başkanı Hüsnü Mübarek 11 Şubat 2011 Cuma günü akşam saatlerinde istifa etti. Mübarek'in Yardımcısı Ömer Süleyman, "Mübarek yetkilerini orduya devretti" dedi. İstifa haberi Tahrir Meydanı'nı bayram yerine çevirirken, Mübarek'in İsviçre'deki mal varlıkları ise donduruldu. Savunma Bakanı Hüseyin Tantavi, ülkeyi yönetecek askeri konseyin başına geçti. Mısır ordusu ise, Cumhurbaşkanı Hüsnü Mübarek'in istifasından sonra yetkileri ele almasına karşın bir meşru hükümetin yerine geçemeyeceğini, ülkenin yeni yönetiminin kurulması için Mısır halkının istekleri doğrultusunda alınacak önlemler ve yapılacak düzenlemeler konusunda daha sonra bir açıklama yapılacağını bildirdi. (Fecr)

EK- 2

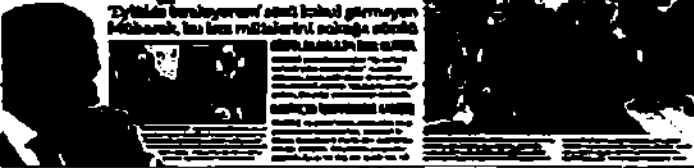
24 Ocak 2011'den itibaren özellikle Kahire'nin Tahrir meydanında toplanan milyonların zaferle sonuçlanan eylem görüntüleri ve bazı gazete manşetleri.

Taraf

FIRAVUN HALKINI ATEŞE APTI

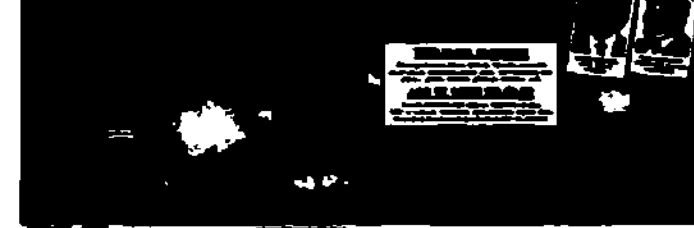

Mübarek güven vermiyor

Mısır Devlet Başkanı "Ulusal kurtuluş" için diyor. Başbakanı sürenin yitirdi. Askerleri kullanan devlet, Mübarek vermiyor. Çoğunluklu Gaf de Mübarek "Ulusal kurtuluş" için

Yeni Şafak

OK YAYDAN ÇIKTI

BİRE KARŞI 1 MİLYON

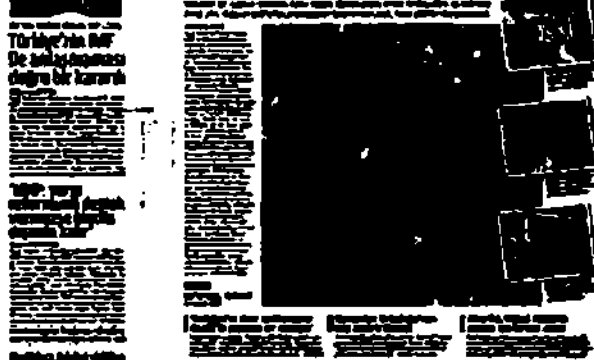

İki büyüktün biri finali göremeyecek

star

ZAMAN

MISIR KENETLENDİ

Radikal

Son firavun topun ağzında

Mısır ordusu sokağa indi

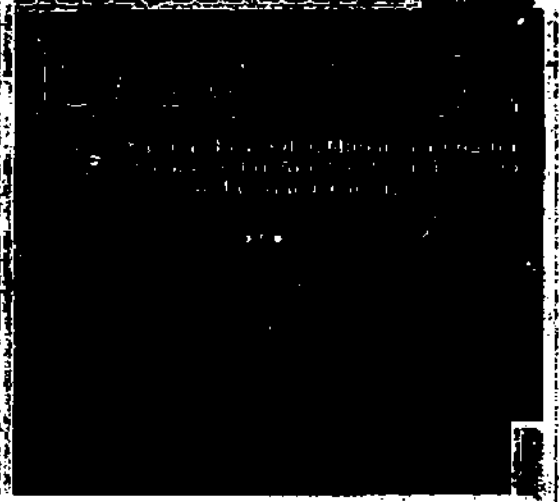

Yeni Şafak

TEK DOSTU İSRAİL

Radikal

VATAN

BAYRAMIN MÜBAREK OLSUN MISIR

'Bin su uçağa geri zekâh!'

Yeni Şafak

HASEKİ TATILI BİTTİ

BASKA FIRAVUN OLMASIN

akıit

VE FIRAVUN GİTTİ

İsmet'in halk ayaklanması sırasında ölümleri tetiklemek zorunda kalan Şerif Ali'nin ardından, oğul da 10000 Mısır zekâ istila etmek zorunda kaldı... 30 yılın Mısır despotesi yöneten Mübarek, bütün yetkileri elden çıkıp devrildi.

İsmet, halk ayaklanması 15 gün süverekti

İsmet'in halk ayaklanması sırasında ölümleri tetiklemek zorunda kalan Şerif Ali'nin ardından, oğul da 10000 Mısır zekâ istila etmek zorunda kaldı... 30 yılın Mısır despotesi yöneten Mübarek, bütün yetkileri elden çıkıp devrildi.

İsmet'in halk ayaklanması 15 gün süverekti

İsmet'in halk ayaklanması sırasında ölümleri tetiklemek zorunda kalan Şerif Ali'nin ardından, oğul da 10000 Mısır zekâ istila etmek zorunda kaldı... 30 yılın Mısır despotesi yöneten Mübarek, bütün yetkileri elden çıkıp devrildi.

Şerif Ali'nin halk ayaklanması 15 gün süverekti

Şerif Ali'nin halk ayaklanması sırasında ölümleri tetiklemek zorunda kalan Şerif Ali'nin ardından, oğul da 10000 Mısır zekâ istila etmek zorunda kaldı... 30 yılın Mısır despotesi yöneten Mübarek, bütün yetkileri elden çıkıp devrildi.